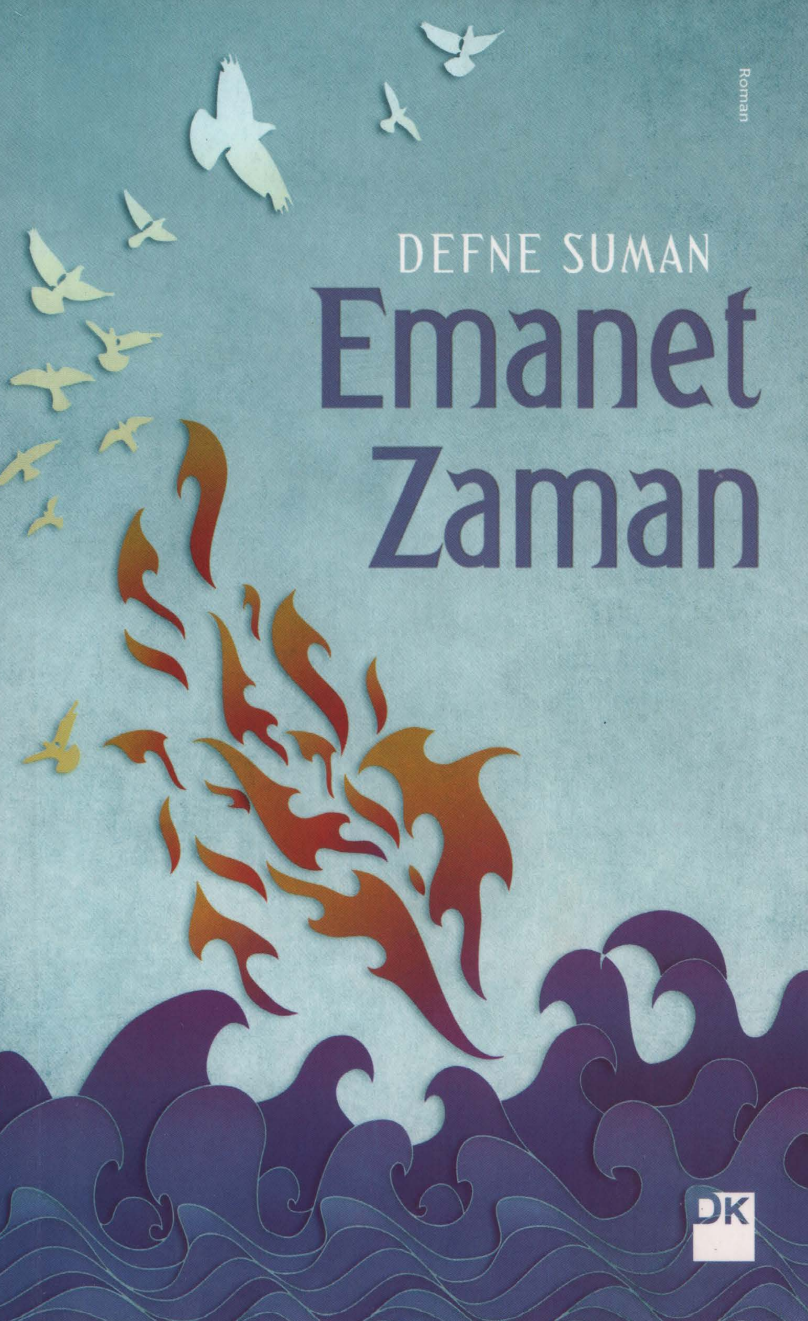

Roman
DEFNE SUMAN
Emanet Zaman
DK

Eylül 1905
İngiliz casusu Hintli Avinaş Pillai İzmir limanına iniyor. Ömrünün sonuna kadar bağlı kalacağı Edith Lamarck'a âşık olacağını henüz bilmiyor...

1919
Rum kızı Panayota'nın içi kıpır kıpır... İlk aşkının İzmir'e ayak basan Yunan ordusuna katılıp Anadolu'da savaşacağını aklının ucundan bile geçirmiyor.

1926
Büyük İzmir Yangını'ndan Miralay Hilmi Rahmi tarafından kurtarılan Şehrazat suskun. Geçmişini hatırlıyor, anlatacak büyük bir hikâyesi var ama konuşmaya henüz hazır değil...

Edith, Panayota ve Şehrazat... Bu üç kadını birbirlerine bağlayan güçlü bir bağ var sadece Hintli casusun bildiği... Ve de Bornova'daki Levantenleri, Frenk Mahallesi'ndeki Rumları, Haynots'taki Ermenileriyle bir yüzyıla yayılan bu hikâyeyi kucaklayan sımsıcak, yitik İzmir...

Defne Suman ikinci romanı *Emanet Zaman*'da eski İzmir'de ustalıkla dolaşıp tüm aşkları ve acılarıyla, unutulmuş bir dünyanın kapılarını okura açıyor.

DK DOĞAN KİTAP

Defne Suman, 1974 yılında İstanbul'da doğdu. Boğaziçi Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nde lisans ve yüksek lisans eğitimini tamamladı. Yüksek lisans tezinden çıkan makalesi "Feminizm, İslam ve Kamusal Alan" *İslam'ın Yeni Kamusal Yüzleri* adlı kitapta yayımlandı. 2007 yılında açtığı blogu "İnsanlık Hali" Türkiye'de ve dünyada çok sayıda okurun düzenli olarak ziyaret ettiği bir site haline geldi. Seyahat günlükleriyle denemelerinden oluşan *Mavi Orman* 2011 yılında, genç bir kadının esrarengiz kayboluşunun izini süren ilk romanı *Saklambaç* ise 2014 yılında basıldı. Halen Atina ile İstanbul arasında gelip giderek yaşıyor; roman ve modern toplumda yaşayan insanın psikolojisini araştıran yazılarını yazmayı sürdürüyor.

Emanet Zaman

EMANET ZAMAN

Yazan: Defne Suman

Yayın hakları: © Doğan Egmont Yayıncılık ve Yapımcılık Tic. A.Ş.

1. baskı / Mart 2016 / ISBN 978-605-09-3303-1
Sertifika no: 11940

Kapak tasarımı: Jülide Lokman
Girişteki görsel: © George Poulimenos
Baskı: Yıkılmazlar Basın Yayın Prom. ve Kağıt San. Tic. Ltd. Şti.
Evren Mah. Gülbahar Cad. No: 62 / C Güneşli - Bağcılar - İSTANBUL
Tel: (212) 515 49 47
Sertifika no: 11965

Doğan Egmont Yayıncılık ve Yapımcılık Tic. A.Ş.
19 Mayıs Cad. Golden Plaza No. 1 Kat 10, 34360 Şişli - İSTANBUL
Tel. (212) 373 77 00 / Faks (212) 355 83 16
www.dogankitap.com.tr / editor@dogankitap.com.tr / satis@dogankitap.com.tr

Emanet Zaman

Defne Suman

DK
DOĞAN
KİTAP

Yurdundan sürülenlere...

İster karanlık olsun
ister aydınlık
yasemin her zaman
beyaz kalır

Y. Seferis

Cuma'nın diliyle ilgili pek çok öykü anlatılabilir,
ama asıl öyküyü dilsiz Cuma bilir.

J.M.Coetzee
Düşman

I

Cennetin Kapıları



Yitik kentin küllerinden çıktığımda
İsmime Şehrazat dediler
Bir asır geçtiyse de üzerinden
doğumumun
Sonu gelmedi
yüzyıllık sessizliğe mahkûm
ömrümün.
Tutuk da olsa dilim
Anlatacağım
Hepsini.
Bu virane köşkün kulesinde
Ölüm beni bulsun diye...

İlk eylül

Doğumum Avinaş Pillai'nin İzmir'e vardığı bir tatlı turuncu akşama denk gelir.

Frenk takvimlerine göre sene 1905.

Aylardan eylül.

Hintli casusu taşıyan *Afrodit* isimli yolcu gemisi limana yanaşırken ben henüz doğmamışım ama annemin rahim ağzından içeri, benim aylardır ortasında oturduğum o karanlık havuza incecik bir ışık huzmesi sızmaya başlamış. Kalkıp yürüyecek hali yok. Benim ağırlığımdan değil; orta ve yüzükparmağı arasına kıstırdığı çubuktan çektiği afyon yüzünden. Başını pencereden yana çevirmiş, rüzgârın kollarında sarhoş, uçuşan perdeleri seyrediyor.

Geçen yıl –yoksa iki yıl önce miydi?– Bornova'daki kulüpte tertiplenen yaz ortası balosunda Aydın Demiryolu'nun mühendislerinden biriyle vals yapmıştı da adam onu parkelerin üzerinde aynı bu perdeler gibi uçurmuştu. İsmi neydi o adamın? İngiliz'in çıkık elmacıkkemiklerini, rıhtımın kuzeyinde bir evde yaşadığını ve ruhsuz bir ustalıkla attığı adımlarını hatırlıyor da ismini bir türlü çıkaramıyor. Mister? Mister şey. Ney? Tuhaf bir isimdi. Alışılmadık. Başını kaldırıp iki parmağı arasında bekleyen çubuktan bir nefes daha alıyor. Kara gözlerinin etrafındaki mor halkalar dalgalanıyor, Mister şey parkelerin üzerinde kayarak uzaklaşıyor.

Limanın açığında bekleyen zarif *Afrodit*'in ikinci sınıf güvertesinde Avinaş Pillai'nin ne annemden haberi var, ne de benden. Gözleri kapalı, burnunu alaca semaya çevirmiş, vahşi bir hayvan gibi havayı koklamakla meşgul. Toprak, güneşin batışıyla bütün gün tuttuğu nefesini bırakmış, genç Hintlinin günler süren deniz yolculuğu boyunca duymaktan bıkıp usandığı kömür ve soğuk demir kokusunun yerini çiçekler ve otların hoş aroması almış. Gül, limon, manolya, yasemin, derinlerden sızan biraz da amber...

Avinaş'ın esmer çehresine Osmanlı sultanlarına yakışır bir asalet veren ince uzun ve pek hassas burnu leziz bir lokma ile oruç açar gibi rayihanın tadına varıyor, her bir kokunun tonunu, katmanını ayırt ediyor. Bilhassa güllerinkini. Gözleri kapalıyken bile gülün kırmızısını beyazından ayırabilir o. Kıyıda, kızıl pembe ışıkların kıpraştığı şu karşısındaki şehrin bir yerlerinde Yakumi Bey yaşıyor. Genç adamı ne taşı toprağı altın şehir, ne de onun dillere destan dilberleri ilgilendiriyor. Aklı fikri Yakumi Bey'in mektuplarında bahsettiği o loş odada... Eczanesinin arkasındaki atölyesinde yaşlı simyacı, imparatorluğun dört bir yanından gelen en nadide güllerin yapraklarından yağ çıkarıyor.

"Ne bekliyor şimdi bu kaptan?"

"Şu kargo gemisi çıkacak ya ona yol verecek herhalde."

Üst katta, elektrikli lambalarla aydınlatılan birinci mevkide, kuyruklu fraklı, melon şapkalı beyler, dudaklarının arasında yarıladıkları pahalı puroları, sanki İskenderiye'den Rodos'a, oradan Leros'a, sonra Sakız'a ve nihayet İzmir'e sabırla yolculuk eden kendileri değilmiş gibi homurdanıyorlar.

"Yok efendim, o geminin çıkacağı yok, görmüyor musunuz ona mavna yanaştırmışlar. Kömürdür. Daha yükünü alacak o."

"Onu demiyorum. Şu tütün balyalarını yukarı çeken gemiyi diyorum. Yirmi dakikadır öyle duruyor."

"Limana girmez bu gemi beyler. İç limanda su sığdır. Bil-

meyen kaptanların gemileri karaya oturur hep. Çare yok sandalcıları bekleyeceğiz."

Rıhtımdan gelen sesler, tramvay düdüğü ile kaldırımlarda tıngırdayan araba tekerleği ve at nalı şakırtısı beylere denizdeyken unuttukları zevkleri anımsatmış. Bazısı rıhtımdaki gazinolardan gelen kadın kahkahalarını duyduklarına bile yemin edebilirler. Etraflarındaki çini mavisi sularda kılavuz botları, benek benek yelkenliler, kargo ve yolcu gemileri düdüklerini öttüre öttüre birbirlerinin arasından kayıp giderken, beyler dakika başı ceplerinden çıkardıkları köstekli saatlerine bakıyorlar.

"Karaya bu kadar yaklaşmışken bir türlü ayak basamamak dayanılır şey değil azizim. Nerede kaldı bu sandalcılar?"

Avinaş arka güverteye yürüyüp, kimsenin kendine bakmadığından emin olduğu bir anda avuçlarını göğsünün önünde birleştirdi. Artık Büyük Britanya İmparatorluğu adına çalıştığına göre tam bir Avrupalı görüntüsü arz etmek mühimdi, doğru, ama öte yandan Himalayalar'ın eteklerinde kurulmuş bir manastırda Tanrı'nın rahmetine kavuşmayı bekleyen ermiş bir dedenin torunuydu o. Önce Kolombo'dan Bur Said'e, sonra karanlık bir trende İskenderiye'ye, oradan da *Afrodit* ile İzmir'e yolculuk ettiği zahmetli günler, fırtınalı geceler boyunca onu koruyup kollayan yüce Yaradan'a şükretme vaktiydi.

Yüzünü kızıl bir top dondurma gibi denize doğru eriyen güneşe çevirdi, gözlerini yumdu.

"*Om Namo Şivayame.*[1] Kudretli Şiva, bizleri kazalardan, belalardan, felaketlerden, hastalıklardan koruduğun ve sağ salim bu güzel şehrin kıyısına eriştirdiğin için sana şükürler olsun..."

Çocukluğundan beri dua ederdi. Sadece ailesinin tercihi Tanrı Şiva'ya değil, esirgeyen Vişnu'ya ve elbette âlemin ya-

1. (Sanskritçe) Şiva'ya selam.

ratıcısı Brahman'a da. Tanrıların, yıkan ve yok eden Şiva'nın bile, dost canlısı varlıklar olduğuna, dahası kendisini sevdiklerine inanıyordu. Onların karşısına maskesiz, yalansız, olduğu gibi çıkar; bilmeden bir kusur ettiyse af diler ve her defasında bu ilahi varlıkların onu bağışlayıp koruduklarını yüreğinin tam ortasında hissederdi.

"Ey yüce Şiva, varı yok eden ilahi kudret! Hayatımın bu yeni safhasında işlerimin rast gitmesi için bana el ver. Vazifemi başarı ile kotarmam için yanımda ol, bana kuvvet, dirayet ve feraset ihsan eyle. Anamı, babamı, kardeşlerimi kazalardan, belalardan, hastalık ve illetten koru. Hayırlısı ne ise ona sabırla razı gelebilmem için..."

Birden güvertede kuvvetli bir rüzgâr esti. Bu rüzgâr alacakaranlıktan evvel ortaya çıkıp, en sıcak günleri bile bir anda serinletebilmesiyle ünlüydü. Bazen kendi gücünden bihaber iyi kalpli bir dev gibi ortalığı kasıp kavurur, istemeden balıkçı kayıklarını devirir ve esintisine bir çuval küfür yüklenirdi. O akşam şirinliği üzerindeydi. Geminin yer yer boyası dökülmüş yeşil demirlerini okşadıktan sonra, genç adamın melon şapkasını başından kaptı, merdivenlerin dibindeki boş şezlongların oraya süpürdü. Avinaş hemen tepki vermedi. Dedesinden aldığı terbiye en telaşlı anda bile –bilhassa en telaşlı anda– duasını usulünce sonlandırmasını öngörüyordu. Tanrılara veda etmeden dünya işlerine koşmak uğursuzluktu. Çabucak ellerini iki kaşının arasına, dudaklarına ve en son da göğsüne dokundurdu.

"Yüce Yaradan, sen büyüksün, mucizelere kadirsin. Sana emanetiz. *Om namo Şivayame.*"

Ve sonra şapkanın altına yuvarlandığı şezlonga koştu. Duasını yarıda –hem de ricalar aşamasında– kestiği için kendini suçlu hissediyordu.

Rüzgâr ona yaşamın suçluluk gibi ağır bir duyguyla israf edilmeyecek kadar kısa ve tatlı olduğunu hatırlatmak için

şapkayı bir adım daha öteye uçurup adamın kuzguni saç lülelerinin arasına daldı. Ah, ama tıpkı çamaşır asarken şarkı söyleyen Ermeni kızlarınınki kadar gür ve sıktı bu lüleler! Kayıkları deviririsin de, böyle saçı dağıtamazsın. Islık çalarak boynundan aşağı ipek gömleğin içine doğru esti rüzgâr. Avinaş'ın teni Şarklı esirler misali kadife kahverengi ama üstü başı Kordon'da yürürken şapkalarını başlarından kaptığı Frenklere taş çıkarır. Bak sen! Maharaj desen değil, ikinci mevkide yolculuk ediyor. Öyle ama sivri burunlu iskarpinleri içinde ayakları yere üst güvertedeki efendilerden daha sağlam basıyor. Sağ kulağına da leventler gibi zümrüt küpe takmış, cebinde boyunbağı ile aynı ipekten yeşil bir mendil.

Rüzgâr kulaklarının içinde uğuldayarak Avinaş'ın etrafında bir tur daha attı, sonra onun baharatlı kokusunu körfezin öte yanına, annemle iç içe beraberliğimizin son saatlerini yaşadığımız konağın cihannümasına taşımak üzere yola çıktı. Annem gözlerini aralayıp dans eden tül perdeleri kuşkuyla süzdü. Biri mi vardı orada? Fakat konağın en üst katındaki bu camdan dünya, yolcu gemisi *Afrodit*'in çok uzağında, genç Hintlinin görüş sahasının dışında o akşam.

Tanrı bize hep tesadüfler vasıtasıyla göz kırpar ya, bana –yıllar sonra– doğumumun hikâyesini getirecek olan kişi de şehre aynı akşam varan Hintli casus Avinaş Pillai'dir. Ve tesadüf bu ya Avinaş bir eski fotoğraf sayesinde sırlarımı keşfederken, aynı doğduğum gecedeki gibi, bir geminin güvertesinden şehre bakıyor olacak.

Aylardan yine eylül.

Başka, çok başka bir eylül ama...

Başka, çünkü ben doğarken, kubbeleri, minareleri, kiremit damlı minik evleri altın gibi ışıldayan o şehir, on yedi yıl sonraki o gece öfkeli bir canavar gibi alev kusuyor olacak. Ve rüzgâr, şapkasını kapıp genç casusu kızdıran o şakacı rüzgâr, o akşam ağır kokular getirecek geminin güvertesine. Gazyağı

kokacak ortalık, eriyen lastiklerin, yüzyıllık çınarların, sütlü meyvelerini sokaklara döken incirlerin, çöken kiliselerin, piyanoların, yaldızlı kitapların yanık kokusu saracak havayı.

Ve hepsinden beteri, Avinaş'ı kollarında annemle beraber alevlerden –ve yerlilerin bitmek tükenmek bilmeyen iç hesaplaşmalarından– uzağa taşıyacak olan *Iron Duke*'ün güvertesine kadar varacak olan kesif et kokusu... Herkes ağızlarını mendillerle örtecek, demirlerden sarkıp kusacak kimileri. Daracık geçitlere sıkışmış kedilerden, kanatları alev almış martılardan, çaresiz develerle atlardan, saklandıkları bodrumlardan, çatı aralarından hamamböcekleri gibi fırlamış insanlardan tüten tırnak, saç, kemik, yanık et kokusu...

Bugün Avinaş'a hayatın utanç kadar ağır bir duygu için çok kısa ve tatlı olduğunu öğretmeye kalkışan o rüzgâr, o gece kaderin kendi omuzlarına yüklediği vazifenin altında öyle bir ağırlaşacak ki rıhtıma yığılmış binlerce biçare sadece suyun değil, havanın da insanı boğabildiğine tanıklık edecek.

Ama o vaktin gelmesine daha çok var...

Doğduğum o tatlı turuncu akşamda kalalım biz şimdi. Ben annemin daracık rahim ağzını zorlayayım ve Avinaş o güne kadar hep kâğıt üzerinde çalıştığı köyleri, semtleri birazdan sözlüye kalkacak bir öğrenci gibi saysın. İşte şu ileride Kokaryalı, sonra Göztepe, Karantina, Salhane, Karataş, Bahribaba. *Afrodit*'in durduğu yerden görünmüyor ama gümrüğün ötesinde, nal şeklinde yeni ve modern bina var: Kışla-i Hümayun. Halk arasındaki adıyla Sarı Kışla. Avinaş bu kışlanın altı bin Nizam-ı Cedid askeri barındırdığını biliyor.

Bu önemli.

Vazifesi gereği askerlerle irtibat kurması lazım. Gizli Servis Selanik'ten İzmir'e kadar Osmanlı'nın tüm şehirlerinde askerleri yakın takibe almış vaziyette. Türk mahallesinde yaşayıp, kahvelerde, çarşılarda onların arasına karışacak. Frenklerin toplantılarına katılıp Fransızların, İtalyanların

çevirdiği dalavereler hakkında istihbarat toplayacak. Karnına bir düğüm oturuyor.

Ya vazifesini usulünce yerine getiremezse?

Ya okul sıralarında öğrendiği yabancı lisanları duyar da anlamazsa?

"Kabiliyetlisin, azimlisin, gençsin. İki aya kalmaz yerli halktan daha iyi konuşmaya başlarsın."

Oxford'daki hocası bu.

"Seni boşuna seçmedik oğlum. Bize itimat et. Bu özel vazife için biçilmiş kaftansın."

Vazifesi şimdilik karnında bir düğümden ibaret.

İpek gömleğinin içinde, esmer koltuk altlarından aşağı iki yol ter akıyordu. Tenha güverteye göz atıp burnunu yakasından içeri sokarak çabucak kendini kokladı. Bütün yolculuk boyunca baharatsız yemeğe çok dikkat etmişti ama işte yine teninden hafif bir sarmısak kokusu geliyordu.

Canı sıkıldı.

İlk evvela başını sokacak bir yer bulup temizlenmeliydi. Güvertenin demirlerinden sarkıp alt kata baktı. Sandıklar geminin etrafını korsan tekneleri gibi dört bir yandan sarmış sandallara yüklenmeye başlamıştı. İner inmez bir hamam bulmalı.

"Gümrüğü geçerken canını sıkmasınlar diye Pasaport iskelesinde seni bir adamımız karşılayacak. Ama o kadar. Sonra tek başınasın. Böylesi daha münasip. Limandan çıkınca Basmane İstasyonu'na doğru çık, Kuyumcular Sokağı'na varınca Yemişçizade Han'ı sor. Sonra bizden haber bekle."

Onun karnına bilmediği bir şehirde başlayacak yeni hayatının ağrısı giredursun, İzmir'in doğma büyüme yerlisi annem gittikçe şiddetlenen doğum sancısıyla kıvranıyor, çaresizlik içinde inliyordu. Afyon da etkisini yitirmişti artık. Karnındaki bebek sivri pençeli bir hayvana dönüşmüş, etini içeriden yırtıyordu. Ağır ağır yerinden kalktı, sarhoş bir fıçı gibi yuvar-

lanarak tam üç ay bir hafta beş gündür hapis yaşadığı camdan odanın kapısına dayandı. Feryadı dalga dalga cihannümadan aşağıya, Ermeni ebe Meline'nin elinde bir kese dolusu altınla boynu bükük vaziyette oturduğu misafir odasına vardı.

Ebe Meline'nin karşısındaki kadife koltukta büyükannem, kahve fincanını elinden bırakmadan ince sivri çenesiyle tavanı işaret etti.

Vakit gelmişti.

Bir asra yayılacak sır dolu hayatım işte böyle başladı.

Fani zamanların tanrısı

İsmimi Şehrazat koyan insanlar beni bir seher vakti yasemin kokulu bahçelerinde baygın bulmuşlar. Saçlarım, altına yattığım dut ağacının babacan köklerine dolanmış. Alevlerin kaptığı etekliğimden çıkan bacaklarım cılk yaraymış ama yüzümdeki tatlı tebessümü fark etmemek imkânsızmış. Kapalı gözlerimin ardında güzel bir rüya gördüğümü düşünmüşler. Sürgülü bahçe kapısını aşıp da bahçeye nasıl girdiğimi ise hiç anlamamışlar.

Hepsini hatırlıyorum. Bir başka eylüldü. Akasyalar çiçeklenmiş, okullar açıldı açılacak. On yedi yaşındaydım. Yaş günümün haftası henüz dolmuş. Dutun dallarına takılmış bir uçurtma –o geceki her şey gibi onun da rengi kırmızıydı– dağlardan denize esen rüzgârda çırpınıp duruyordu. Altımda toprak yumuşak, nemli ve davetkârdı. Meleklerin parmakları yanağımda geziniyordu. Uzaklardan bir kapı çarptı. Ardından bir tüfeğin fişek yatağının açılıp tak diye kapandığını duydum. Çifte kırma beynimi dağıtacaktı muhakkak ki. Dağıtsın. Herkes herkesi vuruyordu o gece. Deniz silme ceset dolmuştu. Hepsi de balon gibi şişmiş.

Ondan korkmayacak kadar haşır neşir olmuştuk ölümle o günlerde.

Hayret verici olan yaşamın kendisiydi.

Aklıma küçük vücutlarını dibe çeken kırmızı yeşil elbiseleri içinde, cesetler arasında kulaç atan çocuklar geldi. Son soluklarını, incecik kollarıyla asıldıkları Frenk gemilerinin zincirlerinden kaptana yalvarmak için kullanan oğlanlar, yosun saçlı kız çocukları... Yaşama nasıl da sarılıyorlardı! Bende öyle bir kuvvet kalmamıştı. Takatsizdim. Bitkin. Bitmiş, tükenmiş.

Kaburgalarım toprağa doğru çöktü. Ağzımı bile açmadım.

Açsaydım da ses çıkmazmış ya, o vakit henüz bunu bilmiyordum.

Cennet çifte kırmanın ucundaydı.

Gözlerimi kapattım.

Uzaklarda bir çocuk ağlıyordu.

Yumulu gözlerimin ardında bir kadın gördüm. İnce uzun bir geminin güvertesinde ayakta duruyordu. Başının etrafına iki kalın saç örgüsü dolamıştı, kâkülleri çatık kaşlarını örtmüş. Hemen arkasında Avinaş Pillai, esmer kollarını onun ince beline sarmış, kadını sımsıkı kendi göğsüne bastırmıştı. Sular alevlerin turuncu sarı aksiyle dalgalanıyor, kadın şapkasız başını Hintlinin omzuna dayamış ağlıyordu.

Kadının ismi Edith Sofia Lamarck'tı.

Annemmiş.

Ben o vakit henüz bunu da bilmiyordum.

Yıllar sonra Avinaş Pillai anlattı.

Charles Lamarck'ın en küçük çocuğu Bornova'da, uçsuz bucaksız bir arazinin ortasında yer alan koca bahçeli kâgir bir konakta doğmuştu. Yamaca kurulmuş bahçe kamelya yatakları, begonviller ve envai çeşit güllerle bezeliydi. Edith çocukken bir ucu servi ormanlarına varan bu bahçenin cennetin ta kendisi olduğuna inanırdı. Bornova uçları göğün mavisine karışan dağlarla çevriliydi, bahçelerde vişne ve nar ağaçları gelen geçeni selamlardı.

Küçük Edith dedesinin kendi elleriyle diktiği ve "benim torunlarım bunlar" diyerek üzerine titrediği mavi mor pembe ortancaların arasına yatıp bulutları seyrederdi. O bulutlardan biri, terkisinde Keros'u taşıyordu. Uçup giden fani zamanların tanrısıydı Keros. İzmir'in kurucusu Amazon kraliçesi Smyrna'ya âşıktı. Her gün bir bulutun sırtında şehrin mavi göklerinden geçerek güzel kraliçenin torunlarının torunlarını selamlardı. Smyrna, güzel olduğu kadar kuvvetli, bir o kadar da adildi. Okçulukta üzerine yoktu. Yayını gererken hareketine mâni olmasın diye, diğer Amazon kadınları gibi ergenliğe girdiğinde sağ memesi kesilmişti. Edith onu uzun siyah saçlarını savurarak altın kumlu sahillerde atına binerken hayal ediyordu. Şayet ileride bir kızı olursa ismini Smyrna koyacaktı.

Bazen de bahçenin ormana açılan ucundaki bostana koşar, orada çamaşırcı Sıdıka Kadın'ın diktiği biberiyeye, dağ kekiğine yüzünü sürer, hapşırana kadar bu şifalı bitkilerin tozlarını ciğerlerine çekerdi. Bahçe meyve ağaçlarıyla doluydu. Üzüm asmasının demirlerinde salıncaklar asılıydı. Babası ile Kâhya Mustafa marangozhanede beraber çalışarak imal etmişlerdi salıncakları. İpleri İzmir limanındaki gemilerin halatları gibi örgüdendi. Edith salıncakta yükselirken dedesinin eseri renk renk, cins cins üzümlerden bir salkım koparıverir, annesinin yasağına rağmen yıkamadan tozlu, sıcak, kendi şekerinden sarhoş sarı misketleri mideye indirirdi. Dedesi Louis Lamarck işini oğluna devrettikten sonra üzümcülüğe merak sarmış, emeklilik yıllarında bütün vaktini üzüm yetiştirmeye adamıştı.

Dut ağacı Edith'in yatak odasının önündeydi, meyvesini balkona bırakırdı. Başucunda, yapraklarından yaptığı minik yuvada ipekböcekleri besliyordu. Bursalı dadısı ona tırtıllara ninni söylemeyi öğretmişti. Dadı ipekböceklerinin sadece Yunanca anladığı konusunda ısrarcıydı. Edith her gece

tırtıllarına ninni söylüyor ve sabahları da merak ve korkuyla yaprakları kaldırıp bakıyordu. Yaz ortasında, evin Rum hizmetçileri koca ağacın altına örtü gerip küçük Edith'ten dalları sallamasını isterlerdi. Balkondan eğilip, incecik kollarıyla dalları sarsınca ballı beyaz dutlar patır patır aşağıya, kızların dört ucundan gerdiği örtünün üzerine düşerdi. Sesleri yaz yağmuruna benzerdi.

Bir defasında henüz yeşilken dalından kopardığı incirlerden eline, bahçede yavrulayan kedi Grişa'nın memelerinden akan süt kadar beyaz bir sıvı bulaştığını keşfetmişti. Çamaşırcı Sıdıka "incirin kanıdır o süt" diye anlatmıştı küçük kıza. Büyümesi, meme gibi şişmesi için o süt incire lazımdı. Girit göçmeniydi Sıdıka. Beyaza çalan sarı saçlı, mavi gözlü, incecik, upuzun. Elinden sigarasını eksik ettiği görülmüş şey değildi. Kocası Kâhya Mustafa'dan başka kimsenin, oğullarının bile anlamadığı bir Yunanca konuşur, annesinin misafirlerinden kaçan Edith'i bahçenin ucundaki kulübesinde tarçınlı çörekler, otlu böreklerle beslerdi.

Edith, abileri ve ablası ile arasındaki yaş farkı yüzünden onlardan uzak büyümüştü. Tek başına oyalanmasını bilen bir çocuktu. Ablası Anna ve abileri Charles II ile Jean Pierre yılın sekiz ayını Fransa'daki yatılı okulda geçiriyorlardı. Bu aylar içinde Edith koca konaktaki tek çocuktu. Arkadaşları yok değildi. Aksine o vakitler Bornova çocuk cennetiydi. Mandalina kokulu gün batımlarında çocuklar sokakta bisiklet yarıştırır, misket, saklambaç, çanak çömlek oynar ve akşam treninden inecek babalarından çok, helvacının yolunu gözlerlerdi. Bornova'nın küçük köyünde yaşayan helvacı Kosta her akşam Lamarckların konağının önündeki sokaktan geçer, çocuklara ketentohumlu helva verirdi. Evlerinin önüne çıkarttıkları sedirlere uzanmış hanımlara da sakızlı kahvelerine eşlik etsin diye külah içinde fıstık, lokum, şeker sunardı.

Edith'in en yakın dostu komşularının oğlu Edward Thomas-Cook'tu. Birlikte bahçelerin demir kapılarına tırmanır, metruk köşklerin içinde hayalet avlar, sonsuzluk kadar uzun yaz öğleden sonralarında bir gölgeye çekilip okudukları romanlardaki karakterleri canlandırırlardı. Edward kalabalık bir ailenin çocuğuydu, iki abisi ve hastalıklı küçük kız kardeşi arasında unutulup gitmişti. Evleri her daim akrabalar, misafirler, Edward'ın hepsine teyze veya amca diye seslendiği insanlarla doluydu. Edward diğer oğlanlara benzemezdi. Futbol takımında yer almak yerine Edith'in yanında kitap okumayı tercih ederdi mesela. *Define Adası* ve *Tom Sawyer'ın Maceraları*'nın yanı sıra Edith'in en sevdiği kitap olan *Küçük Kadınlar*'ı da okumuş, hatta kitabın kahramanı Jo'ya pek hayran Edith'in ısrarlarına dayanamayıp kızın iki uzun saç örgüsünü içi sızlayarak kendi elleriyle kesmişti.

Edith'in Edward'dan başka bir dostu daha vardı: Babası Charles Lamarck. Mösyö Lamarck küçük kızın dedesi olacak yaştaydı aslında. Belki bu yüzden aralarındaki ilişki karşılıklı şefkat ve anlayış üzerine kurulmuştu. Ve belki yine bu yüzden annesi Juliette'in sık sık yakındığı üzere, babası Edith'i lüzumsuz yere şımartmıştı. Akşam treninin varış saatine yakın Edith taştan süs havuzunun kıyısına oturur, beyaz minik eli bileğine kadar nilüferler ile kırmızı balıkların arasında bahçenin sokağa açılan kapısını gözlemeye koyulurdu. O sırada komşu konakların birindeki çaya gitmek üzere bahçeden geçen Juliette saten pabuçların sardığı ufak ayaklarıyla attığı adımlarına ara vermeden, "Edithciğim, ben dönene kadar lütfen yıkan, temizlen, saçlarını tarat. Dadına söyledim, mavi kurdeleli esvabını hazırlıyor. Akşam yemeğe misafir var. Hepinizin güler yüzlerinizi sofrada görmek istiyorum" diye seslenirdi.

Kelimeler koşar adım çıkardı ağzından. Soluk almak için konuşmasına ara verdiğinde su yeşili gözleri onay beklenti-

siyle bir saniye kadar Edith'in yüzünde durur, sonra orada ayıp bir şey görmüş gibi bakışlarını kaçırırdı. Kızının kara gözleri Juliette'in ruhunda karanlık bir kuşkuyu tetikliyor olmalıydı ki ona bakarken iki kaşının arasında derin bir çizgi belirirdi. Edith daha on ikisine varmadan aynı çizgi kendi kaşlarının arasında peydah olunca buna kızdan çok anası üzüldü. O yıllarda çaya gelen misafirlerine, "Görüyor musunuz Madam Levon, Edith'in de yüzü daha bu yaşında çizgi çizgi. Her gece gülsuyu ile ovup, mürrüsafi tatbik etmesini söylüyorum ama beni dinlemiyor ki" diye dert yanıp durdu. Sanki şikâyetini mütemadiyen tekrar ederse, o asap bozucu çizgi yok olacaktı.

Mösyö Lamarck, taş havuzun kıyıcığında yolunu gözleyen hayalperest kızını her akşam kollarına alır, onu "minyatürüm" diye okşar severdi. Edith sahiden de minicikti. Hatları ince bir bıçakla oyulmuş kadar muntazamdı, yüzü ise sanki bir su zerresi... Genç kızlığa adım atana kadar sınıfın en ufak tefek çocuğu olarak kaldı. Dişleri nar taneleri gibi dizilmişti. İki ön dişinin arasındaki boşluk onu büsbütün sevimli kılıyor, bir yandan da Sıdıka Kadın'a bakılırsa, kızı nazardan da koruyordu. O boşluk Edith'in uğuruydu. Akşamları küçük kızının gür kirpikli kömür karası gözlerine attığı tek bir bakış denizcilik şirketinin işlerinden bunalmış baba Lamarck'ı neşelendirmeye yeterdi. Baba kız kol kola devasa bahçede yürür, dedenin tozlu üzümlerinin arasına ağ kurmuş örümcekleri seyreder, Nif Dağı'nın ardından yükselen yıldızlar ve menekşeleri gümüşe boyayan ay hakkında konuşurlardı.

Charles Lamarck'ın uzay ve zamanla ilgili sayısız teorisi vardı. Kâinat at nalı biçiminde olabilirdi mesela. Şayet öyleyse at nalının bir ucunda durup da karşıki ayağın fotoğrafını çekersek, Sezar ile sevişen Kleopatra'yı ya da sütten ak boynu giyotinden sarkan Marie Antoinette'i görebilirdik. Edith nasıl olup da ayın dünyaya sadece bir yüzünü gösterdiğini

çözemediği gibi at nalı şeklindeki kâinat teorisini anlamıyordu ama hikâyelerini duymaya bayıldığı kadın kahramanların fotoğraflarını çekme ihtimali hoşuna gidiyordu. Babasının uzay teorilerini kendisinin pek düşkün olduğu tarihi karakterlerle süslemesini ise her şeyden çok seviyordu.

Mösyö Lamarck kızının bir dediğini iki etmez, onu inci işli müzik kutuları, elmas taşlı taraklar, Paris'ten getirttiği gerçek saçlı taş bebeklerle şımartırdı. Onuncu yaş gününde Edith'e Londra'dan gelme beyaz bir midilli hediye etti. On üçünde de, simsiyah tüyleri ayna gibi parlayan safkan bir Arap atı. Baba kız atlarına atlayıp Bornova civarındaki sayfiye yerlerine, Narlıköy'e, Kokluca'ya gezintiye çıkar, bazen Kervan Köprüsü'nün oradaki kır gazinosunda soluklanırlardı. Bir defasında kuzu çevirtip civara çadır kurmuş Yörüklere, mesirelere yayılmış yerli halka dağıtmışlardı.

Hal böyle olunca Mösyö Lamarck'ın ani ölümünün herkesten çok Edith'i sarsmasına kimse şaşırmadı. Adamcağızın kalbi, zamanın bile yavaşladığı cehennem misali bir yaz günü, Kraemer'in lokantasında tek başına öğlen yemeği yerken pat diye durmuş, Charles Lamarck oracıkta can vermişti. Başı önündeki bol kanlı yumuşacık filetonun içine düşmüş, cacık kâsesi de daima ceketinin iç cebinde taşıdığı ve o esnada masada açık duran *Parma Manastırı*'nın üzerine devrilmişti.

Bu ani ölümü izleyen sene içinde Juliette Lamarck'ın imdadına yetişen de baba-kız arasındaki –kocasının sağlığında pek hazzetmediği– bu yakınlık oldu. Edith son sınıfa geçecekken okuldan ayrılmış, sonra da bütün bir yaz ortalıklarda görünmemişti. Şimdi de bir deri bir kemik, solgun yüzünde kapkara halelerle çevrelenmiş gözlerle dolanıyor, konaktan dışarı adım atmıyordu. Juliette, ustaca bir dil cambazlığıyla, tüm bunları babasını kaybeden kızının girdiği derin bunalıma bağlayıverdi.

"Edith mi? Nerede mi? Ah, *ma chérie*, Charles'ın ani vefa-

tı pek dokundu ona. Sormayın... O kadar ki sağlık sebebiyle okuldan ayrılmak zorunda kaldı. Doktor buraların sıcağının iyi gelmeyeceğini söyleyince ben de ne yapayım, onu Baden Baden'de bir kaplıcaya gönderdim. Bütün yazı orada geçirdi. Şimdi de istirahat ediyor. Cemiyette görünmemesi bu sebepten. Pek tabii bu vahim durum hepimizi sarstı ama birilerinin hayata dönmesi icap ediyor, *n'est-ce pas*?[2] Oğlanlar, sağ olsunlar, derhal işi gücü üstlendiler. Annacığım desen, yine bebek bekliyor... Ya sorma! Hem de bu seferkiler ikizmiş! *Mon dieu*! Buca'da saray yavrusu gibi bir konağa taşındılar. Söylemiş miydim? Damadım pek efendi bir çocuk. İngiliz asilzadesi. Ah, tabii tanıyorsun... Ha *oui,* Edith diyorduk, evet... Efendim, küçük kızım bir parça hassas bir çocuk. Üstelik malum, baba kız birbirlerine pek düşkünlerdi. Yapacak bir şey yok. Huck Otel'de kalan o ünlü sinir doktoruyla da konuştum. Kendi haline bırakın dedi. Viyana'dan gelmiş, burada anılarını yazıyormuş. Geçende Thomas-Cookların verdiği bir davette tanıştık kendisiyle. Bir de ne dedi biliyor musunuz?.."

Bir zaman geldi kendi anlattıklarına kendisi de inanır oldu. İhtimal o ki zaten ahbaplarından çok kendini inandırmak için anlatıyordu. Hakikatin zerresi kâfiydi bir hikâye uydurmaya. Charles tam zamanında ölmüştü, orası kesindi. Juliette kendi uğraşsa böyle mükemmel bir zamanlamayı denk getiremezdi. Kocası yaşasaydı yufka yüreğiyle Edith'in sebebiyet verdiği rezalet karşısında soğukkanlı bir tavır sergileyemez, muhakkak aileyi felakete sürüklerdi. Juliette ise sadece kızının değil, bütün ailenin namusunu, şerefini kurtarmış, hepsinin yüzünü aka çıkarmıştı. Edith de yakında buhrandan çıkıp, hayırlı bir evlilik yapacaktı elbet. Şu komşunun oğlu Edward New York'taki tahsilini tamamlar tamamlamaz hiç vakit kaybetmeden bu ikisini nişanlamalıydı.

2. (Fr.) Öyle değil mi?

O böyle planlar yapadursun, kahpe felek –Juliette'in onu tam da kontrolü altına aldığına inandığı bir kış sabahı– hiç beklemediği bir taraftan, Atinalı bir avukatın taşıdığı deri evrak çantasının içinden çıkıp, ana kız arasındaki hassas dengeyi altüst edecek darbeyi indiriverdi.

Deri çantadan önce

Annesi sedef rengi sabahlığı uçuşarak yemek odasına girdiğinde, Edith gazete okuyordu.

Güneşin Bornova göklerini boşladığı nadir günlerden biriydi. Gökyüzü kararmış, her an patlayacakmış gibi homurdanıp duruyordu tepelerinde. Rüzgâr da bir o kadar hırçındı. Hıncını ağaçlardan çıkarıyor, pencerenin önündeki kayısının, vişnenin yapraksız ince dallarını dövüp duruyordu.

Dışarıdaki fırtınaya inat Lamarckların yemek odası kızarmış ekmek ve odun kokuyordu. Kâhya Mustafa sabah namazından sonra köşedeki sarı çini sobayı yakmış, hizmetçilerden biri de gramofona bir plak koymuştu. Mendelssohn'un keman ve piyano için yazdığı bir sonatı. Juliette uyandığında evde muhakkak müzik çalsın isterdi, kocasının ölümünden sonra sessizliğe hiç tahammülü kalmamıştı. Alt kattaki odaların hepsi için birer gramofon aldırtmıştı. Bir tane de yatak odasında duruyordu.

Edith'in gazeteden kalkan bakışları kapının eşiğindeki annesini aşıp, babasının duvarda asılı yağlıboya portresine takıldı. Babası içedönük insanların en çok kış mevsiminde huzur bulduklarını söylerdi. Nasıl ki ağaçların gövdelerinin şekli şemaili yapraklarını, çiçeklerini, meyvelerini dökünce ortaya çıkıyordu, insan da ruhunun en derin katmanlarıyla kışın sessizliğinde buluşuyordu. Ne yazık ki milletin yaşamlarını kapı pencere önünde ikamet ettirdiği bu şehirde kış pek kısa sürüyordu. Paris'teki Sörler Okulu'nun kocaman şö-

mineli kütüphanesinde bütün kızlar bir arada kitap okudukları uzun, uğultulu kış akşamlarını hasretle hatırladı. Sörler Okulu bir hayalden ibaretti artık. Aynı sıralarda dirsek çürüttükleri sınıf arkadaşları geçen bahar mezun olmuşlardı. Edith onların arasında değildi.

İçini çekerek başını tekrar gazeteye eğdi.

Comedie Française'in İzmir'de sahne alması söz konusuydu. Konsolos bey bizzat dünyanın en büyük ve en eski tiyatrosunun yöneticisi Jules Claretie ile görüşmüş, sonraki yıl *Sporting Club*'da bir temsil vermeleri için ondan söz almıştı. *La Reforme* gazetesi de Fransız kültürünün şehrin seçkinleri arasındaki egemenliğini gözler önüne sermek için bu haberi manşetten vermişti.

"*Bonjour ma chérie.*"[3]

Juliette eğilip kızını sağ yanağından öptü, omzu üzerinden gazeteye bir göz attı ve sonra cıvıldayan bir sesle sordu:

"İyi uyudun mu?"

Edith başını kaldırmadan salladı. Jamaika'nın başkentinde büyük bir deprem olmuş, Kingston sokaklarını harabeye dönmüş binalar ve gözleri dehşetle büyümüş insanlar doldurmuştu. Siyah beyaz fotoğrafı daha iyi görebilmek için yüzünü gazeteye doğru eğdi.

"Şu havaya bak hele! Nasıl da kararmış. Bulut değil, tehditkâr bir ordu yaklaşıyor sanki üzerimize. İçim daraldı vallahi sabah sabah!"

Juliette masanın başındaki yerine geçti, makyajsız haliyle çıplak görünen yüzüne bir tebessüm yerleştirdi.

"Abilerini gördün mü? Yoksa sen kalkmadan çıkmışlar mı? Gertrude ile Marie neredeler? Uyuyorlar mı hâlâ?"

Edith masanın etrafındaki boş sandalyelere bir bakış atıp omuzlarını silkti. Gelinlerin o sabah sofraya inmedikleri-

3. (Fr.) Günaydın tatlım.

ni yeni fark etmişti. Juliette cevap beklemeden konuşmasını sürdürdü.

"Ah *bien sûr*,[4] şimdi hatırladım. Onlar bu sabah şehre ineceklerdi. Gertrude'ın kuzini gelmiş Amsterdam'dan. Onunla *Café de Paris*'de buluşacaklar. Keşke sen de gitseydin Edithciğim. Gertrude ile Marie artık senin kardeşlerin sayılır. Vakıa hava da berbat. *Krima*![5] Çok yazık. Bak ne diyeceğim? Kahvaltıdan sonra yukarı çıkalım da bebeğe beraber bakalım mı, ne dersin? Artık gülmeye başladı, haberin var mı halası? Laf aramızda gittikçe abine benziyor. Alınmasın diye Marie'ye söylemiyorum ama küçük Daphne hık demiş babasının burnundan düşmüş. Hatta biraz da beni andırıyor, sanki. Eh, abin de bana pek benzer zaten."

Edith ağzının içinde anlaşılmaz bir şeyler homurdandı. Juliette gümüş çatalının yanında duran sofra çıngırağına uzandı. Hizmetçi kızlardan biri derhal mutfaktan fırlayıp elinde kahve termosu ile Juliette'in yanı başında bitti. Beyaz bonesi sağ kulağına doğru kaymıştı, hanımının bakışlarını fark edince bir eli telaşla başına gitti. Juliette kocasının ölümünden sonra bütün çalışanların bir örnek üniforma giymesini şart koşmuştu. İzmir'den getirttiği terziye Amerikalıların yeni yerleşim merkezi Paradiso'dan aldığı *Good Housekeeping* mecmuasında gördüğü üniformalardan diktirmiş; beyaz bonelerle önlüklerin her gün, lacivert formaların ise haftada iki defa yıkanmasını buyurmuştu.

Şimdi elinde kahve termosu ile hazırda bekleyen Zoi fırfırlı beyaz önlüğünün eteğindeki mürekkep lekesinin hanımının gözünden kaçması için dua ediyordu. O sabah Mösyö Lamarck'ın kütüphanesinde avizenin mumlarını yakarken gönlünden Sakız Adası'ndaki yavuklusuna iki satır mektup

4. (Fr.) Tabii.

5. (Yun.) Yazık.

yazmak geçmiş, tam yazı masasının başına çöktüğü sırada birilerinin holde gülüştüğünü duymuştu. Gertrude ve Marie sekiz treniyle İzmir'e inmek üzere hazırlanıyorlardı. Telaş içinde ayağa fırlayınca mürekkep hokkası kucağına devrilmişti.

Neyse ki Juliette'in o sabah Zoi'nin önlüğündeki lekeyle uğraşacak hali yoktu. Gelinlerin kahvaltı sofrasındaki eksikliği Edith ile aralarındaki tansiyonu kaçınılmaz bir şekilde ifşa etmişti. Kendini kapana kısılmış vahşi bir hayvan gibi hissediyordu. Üstelik kızının iki kaşı arasındaki çizgi de asabını bozuyordu. Can simidine sarılır gibi kahve fincanına uzandı.

"Mersi Zoi. Kahvaltımı getirebilirsin. Edith, sen yedin mi canım?"

"Yemedim ve yemeyeceğim."

Kız nihayet başını kaldırdı.

"Zoi, benim kahvemi de tazeler misin lütfen? Sonra bir zahmet bahçeye geç de Sıdıka'dan rica et, bana iki sigara sarsın. İnce sarsın ama."

"Baş üstüne Matmazel Lamarck."

Juliette solan tebessümüne şifa olur belki diye sofranın ortasındaki ahşap yuvarlağı döndürdü. Reçeller –vişne, gül, çilek–, bal ve tereyağı önünde bir tur attı. Canı hiçbir şey istemiyordu.

"Neden Edithciğim *ma chérie*? Aç karnına kahve içmek sıhhatli bir şey değil. Bir kruvasan ye bari. Bu sigara işi de nereden çıktı? Baban senin taverna kadınları gibi sofrada sigara tüttürdüğünü görse ne derdi?"

Gümüş kaşığını gramofonun üstünde asılı yağlıboya portreye doğru salladı. Altın varaklı çerçevenin içinde Mösyö Lamarck ceketinin minicik düğmelerini zorlayan haşmetli göbeğini ortaya çıkartacak şekilde Edith'e yan dönmüş, çini sobanın durduğu köşeye bakıyordu.

"Ama görmüyor değil mi? Yani rahatım."

Juliette porselen fincanın üstünden kızını süzdü. Bütün

asabiyetine, aç karnına içtiği kahvelere, tüttürdüğü sigaraya ve hatta iki kaşının arasındaki o lanet çizgiye rağmen Edith on dokuz yaşının tazeliğini taşıyordu. İçinde kıskançlıkla gurur arası bir şeyler kıpırdandı. Biraz kilo alsa, sırtını dik tutsa, yanaklarına al sürüp insan içine çıksa iyi bir kısmet bulması işten bile değildi. Belki Edward'ın New York'tan dönmesini beklemelerine bile lüzum yoktu, komşusu Helene Thomas-Cook ile konuşup çocuklar arasında söz kesebilirlerdi. Geç bile kalınmıştı. Yoksa Edward Edith'in o büyük kabahatinden haberdardı da o yüzden ayak mı diriyordu? Malum, rezalet onun burnunun dibinde vuku bulmuştu.

Zoi yemek odasının bahçeye açılan kapısından girdi, sigaraları saklar gibi Edith'in tabağının hemen yanına bırakıp çabucak geri çekildi. Sıdıka bir tabak da portakallı örgü kurabiye göndermişti. Edith, kırk günlük matem süresi biter bitmez perdeleri, pencereleri açıp evi misafirlerle dolduran annesine inat iki yıldır sırtından çıkartmadığı siyah elbisesinin cebinden fildişi bir ağızlık çıkarıp sigarayı yerleştirdi, babasının kütüphanesinden arakladığı altın çakmağıyla ucunu yaktı, minnacık burun deliklerinden dışarı dumanı saldı.

"Bari şu Amerikan sigaralarından birini iç be kızım. Köylülerin tütününü içmek zorunda mısın?" diye söylendi. "Haftaya Paradiso'ya beraber gidelim de sana doğru dürüst sigara alalım, madem bu zıkkıma heves ettin. Hem sen daha orayı görmedin. Amerikalılar bir güzel şehir kurdular ki aklın durur!"

"Amerikalıların tütünü nereden geliyor sanıyorsunuz *maman*?"[6]

Juliette gözlerini kırpıştırarak yumurtasının tepesine gümüş kaşığı vurdu. Ne yapsın, bu asi kızla nasıl temas kursun bilemiyordu. Yorulmuştu. Edith'i çocukluğundan beri sevmeye çalışmış, ama bir türlü mutlu edememişti. Onu Paris'ten

6. (Fr.) Anne.

gelme elbiselerle, elmas taşlı tokalar, taraklarla süsleyip gezmelere, *Café Kosti*'ye pasta yemeye, Kordon'da fayton sefasına götürmüş, Frenk caddesindeki oyuncakçılardan istediği her şeyi hiç naz etmeden almıştı. Öyle ki Fransa'da okuyan büyük kızı Anna yaz tatilinde Bornova'daki konağa dönüp de kendisine asla alınmayan ipekli esvapları, gül yanaklı taş bebekleri, küçük kardeşinin odasının bir köşesinde atılmış halde gördüğünde kıyameti koparmıştı.

"Haksızlık bu! Benim iki tane oyuncak bebeğim vardı da üçüncüsünü almak için illa ki Noel'i beklemem gerekirdi. Saçlarıma böyle elmaslı taraklar değil, pembe kurdeleler bağladınız sadece. İnanamıyorum *maman* size. Ben Edith gibi güzel değilim diye oluyor bunlar değil mi? Adaletin zerresi yok kalbinizde!"

Haklıydı. Anna'yı süsleyip püsleyip rıhtıma pasta yemeye götürmek Juliette'in aklına bile gelmemişti. Anna iriyarı, kalın kemikli bir kızdı. Saç telleri, fare kılından farksızdı. Onu kundaklayıp kollarına verdiklerinde Juliette, bebeğin Bröton köylülerine benzeyen kırmızı yüzünü ve ortasına patates gibi yerleşmiş burnunu görüp ağlamıştı. O zamanlar çiçeği burnunda bir ebe olan Meline, genç annenin ilk bebeğini kollarına alır almaz ağlamaya başlamasını pek dokunaklı bulmuş, onları odada yalnız bırakmıştı. Oysa Juliette, babası yaşında üstelik de çirkin bir adamla evlenmeyi kabul edip bir de ona tıpatıp benzeyen bir çocuk doğurduğuna ağlıyordu.

Henüz çok gençti. Birer yıl arayla Anna'nın peşi sıra doğan oğulları da bütün enerjisini yiyip bitirmişlerdi. Küçük oğlu Jean Pierre'den yedi yıl sonra doğan Edith ise hem pek sevimliydi hem de Juliette'in onunla taşbebekmiş gibi oynayacak dünya kadar vakti vardı. Bütün bunlara rağmen kızını şöyle doğru dürüst öpüp kokladığını bile hatırlamıyordu. Edith şirinliğine rağmen sokulgan bir çocuk değildi. "Çocuğun sevgiye olduğu kadar şefkate de ihtiyacı var. Şefkat gör-

meyince böyle hırçınlaşıyor" derdi Charles. Juliette bu lafları anlamazdı. Kızına her istediğini veriyor, her gittiği yere onu da taşıyordu, daha ne yapsındı?

Ana kız bir süre konuşmadan oturdular. Gramofonda dönen sonata da susmuştu. Duvar saatinin tik takları asap bozuyordu. Juliette reçelli bıçağı tabağının kenarına bırakıp ayağa kalktı, Edith'in gözlerini üzerinde hissederek kocasının portresine doğru yürüdü. Mendelssohn'u çıkartıp yerine geçen hafta Paradiso'dan satın aldığı *Nobody*'yi gramofona yerleştirdi, zembereği kurmak için manivelayı döndürdü. Birkaç çıtırtıdan sonra borunun lale ağzından odaya Bert Williams'ın yakarışa benzeyen şarkısı doldu.

"*Voila*! Gayet münasip bir parça. Tam bugün için. *When life seems full of clouds and rain*[7]... Ha ne dersin? Haksız mıyım?"

Edith sigaranın tavandaki avizeye doğru yükselen dumanına dalmıştı. Bir gün İzmir limanından kalkıp Marsilya'ya giden gemilerden birine binip buralardan kaçacaktı. Oradan da ver elini New York... Yeni Dünya. Elinde sadece bir valiz ve tek yön biletiyle, tek başına... Bir sabah kimseye haber vermeden konaktan sıvışacaktı. Ondan sonra tıpkı şarkının sözlerindeki gibi o da kalabalığa karışıp hiç kimse olacaktı. *Nobody*. Ne Lamarck, ne Levanten, ne Fransız ne de Frenk hanımı. Çırılçıplak. İnsan bir defa hiç kimse olmayagörsün ondan sonra her şey olabilirdi.

Juliette kuş cıvıltısı sesini yükselterek sordu:

"Bu akşam çaya bil bakalım kim geliyor?"

Edith'ten ses çıkmayınca Juliette boğazından geçen her bir lokmadan neşe topluyormuş gibi coşkuyla kendi sorusunun cevabını kendi verdi.

"Avinaş Pillai!"

Edith hâlâ boşluğa duman üfleyip duruyordu. Juliette çene-

7. (İng.) Hayat bulutlar ve yağmurdan ibaretmiş gibi geldiğinde...

sinde istemsiz bir kasın seğirdiğini hissetti. Çocukken Edith böyle dalıp gittiğinde kızın yüzüne bir tokat patlatmak isterdi. Hem de nasıl! Yine de tokat arzusu kabardığında ellerini arkasında kavuşturur ve bağırmakla yetinirdi.

"Kendine gel küçük hanım! Bu yaşadığın bolluk ve bereket içindeki hayatta surat asmaya hakkın yok. İstersen çık dışarı da bak, ne koşullarda yaşıyor insanlar. Git Smirni'nin fukara mahallelerinde kıçında donu olmayan aç bebeleri gör de ondan sonra as suratını!"

Ama hayır, o bir sefer hariç öfkesine gem vurmayı becermiş, kızına hiç el kaldırmamıştı. O son seferde ise... Eh, o sefer Edith tokadı hak etmişti. Hem de fazlasıyla! Ah, Mösyö Lamarck bu kızı nasıl da şımartmıştı! Ne çok rezillik gelmişti başlarına! Ne çok! *Ah dieu!*[8]

"Evet, *oui,* Avinaş Pillai'yi davet ettim bu akşamki yemeğe. Umarım sen de katılırsın. Kim olduğunu biliyorsun tabii."

"Evet, mücevher taciri."

Kızın davudi sesi sigaraya başladığından beri büsbütün kalınlaşmıştı.

"Ah işte, sen öyle san!" Juliette nihayet Edith'i konuşmaya katabildiği için duyduğu sevinçle sesini iyice yükseltmişti. "Rose Teyzen işin aslını astarını bana çıtlattı... Neymiş biliyor musun?"

Anlattıklarıyla ilgilensin diye boş yere kızını bekledi, sonra Edith'in mavi sigara dumanı gibi asılı kalan sessizliğine dayanamayıp devam etti.

"Kıymetli taş işi göstermelikmiş. Evet, Smirni-İskenderiye-Bombay arasında gidip gelen bir uşağı varmış, her seferinde de sandık sandık nadir taşlar getiriyormuş, o kısmı doğru. Sandıklarda da ne safirler, ne zümrütler, yakutlar varmış! Şifalı taşlar da mevcutmuş. Gemisini beklemeye li-

8. (Fr.) Tanrım.

mana indiğinde etrafını hep büyücüler sarıyormuş bu sebepten. Cadılar daha sandal halat atmadan pazarlığa girişiyorlarmış. Kavga da çıkıyormuş aralarında. Mavi akik, apatit, kuvars doluymuş sandıkları. Müslümanlara da çok satış yaparmış. Sultanın adamları bile duymuşlar ününü. Rica ettim, bize de birkaç parça getirecek. Beğendiğin bir şey olursa alırız. Geçende Rose Teyze'nin evindeki çay partisine geldi, o zaman sohbet ettik. Pek enteresan bir zat. İnanır mısın, Müslüman mahallesinde bir handa kalıyormuş. Bir yıldan fazla olmuş geleli. Bizim ancak şimdi haberimiz oluyor. Eh o da belli bir sebepten pek tabii. Bak dinle şimdi. Tahmin et bakalım mücevher taciri esasen neyle iştigal ediyormuş?"

Edith gözlerini kapattı. Öğlene kadar hiç konuşmadan yaşayacağı bir hayat var mıydı şu dünyada? Belki bir manastıra kapanmalıydı. Ha ha ha! Katolik lisesinden sürsünler seni, sen de git manastıra kapan! Olacak iş mi!

"Edith *mu*, dinle, adam gizli ajanmış! Düpedüz casus yani! İşitiyor musun? Hem de kimin adına çalışıyormuş? İngilizlerin! Ben de evvela inanamadım ama meğer Hintlilerden de casus çıkıyormuş. Hatta daha az şüphe çeker diye Müslümanlar arasına salmak için bilhassa Hintlileri seçmeye başlamış İngilizler. Bu da zaten Oxford mezunu filan. Benim Oxford'a Hintlileri aldıklarından da haberim yoktu. Meğer epey zamandır kabul ediyorlarmış. Bu kısmını Mösyö Pillai kendisi söyledi bana. Gerisini Rose Teyzen sağlam kaynaklardan duymuş."

Edith üfledi. Juliette kaptırmıştı. Uyanır uyanmaz süründüğü ıtır yağından parlayan yanakları kızarmış, yeşil mavi gözleri de dedikodunun şehveti ile büyümüştü.

"Ha, ne dersin? Enteresan bir vaka değil mi? Akşam bu beyle tanışmak istemez misin?"

"İstemem."

Juliette Edith'in tabağının içinde ezdiği sigaraya bakarak

içini çekti. İştahı kaçmıştı. Zoi'nin önüne bıraktığı katmeri bile yiyemeyecekti.

"Neden Edithciğim? Ne yapacaksın peki? Yine hayalet gibi üst katta odalar arasında gezinecek misin? Tenin gün yüzü görmemekten İngiliz kadınlarınınki gibi mora çalan beyaza döndü, farkında mısın? Seni soranlara ne söyleyeceğimi bilmiyorum artık vallahi. Bir seneyi geçti..."

Edith bakışlarını nihayet tavandaki avizeden indirip hışımla annesine çevirdi. Çekik siyah gözleri kor gibi parlıyordu.

"Hakikati söylemeye ne dersiniz?"

Kızın minik ağzı ile sivri uçlu kalkık burnunun yüzüne verdiği kırılgan hava, çıkık elmacıkkemiklerinden uzun kirpiklerin gölgelediği siyah gözlerine varınca bir anda değişiveriyor, kırılganlığın yerini kararlı ve sert bir ifade alıyordu. Minyon hatlarından hiç beklenmeyecek kadar kalın sesi de bu sertliğin bir tezahürüydü.

Juliette fincanını tabağına çarparak bırakıp nefes verdi. Konuşmaya başladığında sesi hizmetçilerle konuşurken kullandığı derin tona geçmiş, sivri çenesi uzamıştı. Edith durduk yerde kendini zafer kazanmış gibi hissetti.

"Bak kızım, benim sabrım da bir yere kadar. Dikkat ediyorum, hassasiyet gösteriyorum ama senden bir karşılık alamıyorum. Bunca hırçınlığa ne lüzum var? Tamam, kabul zor zamanlardan geçtik. Ama..."

Kızın gözleri çakmak çakmak yanıyordu.

"Ölenle ölünmez. Tanrı'nın işine de karışılmaz. Artık kendini toparlayıp, hayata dönme vakti. Çocuk değilsin. Cemiyet içinde boy göstermen senin hayrına. Bak geçende kendi kulaklarınla işittin. Lucy Gillard'ı da nişanlamışlar. Eli yüzü düzgün erkekler bir anda bitiverir, senin yaşındayken. Geç bile kalmış olabiliriz vakıa. Ortada kalırsın vallahi. Hadi gel, gül biraz."

Juliette sandalyesini geriye itti, keten peçetesiyle ağzını silip Edith'e doğru yürüdü. Ellerini uzatmıştı. O yetişmeden

Edith kedi gibi yerinden fırladı. Biliyordu bundan sonra olacakları. Annesi çocukken somurttuğu zamanlarda yaptığı gibi yanaklarını tutup gerecekti ki Edith gülsün. Çevik bir hareketle Sıdıka'nın sardığı ikinci sigarayı, fildişi ağızlığını ve altın çakmağı kaptı, annesi yolu yarılamadan masanın karşı tarafına geçip kendini dışarı, hole attı. Kurabiyeler sofrada kalmıştı.

Tam merdivenlere varmıştı ki konağın kapısı çalındı. Yarı yolda durup aşağıya kulak kabarttı. Kapıdaki yabancı, "Edith Sofia Lamarck hanımefendi müsaitler mi acaba?" diye soruyordu.

"Kendisiyle görüşmem lazım gelen mühim bir mesele var da."

Katina'nın rüyası

Bakkal Akis kahvesinden son bir yudum aldı. Nargilesi sönmüştü. Kahvecinin çırağı kömürleri tazelemek için elinde maşayla yanında bitiverdi.

"Lüzum yok, kalkıyorum."

O ayaklanınca kahvedekiler hep bir ağızdan itiraz ettiler.

"Haydi bir el daha kal *vre* Akis! Dükkânın kaçmıyor ya. Allah'ın hakkı üçtür. Bak belki bu sefer şansın döner."

Akis dibi kara fincanının yanında açık duran tavla tahtasına baktı. Şimdiden iki el kaybetmişti. Siyah sakalını sıvazlayarak başını kapıdan dışarı uzattı, İngiliz Hastanesi tarafına göz attı. Başında tepsisiyle geçen helvacıdan başka kimse yoktu ortalıkta. Kahveye geri döndü. İçerisi uğultuluydu. Ortalık yanık kahve, elma kabuğu ve ayak kokuyordu.

"*Endaksi,* tamam bir el daha. Sadece bir oyun. Sonra çok işim var."

"*Malista Akis mu,*[9] elbette. Hepimizin işi gücü var. Şu eli de oynayalım, hep beraber dağılırız."

Akis'in kalışı kahvede pinekleyen erkekleri rahatlatmıştı. Komşusu Hristo kahvecinin çırağına seslendi.

9. (Yun.) Elbette Akisciğim.

"Pavli oğlum. Koş. Akis abinin nargilesini, kahvesini tazele."

Akis zarları kavrayan elini öptü.

"*Ade* rasgele."

Katina sırtında bebeğiyle yarım saat sonra alanın ucunda belirdiğinde Akis üçüncü eli kazanmış, dördüncüye başlamıştı. Çardağın altında, kahvenin buğulu camını tıklatan karısını fark etmedi. Katina'nın başörtüsü ensesine kaymış, yağmur yemiş kızıl saçları başına yapışmış, yanakları da burnu gibi soğuktan kızarmıştı. Buğulu camların ardında erkekler dışarıdaki dünyayı unutmuş gibi zar sallayıp duruyorlardı. Katina bu sefer de bebeğini uyandırma pahasına parmağından çıkardığı yüzükle cama vurdu. Pavli mangalın üzerindeki kahveyi bırakıp çardağın altına çıktı.

"*Kalimera*[10] *Kirya*[11] Katina. Nasılsınız?"

Katina cevap vermedi. Pavli telaşla içeri koştu.

"*Kirye*[12] Akis, Katina abla dışarıda."

Bu sefer kimse Akis'in ayaklanmasına ses çıkarmadı. Saat on buçuk olmuştu. Yağmurun duracağı yoktu anlaşılan. Onunla beraber Menekşe Sokak'a maltataşı döşeyen üç işçi de kahveden çıktı. Önde eski pehlivan Akis, yanında onun cebine sığacak kadar minyon Katina, sırtında bebesi, arkada sırtlarında kazmalarıyla Sakız Adası'ndan ithal sezonluk işçiler hep beraber mahallenin ekmek kokulu küçük meydanını geçtiler. *Alani* derlerdi buraya. Havalar ısınır ısınmaz mahalleli, çoluk çocuk sandalyelerini, sedirlerini çıkarır, yayılırdı. Köşedeki fırından gelen mis koku yüzünden Ekmekçi Alanı diye de bilinirdi küçük meydan. Genç bir çınar ve altında çeşmesiyle, mahalle karakolu ve kızların önünde ip atlayıp üzerinde çiğdem çitledikleri alçak bir duvarla çevrelenmişti.

10. Günaydın.

11. Hanım.

12. Bey.

O sabah ortalık yağmur yüzünden ıssızdı. Geçen hafta döşenmiş ıslak taşlar ayaklarının altında ayna gibi parlıyordu. Kaldırım kenarlarına kazılmış oluklarda sular yine coşmuştu, ara sokaklar çamur deryası. Yoldan evlerine girebilmek için su dolu hendeğin üzerinden atlamaları gerekti. Katina'nın sırtında uyuyan bebek tınmadı.

Akis'in bakkal dükkânı alana açılan Menekşe Sokak'ta, dar cepheli iki katlı taş bir binanın alt katındaydı. Üst kat evleriydi. Arkada depo, tulumbanın durduğu küçük bir taşlık, bir de Katina'nın çamaşır kuruttuğu avlu vardı.

Akis kuşağının altında anahtarını ararken sordu.

"Oğlanları okula bıraktın mı?"

"Çoktan."

"Ne yaptın bu saate kadar?"

"E, ne yapacağım? Fasula'ya çarşıya indim. Akşam için et aldım, yahni yapayım diyorum. Ha, evde safran da kalmamış, biraz ayır da sepeti sarkıtayım. Akşam pilava katarın. Sonra *Kirye* Yakumi'ye uğradım. Lavanta yağı verdi. Kızın ayaklarının altına sürersem rahat uyurmuş. Oğlanlara da sığla yağı yolladı. Zihinlerini açarmış. Oradan ta Berberyanların fırınına yürüdüm. Kızı başka türlü uyutamıyorum. Yürümek istiyor illa ki. Böyle köylü karıları gibi sırtıma bağlayıp gezdirmem gerekiyor. "

Akis karısının sırtına beyaz başlıklı kafasını dayamış, derin derin uyuyan bebeğe baktı. Yanakları ve burnu kızarmış, ağzı açılmıştı. Birden hemen akşam olsun da kızını kucağına alsın istedi.

"Hadi eve çıkın bir an önce. Üşütmesin kız. Ne diye sokağa çıkardın ki bu fırtınada?"

"Ne yapsaydım? Kahveye mi bıraksaydım? Evde kıyameti kopardı, sonra daha Fransız Hastanesi'ne varmadan uyudu. Ha, bu arada Hayguhi Hanım sana katmer yolladı. Dükkânı aç da kahvenin yanında getireyim. Yoksa sübye mi bekleyeceksin?"

Akis dükkânın kepenklerini kaldırırken başını salladı.

"Kahveyi getir, sübye geçmez bu yağmurda."

Katina Akis'in kepenklerini açtığı dükkânın yanındaki mavi tahta kapıyı itip içeri girdi. Merdivenleri gıcırdatmamaya çalışarak parmak uçlarında yukarı, evlerine çıktı. Son basamakta ayakkabılarını çıkartıp duvarın dibine doğru itti. Odanın ortasındaki soba sönmüştü ama evin içi hâlâ sıcaktı, sabah erken ütülediği çamaşırların sakız kokusu havaya yayılmıştı. Başörtüsünü çözerken ikonalığın arkasındaki aynadan sırtındaki bebeğe baktı. Hâlâ uyuyordu. Öğle yemeğini pişirene kadar uyusa bari.

Cumbanın önündeki beşiğine indirirken küçük kızı kırmızı ağzını açıp kapadı. Katina'nın kalbi bir kez daha sevgi ve hayranlıkla doldu. Bebeğine her bakışında bir mucizeye şahitlik ettiği hissine kapılıyordu. Battaniyesini üzerine örterken kızının ince beyaz parmaklarına, yarım ay tırnaklarına tek tek dokundu. Mutfağa geçmeden önce beşiğin üzerinde üç defa istavroz çıkardı.

"Yüce İsa, Azize Meryem, küçük Panayota'mı kem gözlerden, kazalardan, belalardan koruyun. Amin."

Akis'e söylememişti ama sabah oğlanları okula bıraktıktan sonra, çarşıdan önce Aya Katerina Kilisesi'ne uğramıştı. Katina kızının sağ salim hayatta olduğuna hâlâ inanamıyor, bir yıldır her sabah Panayota'sına kutsal elini dokundurduğu için kız çocukların koruyucusu Azize Katerina'ya ve tabii ki Meryem Ana'ya dua etmeye kiliseye gidiyordu. Doğumdan hemen sonra hazırlattığı adak için çeyizindeki bilezikleri satmıştı. Akis Panayota'nın doğumunun bir mucize, Azize Meryem'in bir lütfu olduğuna inanmıyordu. Adak işine homurdanmakla yetinmişti. Şimdi her sabah Aya Katerina'ya uğrayıp kiliseye bağış yaptığını duysa küplere binerdi. Kilise ziyaretlerini inançsız kocasından gizli tutmak en iyisiydi.

Katina doğum sırasında Panayota'nın da kendisinin de öl-

düğünü sanmıştı. Sanmak ne kelime, hiç şüphesi yoktu bundan. İki bacağının arasından döşeğe kızıl nehirler gibi kan boşalırken o, tüy gibi hafiflemiş semaya yükselmişti. Aşağıda, yatak odasındaki döşeğin etrafında kadınlar bacaklarını tutuyorlar, hep bir ağızdan, inanmadıkları bir dua okur gibi "İt Katina, ha gayret it. *Ela,*[13] hadi Katina *mu*. Az bir şey kaldı" diye bağrışıp duruyorlardı. Bebek bütün gücüyle yükleniyor, Katina itiyor, kadınlar bacaklarını sımsıkı kavramış geriye çekiyorlar, yavrunun başı görünmüyordu.

Kızıl nehirlerin ortasında, dizlerinin üzerine çökmüş genç ebe Marika'nın yüzü çaresizlik ve korku ile kararmıştı. Kırk sekiz saattir oradaydı. Rahim ağzını eliyle kontrol ederken "Sultan'ın hazinesi gibi mühürlüydü lanet şey" diye mırıldanıyordu. Daha en baştan hastaneye gitmeliydiler. Baş ebe Meline ne yapacağını bilirdi ama o da aksi gibi şehir dışında bir zenginin evine doğuma gitmiş, bir türlü de dönmemişti. Yardımcı kızlardan biri Türk mahallesine Aybatan Kadın'ı getirmeye koşmuştu. İhtiyar kadın saatin gece yarısı olmasına aldırmadan derhal yatağından kalkmış, bohçasını hazırlamış, sırtına çarşafını geçirdiği gibi Akis ile Katina'nın Menekşe Sokak'taki evlerine varmıştı. Katina ikinci yirmi dört saate Aybatan Kadın'ın boğazından aşağı damla damla akıttığı alkolde damıtılmış özel otları sayesinde dayanabilmişti.

Kırk sekiz saatin sonunda kanlar içindeki bedeninden kopup da tüy gibi havalandığında asılı kaldığı yerden Aybatan Kadın'ın ebenin kulağına bir şeyler fısıldadığını gördü. Duymuyordu ama ne söylediğini biliyordu. "Bebeği kurtaramazsın artık, anayı kurtar" diyordu. Bebeği ölmüştü. Konuşmak istedi ama karabasanlardaki gibi ağzını açtığı halde hiç ses çıkaramadı. Ses çıkarabilse "Bırakın beni, öleyim" diyecekti. Donarak ölen insanlar gibi ölümün tatlı uykusuna teslim ol-

mak istiyordu. Karşısında ışıktan beyaz bir tünel belirmişti. Tünel gökkuşağı gibi semaya yükseliyor, alçalan diğer ucunda küçük kızı ona el sallıyordu. Küçük kız aynı kendi annesine benziyordu. Katina buna çok sevindi. Oğulları Akis'in ailesine çekmişti, esmer, kalın kemikli, kuvvetli çocuklardı. Kızı ise minicik, aynı kendi annesi gibi kızıl saçlı ve çilliydi. Işıktan tünelin içine, ona doğru bir adım attı.

Aşağıda, terk ettiği vücudunun etrafında bir şeyler oluyordu. Uzaklardan, çok uzaklardan kulağına ebe Marika'nın "Dayan *Kirya* Katina, hastaneye götürüyoruz seni" dediği çalındı. Keşke hiç uğraşmasalar. Bedensizlik ne muazzam bir özgürlükmüş! Meğer her şey ışıktan yapılmışmış. Katina adım adım sonuna doğru yürüdüğü tünelin ışıktan duvarına dokunuyor, duvar ışık olup yakamoz gibi parmaklarından aşağı dökülüyordu. Burada her şey gibi yeni vücudu da ışıktan ibaretti. Elleri, kolları, bütün gövdesi dokunduğu her şeyle bir oluyordu. Katina ışıktı, tünelin kendisi ve diğer uçta onu bekleyen kızı hepsi, her şey ışıktı ve birbirlerinin devamıydı. Kimse kimseden ayrı değildi. Ayrılık bir yanılsamaydı. Ah, bu kadar basit bir gerçeği bilmeden yaşamıştı onca yıl. Ne yazık! Elinin, kolunun, vücudunun ışığa dönüşmesini hayranlık içinde seyrederek yoluna devam etti.

Hiç şüphe yok ki cennete gidiyordu.

Hayatı boyunca iyi bir Hıristiyan olmaya gayret etmiş, pazar sabahlarının yanı sıra azizlerin günlerinde, kutsal yortularda hiç aksatmadan kiliseye gitmiş, duaları kabul olduğunda vakit yitirmeden vaat ettiği adakları adamıştı. Noel'den, Paskalya'dan ve Meryem Ana gününden önceki perhizlerde kırk gün boyunca oruç tutmuş, duasını bir gün bile ihmal etmemişti. Azize Meryem'in onu ve küçük kızını bu beyaz tünelin ucunda beklediğinden emindi.

"Beni hastaneye filan götürmeyin" demek istedi ama verecek nefesi kalmamıştı.

Semadan aşağı dünyaya baktı. Kendi bacaklarının arasından akan koyu kırmızı nehirler bütün dünyayı sarmıştı. Birden yüreği sıkıştı. Onun kanı mıydı bu? Katina ışıktan tünelde yürüyor, aşağıda insanlar haykırıyor, çatılar çatırdıyor, feryatlara kanatları alev almış kuşların çığlıkları karışıyordu. Kâbustu bu. Alevler buldukları her köşede hayatı yutuyorlardı. Orası cehennem olmalıydı. Öyleyse kutsal kitaplarda anlatıldığından da korkunç bir yerdi. "Meryem Ana, *Panayiya mu*, oğullarımı şeytanın oyunlarından uzak tut, kabahatlerini, günahlarını affet, onları şu aşağıdaki kâbustan esirge. Oğullarıma cennetin yolunu aç" diye dua ederken kendinden geçti.

Nice zaman sonra gözlerini açtığı odanın duvarlarında altın sarısı, mavi, yeşil karışımı ilahi bir ışık oynaşıyordu. Yattığı karyolanın üstünde, havada dans eden tozlar da aynı renklere bulanmıştı. Serin tuzlu, yosunlu bir rüzgâr beyaz badana boyalı yüksek tavanlı odanın pencerelerinden içeri manolya kokusu taşıyordu. Demek cennet böyle bir yerdi. Katina gözleri yarı aralık pencerenin önünde hışırdayan incir yapraklarına bakarken annesinin manolyalar hakkında söylediklerini hatırladı. "Vazoya koyduğun çiçeği bir parça iplikle boğmalısın *kori mu*.[14] Çiçeği boğmazsan kokusundan kendin boğulursun."

Annesini hatırlayınca tünelin ucunda bıraktığı çilli kızı aklına geldi. Elleri kendiliğinden karnına gitti. Dünyalık vücuduna geri dönmüştü. Kulağına perdelerin ötesinde yatan diğer hastaların mırıltıları ilişti. Cennette değil hâlâ yeryüzündeydi. Keder, Aybatan Kadın'ın alkolde damıttığı iksiri gibi boğazından karnına damla damla yayıldı. Karnı sönmüştü. Rahmi de inceden sızlıyordu. Dokuz aydır içinde yaşattığı o canın eksikliğinde kendini çok yalnız hissetti.

Başını pencereden yana çevirip gözlerini kapattı, acı göz-

14. Kızım.

lerinden yastığa aktı. Karnındaki boşluk içine yumruk gibi oturmuştu. Tünelin ucundaki kızıl saçlı çilli kız bir kez daha göründü. Annesine el sallıyor, beyaz sonsuzlukta yiterken ona her şeyin ışıktan ibaret olduğunu hatırlatmak ister gibi tebessüm ediyordu.

"*Panayia mu*, beni geri koy o tünelin içine. Meryem Ana. Al bu bedeni benden. Kızıma kavuştur beni."

Anlaşılan Tanrı ile meleklerinin Katina'nın ölümü için başka planları vardı ki hiçbirinden cevap gelmedi. Onun yerine perde aralandı ve pembe üniformalı bir Frenk hemşire yatağın dibinde belirdi. Kolundaki sarı battaniyenin içinde bir bebek taşıyordu. Uzun boylu, güler yüzlü bir kadındı. Sarı saçlarını başının arkasında sımsıkı toplamıştı, beyaz yuvarlak yüzü ağustos mehtabı gibi parlıyordu. Tatlı bir aksanla Yunanca konuşarak, "Günaydın *Kirya* Katina" dedi. "Ben Hemşire Liz. Kızınızla tanışmaya hazır mısınız?"

Katina hayretle bir hemşireye, bir de ona doğru uzattığı sarı battaniyeye baktı. Bebek saçlı doğmuştu. Yüzü kıpkırmızıydı. Çizgi gözleri sımsıkı kapalı. Hemşire Liz onu Katina'nın kollarına bırakınca minik kırmızı ağzı açıldı ve avazı çıktığı kadar ağlamaya başladı.

"Kızınızın karnı çok aç" diye gülümsedi hemşire bebeği Katina'nın kollarına yerleştirirken. "Siz ayılana kadar onu hastanemizin sütannesi besledi. Ayıldığınızı görünce hemen kaptım getirdim."

Katina büyülenmiş gibi kollarında tuttuğu kırmızı yüzlü bebeğe bakıyordu. Koğuşta çıt çıkmıyordu.

"Zor bir gece geçirdiniz. Marika sizi buraya getirdiğinde baygındınız. Allah razı olsun, baş ebemiz Meline hızır gibi yetişti. Melekler sizi ve bu küçüğü himaye ediyor olmalı, ebe Meline'ye haber nasıl ulaşmış gecenin o koyu karanlığında bilmiyorum. Üstelik şehir dışında bir doğuma gitmişti. Geldiği gibi doğumhaneye kapattı kendini. Hiçbirimizi yanında is-

temedi. Bir başına bebeğinizi doğurtmuş. Biz yukarıdayken yıkamış, kundaklamış bile! Muhteşem bir ebedir kendisi. Ölü bebekleri bile hayata döndürdüğü olmuştur!"

Katina, bitkin, başını salladı. Hemşire konuşurken bebek annesinin memesini bulmuş, minik ağızıyla emmeye başlamıştı bile. Hemşire Liz parlak yüzünü büsbütün ışıldatan samimi bir tebessümle, "Şuna da bakın hele! Sanki meme emmeyi ana karnında öğrenmiş! Nasıl da biliyor ne yapacağını" dedi.

Ancak kadın onu yalnız bırakıp başka hastalara gidince Katina bebeğin dudaklarına, siyah saçlarına, parmakları arasında eriyip gidecekmiş gibi yumuşak kulaklarına dokundu. Akıl almaz bir şeydi! Kızı, ağzı burnu, eti kemiği ile kollarında yatıyordu. Bir mucize olmuştu! Azize Meryem, ulu Tanrı ve melekleri demek bu yüzden Katina'nın canını almaktan vazgeçmişlerdi. Mucize! Ah Azize Meryem kutsal eliyle bu yavrucağa dokunmuştu. Yaşlı gözlerle istavroz çıkarıp bebeğin kulağına fısıldadı. *Na ziseis moro mu,*[15] sen çok yaşa yavrum benim!

Katina bebeği memesinde, yarı ağlar yarı güler ve durmaksızın Meryem Ana'ya şükrederken hayatla ölüm arasında sallandığı sırada girdiği beyaz tünelin ucundan ona veda eden kız çocuğunun görüntüsü hafızasından silindi gitti.

Deri evrak çantası

"Edith Sofia Lamarck hanımefendi müsaitler mi acaba? Kendisiyle görüşmem lazım gelen mühim bir mesele var da."

Elinde şapkasıyla Lamarckların konağının girişinde dikilen yabancı, avukattan çok kaba saba bir taşralıya benziyordu. Kapıyı açan Kâhya Mustafa da onu Aydınlı bir sabun tüccarı sanmıştı. Adam soğuğa, yağmura rağmen sırtına krem

15. Sen çok yaşa bebeğim.

rengi, üzerine pek bol gelen bir redingot geçirmişti. Kestane kızıl bıyıkları kısa kesilmiş, briyantinden parlayan saçları dikkatle arkaya taranmıştı ama yine de insanda ilk bakışta bir itinasızlık hissi uyandıran bir tarafı vardı. Belki bir elini gümüş bastonuna dayamış, hafifçe kaykılmış gibi durduğundan. Ya da belki kısa boyunu telafi etsin diye bilhassa uzun bırakılmış pantolon paçaları sivri burunlu ayakkabılarının topuklarına kadar sarktığından...

Edith merdivenlerden gerisingeri aşağı indi. Onu gören davetsiz misafirin irkildiği kâhyanın gözünden kaçmadı. Ama çabuk toparlandı, şapkasını arkasına geçirerek yerlere kadar eğildi, ağır aksanlı bir Fransızcayla, "Matmazel, müsaade ederseniz kendimi tanıtayım. İsmim Dimitrios Mitakakis. Edith Lamarck hanımefendi ile mi tanışma şerefine nail oluyorum?"

"Evet benim. Buyurun?"

Adam Edith'in düz göğsüne, sıska vücuduna, solgun yüzüne bakıp kızıl bıyıklarını çekiştirdi. Kız azgın saçlarını tepesinde toplamamış, yataktan çıktığı haliyle sırtına salıvermişti. Yetişkin olduğunu ele veren tek şey kalın, tok, kendinden emin sesiydi. Ama canım bir insan diğerine bu kadar mı benzerdi?

"*Enchanté* matmazel. Sizinle görüşmek için Atina'dan geldim. Avukatım."

Edith öpmesi için elini uzattı. Sonra, tam ziyaretçisini kabul salonuna buyur edecekken yemek odasının çift kanatlı kapısı açıldı ve Juliette ipek sabahlığıyla dışarı fırladı. Holde bir yabancının durduğunu görünce yapmacık bir telaşla önünü kapatıp, kuşağını sıktı.

"Buyurun?"

Mitakakis redingotun düğmelerini çözerken bir kez daha ismini ve titrini tekrarladı.

"Ah, oğullarımı arıyorsunuz herhalde. Onlar sekiz treniy-

le şehre indiler. Bournabat'ya kadar boşuna geldiniz. Smirni'deki büromuzun yerini biliyor musunuz? *Ke*'dedir."

"Hiç lüzum yok Madam. Ben Matmazel Lamarck'la görüşmeye geldim."

Juliette sabahlığının kuşağını çözüp bir daha bağladı, gözleri birkaç tur kızı ile avukat arasında gidip geldi. Sol eli gayriihtiyari boğazına yükselmiş, su yeşili gözleri büyümüştü. Kısa bir sessizlikten sonra, "Ve fakat bizimle ne işiniz olabilir ki? Eşimin ani vefatından sonra şirketi oğullarım devraldı. Muhakkak işitmişsinizdir, Mösyö Lamarck iki yıl önce geçirdiği kalp krizi neticesinde aramızdan ayrıldı" dedi.

"Evet, af buyurunuz. Elbette biliyorum. Lütfen gecikmiş taziye dileklerimi kabul edin Madam Lamarck."

Bir süre kimseden ses çıkmayınca Juliette uzun uzun iç geçirdi. Avukat, kâhyadan çekiniyor olmalıydı.

"Pekâlâ. O halde kütüphaneye geçelim. Orada rahat rahat konuşuruz, size yardımcı olabileceğim bir husus varsa elimden geleni yapmak isterim. Mustafa, mutfağa haber et *se parakalo*.[16] Kahve hazırlasınlar. Mösyö Mitakakis, Türk kahvesi mi tercih ederler yoksa buralıların tabiriyle 'Frenk' kahvesi mi?"

Sinirli kahkahası yüksek tavanlı holün boşluğunda çınladı. Edith inadına büsbütün somurttu. Avukat bastonuna yaslanmış, pabuçlarının sivri burunlarıyla holün zeminindeki siyah beyaz yıldızları eziyordu. Nihayet gözlerini yerden ayırmadan,

"Matmazel Edith ile yalnız görüşmem gereken bir mesele için geldim" diye mırıldandı.

"Neymiş o mesele?"

Juliette'in sesi, telaş dozu yükselince büsbütün tizleşirdi. Avukat başını kaldırıp karşısında ayakta duran iki kadının yüzlerine baktı. Aklına antik Yunan tiyatrosunun sembolü mas-

16. Lütfen.

keler gelmişti. Annenin yüzü komedi maskesi gibi tebessümle gerilmiş, kızın suratı ise trajedi maskesi gibi düşmüş. Fakat şu somurtuşta bile aşina bir şeyler yok muydu?

"Maalesef bu malumatı sizinle paylaşmam hukuken mümkün değil Madam Lamarck."

"Fakat..."

Juliette'in boğazından yüzüne kızıl bir dalga yükseldi. Annesinin telaşlı halini tanıyan Edith bir adım öne çıktı.

"Buyurun Mösyö Mitakakis, kütüphaneye geçelim. Bu taraftan lütfen."

Atinalı avukat şapkasını ve ceketini Kâhya Mustafa'ya teslim ettikten sonra bastonuna yaslanarak Edith'in peşinden geniş holün sağ tarafına düşen kütüphaneye yöneldi. Juliette peşlerinden gidip kapıya kulağını dayamaya niyetlense de kâhyanın bakışlarını üzerinde hissedince odasına çıkıp giyinmeye karar verdi. Bir avukatın, hele ki Atinalı bir avukatın Edith'le ne işi olabilirdi? Yoksa kızı onun bilmediği bir işlere bulaşmış ve yine başını belaya mı sokmuştu? Bunca rezilliğin üstüne bir de bunlarla mı uğraşacaktı?

Yatak odasına girince üstünde kolonya şişeleri dizili aynalı tuvalet masasından gümüş çıngırağı kaptığı gibi var gücüyle salladı, sonra da saten minderli tabureye çöküp odalığını beklemeye koyuldu. Oda soğuktu. Aynaya sırtını döndü. Sabahın bu erken saatlerinde aynaya bakmayı sevmezdi. Sanki gümüş camdaki aksi ona o en korktuğu şeyi söyleyecekti.

Kalkıp gramofona bir plak koydu. Dalgın dalgın manivelayı çevirdi. Aklının bir tarafıyla Edith'in Atina ile olan ilişkisini pekâlâ biliyordu ama düşüncelerinin oraya gitmesini engelledi. Çok eski meseleydi. Ustalıkla üzerini kapatmış, kızının huzurlu bir ortamda büyümesini sağlamıştı. Üstelik kim, hangi cüretle iddia edebilirdi böyle bir şeyi? Bunca yıl sonra?

Yüzünü pencereden yana çevirince irkildi. Yatağı hâlâ yapılmamıştı. Kuş tüyü yastıkta başının izi patlamış yanar-

dağ çukuru gibi duruyordu. Tuvalet masasına uzanıp çıngırağı kaptı, bir kez daha, bu sefer daha uzun ve daha şiddetli çaldı. Öfke iyi gelmiş, hızla yükselen korkuyu bir süreliğine maskelemişti. Odanın ortasındaki yeşil mavi büyük çini sobaya dokundu. Ilık... İnsaf! Odadan çıkıp hışımla merdiven başına yürüdü. Çıngırağın tiz sesi ısrarla merdiven boşluğunda yankılanırken alt kattan koşan iki çift ayak sesi duyuldu. Odalığı İrini ve hizmetçi Zoi aynı anda merdivenlerin alt basamağında belirdiler. Evin iki ayrı yönünden koştukları için az kalsın çarpışıyorlardı.

"Size bu evde koşmak yasak diye kaç defa söyleyeceğim?"

Kadınlar dantel boneli başlarını önlerine eğdiler.

"Ne oluyor kuzum? İrini bir saattir seni çağırıyorum. Ne cehennemdesin?"

"*Signomi*[17] hanımefendi. Sıdıka'dan çamaşırlarınızı alıyordum. Onun kulübesinin oradaydım."

"Yatağım neden hâlâ yapılmamış? Zoi? Soba da sönmüş. Nedir bugün bütün bu rezaletler? Önlüğünü değiştirdin mi?"

Başları öne eğik, itaatkâr bir tavırla merdivenlerden çıkan hizmetkârlarının manzarası Juliette'i bir parça rahatlatmıştı ama sonra odaya girer girmez aşağıdaki o avukat bozuntusunun Edith'i neden görmek istediği sorusu, karanfil yağıyla bir süreliğine dindirdiği berbat bir diş ağrısı gibi var gücüyle geri geldi. O hırsla yatağı toplayan Zoi'ye döndü.

"Çarşafları da değiştirin!"

"İki gün önce değiştirmiştik Madam Lamarck."

"Bana kafa mı tutuyorsun Zoi? Değiştirin diyorsam, değiştirin. Sakız kokusu gitmiş. Sıdıka'ya da söyle o sigaralı ellerini yıkamadan çamaşırları ütülemeye girişmesin bir daha. Suya biraz daha lavanta katsın. Sırf Mustafa'nın karısı diye tahammül ediyorum ona zaten. Ne konuştuğu bile anlaşılmıyor."

17. Özür dilerim.

"Baş üstüne hanımefendi."

Yanağını kaşıyarak pencereye doğru yürüdü. Bahçede, kameriyenin önünde Mustafa bahçıvanla konuşuyordu. İçine bir kurt düştü. Ne anlatıyor acaba? Yağmur iyice şiddetlenmişti. Bir süre vişne ağacının çıplak dallarının rüzgârda çırpınmasını seyretti. Yok, beyhude yere dertleniyordu. Başka şeyler düşünmeliydi. Bu akşamki çay partisi mesela... Kimler teşrif edecekti acaba? Son zamanlarda tertiplediği çaylara, ziyafetlere katılan konukların sayısında bir azalma mı olmuştu ne? Yok canım, muhakkak ki bir tesadüftü. Yağmur da tam yağacak günü bulmuştu! Şu Hintli casus inşallah sözünü tutar da akşama gelirdi. Hatta onu yemeğe de alıkoymalı. Hanımların ilgisini çekeceği muhakkak. Edith'in kahvaltı sofrasında nasıl da domuzluğu üstündeydi! Casusa bile alaka göstermedi mendebur. Oysa çocukken "Ben büyüyünce casus olmak istiyorum" diye gezerdi.

Ah, Edith çocukken...

Yatağı toplayan Zoi'ye döndü.

"Sobayı da yak. Hasta edeceksiniz beni. Esrar mı çektiniz nedir? İkinizin de aklı bir karış havada."

Kadınlar sessizce işlerine devam ettiler.

"İrini, sen de tut şu korseyi haydi. Oyalanma. Öğlen oldu hâlâ giyinemedim. Hani, bej elbisemi getirdin mi? Hayır onu değil. Aman yani İrini! Golf oynamaya mı gidiyorum canım? Ekose olanı, beli mavi kemerli. Şimdilik onu giyeceğim. Akşamki çaydan önce mavi yeşil ipekliyi hazırlarsın. Daha şimdiden yordunuz beni yeminle. Hadi, *grigora*, *ela*!"[18]

Aşağıda, Mösyö Lamarck'ın hâlâ pipo tütünü kokan kütüphanesinde, Dimitrios Mitakakis kızıl tüylerin örttüğü tıknaz ellerini şömineye uzatmış, mavi uçlu sarı alevlere teslim olan kütükleri seyrediyordu. Odada insana güven veren sıcak bir

18. Çabuk, gel!

hava vardı, alevlerin çıtırtısında camlara vuran rüzgârı bile unutabiliyordu insan. Arka köşedeki oyma cevizden çalışma masası, üzerindeki kâğıtlar ve mürekkep hokkalarıyla hâlâ canlıydı. Bir duvarı boydan boya kaplayan cam kapaklı kitaplıkta kırmızı, bordo, siyah ciltli Fransız, İngiliz ve Amerikan edebiyatı eserleri dizilmişti. Bazılarının sırt kısmındaki sarı yazılar dökülmüş, bazıları ise altın kakmalı yaldızla işlenmiş olduğundan uzaktan bile okunabilecek gibi parlıyordu.

Edith kütüphaneden mutfaktaki panoya bağlanan çanın püsküllü ucunu çektikten sonra misafirinin oturmasını beklemeden, şöminenin karşısındaki kahverengi deri koltuklardan birine çökmüştü, sinirden pul pul olmuş altdudağını kemiriyordu. İçi evrak dolu deri çanta ağzı açık vaziyette iki kahverengi koltuk arasındaki sehpanın üzerinde duruyordu. Ucu görünen dosyanın kenarındaki Yunan harflerine bakıp kendisini alakadar eden o çok mühim konunun ne olduğunu anlamaya çalıştı. Canı bir sigara daha istiyordu. Sıdıka'nın sardığı ikinci sigarayı cebinde bulamadı.

Gümüş tepsiyle getirdiği kahvelerini servis eden hizmetçi odadan çıkana kadar konuşmadılar. Dimitrios Mitakakis sehpanın diğer yanındaki iri deri koltuğa oturmuştu. Kısa tombul vücudunu kendinden beklenmeyen bir zarafetle Edith'ten yana döndürdü.

"Matmazel Lamarck kısa ve açık konuşacağım. Söyleyeceklerimin sizi bir nebze hayrete düşüreceğini tahmin ediyorum."

Bir süre kucağındaki çantada, yeşil karton dosyalar arasında evrak arandı. Kız başını hafifçe omzuna eğmiş, sakin ama ilgili bir tavırla sözlerinin devamını getirmesini bekliyordu. Çehresi büsbütün solmuş, gözleri iyice kararmıştı. Bu soluk benizli çocukcağız Atina-İzmir yolculuğu sırasında hayalinde canlandırdığı şımarık, hodbin zengin kızından ne farklıydı! Belki de işler sandığından daha kolay ilerleyecekti. Anneyi dışarıda bıraktıkları iyi olmuştu. Kız asık suratlıy-

dı ama sessizliğinde huzur veren bir şeyler vardı. Laf olsun diye havadan sudan da konuşmuyordu. Kahvesinden bir yudum alıp öksürdü.

"Size bir miras haberi getirdim."

Edith'in gür kaşları çatıldı.

"Eğer rahmetli müvekkilimin vasiyetini kabul edecek olursanız, yüklü bir miktar servetle beraber Vasili Sokak'taki yedi numaralı evin mülkiyeti size geçecek."

Avukat durup sözlerinin etkisini göstermesini bekledi. Kızın iki kaşının arasında derin bir çizgi belirmişti. Ondan ses çıkmayınca ekleme ihtiyacını duydu.

"Elbette reddi miras hakkınız var."

Edith kahve fincanını sehpaya bırakıp oturduğu yerden adama doğru eğildi.

"Vasili Sokak da neresi?"

Genç kadının Fransızcadan Yunancaya geçmesi avukatı rahatlatmıştı. Sır verir gibi fısıldadı.

"Smirni'de. Aydın Demiryolu'nun son durağı olan Punta Garı'nın pek yakınında. Halk arasında o civar İngiliz Evleri diye biliniyor. Aliotti Bulvarı'nı biliyorsunuz tahminim? Evet *vevea,*[19] onu kesen sokaklardan biri. Çoğunlukla İngiliz, Fransız, İtalyan ve zengin Rum ailelerin oturduğu bir mahalle."

Önceki gün, İzmir'e vardığında ilk iş gidip evin yerini, durumunu tespit etmişti. Demiryolu mülkün çok yakınından geçiyordu ve mahallede ailelerden ziyade bekâr İngiliz mühendisler yaşıyordu. Yıllardır kilit altında duran ev de, bahçesi de harap durumdaydı ama şimdi bunlardan bahsetmenin zamanı değildi.

"Anlamıyorum. Babamın vefatından sonra bütün mülklerin paylaşımı yapıldı. Kimse bana böyle bir evden bahset-

19. (Yun.) Elbette.

medi. Bir yanlışlık olmasın? Benim bir de ablam var. Anna Margaret. Eşi Smirni'de, Bournabat'da, Buca'da hatırı sayılır miktarda mülk sahibidir. Philippe Cantebury. Bir ihtimal onu arıyor olmayasınız?"

Dimitrios Mitakakis yelek cebinde sakladığı gümüş tabakadan bir sigara çıkardı. Müvekkili zatürreenin pençesinde kıvrandığı hayatının son günlerinde onu bu karşılaşmaya hazırlamak için uğraşmıştı ama avukat hem adamcağızı hasta yatağında yormak istemediğinden hem de ustalığını ispat etmek için her seferinde konuyu kapatmıştı. Şimdi Lamarckların tütün kokulu kütüphanesinde, Edith'in çatık kaşlı çehresine karşı gerçeği nasıl söyleyeceğini bilemiyor, kıvranıp duruyordu.

"Bir sigara da ben alabilir miyim?"

"Ah, elbette. Kusuruma bakmayın. Daha önce ikram etmeliydim. Düşünemedim. Buyurun. Öyle genç görünüyorsunuz ki... "

Demek Smirni'nin kadınları tanımadıkları erkeklerin önünde sigara içiyorlardı.

Edith elini "Geçiniz" dercesine salladı, cebinden çıkardığı fildişi ağızlığa sigarayı takıp avukatı beklemeden babasının çakmağıyla ucunu ateşledi. Hırsla bir nefes alıp gözlerini kapattı.

"Matmazel Lamarck, bu biraz karmaşık bir konu... Gönül isterdi ki bu haberi benden değil de bir başkasından, ne bileyim belki annenizden işitseydiniz."

"Annemi çağıralım mı?" Kızın iki kaşının arasındaki çizgi büsbütün derinleşmişti.

"Yo, hayır, hayır. Hiç gerek yok."

Avukat elinde tuttuğu yeşil karton dosyayı Edith'e uzattıktan sonra ayağa kalktı. Bir eli cebinde, aksak adımlarla pencereye doğru yürüdü, kameriyenin önünde bahçıvanla konuşan Türk kâhyayı seyretmeye koyuldu.

"Bu evrak?.."

Dimitrios Mitakakis döndü. Sigarasını şömineye atıp, Edith'in karşısında ayakta durdu. Ellerini önünde kavuşturmuştu. Başı öne eğik konuştu:

"Mesele şu ki Matmazel Lamarck, müvekkilim rahmetli Nikolas Dimos, yani size bu mülkü vasiyet eden kişi... Kendisi... nasıl söylesem? Kendisinin bir iddiası mevcut. Mevcut idi. Mösyö Dimos'u yakın geçmişte kaybettik zira. Toprağı bol olsun. Ehem... Doğrusunu isterseniz küçük hanım... Bu mesele için iddia sözcüğü hafif kaçıyor. Rahmetli bu hususta son derece emindi desem daha isabetli olacak. Ben de şimdi gözlerimle gördükten sonra iyice ikna oldum. Rahmetli müvekkilim haklıymış."

Kızın gözleri büyümüş, tırnakları kemirilmiş parmakları koltuğun derisine pençe gibi gömülmüştü. Avukat derin bir nefes alıp başını kaldırdı.

"Matmazel Lamarck, sizi öz babanızın müvekkilim Nikolas Dimos olduğu hususunda bilgilendirmek üzere buraya gelmiş bulunmaktayım."

Tilkilik günleri

Avinaş şafak sökerken uyandı. Kaldığı hanın yanı başındaki Mumyakmaz Camisi'nde ezan okunuyordu. Gece boyunca koro halinde uluyan köpeklere rağmen iyi bir uyku çekmişti. Yattığı ince hasır döşeğin üzerinde gözleri kapalı, müezzinin tatlı içli sesinin sabahın boşluğunda yankılanmasını dinledi.

Çarşıya gidip gelirken müezzin Nuri ile tanışmıştı. İnce beyaz yüzlü, iyi huylu, gençten bir adamdı. Sohbet esnasında Avinaş onun düzenli olarak İzmir Mevlevihanesi'ne gittiğini öğrenmiş, bir defa da davetlisi olarak dergâhta düzenlenen saz âlemine katılmıştı. Nuri'nin usta bir neyzen olduğunu o gece keşfetmişti. Genç müezzinin kamıştan kavala üf-

lediği nefesi, tınısında âlemin gizlerini barındırıyordu. Onu dinlerken Avinaş'ın gözleri yaşarmış, dedesinin "Kul ile Yaradan arasındaki en saf bağı musiki kurar" sözünü hatırlamıştı. Dergâhtaki bu musikili mecliste rakı da içiliyordu. Konsolosluktaki amiri Maximillian Lloyd en çok bu ayrıntıya şaşırmış ve Avinaş'ın Müslümanların tarikatına sızabilmesini büyük bir başarı olarak kaydetmişti. Avinaş ise ruhunu musiki ve Yaradan aşkıyla doyurduğu o geceyi mesleki bir başarı değil, ulvi bir tecrübe olarak hatırlamayı tercih ediyordu.

Ezan bitince ayaklandı. Hasır döşeğini dürdü, duvar kenarına itti. Döşek ortadan kalkınca oda yine ilk geldiği günkü gibi dımdızlak kaldı. Bu boş odada keşişler gibi yaşamaya başlayalı bir seneyi geçmişti.

İzmir'e ilk vardığı akşam, gemiden iner inmez uşağı Ravi'nin ayak işlerine koşsun diye ayarladığı Selim bulmuştu bu hanı. Becerikli oğlandı. Avinaş ona limandaki ilk karşılaşmalarında ısınmıştı. Giritli muhacirlerden birinin oğluydu. Hem Türkçe hem de Yunanca biliyor olması pek makbule geçiyordu. Kendisine sorarsanız on sekiz yaşındaydı. Yakında askere gidip gelecek, sonra da Hatuniye Camisi'nin orada yaşayan Zeyno'yu nikâhına alacaktı ama Avinaş onun on beşini bile doldurduğunu zannetmiyordu.

Ravi İngiliz Konsolosluğu görevlisinin rüşveti sayesinde kolaylıkla şehre giren sandıkları denetlerken, çocuk Avinaş'a bir çırpıda limanın işleyişini anlatmıştı. Geniş sahil yolu bürolar, ajanslar, antrepolarla doluydu. Yolun ilerisinde Avrupa stili dükkânlar ve oteller vardı ki Avinaş gibi bir beyefendi muhakkak bu otellerin birinde kalmak isterdi.

O konuşurken Avinaş arabaları, sehpaları, küfeleriyle ortalıkta dolaşan seyyar satıcıları; yolun ortasına yığılmış torbaların, deri paketlerin, fıçıların, kasaların, yün balyalarının, odun ve demir yığınlarının arasında sükûnetle bekleyen develeri; başları fesli, yelekleri renkli, kısa şalvarlı hamalları sey-

re dalmıştı. İzmir limanı her renkten ve ırktan insanın, cins cins mahluk ile eşyanın bir arada soluk alıp verdiği koca bir organizmaydı. Vapurlar düdüklerini öttürüyor, köpekler havlıyor, demirler şangırdıyor, kayıkçıların haykırışlarına hamalların küfürleri karışıyordu. Bu karmaşaya bir de atlı tramvay girmek üzereydi! Vatman yolu açmak için tavandan asılı çana vurdukça koca tramvayı çeken atlar da yolu tıkayan yığınları tasvip etmezmiş gibi başlarını sallayıp duruyorlardı.

Sandıkları tek atlı bir arabayla çıktıkları Yemişçizade Hanı'nda Avinaş adına ayrılmış ticarethaneye kilitledikten sonra Selim'in peşi sıra yürüyerek vardıkları yolcu hanı incir ve limon ağaçlarının gölgelediği dikdörtgen avlusu ile temiz, sakin bir yerdi. Oğlan başta onları buraya getirme konusunda epey ayak diremiş, Kordon'daki Avrupai otellere ya da Kemeraltı Çarşısı'ndaki otele dönüştürülmüş hanlardan birine, o da olmazsa Tilkilik-Basmane arasındaki eski zenginlerin konaklarından bozma yeni otellerden birine yerleştirmeye çalışmıştı. Bir ihtimal bu otellerden komisyon alıyordu. Avinaş geleneksel bir imarethane ya da han konusunda ısrar edince omuzlarını düşürüp onları Keçeciler Yokuşu'nun başındaki Menzilhane'ye getirmişti.

Burası tam Avinaş'ın hayal ettiği gibi bir yerdi. Arabayla geçtikleri dar sokaklardaki keşmekeş, bu mahallede son buluyor, hanın avlusunda dışarıdaki dünyayı insana bir anda unutturan bir huzur sürüyor, güvercin guguklarından ve akan çeşmenin suyundan başka ses duyulmuyordu. Çarşı içindeki ticari hanların aksine burası yolcuların konaklaması için düzenlenmişti. Binanın sokağa bakan ön cephesine dizilmiş üç dört dükkân vardı sadece. Avlunun etrafına dizilmiş daireler boş ama tertemizdi.

Menzilhane Avinaş'a Rişikeş'te dedesinin yanında geçirdiği zamanları hatırlatıyor, sabahları uyandığında kendini evinde hissediyordu. Dedesinin kaldığı manastırın da böy-

le gölgeli, serin bir avlusu vardı. Tavanı asma yapraklarıyla kaplı kameriyeleri bile birbirinin eşiydi. Tepeleri her daim karlı Himalayalar'ın eteklerinde, mavi yeşil akan Ganj nehrinin kıyısına kurulmuş manastır, dedesi gibi ömürlerinin son yıllarını tefekküre dalıp dua ederek geçirmek isteyen ihtiyarlar için inşa edilmişti. Avinaş üniversiteye gitmeden önceki yılı manastırda dedesine bakarak geçirmişti.

Avluya çıktı, çeşmenin buz gibi suyuyla yüzünü yıkadı, boynuna, koltuk altlarına su serpti, karbonatla dişlerini ovdu. Komşu bahçelerin bulanık havuzlarında kurbağalar çoktan uyanmış, vıraklamaya başlamışlardı bile. Yükünü almış gri bulutlar denizden dağlara doğru ilerliyor, aralarından şehre sakinlerinin alışık olmadığı kurşuni bir ışık serpiliyordu.

Bu Avinaş'ın İzmir'de geçirdiği ikinci kış olmasına rağmen böyle soğuk ve gri bir havayla ilk defa karşılaşıyordu. Değişiklik hoşuna gitti. Karanlık günlerde iç mekânlarda vakit geçirmeyi severdi. Oxford'da kaldığı öğrenci yurdundaki küçük odasını hatırladı. Onun gibi denizaşırı ülkelerden gelen öğrencilerin kaldığı yurdun mutfağından koridorlara, odalara, salonlara insana İngiltere'de yaşadığını bir süreliğine unutturan kokular yükselirdi. Lahana turşusu, sarmısaklı yoğurt, salamura balık, körili sebze...

Dairesine döndü, çizmelerini çıkarıp avluya açılan kapının dibine bıraktı. Konak tarafından balıkçı kayıklarının üzerinde pike yapan martıların peş peşe feryatları geliyordu. Bir gemi hakkını ararmış gibi düdüğünü öttürdü. Yan odalardan birinde birisi küfretti. Miskinin teki uyumak istiyordu. Perdeleri çekti, derin bir nefes alıp döşeğin boşalttığı alanda sabah talimine başladı. Sesler ve düşüncelerden dağılan dikkati yavaş yavaş toparlandı, ruhunun iç hazneleri nefes ve tatminle doldu.

Yarım saat sonra handan çıktığında aklı da nefesi gibi sa-

kinleşmiş, sabah dalgınlığı geçmişti. Beş duyu organı dünyayı sünger gibi içine çekiyor, genç adam yüreğinden geçen bütün duyguları hissediyor, her bir anı leziz bir lokmanın tadını çıkarır gibi ağır ağır çiğneyerek yaşıyordu. Rüzgâr sertleşmişti. Kahveden sonra, çarşılardaki vazifesine girişmeden rıhtıma inip kıyıyı döven dalgaları seyretmeye karar verdi.

Avinaş'ın o yıllardaki başlıca işi Müslüman mahallesinde dolanıp istihbarat toplamaktı. Gününü Gizli Servis'in tespit ettiği hanlarda, hamamlarda, çarşılarda dolaşarak geçiriyor, şüpheli şahısları takibe alıyordu. Amiri ondan ekseriyetle Selanik ve Paris'te teşkilatlanan Jön Türklerle bağlantılı kişiler hakkında bilgi edinmesini istiyordu ama bir kulağı da İngiliz şirketlerinin aldığı imtiyazları ellerinden kapmaya çalışan ve bu sebeple muhtelif dolaplar çeviren, İstanbul'a elçiler, ulaklar yollayıp da Sultan'ı o afili aksanlarıyla büyülemeye çabalayan Fransızlarda olmalıydı. Bu sebeple akşamları da İzmir Levantenleri arasına karışması gerekiyordu.

Yemişçizade Han'ın girişinde Arnavut salepçi duruyordu. Ayaküstü bir fincan sütlü tarçınlı salep içti, içi ısındı. Salepçi Kerim fincanı doldurduktan sonra güğümün yanına çöküp cebinden çıkardığı bir tutam tütünü sarmaya girişti. Kerim ketum adamdı. Sert ve sivri hatlı, dudakları her daim aklından geçen tatsız bir fikre büzülmüş gibi somurtan. Sabahları ağzından kerpetenle bile laf alınmazdı. Avinaş kış boyunca her gün salebini içtiği halde adam hakkında Arnavut olduğu dışında fazla bilgi edinememişti. Siyasetle alakasız görünüyordu ama en çok bu kayıtsız tiplere dikkat etmek lazımdı. Sultan Hamid'in jurnalcisi de olabilirdi, İttihatçı da, Yunan bağımsızlık savaşçısı da...

Güğümün öte yanında üstü örtülü bir sepet içinde Şam halkaları duruyordu. Fincanı geri verirken sepetten bir tane aldı. Bu avuç içi kadar hamur işini ilk yediği günden beri müptelası olmuştu. Yazın salepçi arabası ile ortadan kaybol-

duğunda en çok Şam halkalarının eksikliğine yanmıştı. Halkasını çiğneyerek hanın uzun karanlık geçidine daldı. Geçit dar bir koridordan geniş, ferah bir avluya açılıyordu. Onunla aynı anda avluya Çarşı Mescidi tarafından deri çizmelerini dizlerine kadar çekmiş iki işçi girdi. Alçak sesle bir şeyler tartışıyorlardı. Hintliyi görünce sustular. Gözlerinden uyku akan bir delikanlı –Ermeni kuyumcunun çırağı– atölyenin önünü süpürüyordu.

Avlunun Kuyumcular Çarşısı tarafındaki kahvenin çardağı altında onun gibi erkenci birkaç kişi taburelere çökmüş, nargilelerini fokurdatmaya başlamışlardı bile. Yanlarından geçerken sağ elini kalbinin üzerine götürüp onlara selam verdi. Adamlar türbanlı, sarıklı, fesli başlarını sallamakla yetindiler. Avinaş varlığının bu mahallede kafa karışıklığı yarattığının farkındaydı. İzmir'in kahveleri Şarklı baharat tüccarlarına, seyyahlara, cambazlara, büyücülere, otacılara alışıktı ama Avinaş gibi iyi giyimli bir Şark beyefendisini kafalarında bir türlü bir yere oturtamıyorlar, bu yüzden de huzursuzlanıyorlardı.

"Akıl dediğin her daim âlemi sınıflandırmak ister, vasıflandıramadığını da redde meyleder" derdi dedesi.

İçerisi karanfil, erik, elma ve taze kavrulmuş kahve kokuyordu. Tenhaydı. Sarışın bir oğlan yerleri süpürürken içli sesiyle Avinaş'ın bilmediği bir dilde bir türkü mırıldanıyordu. Kahvenin sahibi Hasan, onu görünce başını nargilesinden kaldırıp kükredi.

"Hızır, ne cehennemdesin oğlum? Çık koş gel, Avinaş Efendi'nin nargilesini hazırla."

Avinaş sedire, kahvenin kedisi Pamuk'un yanına yerleşti. Kedi istifini bozmadan yalanmaya devam etti, beyhude yere vitraylardan süzülen renkli ışığın beyaz tüylerindeki oyununu temizlemeye uğraşıyordu. Hasan elinde cezveyle Avinaş'ın oturduğu sedire yaklaştı. Hemen arkasında, biraz önce yer-

leri süpüren sarı saçlı çocuk bakır bir tepsi üzerinde fincan ve bir tabakla bekliyordu, elindekileri sedirin önündeki alçak sehpaya bırakıp çekildi. Hasan gri gözlerini cezveden ayırmadan kahvesini ağır ağır fincana boşalttı. Ortalığı nefis bir sakız kokusu sardı.

Kahveci sedire, kedinin öte yanına yerleşirken oğlanlara sadece onların anlayabileceği kadar minik bir mimikle toz olmalarını işaret etti. Avinaş kuşağının altından fildişi ağızlığını çıkarıp lastiğin ucuna taktı. Pamuk kedi başını Hasan'ın avucunun çukuruna gömmüştü.

"Bak sen şu kerataya, seni nasıl da tanıyor!"

"Tanımaz mı beyim. Arka avluda elimize doğdu. Bilir misin, kedi bakmak sevaptır. Peygamberimiz de kedileri çok severmiş. Derler ki Uhud seferi sırasında çölde karşısına emziren bir kedi çıkmış. Hayvanın başına bir nöbetçi dikmiş, koca orduyu da onun etrafından geçirmiş, derler. Seferden sonra almış, evine götürmüş, adını da Müezza koymuş. Müezza siyah beyaz Habeş kedisiymiş, bu bizim Pamuk gibi beyaz değil. Velhasıl bir defasında bir seyyah uğradı buraya. Ta Angora'dan gelirmiş böyle beyaz kedi. Öyle dedi. Anası da vardı, bunları doğurup kaçtı. Hodbin derler, menfaatperest derler ya bu biçareler, ben severim yine de."

Avinaş handa geçirdiği ilk gecenin sabahında bu kahveyi bulmuş, kır sakallı, uysal gri bakışlı, yaşlı sahibine hemen ısınmıştı. Kahveci Hasan gevezeydi ama aynı zamanda gizli bir bilgeydi de. Kahvesinin müdavimi gençleri zekice sorularıyla kendi yollarını bulmaya teşvik etme konusunda ustaydı. Pos bıyıklı, iriyarı bir adamdı. Kahveyi açmadan önce İki Çeşmelik'in orada gece bekçiliği yapmıştı. O günlerden kalma değneğini hâlâ sedirin altında saklıyor, çarşıda ya da arkada, hanın avlusunda haksız bir duruma rasgelirse çıkarıp hiç çekinmeden kavgacıların üzerine yürüyordu. Dükkânın içinde, muhabbet esnasında alçak sesle konuşurdu da, hid-

detli anlarında bağrından yükselen sesi pek tok, pek gürdü; bir kızdı mı haşmeti ta Bitpazarı'nın ucundan duyulurdu.

Usta parmaklarıyla tömbekiyi lüleye yerleştirip kömürü ateşledi. Tütüne bir parça macun kattığı Avinaş'ın görünmezi görmeye terbiyeli gözünden kaçmamıştı. Dumanı çekince nargilenin suyuna kattığı erikler, kirazlar fıkır fıkır oynaştılar.

"Beyim kafanı şişirdim yahu."

Avinaş nargilenin içindeki kiraz, erik cümbüşüne dalmıştı. Kaykıldığı yerden doğruldu.

"Ne münasebet Hasan Usta. Senin muhabbetin kahvenden de tatlı. Amma velakin şehirde görülecek işlerim var. Sonra ticarethaneye bir gideyim. Benim oğlan, Selim de gelmiştir. Yarın sabah yine uğrarım. O vakit devam ederiz."

"Ne oldu? Bu akşam gelmiyor musun beyim?"

Avinaş genelde akşamüstleri kahveye uğrar, herkes gibi dışarıda, çardağın altında oturup tavla ya da kâğıt oynayan çocuklara katılır, ya da bir köşede tek başına nargilesini tüttürerek etrafındaki konuşmalara kulak kabartırdı.

"Yok. Bu akşam Bournabat tarafında işim var."

"Hayırdır inşallah."

"Hayırdır Hasan, hayırdır. Levanten hanımlar kıymetli taşlarımı işitmişler, beni çaya davet ettiler. Onlara numune götüreceğim."

Hasan'ın yüzü güldü.

"Aman iyi edersin beyim. Senin tılsımlı taşlar Burnova hanımları arasında yayılırsa köşeyi döner, Madama Sokak'ta dükkân açar, bizleri unutursun."

"Senin nargilen unutulur mu hiç Hasan Usta?"

Koca adam bunu duyunca çocuk gibi güldü, gözleri tek çizgi oldu, sonra birden ciddileşti. Fısıldayarak, "Beyim, Sultan'ı devirecekler diye duydum. Senin haberin var mıdır?"

Avinaş kahvenin Kuyumcular Çarşısı'na açılan kapısına doğru yürürken "Ben ne bilirim" dercesine ellerini iki ya-

na açtı. Hasan'ın onu böyle giderayak sıkıştırmasına alışıktı. Kahveci de ondan cevap beklemiyordu zaten. Siyasi duruşunu casusa hatırlatmanın yollarından biriydi bu ayaküstü muhabbet. Beraber sokağa indiler. Gök gürlüyordu. Hasan kaşlarını çatıp deniz tarafından çatıları bastırarak üzerlerine gelen bulutlara baktı.

"Hürriyet diye diye milleti birbirinin boğazına düşürdüler. Bulgarlar da istiklal diye tutturmuşlar diye çalındı kulağıma. Bugün yarın onlar da imparatorluktan koparırlar kendilerini. Şu Giritlileri al mesela... İlla ki kendilerini Yunan'a yamayacaklar. Aldılar Englezi arkalarına... Sultan'ın kulu kalsalar böyle iş yapabilirler miydi? Katiyetle cesaret edemezlerdi. Bu maceraperest gençler başa geçerlerse –Allah muhafaza– karmaşadan başka bir şey yaratamazlar. Karmaşada çok canlar yanar beyim, çok pek çok. Osmanlı'nın kudreti yerindeyken böyle şeyler olur muydu mu? Katiyen. İmdi hepimiz imparatorluğun kuvvetini, itibarını yeniden kazanması için çalışmalıyız. Kuvvet birlik beraberlikten gelir, ayrı-gayrılıktan değil. Yok Türk, yok Yunan, yok Bulgar, böyle pörçük bölünürse insanoğlu kan ağlar. Gençler milleti millete kırdırmak istiyorlar şimdi. Neyimiz eksikti hepimiz Osmanlıyken beyim? Pekâlâ yaşayıp gidiyorduk işte."

"Hayırlısı Hasan Efendi. Bir burası değil ki, bütün dünya kaynıyor. Sultanlar, krallar yerlerinden ediliyorlar. Gençler her yerde huzursuz. Değişim olmadan devran dönmez biliyorsun. Sen sıkma tatlı canını. Her şey olacağına varır. Hadi eyvallah."

"Eyvallah beyim."

Yağmur şiddetlenmiş, yol kenarındaki oyuklardan dere gibi su akmaya başlamıştı. Avinaş elini ceketinin cebine atıp bir beş kuruşluk çıkardı, parayı Hasan'ın avucuna tutuşturup hanların, avluların arasından kıvrılarak giden Yeni Bitpazarı bedestenlerinde gözden kayboldu.

İtiraf

Üst katta kadınlar, Juliette, odalığı İrini ile Zoi önce kütüphanenin kapısının çarpılarak kapandığını, sonra da ahşap basamaklarda yankılanan ayak seslerini duydular. Evin içinde koştuğu yetmiyormuş gibi Edith bir de kapıyı tıklatmadan fırtına gibi odaya daldı. Siyah kıvırcık saçları asi bir nehir gibi yüzüne, omuzlarına, sırtına dökülmüştü, gözleri vahşi bir hayvanınkiler gibi parlıyordu. İrini'nin elbisenin sırtındaki düğmeleri ilikleyen parmakları yarı yolda, hanımının kürek kemikleri hizasında kalıverdi. Zoi elindeki kim bilir kaçıncı kez kabarttığı kuştüyü yastığı yere düşürdü. Juliette tam onu azarlamak üzere ağzını açacaktı ki o da olduğu yerde dondu kaldı.

Edith iki adımda boy aynası ile annesi arasındaki boşluğa geçmiş, konağın mahzeninden bile duyulabilecek kadar yüksek sesle haykırıyordu.

"Hesap verin bana! Hemen şimdi. Kimdir bu Nikolas Dimos? Ne halt ettiniz onunla ki benim babam olduğunu iddia ediyor elin herifi?"

Annesini oracıkta boğabilirdi. Bir yandan titriyor, bir yandan düşünüyordu. Elbette, elbette... Şimdi her şey yerli yerine oturuyordu. Siyah saçları, çocukken ona bakarak fısıldaşan komşular, hizmetçiler, annesinin gözlerini ayıp bir şey görmüş gibi yüzünden kaçırması... Ablası ile abilerinin akşam yemeği sofrasında "Seni çingeneler getirdi Edith, o yüzden kaşların böyle kalın" diye takılmaları.

Elbette!

Düşündükçe öfkesi lav gibi benliğine yayılıyor, kulakları, gözleri, boynu alev alev yanıyordu. Annesinin o tuhaf, soğuk, mesafeli halleri de Edith'in bir kusurundan değil, Juliette'in kendi utancından kaynaklanıyordu. Yıllarca utancını kızıyla ilişkisine yansıtmış, Edith'e her bakışında gayrimeşru iliş-

kisinin hayaletiyle karşılaşmış ve irkilmişti. Edith'in çocukluğu boyunca hissettiği soğukluk bu sebeptendi. Oysa o hep kendini suçlamış, annesi ile samimi bir ilişki kurabilmeye çabalayıp durmuştu. Annesi de kızın ruhunda kopan fırtınanın sorumluluğunu üstüne alacağına Edith'e yüklenmişti. "Edithciğim *ma chérie*, rica ederim huysuzluk edip anneni gücendirme, *d'accord?*"[20] "Bak yine koşturup saçlarını dağıtmışsın, sen bana inat olsun diye mi yapıyorsun böyle?"

Hayır, Edith hiçbir şeyi annesine inat olsun diye yapmıyordu ama şimdi, bugün zuhur edenlerin ışığında anlıyordu ki, ne yaparsa yapsın, annesinin siniri bozulacaktı. Kızının salt varlığı Juliette'in asabiyeti için kâfiydi. Edith beyhude yere taşımıştı o yükü. Anasıydı utanması gereken, o değil. O masumdu. Peki ya babası? Babası biliyor muydu karısının Edith'i başka bir adamdan peydahlamış olduğunu?

"Hepsi uydurma, hepsi iftira" diye yeminler ediyordu Juliette. İrini ile Zoi'yi odadan kovduktan sonra, yeni yapılmış yatağının kenarına çökmüştü. "Baban seni canından çok sevdi, biliyorsun."

Edith'in yüreği burkuldu. Düğmeleri yarısına kadar ilikli bej elbisesi içinde birden çekmiş, küçülmüş annesi için değil, onu kendi kanından bilmiş babası için. Mösyö Lamarck böyle bir aldatmacayı, böyle bir ihaneti hak etmiyordu. Kızını içtenlikle sevmiş, onun biricik dostu olmuştu. Yoksa o da karısının yediği haltı biliyordu da, bu günahın meyvesi küçük kızı korumak mı istemişti? Geniş gönüllü Charles Lamarck! Hakikat adına bildiği her şey parmaklarının arasından kayıp gidiyordu. Kandırıldığını hissetti, öfkesi dalga dalga yüzüne yükseldi.

"Baştan anlatın her şeyi. Bütün teferruatı ile lütfen!"

"Anlatacak bir şey yok. İftira bunların hepsi. O tüccar, Ni-

20. (Fr.) Tamam mı?

kos Dimos bana körkütük âşıktı. Dedenin üzümlerinden şarap imal etmek üzere Atina'dan Smirni'ye gelir gider, bizim evde kalırdı. Ben yüz vermedikçe üzerime gelir oldu, reddettim, hiddetlendi, tehditler savurdu! Sonra çekti gitti. Ama işte ölmeden evvel de son bir intikam için böyle bir plan yapmış, sana haber versin diye o avukat bozuntusunu ta buralara kadar yollamış! Ah ne bahtsız bir kadınım ben! Kendi kızım bile iftiralara kandıktan sonra..."

Edith kollarını göğsünde kavuşturmuş kapı ile pencere arasında bir aşağı, bir yukarı yürüyüp duruyordu. Bütün vücudunu bir elektrik akımı sarmıştı. Kaynağı artık sır olmaktan çıkmış saçları elektriğin etkisiyle tel tel kabarmış, başını kara bir hale gibi çevrelemişti.

"Hakikati istiyorum *maman*. Dostlarınızı dramatik hikâyelerinizle kandırabilirsiniz ama beni asla. Elin adamı sizden intikam almak için bütün servetini neden bana bıraksın? Ya, o avukat ne için geldi sanıyorsunuz siz? Bir de ev var! Eminim hangisi olduğunu biliyorsunuzdur! Vasili Sokak desem hatırlar mısınız?"

Juliette'in eli kendiliğinden ağzına gitti. Bu kadarını beklemiyordu. Çıkmaz sokağa girmişti. Uzanıp yatağın başucundaki komodinin çekmecesini açtı, sakladığı sigara zulasından bir tane çıkartıp fildişi ağızlığına yerleştirdi, bir süre durdu. Sigarasını yakacak kimsenin bulunmadığını hatırlayınca tuvalet masası üzerindeki ahşap çakmağa doğru eğildi. Konuşmaya başladığında sesi kızınınki gibi kalın, pes bir perdeye inmişti.

"Gençtim Edith. Yaşlı bir adamla evlendirilmiştim. Baban eve uğramazdı o vakitler. Çocuklarını yolda görse tanımayacak, o derece. Hakikati mi istiyorsun? Al sana hakikat kızım. Misafirlerimiz akşam sofrasında babandan daha çok oturur, benim tazecik gönlümü onun dağarcığında bile bulunmayan sözlerle okşarlardı. O ise iş gezisinde değilse, ya Cercle

Européen'dedir[21] ya da Yeni Kulüp'te. Erkek arkadaşlarıyla hep bir yerlerde... Ya da kütüphanesine kapanmış o hiç bitmeyen lanet kitabını yazıyor. Rahmetliye mağdur rolünü vermek niyetindeysen, onun da işlenmiş pek çok günahı bulunduğunu aklından çıkarma!"

Edith pencerenin önünde durmuş, tırnağını kemiriyordu. Komşuların verandalara yayıldıkları uzun, sıcak öğleden sonralarında aralarında fısıldaştıkları hikâye buydu işte. Çocuk hassasiyetiyle yelpazelerin arkasındaki kulaklara kendisiyle ilgili bir hikâyenin fısıldandığını en baştan beri biliyordu. Arkadaşları Bornova'nın yeşil, zengin bahçelerinin birinden diğerine koştururken Edith kadınlara yakın bir yerde durup potinlerini bağlıyormuş gibi yapar, kulağına çalınan sözcükleri kumsalda bulup cebine doldurduğu kıymetli taşlar gibi hafızasında saklardı.

"Sonra şekerim, Mösyö Lamarck bu Atinalıyı yakasından tuttuğu gibi kaldırmış..."

"Ah, *mon dieu* ne diyorsun?"

"Aman canım o da pek budalaymış!"

"Ah, *oui*. Gitmiş ev almış, limandan hamalların sırtında piyano taşıttırmış ismi lazım değil hanım çalmayı seviyor diye..."

"Ah ama *ti romantiko!*[22] Mösyö Lamarck fena hırpalamış ha? Peki sonra ne yapmış?"

"Ya, sorma... O iki dirhem bir çekirdek genç tüccar yakası paçası kaymış bir vaziyette kendini sokağa dar atmış."

"Deme!"

"....Sonra da ilk gemiye atladığı gibi gerisingeri memleketine..."

Derken Edith'in hâlâ bağcıklarıyla meşgul olduğunu fark

21. Avrupa Kulübü.

22. (Yun.) Ne kadar romantik.

eden kadınlar sessizliğe gömülür ya da küçük kızın görmediğini sandıkları bir baş işaretiyle o soruyu sorarlardı.

"Peki ya çocuk?"

Edith takip eden sessizliğin yüreğine saldığı kaygılı bekleyişi hatırladı. Fakat şimdi hayret verici bir sükûnet sarıyordu ruhunu. Avukatın getirdiği haber varlığını bile bilemediği bir yarasına merhem olmuştu. Ve hatta uzun zamandır hissetmediği başka duygular da ufaktan yüreğinde kıpırdanmaya başlıyorlardı. Ferahlık, sevinç, heyecan... Yoksa zafer mi?

Annesine baktı. Yüzü ayna karşısında çalıştığı maske ifadelerinden arınmış, mavi yeşil gözleri dümdüz karşı kapıya bakarak sigarasını içiyordu. Edith onu ilk defa bu kadar dürüst, bu denli çıplak gördüğünü fark etti. Juliette yıllardır içinde taşıdığı sırrının ifşa edilmesinin yarattığı ilk panik dalgasını atlattıktan sonra rahatlamış, itirafının etkisiyle hafifliyor, hafifledikçe samimi ve Edith'in çocukluğu boyunca özlediği anneye dönüşüyordu. Aralarında dikilen o duvar bu itiraf seansı esnasında yıkılıyor muydu yoksa? Hiç de sırası değildi! Tam annesine karşı meşru bir nefret duyabilecekken, yumuşamak istemiyordu. Buz gibi bir sesle sordu:

"Vasili Sokak'taki ev?"

"Önce babanı bırakıp onunla Atina'ya kaçmamı istedi. Ne münasebet! Ne densizlik! Reddettim elbette. Yakamdan düşmedi. Gitti o evi satın aldı. Bana yakın olmak için. Smirni'ye yerleşecek güya! Baban gidip onu bir güzel silkeleyene kadar o evi dayadı döşedi. Sanki ben orada yaşarmışım gibi. Hayalperestin tekiydi işte!"

Edith odanın ortasına kadar yürüyüp birden durdu. Bir şey hatırlamıştı. Yıllardır düşünmediği bir anı çoktan unutulmuş bir rüya gibi parça parça zihninde beliriyordu.

Paris'teki Sörler Okulu'nun ziyaretçi salonunda, onu görmeye gelen tuhaf bir yabancı...

Sivri sakal, keçiye benzeyen bir yüz, hüzünlü gözler... *"Sa-*

lut[23] Edith. Sana güllü lokum getirdim. Umarım seversin. Özlemişsindir diye düşündüm."

Zarif kahverengi frak, yelek cebinden sarkan altın zincir. İtina ile kolalanmış beyaz gömlek yakası sanki kırlangıç kanadı. Ayvalık zeytini gibi siyah, içine çökük gözler, etraflarında siyah halkalar.

Salonun dışından gelen kıkırtılar. Diğer kızlar. Küçük Edith'in Levanten Fransızcasıyla dalga geçen, minyon vücudundan cesaret alıp onu itip kakan kızlar... Tuhaf yabancının sivri sakalı, başının tepesinde kuş yuvası gibi saçları. Kendi örgüsünden kaçıp yüzüne düşen tutamları. Ziyaretçisinin yüzünde acı mı, zevk mi karar veremediği bir ifade... "Senin Smirnili olduğunu işittim. Ben de yıllar önce orada yaşamıştım. Dünyanın en güzel şehridir bana sorarsan. Doğu'nun İncisi derler..."

Huzursuzluk. Adamın ellerine kayan bakışları. Edith'in ona dokunmak için yanıp tutuşan elleri... Akşam etüdünün ferahlatan zili... *"Kali tihi kori mu, omorfiya."*[24] Başka bir şey daha söylemek üzere açılıp sonra hemen kapanan kalın, rengi mora çalan dudaklar... Okulun mermer zeminli uçsuz bucaksız koridorlarında gözden kaybolan melon şapka...

"Bahtın açık olsun güzel kızım."

Birden başı döndü. Sendeleyerek Juliette'in karşısına, tuvalet masasının önündeki tabureye çöktü. Duyguların geçişini takip edemiyordu artık. Öfke yerini hüzne bırakıyordu ve yersiz bir sevinç lastik top gibi yüreğinde hoplayıp duruyordu.

Belki de Nikolas Dimos suyun öte yanındaki kızının hayalini o kadar çok kurmuştu ki ikisinin şuurları arasında örümcek ağından da ince bir köprü kurulmuştu. Edith bu bağı hep hissetmiş, ruhunun kuytusunda onu uzaklara bağla-

23. (Fr.) Selam.

24. (Yun.) Bahtın açık olsun kızım, güzelim.

yan bir şey olduğunu hep bilmişti. Babasının sevgisi denizin ortasındaki bir gözetleme kulesinden uzaya yollanan bir mesaj gibiydi. Yıllar boyu sabırla, sebatla Edith onu fark etsin diye yanıp sönmüştü.

Şimdi yüreğinde Nikolas Dimos'un hislerini keşfediyordu. Benliğini çocukluğundan beri esir eden o kalp ağrısı mesela, kendisine değil, zeytin gözlü babasına aitti. Yüreğindeki o yanık boşluk, Juliette'i sahici bir aşkla sevmiş, ondan yediği ağır darbeye ve genç yaşına rağmen bir daha evlenmemiş, Bornova'da büyüyen kara saçlı, kara gözlü kızının izini sürmüş ve nihayet zatürreenin pençesinde kıvranırken bütün servetini ve kim bilir ne hayallerle satın aldığı evini ona bırakmış romantik Nikolas Dimos'un mustarip olduğu karasevdanın uzak bir yankısıydı sadece.

Annesinin utancı gibi ruhunu ağırlaştıran, onu insanlardan uzaklaştıran o keder de kendisinin değil, Nikolas Dimos'undu.

İnsanın yüreği anasının, babasının yarım kalmış hayalleri, atalarının hüzünleri, kalp kırıklıkları, kayıpları tarafından işgal edilebilir miydi acaba? Öyleyse şimdi, kendine ait olmayan bu duyguları yüreğinden ayıklayabilirse şayet, taze bir nefesle hayata yeniden başlayabilirdi.

Üstelik öğlene kadar kimseyle konuşmadan tek başına yaşayabileceği bir evi bile vardı artık!

Sevinç yüreğinde bir kez daha zıplayınca, Edith ona teslim oldu.

Aşk

Edith o akşam yıllar sonra ilk defa yeniden cemiyet içinde boy gösterdi. İç dünyasına dair keşiflerinin ışığında tüy gibi hafif ve ummadık ufuktan doğan yepyeni hayatının heyecanı içinde ışıl ışıldı. Bir ceylan edasıyla konuk kabul salonundan

içeri süzüldü. Öyle güzel, öyle zarifti ki o esnada zümrütleri, safirleri, Juliette'in konuklarına sergilemekte olan Avinaş Pillai onu ömrünün sonuna dek bıkmadan usanmadan seveceğini bir bakışta anlayıverdi!

Avinaş'ın Levanten köşklerindeki davetlere katılmaya başladığı sıralarda Mösyö Lamarck'ın çoktandır ortalıklarda görünmeyen küçük kızı hakkında envai çeşit lakırdı dolanıyordu ortalıkta. Juliette'e yakınlıkları ile bilinen bir kısım kadın alçak sesle genç kızın hastalandığından ve halen Almanya'daki sanatoryumda kaldığından bahsederlerken, çoğunluk onun okulu bitirdikten sonra Paris'e yerleştiği konusunda hemfikirdi. Heykellerin suladığı süs havuzlarının başında şezlonglara uzanmış hanımlardan, köşklerin taraçalarında cinlerini yudumlayıp puro tüttüren işadamlarına kadar herkesin Edith'in nereye kaybolduğuna dair bir fikri vardı ve öyle görünüyordu ki Bornova Levanten cemiyeti Avinaş'ın bu konudaki bilgi eksikliğini gidermeye baş koymuştu.

"Edith maalesef pek fena bir illete tutulmuş. Hastalık ciğerlerini sarmış hep. Juliette onu Almanya'daki kaplıcalara götürmüş. Hâlâ orada kalıyormuş garibim."

"Doğru. Ben de öyle duydum. İsviçre'de bir sanatoryumdaymış."

"Ben Baden Baden diye biliyorum."

"Safsata! Edith bir süre Paris'te kalıp edebiyat çevreleriyle haşır neşir olmak istiyordu. Ben bunu bizzat kendisinden işitmiştim."

"Laf aramızda kalsın Mösyö Pillai, işin aslı şu ki Edith bir şairin metresi olmuş, Montparnasse'da bir çatı katı dairesinde yaşıyormuş."

"Yanlış biliyorsun şekerim. Edith, Paris'te teşkilatlanan bir kadın yazarlar grubuna katılmış. Kadın hakları diye bir şey çıkartmışlar..."

"...Erkeklerle değil, kadınlarla sevişiyorlarmış."

"Ah inanmam! O minnacık Edith kadınlarla ha?"

"İnanma zaten. Şairin metresi olduğu doğru. Para kazanmak için de bir ressama çıplak poz veriyormuş."

"Aman *mon cher* Edith'in para kazanmasına ne lüzum var ki! Ne? Yoksa..."

"Sorma, Charles ölmeden önce şirketi batırmak üzereymiş de damadı Philippe Cantebury kurtarmış oğlanları. Yoksa, benden duymuş olmayasın ama halleri bitikmiş. Philippe şirketi satın almış, siz bakmayın o ortalık laflarına... Lamarck ve Oğulları tamamen Cantebury'lerin mülkiyetine geçmiş."

Salonu dolduran konukların uğultusunda Avinaş, çift kanatlı kapıdan içeri süzülen şarap rengi elbiseli, parlak gözlü genç kadının, herkesi tek tek yanaklarından öpen ve cıvıl cıvıl konuşup duran alımlı Madam Lamarck'ın kızı olduğunu hemen anlamadı. Nasıl anlasın? Kızının mütevazı girişinin aksine Juliette az önce konuklar gümüş tepsilerde servis edilen likörlerini yudumlar ve alçak sesle sohbet ederlerken salona rüzgâr gibi dalmış ve oradaki herkesi kucaklamak istercesine kollarını iki yana açarak, "Sevgili dostlarım, hoş geldiniz! Safalar getirdiniz!" diye bağırmıştı. "Geciktiğim için özür dilerim. *Excusez-moi s'il vous plaît.*[25] Son dakikada mutfağı denetlemem icap etti. Beni bilirsiniz, peynirin, havyarın, ringanın tepsilere nasıl dizildiğini muhakkak görmek isterim! Tahmin ettiğim gibi tepsilere sihirli elimi değdirmem lazım geliyormuş. Lütfen af buyurunuz."

Şeftali rengi göğsünü açıkta bırakan yeşil ipekten bir elbise giymişti. Büyük şöminede yanan odunların kızıl sarı ateşi saçlarına vuruyor, insanda dokunma isteği uyandırıyordu. Güzel kadındı Juliette Lamarck. Avinaş için belki biraz fazla sivri hatlı ama kesinlikle hoş. Güçlüydü de. Onun tantanalı girizgâhından evvel salona egemen olan ağır hava bir anda

25. (Fr.) Affediniz lütfen.

dağılmış, Juliette kelebek misali bir konuktan diğerine geçerken davetlileri birbirlerine bağlayıvermişti.

"İyi akşamlar Peter, *mon cher*. Ne iyi ettin de geldin! Komşuyuz sözde ama hiç görüşemiyoruz. Annen nasıl? Keşke o da gelseydi... Yakında ziyaretine gideceğim. O tatlı biraderin Edward New York'tan dönmüyor mu artık? Bu yaza inşallah öyle değil mi? *Tres bien*. Pekâlâ! Doktor Arnott ile tanışmıyorsunuz değil mi? Kendisi Amerika'dan geçen yıl geldi. Paradiso'da çalışıyor ama yaz mevsiminde aramıza katılacağını işittim. Öyle değil mi Doktor? Sizi pek kıymetli komşum Helene Thomas-Cook'un en büyük oğlu Peter ile tanıştırayım. Kendisi burada doğmuş büyümüş gerçek bir Bournabat prensidir. Ayrıca antik eserlere müthiş ilgi duyar. Müsaade edin size çevreyi anlatsın... Belki bir gün sizi yelkenlisiyle Vourla'ya bile götürür."

"Leydi Dulciena! Bu elbise size ne kadar yaraşmış! Başkasının üzerinde katiyen böyle durmaz. Siz bu asaletle ne giyseniz yakışır zaten ya bu fevkalade olmuş. Dimitrula'ya yaptırdınız öyle mi? Bilmez olur muyum, Paris'in terzileri bile Dimitrula'nın eline su dökemez. Bizim hizmetkârların yeni üniformalarını dikmek için ta Smirni'den buraya kadar geldi, sağ olsun. Benim küçük gelin, Marie de ona geçende lavanta rengi bir ipek tuvalet diktirdi. Görmeyin, muhteşem bir parça. Ah, bakın iyi insan lafının üzerine gelirmiş. Marie, *darling*, Leydi Dulcinea ile tam da senden bahsediyorduk. Gelsene."

"Peynir hiç de fena değil ha, Mösyö Dumont? Kâhyayı Fasula'ya gönderdim. Bizzat bize bu *camambert*den alsın diye. Yorgo'nun şarküterisinde yok yok. Biraz da kraker alın. Ne o bardağınız boş? Sotiraki bakar mısın buraya *se parakalo*? Mösyö Dumont'a bir kadeh daha cin kokteyli getir. *Grigora!* Mösyö Dumont, yoksa kırmızı şarap mı tercih edersiniz?"

Avinaş attığı şen kahkahalara karşın Juliette'in neşeyi bir

maske gibi yüzünde taşıdığını daha ilk bakışta anlamıştı. Yeşil mavi gözlerinin ardında kaygı balıkçı teknelerinin ışıkları gibi yanıp sönüyordu. Gözlerini gülen ağzından ayırıp baktığınızda, sinirli ve hatta korku dolu bir kadınla karşılaşıyordunuz. Konuşmaya ara verdiği nadir zamanlarda da, mesela nezaketen konuklarından birini dinlerken, kınayla boyadığı kızıl kaşları çatılmaya meylediyordu. Hintli casus kadının ruhunu kemiren kaygının izlerini mesleki bir alışkanlıkla bir bir toplayıp aklının bir köşesine not etti.

"Ah! Mösyö Pillai sizi gördüğüme çok memnun oldum! Ne büyük bir onur! Beni kırmayıp davetimi kabul ettiğiniz için teşekkürler. O muhteşem taşlarınızdan bir iki numune getirdiniz umarım. Ah *tres bien,* sergilemeye başlamışsınız bile. Mütevazı Bournabatımızın hanımları sabredemediler tabii, öyle değil mi? Ama hakları da var. Ne muhteşem taşlar bunlar böyle! Akşam yemeğine kalıyorsunuz *n'est-ce pas*? Durun sizi hemen Madam Dumont ile tanıştırayım, kendisi tek kelimeyle mükemmel bir taş avc..."

Ev sahibesinin gözleri misafirinin baktığı tarafa kayınca sözleri yarıda kesildi. O susunca sohbetle uğuldayan salon da birden sessizliğe gömüldü. Bütün konuklar başlarını çevirip kapıdan yana baktılar. Edith havayı bıçak gibi kesen sessizliği ve üzerine dikilmiş bir salon dolusu gözü fark edince bir elini kapının tokmağından çekmeden gülümsedi ve önünden geçen bir tepsiden kaptığı kadehini kaldırırken duru bir sesle, "İyi akşamlar" dedi.

Herkes merak ve hayranlıkla ona baktı. Edith gülümsedi. Avinaş kulaklarının ısındığını hissetti. Öyle davudi bir seda nasıl oluyordu da o kuğu gibi boyundan yükselip çıkabiliyordu? Yutkundu. Bir anlığına kendi gözleriyle kesişen gözler kor gibi sıcak, ipeksi dudaklar Yakumi'nin yağını çıkarttığı gül yaprakları gibi koyu pembeydi. İsmini defalarca duyduğu Lamarckların esrarlı kızını gözleriyle odanın ortasına kadar takip etti.

Edith'in konuşmasında, duruşunda, başını taşıyışında öyle bir hava vardı ki Avinaş onun naif bir konak kızı değil, çoktan tamama ermiş bir kadın olduğunu bir bakışta anlamıştı. Aslında annesi gibi flörtöz bir tarafı yoktu ama gözlerinin karasında bedenin gizli zevklerini tatmış ve onları hiç utanmadan doyasıya yaşadığını ele veren kor gibi bir ışık yanıp sönüyordu. Ve dahası, Avinaş'ın kalbine diken gibi saplanan bir sancıyla fark ettiği üzere bu kadın ne pahasına olursa olsun ruhunun karanlık köşelerini bir başkasıyla paylaşmayacak, kendini ikinci plana atmayacak ve yalnızlığında bulduğu huzuru ve tatmini bir erkeğin yanındayken asla bulamayacaktı.

Oysa Avinaş daha şimdiden yüreğindeki boşluğun sadece ve sadece gözlerini alamadığı şu gül dudakların temasıyla dolabileceğini biliyordu. İç dünyasını kasıp kavuran tarih kadar eski o hasret ancak onun kollarında dinecekti. Edith'in kendine yeter hallerinin içinde uyandırdığı çaresizlik ve kıskançlık daha o ilk geceden zehir gibi kanına karışmıştı. Bir de üstüne tam dudaklarını onun lavanta kokulu minicik eline değdirdiği anda Edith'i bir davette görmenin heyecanıyla etrafını saran eski arkadaşları "Edith *mu*! Bu ne sürpriz! Sen Smirni'de miydin?" diye feryatlar atarak onu salonun uzak ucundaki pembe saten kaplı kanepeye doğru sürüklemişlerdi.

"Nerelerdesin şekerim? İki yıldır yüzünü gören yok. Gücendik doğrusu."

"Gel gel, sana anlatacaklarımız var! Kulaklarına inanamayacaksın!"

Akşamın ilerleyen saatlerinde çay partisi mükellef bir yemek ziyafetine dönüştüğünde Avinaş boş yere Edith'e yaklaşmaya uğraşıp durdu. Genç kadının yanında oturan bir Fransız ataşesi onu lafa tutmuştu. Edith karşı çaprazdan özür dilercesine gülümseyince Avinaş onun iki ön dişi arasındaki boşluğu gördü, arzusu büsbütün kamçılandı. Bir an, kısacık bir an göz göze geldiler. Kıvırcık kirpiklerin gölgelediği siyah

çekik gözler kor gibi parladı. İkisi arasındaki bir sır tanınmış ve onaylanmıştı o anda. Ya da ilk aşkının sarhoşluğunda Avinaş'a öyle geldi. Fransız ataşe peltek peltek masanın başında oturan Juliette'e sesleniyordu.

"Azizim Juliette Hanımefendi, kızınız erkek doğsaymış, hemen casus olarak eğitmek üzere işe alırdım. Böyle katıksız İstanbul ağzını buralardaki Türk kızlarında bile duyamazsınız. Bravo doğrusu küçükhanıma!"

Adam belli ki su gibi servis edilen şarabı fazla kaçırmıştı. Juliette hizmetçilerle konuşurken takındığı soğuk tavrıyla başını salladı. Sofrada birkaç kişi Avinaş'tan yana kaçamak bakışlar attı.

Edith lafa karıştı. "Aslında fazla bir Türkçe bildiğim yoktur. Çocukken biraz kâhyamız Mustafa ile onun karısı Sıdıka'dan öğrenmiştim. Sonra Paris'teki okulda en yakın dostum İstanbullu varlıklı bir ailenin kızıydı. Diğer kızlardan gizli bir şeyler konuşacağımız zaman Türkçeye dönerdik. O sayede bildiğim üç beş kelimeyi İstanbul ağzıyla telaffuz eder oldum işte."

Juliette'in yüzü asıldı. Kızının Türkçe bilgisinin canını sıktığı aşikârdı. Avinaş bu ayrıntıyı da hafızasının bir köşesine not etti.

"Çorba leziz! Balık parçaları ağzımda eriyip gidiyor. Tek kelimeyle mükemmel" dedi Avinaş'ın yanında oturan tombul kadın. Biraz evvel Edith'i uzak kanepeye çeken arkadaşlarından biriydi. Pembe yanaklarından sağlık fışkırıyordu. Belli ki bonfile ve trüf mantarlarının eksik olmadığı sofralarda büyümüştü. Fransızca başladığı cümlesini Yunanca tamamlamıştı ve sofrada kimsenin bu durumu yadırgar gibi bir hali yoktu. Masanın çevresini saran diğer başlar da onun sözlerini tasdik edercesine sallandı.

Yemekler sahiden de mükemmeldi ama Avinaş her zamanki gibi ev sahibesine saygısızlık etmeden vejetaryen perhizini sürdürme derdindeydi. "Sunulan yemeği asla reddetme,

tabağına al, yiyemeyeceksen de orada bırak" demişti dedesi İngiltere'ye gitmeden evvel bu konuda ona akıl danıştığında.

"Kiş almaz mısınız Mösyö Pillai? Aşçıbaşımız kabak, peynir ve kremadan harikalar yaratmayı bilir. Lütfen bir tane deneyin."

Edith'in karşı çaprazdan söylediği bu sözlerde olağanüstü bir şey yoktu ama Avinaş her bir sözcüğü, her bir dudak kıvrımını, tabağı ona doğru uzatan safir bilezikli ince beyaz bileğin en ufak hareketini Gizli Servis eğitiminde öğrendiği kodlu mesajlar gibi algılıyordu. Porselen servis takımları ve gümüş çatal bıçaklar üzerinden karşılıklı atılan bakışlar nice duyguyla yüklüydü. Anlayış vardı orada. Ve saygı. Edith onun sıkıntısını anlamıştı. Anlamış ve tercihine saygı duymuştu. Aynı ziyafet sofrasını paylaştığı başka kadınların yaptığı gibi çanağında yüzen balık parçalarına bakıp, "Avinaş Beyciğim kuzum, çorbayı beğenmediniz mi?" diye sahte bir kaygıyla bağırmamıştı. Alçak sesle, ruhunu okşar gibi konuşmuştu Edith ve hatta belki, kiş tabağının üzerinden kendisine bakan o kömür karası gözlerde bir vaat, bir umut ve –evet neden olmasın?– sevgi vardı.

"Bak buraya yazıyorum sultanı bir seneye kalmaz devirecekler" diye bağırıyordu birisi. Edith'in yanındaki Fransız ataşeydi bu yine. "Biliyorum, çünkü dostlarım var Paris'te. Siz ihtilal Paris'ten yönetilecek sanıyorsunuz değil mi? Selanik'ten mi? Ha ha ha, ilahi Doktor! Avrupa'ya yeni geldiğiniz öyle aşikâr ki! Hayır, çok yanlışsınız azizim. İhtilal Almanya'dan yönetilecek. Bakınız görürsünüz bir seneye kadar dediğim çıkmazsa..." Kadehini başına dikerken dediği çıkmazsa ona ne yapsınlar diye bir süre düşündü. Fazla da düşünmesine gerek kalmadı, o boş kadehini masaya bırakana kadar dikkatler sofranın başına dönmüştü.

Juliette Lamarck bıçağını çın çın kristal kadehine vurarak ayaklandı.

"Sevgili dostlarım, bugün burada cemiyetimize yeni katılmış çok kıymetli bir konuğumuz var. Kendisi bir yılı aşkındır Smirni'de yaşıyor ama onunla tanışma şerefine ancak şimdi nail oluyoruz. Bombay'ın ileri gelen bir ailesinden, ayrıca Oxford Üniversitesi'nin ilk Hintli mezunlarından birisidir. Müsaadenizle kadehimi aramıza katılan bu yeni dostun, Avinaş Pillai'nin şerefine kaldırmak isterim."

Gecenin devamında Avinaş kimlerle tanıştı, onlarla ne konuştu? Hiçbir şey hatırlamıyordu. Kızı salonun kapısında belirdiği an Juliette'in yüzünde sadece birkaç saniyeliğine beliren endişeyi bile, ertesi sabah Menzilhane'deki hasır döşeğinde Edith'i ilk gördüğünde içinde kopan fırtınayı anlama gayretiyle, gecenin olaylarını düşünürken hatırladı. Genç kızın safir yüzüklü parmaklarını dudaklarına götürdüğü an karnında bir şey hoplamıştı. Müezzin Nuri'nin kadife sesinin doldurduğu han odasında, hasır döşeğinde sırtüstü yatarken zihninin aynı sahneyi tekrar tekrar oynatmasına izin verdi. Her seferinde dudaklarının o ince beyaz parmaklara değdiği an geldiğinde karnı tatlı tatlı karıncalanıyor, yüreği yerinden çıkacak gibi atıyordu.

Avinaş Pillai hayatında ilk defa âşık olmuştu.

Çingene Yasemin'in sırlar ağı

"Ondan sonra cancaazım anlarsın ya, bu ikisi her öğleden sonra Vasili Sokak'ın ucundaki o bahçeli evde, nargileden tüttürdükleri esrarın dumanı altında artık ne cambazlıklar, ne numaralar... Berisini sorma gitsin!"

Ben bu hikâyeyi işittiğim vakit artık şehirde ne Edith, ne Avinaş ne de ikisinin öğleden sonraları buluşup seviştikleri evin bulunduğu Vasili Sokak kalmıştı ama Çingene Yasemin kapı kapı dolaşıp zengin Frenklerin aşk meşk maceralarıyla biz kadınları büyülemeye devam ediyordu.

Beni Bülbül Sokak'taki evin bahçesinde baygın bulup, kurtardıkları o seher vaktinin üzerinden epey zaman geçmişti. Belki bir, belki de iki yıl. Bilmiyorum. Zaman önemini kaybetmişti. Yitik şehrimin harabeden ibaret sokaklarına da çıkmıyordum ama tecrübe ettiğim bütün acılara, kayıplara rağmen gençtim ve gençliğin vahşi gücüyle yaşama sarılmış, sorgusuz sualsiz beni bağırlarına basmış bu Türk ailenin yanında, yeni bir isim altında başlayan hayata alışmıştım.

Mazisiz, kimsesiz, dilsiz, suskun bir Şehrazat olmuştum ben artık.

Beni baygın buldukları gece tutulan dilim hâlâ çözülmemişti. Çözüleceği de yoktu. Bir bakıma bu iyi bir şeydi çünkü benim dilimi konuşanları –konuşamasalar bile– evlerinden, bin yıllık köylerinden söküp karşı kıyıya yolluyorlardı. Ayrıyeten beni hayata döndüren tarçın kokulu Sümbül'den de, o evdeki başka şeylerden de ayrılmak istemiyordum ben artık.

Çingene Yasemin, bohçasından çıkardıklarını Frenklerden kalma süslü ferforje ayaklı büyük masaya yayıp da Edith ile Avinaş'ın yirmi yıl önce alevlenmiş aşklarını anlatmaya başladı mı bütün kadınlar hep birden mutfağa doluşur, ağzımız bir karış açık onu dinlerdik. Sümbül, dul eltisi Müjgân, Makbule Hanım, Habeş Dilber Dadı ve ben nam-ı diğer Şehrazat. Mutfağı bergamot ve Midilli mübadili Gülfidan'ın mütemadiyen doğradığı soğan kokusu sarardı. Semaverde çay, mangalda kahve... Çingene Yasemin'le boy ölçüşecek derecede iri bir kadın olan siyahi Dilber Dadı Frenklerden kalma devasa altı göz ocağı odunla doldurur, zeytinyağında barbunya kızartırdı. Ben bahçeden toplayıp kaynattığımız hardal otu, ispit, hindiba ile Yasemin'in dağlardan getirdiği gelincik, melengiç, sirkenle salata hazırlardım.

Hep beraber Sümbül'ün kocası Miralay Hilmi Rahmi'ye harpteki başarılarından ötürü hediye verilen bu Kuleli Köşk'e taşınmıştık. Müslüman mahallesinin tepelerinde yer

alan Bülbül Sokak'taki eski eve de Hilmi Rahmi'nin babası küskün Mustafa Efendi tek başına yerleşmişti.

"Avinaş oğlanın daha evvelden kadın kısmıyla pek tecrübesi olmamış ama iyi bir talebeymiş, Edith'in kollarında tez elden ustalaşmış. Nereden mi biliyorum? Vasili sokağın kedilerinden diyelim hadi, gözüm!"

Yanı başımda Sümbül –henüz aklıselim– dirseklerini masaya dayamış, sarı başını, tombul yanaklarını çocuk gibi avuç içlerine oturtmuş, kim bilir kaçıncı kez bohçacının ağzından aynı hikâyeyi dinliyor. Yeşil gözleri irileşmiş, elinden düşürmediği tavus tüyünden yapılma yelpazesini bile buğday küpünün üzerinde unutmuş. Pek düşkündü Frenklerin maceralarını dinlemeye. Sümbül, bilhassa şehre rengini, sesini, o nadir dokusunu veren insanlar bir gecede yittikten sonra can simidine sarılır gibi tutulmuştu Yasemin'in o eski zaman masallarına.

Masanın üzerinde bohçadan çıkmış ketenler, ipekler, fistolar, danteller...

Çingenenin Bornova'da, Buca'da, *Paradiso*'da Rum ve Ermenilerin can havliyle terk ettikleri köşklere, konaklara girip onların elbiselerini, takılarını, şapkalarını yağmaladığı söylentisi dolanıyordu ortalıkta. Sahiden de bazı bazı pek şık muslin bir elbise çıkıverirdi bohçasından. Koltuk altlarından uzak âlemlerin kokusu tüten yakası, danteli, iç eteği en kaliteli kumaştan, usta bir makas tarafında biçildiği besbelli fistanlar, entariler, gömlekler...

"Yerin kulağı vardır. Bunların o cibinliğin altına girdikleri öğleden sonra saatlerinde evin hizmetkârları da uyumuyor ya! Sonra ben fal açarken, onlar da ağızlarını bir açarlar... Fal demişken bir fincan doldurun da şu suskun Şehrazat'ın falına bakıvereyim! İçi neden kabarmıştır, dilini tutan nedir bir bakalım, derdine derman bulalım."

Çingene Yasemin tarih kadar eski zamanlardan beri sır-

tında bohçasıyla İzmir'in evlerine girip çıkardı. Yaşını bilen yoktu. Sümbül Filibe'den kaçıp İzmir'e gelin geldiği yıllarda da Yasemin'in şimdiki yaşında olduğuna yemin ediyordu. Yüzündeki çizgiler bile değişmemişti. İki Çeşmelik'in orada yaşayan yaşlı kadınlar bile bohçacı kadını kendi gençlik yıllarından hatırlıyorlarmış. Bir rivayete göre çingene, Hindistan'da gezindiği milattan evvelki hayatında sonsuzluğun sırrını çözmüş ve o zamanki yaşında sabitlenmişti. Şüpheyi üzerine çekmemek için asırlar boyunca devamlı yer değiştirmiş ama İzmir'e vardığı gün Doğu'nun İncisi'ne öyle bir sevdalanmış ki hakkında çıkacak nice dedikoduyu göze alıp buraya yerleşmiş.

Bir diğer rivayet de bütün çingeneler gibi Yasemin'in de cadılık ettiğine ve sünnetsiz çocukların kanıyla beslendiğine dairdi. Ben çocukken, Hıristiyan mahallelerde celallenen halk Yahudileri çocuklarını kaçırıp iğneli fıçıya atmakla suçlar, arada sırada Havralar Sokağı'ndaki Yahudhaneleri basmaya giderlerdi. Çingene Yasemin'e yakıştırılan bu cadılık unvanı da o zamanlardan kalma bir şehir efsanesi olabilir.

Cadı veya değil, Yasemin o en eski zamanlardan beri şehrin kadınları arasında örümcek ağı gibi görünmez, incecik, sıkı bir ağ örmüştü. Sadece fukara mahallelerinde değil, Bella Vista'da, Punta'da, hatta Bornova'daki, Buca'daki Frenklerin köşklerinde bile nam salmıştı. Yüksek topuklu takunyaları ayağında, sikkelerle şıkırdayan şalvarının üzerinden sarkan göbeğini sallayarak sokak sokak dolaşırken billur sesiyle "Bohçacı geldi kadınlar, açın kapıları da görün harikaları" diye bağırdı mı o dallı budaklı ağın ucundaki kapılar aralanır, çam yarması kadın içeri süzülürdü.

Fakir fukaranın günlerini Edith Lamarck gibi zenginlerin aşk hayatıyla şenlendirirken, zenginlere de Aybatan Kadın gibi Müslüman otacılardan iksir, Yakumi gibi simyacılardan da şifalı yağ taşırdı. Eski günlerde Bombay'dan taş getiren

Avinaş'ın uşağı Ravi'nin İzmir limanına varışını yarı beline kadar suda bekleyen büyücülerden biri de Yasemin'di. Ayrıca kurşun döker, ağda yapar, kahve falı bakar, isteyene afyon, isteyen esrar da bulurdu. Bir de genç âşıklar arasında mektup taşıdığı söylenirdi. Kendisi üç kutsal kitaba el basarak ne Yunan, ne Arap, ne de Frenk alfabesinden anlamadığına yemin etse de kadınlar onun kurumak bilmeyen dedikodu kaynağının koca memelerinin arasında taşıdığı mektuplardan geldiğini bilirlerdi.

Yeminine sadık ise ve sahiden okuma yazması yoksa bile Yasemin'in dili cambaz gibi esnekti ve eski günlerde şehirde konuşulan bütün lisanları bülbül gibi şakırdı. İsmi de dili gibi bir mahalleden diğerine geçerken değişir, Yasemin'ken Yasemi'ye, Yasmin'ken Jasmine'e dönüşürdü.

"O Edith var ya... Müptelaydı ayol. Esrarkeşti. Nereden mi bilirim? Hiç sormayın. Hem de en âlâsından, tılsımlı otlar çekerdi ciğerine, morlu yeşilli... Malın iyisinden de anlardı, haydi o kadarını söyleyeyim. Gerisini siz kendiniz anlayın. Ne sanıyorsunuz? Kafayı kırmadan giremezdi o Hintlinin koynuna... Ama sonra teni bir coştu mu.... Vasili Sokak'taki kediler bile kızışırdı onun sesine. Ha ha ha! Yalanım varsa Allah inandırsın!"

Koca kadının çıngıraklı kahkahaları mutfağın mermer duvarlarında bomba gibi patlar, hepimizi başına oturduğumuz mutfak masasından sıçratırdı. Sümbül kaş göz ederek Yasemin'e Makbule Hala'nın da aramızda bulunduğunu hatırlatmaya çalışırdı. Makbule Hanım, Sümbül'ün kayınpederi Mustafa Efendi'nin ablasıydı. Çekinirdim ondan. İhtiyar kadının yüzünün güldüğüne bir kez bile şahit olmamıştım. Başını kenarları oyalı siyah bir örtüyle örter, bütün gün tespih çekerdi.

"İnsan kafayı öyle has otla dumanlayınca, etine değen eller kuş tüyüne döner, damarından kan değil, şerbet akmaya baş-

lar ciğerim. Hintlinin de kadife gibi teni vardı vallahi, sütlü çikolata mübarek. Edith izdivaca razı gelmedi ama koynundan çıkarmadı o Hintliyi yosmam. O taş bebek güzelliği nasıl muhafaza etti sanıyorsunuz? Koca dediğin kadının canını emer. Bir de çocuk. Edith Hanım pekâlâ farkındaydı bunun."

Yasemin'in parmakları eski ateşlerin özlemleriyle kendi lekeli yanaklarında dolaşırken Sümbül başını önüne eğer, dikkatini elindeki dantel işine, ya da ayıkladığı fasulyeye verirdi. Eltisi Müjgân rahattı. Yeniyetme kızlarını bahçeye Sümbül'ün oğullarına göz kulak olmaya yolladıktan sonra iyice açılır, Sümbül'ün kulaklarına kadar kızarmasına aldırmadan –Aman abla halanın kulakları işitmiyor ki!– bohçacıyı aşk meşk sahnelerinin teferruatı konusunda sıkıştırıp dururdu.

Edith nasıl oluyor da gebe kalmıyordu mesela? Kısır mıydı? Avinaş'ın her sabah, handaki odasında Hint fakirleri gibi cambazlık ettiği doğru muydu? Peki acaba o cambazlığın bir işlevi de ersuyunun muhafazası olabilir miydi? Kamışına bile zümrüt bir küpe takıyor muydu sahiden? O küpe ile nasıl faaliyet gösteriyordu acaba? Sümbül'ün Makbule Hala'dan değil, benim tenimin kızışmasından çekindiğini hiç mi anlamıyordu?

"Vallahi cancaazım Hintlinin zümrüt küpelerinin esrarını bilemem ama Edith bir kez bile benden rahimden bebe söken ot istemedi. O kadarını söyleyeyim. Halbuki o vakitler onun gibi Frenk karıları benden en çok o cins ot isterlerdi. Ne çok gittim evlerine... Sanırsınız ki acil vaka. Hiç de utanmazlar, kasıklarına kadar eteklerini çekip ah vah ederler. Aman Yasemin Ana, gözünü seveyim, bana o iksirden getir yine. İki dolunay geçti ziyarete gelen giden yok! Ağlarlar, inlerler, incecik sesleri... Edith'i demiyorum. Öteki karılar. Edith'in sesi maşallah ramazan davulu gibiydi. Eşi benzeri varsa bile öyle bir sedanın, duymak bana kısmet olmadı."

Karga burnunun üzerinden kedi yeşili gözlerini bana dikmiş, çenesiyle parmağımdaki safir yüzüğü işaret ediyor.

"Ne öyle cin çarpmış gibi bakarsın yüzüme? Pek bayıldığınız o Frenklere ne oldu? Edith elinde bir bavulla yallah Paris'e. Kayınbiraderi olacak o hıyar kızın servetine el koydu. Şirketleri, tahvilleri hep yandı. Anası da... gitti kendi ölümüne koştu. Küllerini bile bulamadı oğlu. Günahlarının borcudur. Fesuphanallah! Bakın size diyeyim, kadının canını alan bütün o belalar ta o eski vakitlerde yalanla dolanla rahmindeki çocuğu kocasına kakaladığında başlamıştır. Devamını da kendi getirdi. Bilen biliyor. Anlıyorsun ya?"

Hayır, bir şey anlamıyordum. Hayatlarını masal dinler gibi dinlediğim bu zengin insanların benimle bir ilişkileri olabileceğini tahayyül edemediğimden aklım başka şeylere, kendi sırlarıma gider, Yasemin bana öyle "Bir fal bakayım, derdine derman bulayım, anlıyorsun ya" deyip de anneciğimin son kucaklaşmamızda parmağıma geçirdiği yüzüğe gözlerini dikince içimi bir korku sarardı. Bu çingene ben Şehrazat olmazdan önceki zamanlardan tanıyor muydu beni? Anamın babamın kaderlerinden haberdar mıydı? Benim yaşadığımı biliyor, beni arıyorlar mıydı?

Bu soruların cevabını Yasemin yıllar sonra saçı sakalı birbirine karışmış bir ihtiyarı, Avinaş Pillai'yi bana getirene kadar bilemedim. Eskiden sahip olduğu karizmaya dair en ufak bir emare taşımayan Hintli casus, mazisi de sokak isimleri gibi silinmiş, tek renkli, tek dilli İzmir'in yasemin yerine çürük yumurta kokan sokaklarında dolanıyormuş. Yasemin ona Tilkilik'te kuytu bir geçitte rasgelmiş. Bu dediğim yarım asır sonrası. Yaşlı deli o yaşında bile hâlâ Edith'ten vazgeçmemişmiş. Ben ancak işte o zaman, Avinaş'la son karşılaşmamda, çingenenin anlattığı Levanten destanlarındaki parçaları birleştirip, hikâyenin ucunun bana nasıl uzandığını anlayacaktım. Sümbül'e musallat hayaletin takılmış plak gibi durmadan tekrarladığı hikâye de, sinir doktorunun iddia ettiği gibi paranoid hezeyan değil, hakikatin ta kendisiymiş.

Amma velakin ben bunları anladığımda vakit artık çok geçti.

Avinaş bu hikâyeyi bana anlattığında Sümbül'ün tarçın kokulu çıplak beyaz vücudunu tavanda asılı bulduğumuz sabahın üzerinden yarım asır geçmişti. Bahçeli köşklerin yerlerini apartmanlar almış, rüzgâr pencerelerden içeri yasemin yerine kömür kokusu taşır olmuştu. Hatta vakit o kadar geçti ki koridorun ucundaki yaldızlı bir yatağın cibinliği arasına süzüldüğüm karanlık geceler bile maziye karışmış, dilsiz cariye Şehrazat Kuleli Köşk'te yüzyıllık yalnızlığa terk edilmişti.

Anlatacağım.

Hepsini.

Bu virane köşkün kulesinde

Ölüm beni bulsun diye...

II

Kurbağa Yağmuru

Psomalanı[26] 1919

"Geliyorlar! Geliyorlar! İngiliz konsolosu haber salmış. Kordonda dükkânları kapatmaya başladılar bile! Bize inanmazsanız inin de aşağıdakilere sorun. Midilli'nin oradan geçen balıkçılar gemileri görmüşler. Daha şimdiden çuvalların, denklerin üzerinde kamp kuranlar bile var. Yarın sabah şafak sökmeden körfeze girmiş olacaklar! Bu defa kesin!"

Stavros mahallenin oğlanlarıyla beraber soluk soluğa alana vardığında Panayota karakol tarafındaki alçak duvarın önünde kızlarla ip atlıyordu. Çocuklar belli ki rıhtımdan yukarı koşarak gelmişlerdi. Dilleri dışarıda, yanakları al aldı, gözlerinde delilere mahsus bir ışık... Bir eliyle ipi çevirirken yan gözle Stavros'a baktı. Oğlanın şakaklarından kızarmış yanaklarına ip gibi ter iniyordu. Yeni çatlamış sesiyle, "İşittiniz mi efendiler? Geliyorlar!" diye bağırdı. Peşindeki oğlanlar papağan gibi tekrarladılar.

"Geliyorlar! Geliyorlar! İşittiniz mi efendiler? Bal gibi geliyorlar!" Bal gibiyi Türkçe söylemişlerdi. Sonra da tekerleme okur gibi çocukluktan beri ezbere bildikleri Yunan zırhlılarının isimlerini saymaya koyuldular:

"*Patris, Temistoklis, Atromitos, Siria*... Midilli'ye varmışlar bile!"

Stavros ve ekibi alanın ortasına doğru yürüdü. Güneş çe-

26. (Yun.) Eski İzmir'de Ekmekçi Alanı olarak anılan bir mahalle.

kilmiş, ancak demiryolunun geçtiği uzak yeşillikleri aydınlatıyordu. Kahvede zar sallayan erkekler, çatlak sesleriyle alanda bağrışan oğlanları fark etmemişlerdi. Pencereden pencereye konuşan anneler de sohbeti kesmediler. Bir tek evlerinin önüne çıkardıkları sandalyelerde mercimek ayıklayan yaşlı kadınlar dişsiz ağızlarını şaplatarak başlarını salladılar. Etraf toz toprak içindeydi ama limon ağaçları çiçek açmış, yeşil taze kokuları bütün mahalleyi sarmıştı. Niko'nun annesi temizlediği balıklardan arta kalanı kapı önüne çıkarınca çatılar bir anda hareketlendi, öğleden beri kiremitlere yayılmış, yalanan kediler hep birden Menekşe Sokak'a doluştular.

Panayota aralarındaki mesafeye rağmen Stavros'un teninden yayılan tuz ve ter karışımı keskin kokuyu duyuyordu. Karnında bir kedi yavrusu takla atar gibi oldu. Delikanlının kısa kollu açık mavi gömleğinden çıkan kolları şimdiden, mayıs ayında, kararmıştı. Saçları da deniz tuzundan olsa gerek, kökten uca beyaza kesmiş. Demek o gün de saatlerce plajda gezinmişler, balık gibi yüzmüşlerdi. İçinde bilmediği, kadın olarak dünyaya geldiği bu hayatta muhtemelen hiç bilemeyeceği tecrübelerin hasreti kabardı. Kim bilir ne keyifliydi tramvaya atlayıp kafana göre bir yere gitmek, rasgele bir kumsaldan denize dalmak, yorulmadan ufka doğru kulaç atmak...

Kızlar bir tek Diana Hamamları civarında yaptıkları piknik sırasında suya girerlerdi ama burası da uzun kollarıyla attıkları kulaçlarını gözler önüne serebilecekleri bir yer değildi. Sığda ayakta durup birbirlerine su atarlardı sadece. Panayota'nın en sevdiği yaz eğlencelerinden biri olan bu piknik sefaları *Kirya* Eftalya'nın geçen yıl Frenk Caddesi'nden aldığı Primus marka seyyar ispirto ocağı sayesinde büsbütün neşelenmişti. Şimdi kadınlar şemsiyelerin, örtülerin yanı sıra pikniğe giderken yanlarında bir sepet dolusu kahve, şeker, cezve, kaşık ve fincan da taşıyorlardı.

Piknikte kahve pişirme faaliyeti en çok kızların işine gel-

mişti. Annelerinin o ufacık ocağın etrafına dizilip cezve karıştırdıkları bir anda birbirlerini itip elbiseleriyle suya batıyorlardı. Başta üstleri başları ıslanmasın diye titizlenen anneler kızlar bir defa suya girdikten sonra artık iş işten geçti diye onlarla ilgilenmeyi bırakır, onlar da gönüllerince suya batıp çıkarlardı. Gerçi annesi "Bu sene artık son olsun bu batıp çıkmalar" demişti geçen yaz sonunda. "Önümüzdeki bahar artık bizim yanımızda hanım hanımcık otururusunuz." Panayota gözlerini devirmişti. Oğlanlar az ötede küçük bir burnun arkasında kayalıklardan suya atlayıp duruyorlardı.

Geçen yaz şimdi Panayota'ya çok uzak geliyordu. Sonbahar ve kış boyunca dünyada ve kendi ruhunda öyle çok şey değişmişti ki! Cihan Harbi sona ermiş, imparatorluk yenilmişti. Mahallede bazı amcalar bu habere müthiş heyecanlanırken, Panayota'nın babası bakkal Akis kaygıyla bıyıklarını çekiştirmekle yetinmişti.

Zaten onların evine yenilgi çok daha evvel, amele taburuna gönderilen abilerinin can verdikleri 1915 Noel'inde gelmişti. Bu öyle büyük bir kayıptı ki sonrasında harbi kimin kazandığının, kimin galip geldiğinin zerre kadar önemi kalmamıştı. İzmir'in Frenkleri ve yerli Hıristiyanları şehre İngiliz askerlerinin girişini kutlarken, Akis ile Katina gaz lambasının ışığında karnıyarık yemiş, erkenden yatmışlardı. İzmir'i isteyen idare edebilirdi. Anasıyla babasının yüzünü güldürecek bir haber kalmamıştı dünyada artık. Kara haberin dört yıl sonrasında Katina hâlâ siyahlarını üzerinden çıkarmamıştı. Çıkaracağı da yoktu. Evdeki aynalar da hâlâ siyah örtülerle kaplıydı. Harbin galibi de, mağlubu da, İzmir'in kaderi de Katina ile Akis'in umurunda değildi.

Onlar ruhlarına gölge gibi çöken bir umarsızlık içinde günlerini tüketirken Panayota da dizginlerini hormonların çektiği bir deli atın terkisinde dörtnala ergenliğe koşuyordu. Diana Hamamları'na çıplak bacaklarıyla, hem de erkeklerin gö-

zü önünde suya giren bir Alman aile gelmişti geçen yaz. Çocuklar, suda itişen kızlar, kayanın arkasındaki delikanlılar ve hatta anneler bile evlerinin önündeki hamamdan denize giriyormuş gibi suya atlayan kadınların uzun beyaz bacaklarına bakakalmışlardı. İşte o gün Stavros'un kumsalın diğer ucundan çıplak kadınlara değil de kendisine baktığını fark etmişti. Oğlan yüksekçe bir kayaya oturmuş, gözlerini Panayota'nın güneşten kızarmış omuzlarına, örgülerinden fırlamış siyah buklelerine dikmişti. Balıkçılar gibi gömleğini çıkarmıştı, göğsü çıplaktı. Gözü dalmış da olabilirdi tabii ama öyle olsa, göz göze geldiklerinde neden başını çabucak öte yana çevirsindi? O öyle yapınca Panayota da görmemesi gereken ayıp bir şey gördüğü hissine kapılmıştı.

O gün bugündür yüreğini eşini benzerini daha önce hiç tatmadığı duygular kasıp kavuruyor, Stavros ile ne vakit karşılaşsa izlendiği hissine kapılıyordu. Kendi gözleri de okul çıkışında, akşamüstü alanda, pazar sabahları kilisede, fırında, rıhtımdaki dondurmacıda hep onu arıyordu. Okuldan mahalleye dönerlerken bir bahaneyle yolu uzatıp Kerasohori'den geçmeyi başarıyordu. Stavros'un babasının orada kasap dükkânı vardı. Bazen, çok nadiren oğlan babasına dükkânda yardım eder, ya da bisikletinin sepetinde yağlı müşterilerin kapılarına et taşırdı.

Bütün çabalarına, yol uzatmalarına rağmen Panayota yolda yürürken Stavros'a rasgelirse başını öte yana çeviriyor, oğlanı görmezden geliyordu. Arkadaşları Elpiniki ile Adriana da vaziyetin farkındaydılar elbette. Aynı mahallede büyümüş çocuklar birbirleriyle selamı sabahı keserlerse bu ya küslüğün ifadesiydi, ya aşkın... Ya da ikisinin birden. Panayota durmadan vitrinlerde, camlarda kendi aksine göz atıp durduğuna göre onun için küslük değil, aşktı söz konusu olan. Elpiniki'nin gözü de ne zamandır balıkçının oğlu Niko'daydı. Pire Minas ise, Adriana'nın peşine düşmüştü. Şimdi utangaç

Panayota da bıçkın Stavros'a abayı yaktıysa takım tamamdı.

"Donanma dün Kavala'dan yola çıkmış. Bu geceyi Midilli'de geçireceklermiş. Yarın sabah şafak sökmeden Smirni'ye varacaklar. Bizi kurtarmaya geliyorlar! Bize hürriyet getiriyorlar! Duyduk duymadık demeyin!"

Panayota hiç oralı değilmiş gibi ipi çevirmeyi sürdürdü. İşte yine o dünyanın merkezinde duruyormuş da, herkesin gözü onun üzerindeymiş hissi alev alev yüreğinden şakaklarına çıkıyordu. Başını dikleştirip çenesini kaldırdı. O bahar Panayota'yı görenler kızın birden nasıl böyle boy attığına şaşıyorlardı. Kış aylarında kulaklarından çekilmiş gibi uzamış, yaşıtlarından bir baş yukarı çıkmıştı. Kolları, bacakları, parmakları bile uzamıştı. O vakte kadar varlıklarına dikkat bile etmediği ellerini, ayaklarını birden nereye koyacağını bilemez olmuştu. Vücudundaki bu ani değişimden rahatsız olsa da, Rozi Teyze gibi yaşlı kadınların yüzüne bakıp "püh püh püh" diye havaya tükürük saçmalarından, annesinin çamaşırlarına iliştirdiği Meryem Ana iğneleri, nazar boncukları ve kim bilir kimlere yazdırdığı muskalardan ve tabii bir de Stavros'un bakışlarından sadece boyunun değil başka şeylerin de değiştiğini anlıyordu.

"Hadi oradan" diye bağırdı kahvede oturan buruş buruş yüzlü amcalardan biri tespihini çekmeyi sürdürerek. "Aylardır bizi kurtarmaya geliyorlar. Yüzlerini gören olmadı daha."

"Ne ayları *vre*! Neredeyse bir asır olacak, biz hâlâ bekliyoruz. Ha ha ha!"

"Yemin ediyorum, geliyorlar. İngilizlerden duyduk. Rıhtımda herkes bunu konuşuyor. Balıkçılar gemileri görmüşler bile. Değil mi *pedya*?"[27]

Oğlanlar alanın orta yerinde duraklayıp bakıştılar. Kafaları karışmıştı. Bu habere mahallede herkesin bayram ede-

27. (Yun.) Çocuklar.

ceğini sanmışlardı. Neden ayaklanıp birbirlerine sarılmıyor, sevinç gözyaşları dökmüyorlardı?

"Gözüm, Stavraki *mu*" diye seslendi annesi öteden. Elinde ibrik, evin önündeki minik bahçesindeki kırmızı güle su veriyordu. Toprak bütün gün kavrulmuş, suyu yedikçe buharlaşıyor, ortalık yağmur sonrası gibi biberiye kokuyordu. Alana bakan tek katlı evlerinin beyaz kireç duvarlarında begonviller mor kırmızı açmıştı.

"*Ela*, gel de gömleğini değiştireyim. Sırılsıklam olmuşsun terden!"

Stavros hiddetle annesinden yana baktı. Sırası mıydı şimdi gömlek değiştirmenin? Panayota gülmemek için altdudağını dişledi. Minas bekledikleri ilgiyi çekememiş olmanın acısıyla gözünü ip atlayan Adriana'dan ayırmadan, ekibin önüne geçti ve incecik sesiyle bağırmaya başladı. Bir yandan da tellal gibi elindeki çıngırağı sallıyordu.

Smirni'de fustanella,[28]
Bundan sonra Aya Sofya
Türk'ün yeri kırmızı elma
Zito zito zito o Venizelos![29]

Diğer oğlanlar da marşa katıldılar. Dişsiz yaşlı kadınlar yine hoş bir türkü duymuş gibi başlarını sallarken karakolun önündeki duvarın önünde ip atlayan kızlar birbirlerini dürtüp kıkırdadılar. Adriana'nın ayakları birbirine dolandı, az kalsın düşüyordu.

"Abla yandın" diye bağırdı duvarda oturan Tasula. "Yandın yandın, hem de ne biçim!" Adriana'nın bir küçüğüydü. Sonra bir türkü tutturdu. Yanında oturan Elpiniki'nin kız kardeşi Afrula hemen arkadaşına katıldı.

28. Yunan askerlerinin geleneksel kıyafeti.

29. Yaşa yaşa yaşa Venizelos!

Aman aman yaniyorum ben
Aman aman seviyorum sen
Çifte telli yalellli

Elpiniki ipi yere atıp duvara yürüdü, hınçla kardeşinin baldırını çimdikledi.

"Kesin sesinizi! Yoksa fena yaparım!"

"*Kita, kita*[30] bak abla senin tombul en arkadan yürüyor! Çifte telli yalelli Niko *mu*! Ah ah ah! Tamam, sustum. Mosmor oldu bacaklarım *mari*[31]! Akşam anneme gösterdiğimde bakalım nasıl izah edeceksin?"

Panayota duyguların egemenliğine girdiği bu yeni hayat safhasında kendini pek kırılgan ve yalnız hissetti. Bazen kızlar oğlanlardan bile acımasız olabiliyorlardı. Ona ne olmuştu böyle? Bir sabah uyandığında o güne kadar hep dalga geçtiği o "aman aman"lı şarkıların yüreğini sızlattığını fark etmişti. Bazen hissettiği şeyin neşe mi, yoksa hüzün mü olduğunu bile kestiremiyordu. Elpiniki ve Adriana ile katıla katıla gülerlerken birden ağlamaklı oluveriyor, sabahları okuldan önce rıhtıma inip uzun uzun denizin mavisini seyretmek için dayanılmaz bir istek duyuyordu.

İp yeniden dönmeye başladı. Oğlanlar asker gibi sıraya girmiş, kollarını öne arkaya sallayarak alanın bir ucundan diğerine yürüyorlardı. Geçtikleri yerde tozlar kalkıyordu. Marşlarını kesmeden, kâh kayıtsız, kâh gülen yüzlerle onları seyreden erkeklerin oturduğu kahvehanenin önünden geçtiler, taze francala kokan fırının oradan dolanıp, alanın karşı tarafındaki çeşmenin önünde pinekleyen helvacının yanına vardılar. Kahvecinin çırağı çardağın önüne bir kova su döktü. Stavros en önde gitmiyordu ama marş söyleyenler arasındaydı. Tam Panayota'nın evinin bulunduğu Menekşe

30. Bak bak.

31. Kadına hitaben söylenen bre.

Sokak'a girecekleri sırada bir kükreme duyuldu.

"Nedir lan bu şarlatanlık böyle?"

Oğlanların çatlak sesleri bıçakla kesilmiş gibi kısıldı. Bir tek balıkçının oğlu Niko –Elpiniki'ninki– o da en arkada kaldığı için, bir kaç kez daha *zito zito zito* diye bağırdı ama sonra onun sesi de hızla incelerek havaya karıştı. Panayota çevirdiği ipi pat diye yere bıraktı, üzerinden atlayan Elpiniki az kalsın tökezleyip düşüyordu. Ağız dolusu bir küfür savurdu. Tasula ile Afrula duvarın üzerinden kıkırdadılar. Yaşlı kadınlar yine başlarını salladılar.

Panayota hiçbirini fark etmedi.

Uzun bacaklarıyla oğlanların üstüne yürüyen babasına bakıyordu. Bakkal Akis'in gözlerine kadar inen gür siyah kaşları çatılmış, kalın etli yanakları şişmiş, bıyıklarının örttüğü dudakları küsmüş çocuk gibi sarkmıştı. Geri çekilen oğlanları çeşmenin orada kıstırdı, kafileyi peşinden sürükleyen Minas'ı omuzlarından yakalayıp bir kez daha kükredi:

"Kesin şamatayı! Edepsizler!"

Panayota utancından hangi deliğe gireceğini şaşırmıştı. İpi ve arkadaşlarını orada bırakıp babasından en uzağa, kahvehanenin bitişiğinde, sokağa attıkları sandalyelerde ya da evlerinin basamaklarına yaydıkları minderlerde oturan siyah giysili yaşlı kadınların yanına seğirtti. Bir tanesi, ihtiyar Rozi Teyze, Panayota'nın süklüm püklüm yaklaştığını görünce seslendi:

"Ela, ela koritsi mu.[32] Gel otur yanıma. Mandalina istersin?"

O sırada Stavros diğer oğlanları iterek öne çıktı, bakkalın önünde durdu. Boyu Akis'e yetişmişti. Güneşten yanmış ince uzun kaslı kolları ve bacaklarıyla diğerlerinin arasında güçlü kuvvetli duruyordu ama enlemesine Akis'in yarısı kadardı. Akis uzun boylu, iriyarıydı. Gençliğinde epey güreşmişti. Tek

32. Gel, gel kızcağızım.

bir kolu Stavros'un iki kolu kadardı. Elli yaşına gelmiş olmasına rağmen saçlarına bir tel beyaz düşmemişti. Gözlerine kadar inen kaşları da, saçları da, dudağının üzerinde kıvrılarak yanaklarına çıkan gür bıyığı da Afgan atlarının tüyleri gibi parlak ve siyahtı.

"*Kirye* Akis, Yunan askerleri geliyorlar. Bu sefer haber sağlam yerden. Biraz önce Sporting Kulübün önündeki İngilizlerden duyduk. Konsolos haber salmış. Midilli'nin oradan geçen balıkçılar da kendi gözleriyle gemileri görmüşler."

Sert bir rüzgâr çıkmıştı. Alana bir anda Bornova yaseminlerinin kokusu doldu, fırından yayılan taze francala dumanına karıştı. İhtiyar kadınlar dua okur gibi gözlerini kapattılar. Rozi Teyze burnunu havaya çevirip "Yağmur geliyor" diye mırıldandı. "Denizin serini hep elime, yüzüme vurdu bak." Panayota'nın karnına annesinin börek yapmak için açtığı yufkaları çiğ çiğ yediği zamanlardaki gibi bir ağırlık çökmüştü. Başını önüne eğip ayakları birden çok büyüdüğü için Frenk sokağındaki Xenopoulo'nun mağazasından ay başında aldıkları pembe saten pabuçlarına baktı. Tertemizdiler. Siyah kurdeleleri, minicik topukları vardı ama neye yarar? Canı fena sıkılmıştı. Sesli sesli iç geçirdi. Rozi Teyze mevsimin son mandalinalarından birini daha soyup ona uzattı. Bir şey demeden meyveyi aldı, ince uzun parmakları ile beyaz zarlarından ayıklayıp ağır ağır çiğnemeye koyuldu.

Alandaki herkes soluğunu tutmuş bakkal Akis'in ne diyeceğini bekliyordu. Sanki bakkal inanırsa Yunan gemileri sahiden gelecekti. Kahvede tavla oynayan erkekler zarlarını avuçlarının içine alıp oğlanların durduğu tarafa baktılar, Afrula ve Tasula çiğdem çitlemeyi kestiler, tespihlerle beraber nargilelerin fokurdaması da durdu. Meydanın ortasında dolanan seyyar satıcılar bile tepsilerini, güğümlerini çeşmenin kenarına bırakıp Akis ile oğlanların konuşmasına kulak kesildiler.

"Geliyorlarsa geliyorlar. Size ne oluyor burada? Patırtı ko-

partmanın âlemi ne? Sizin için ölmeye mi geliyorlar sanıyorsunuz?"

Alan bir anda arı kovanı gibi uğuldadı. Akis inkâr etmediğine göre belki de gerçekten geliyorlardı! Minas Stavros'a dirsek atıp tekrar öne çıktı. Ufak tefek, afacan bir çocuktu. Bir türlü boy atamamış, sesi de hâlâ çatlamamıştı. Aynı yaşta olmalarına rağmen Stavros'un küçük kardeşi gibi duruyordu. Pire Minas derdi çocuklar ona. Çok hareketli, küçük ve çevik olduğu için mahalle arası futbol maçlarının yıldızıydı. Geçen ay onun sayesinde Ermeni Lisesi'ni yenmişlerdi. Haftaya Bornova'daki İngiliz okulunun oğlanları ile maç yapacaklardı. Herkes Minas'a güvendiği için onun da üzerine bir haller gelmişti son zamanlarda. Yanında ablası gibi duran güzelim Adriana'ya bile ayan beyan kur yapıyordu.

"Bizim için değil, Büyük Yunanistan için ölmeye geliyorlar!"

Panayota babasının kanının beynine sıçradığını, yanaklarının öfkeden kızardığını akşamın gülkurusu ışığında alanın karşı ucundan bile görebiliyordu. Babası çok ama çok öfkelendiğinde esmer başının etrafında incecik yeşil bir duman tüterdi ve bu dumanı bir tek Panayota'nın, bir de Katina'nın gözleri ayırt edebilirdi. Dükkânın üst katındaki evlerinin cumbasında annesi, masa örtüsündeki ekmek kırıntılarını silkeledikten sonra, göğsünü pencerenin pervazına yerleştirdiği mindere dayamış, herkes gibi aşağıdaki münakaşayı seyrediyordu. Her zaman dalgın bakan gözlerine muzip bir ifade yerleşmişti. Panayota ilkin bir hiddetlendi, sonra da dönüp yardım istercesine yanındaki yaşlı kadına baktı. Rozi Teyze dişsiz ağzıyla gülümseyip ona bir mandalina daha uzattı. Alandaki gerginlik onun da umurunda değildi.

"Salaklar!" diye kükredi Akis. "Salaklar! Ne Büyük Yunanistan'ı *vre*? Ağzınızdan çıkanı kulağınız işitiyor mu? Hürriyetmiş! Geliyorlarsa da başımıza bela açmaya geliyorlar!"

"*Kirye* Akis, demeyin öyle. Aynı kandan geliyoruz" diye itiraz edecek oldu Stavros.

"Uzak akraba diyelim! Hani pek görüşmek istemediklerimizden..." diye laf attı kahvehaneden biri. Buna herkes çok güldü. Stavros'un yüzüne akşamın gölgesi düştü, Panayota'nın içi buruldu. Kahvede tavla oynayan erkekler konuşmanın gidişatını merak etmiş, zarlarını bırakmadan alanın karşı tarafına geçmişlerdi. Oğlanlar ile Akis'in etrafındaki çember gitgide büyüyordu.

Akis çocukların yüzüne tek tek bakıp alçak sesle konuştu:

"Oğlum, aklınızı başınıza toplayın bakın. Bu Büyük Yunanistan oyunlarına gelmeyin, başınızı yakmayın. Oyunları büyükler oynar, ama piyon olarak hep sizin gibi delikanlıları seçerler. Dünyanın en güzel şehrinde, bir eliniz yağda, bir eliniz balda yaşıyorsunuz. Bizi kimin idare ettiğinin ehemmiyeti var mı? Yunanistan'a yamansak böyle zenginlik görür müyüz sanıyorsun? Bana inanmazsanız gidin Atina'ya bakın. Gidin görün bakalım, bereketli Smirni ile kıyas kabul edilir bir tarafı var mı? Sonra evlerinize dönün, şükredin."

Stavros'un kemikli yüzü gölgelenince büsbütün sertleşmişti. Çekik yeşil gözleri akşamın alacasında kedi gözü gibi yanıp sönüyordu. Panayota karnında mırıl mırıl bir motorun çalışmaya başladığını hissetti. Çocuk, kaynayan kanına rağmen saygılı ve yumuşak bir tonda konuşmayı başardı.

"*Kirye* Akis, nasıl böyle konuşursunuz? 1914'te olanları unuttunuz mu? Kendi kanımızdan gelen insanların çektiği eziyeti hatırlamıyor musunuz? Bizim refahımız yerinde diye insanların çektiği işkenceye göz mü yumacağız? Şimdi bir şeyler yapmazsak sıranın bir gün bize geleceğini siz de biliyorsunuz. Kendi oğullarınız bile..."

Akis'in yüzünün acıyla kasıldığını fark edince sustu. Panayota'nın bir eli gayriihtiyari ağzına gitmişti, telaşla başını evlerinin cumbasına çevirdi. Neyse ki annesi yüzünde

tatlı bir tebessümle Kadife Kale'nin ardından bakır bir tepsi gibi doğan aya bakıyordu. Stavros'un son sözlerini çok şükür ki duymamıştı.

Oğlan da bel altı vurduğunu fark edip lafı değiştirdi.

"Zaman değişti *Kirye* Akis. Artık imparatorluk yok, siz de biliyorsunuz. Parti kendi feshetti. Sultan İngilizlerin kuklası oldu. Bu topraklar muhakkak ki paylaşılacak. Smirni İtalyanlara mı gitsin istersiniz? Yüzyıllardır hasretini çektiğimiz hürriyet nihayet kapımıza kadar geldi. Toprakları kendi halkları yönetecek artık. Amerikan başkanı kendisi söyledi. Hal böyle iken tabiatıyla Smirnimiz de bağımsız Yunanistan'ın bir vilayeti haline gelecek. Bundan daha makul bir çözüm olabilir mi?"

Akis acı acı gülümsemekle yetindi. Demek sultanın İngilizlerin kuklası haline geldiğini gören bu çocuklar Venizelos'un iplerini kimin oynattığını göremiyorlardı. Birden kendini pek bitkin hissetti. Amele taburunda ölen oğullarının hatırası öfke değil, suçluluk duymasına sebep oluyordu. Keşke diğer ailelerin yaptığı gibi tavan arasında saklasaydı onları, ya da Yunanistan'a geçirmenin bir yolunu bulsaydı... Bu lanet harbin dört yıla biteceğini bilse, dört yıl boyunca saklardı çocukları, ne olacak? Başka aileler yapmıştı. Stavros'un abisi mesela, dört yıl boyunca çatı arasında sıçan gibi yaşamıştı ama nihayetinde yaşamıştı. Şimdi sokaklarda geziyor, Venizelos'un askerlerini karşılamaya rıhtıma koşuyordu. Akis'in oğulları ise bok çukurundan beter bir hücrede can vermişlerdi, Anadolu'nun bozkırında... İçi kahve karası gibi buruldu.

Alanın diğer ucunda Panayota son mandalina dilimini yutarken derin bir nefes aldı. Babasının başını hale gibi saran yeşil öfke dumanı dağılmıştı. Stavros'un terbiyeli tavrı ve hepsi eline doğmuş bu delikanlıların hayalperestliği onu yumuşatmış olmalıydı. O da İtalyanları istemezdi tabii başlarında. Zaten öfkesi saman alevi gibiydi.

Akis kahveye geçmeden önce kocaman eliyle Stavros'un kemikli omuzuna pat pat vurarak mırıldandı.

"Dikkat edin oğul. Dikkat edin. Frenklerin her lakırdısına inanmayın. Onların oyununa gelmeyin. Piyon eder, yem ederler sizi de bizi de..."

Oğlanların keyfi kaçmıştı. Pabuçlarının burunları ile taşları, tozları tekmeleyerek İngiliz Hastanesi'ne doğru yürüdüler. Evlerden kızartma kokuları gelmeye başlamıştı. İncecik bir kadın sesi duyuldu. Biraz önce Afrula ile Tasula'nın söylediği çiftetelliyi okuyordu o da.

Aman aman yanıyorum ben,
Aman aman seviyorum sen

Uzaklarda bir vapur düdüğü öttü. Belediyenin adamı elinde çubuğuyla alana girip sokak lambalarını yaktı. Dağların ardında gök gürlüyordu. Panayota yerinden kalktı. Balıkçı Yorgo'nun bu sabah getirdiği kolyozu kızartırken annesine yardım edeceğine söz vermişti. Ekmek de alması lazımdı. Rozi Teyze'yi öpüp kadının başının üzerinde üç defa nazarlık istavroz çıkarmasını bekledi. Boyu o kadar uzamıştı ki, onun önünde yerlere kadar eğilmesi gerekiyordu artık.

Stavros alanın İngiliz Hastanesi tarafındaki ucunda, ellerini cebine sokmuş, hâlâ taşları, tozları tekmeliyordu. Adımlarını yavaşlattı. Fırına yürürken belki bir çift laf ederlerdi. Minas ve bir ikisi daha peşinden ıslık çaldılar. Stavros onlara katılmadı ama Panayota Menekşe Sokak'a dönmeden hemen önce başını çevirip alanın ucuna baktığında oğlanın çekik yeşil gözleriyle karşılaştı, karnını çöl rüzgârları gibi sıcak bir dalga kavurdu.

Kolunun altında ucunu kemirdiği taze sıcak francala, yüreği acı mı zevk mi verdiğini kestiremediği hislerle dolu, babasının dükkânının yanındaki mavi tahta kapıdan içeri gir-

di, evlerine çıkan ahşap basamakları seke seke tırmandı. Kuyruk sokumundan kıvılcım gibi bir sevinç yükseliyor, bütün vücuduna yayılıyor, ağlamak istiyordu. Yağız yüzlü, tuzlu, terli, dağınık saçlı Stavros alanın İngiliz Hastanesi tarafında çivilenmiş, fırından eve yürüyene kadar bakışlarını onun üzerinden çekmemişti. Örgüleri, boynu, ayak bilekleri... Şimdi onun gözünün dokunduğu her bir parçası ayrı ayrı titreşiyordu.

Katina'nın balıkları una buladığı mutfağa vardığında kendi duygularından serseme dönmüştü. Annesinin kızacağını bile bile ıslık çalmaya başladı. Oysa daha demin içinden katıla katıla ağlamak geliyordu. Bir an önce ertesi gün gelsin de Stavros'u yeniden görsün! Fakat... Fakat şayet Yunan donanması yarın sahiden gelir de babası sokağa çıkmasına müsaade etmezse onu koca bir gün boyunca göremeyebilirdi. Bu fikir aklına düşünce boğuluyormuş gibi inledi.

"Ne oldu *kori mu*? *Kala ise?*"[33]

"Yunan ordusu geliyormuş *manula*[34] işittin mi?"

"Hayırlısı *yavri mu*[35] Hayırlısı."

"Öğretmen o büyük gün geldiğinde bütün sınıf onları karşılamaya gideceğimizi söylemişti. Beyazlarımı giyeceğim yarın. Saçıma da defne yapraklarından taç yapmamız lazım bu akşam. O işlediğimiz bayrağı da sandıktan çıkaralım."

Katina unlu ellerini önlüğüne silip kızına döndü. Zaten küçük olan gözleri kısılınca Çinlilere benzerdi kadın. Kızıl saçlı, çilli, mini mini bir Çinli.

"Baban yarın mektebe gitmeni istemiyor."

Panayota bu haberi bekliyordu ama yine de babasının bu konuyu annesiyle konuşacak vakti bulmuş olmasına şaşırdı.

33. İyi misin?

34. Anneciğim.

35. Yavrum.

"*Mana mu!* Amanın! Nasıl yani? Bütün sınıf gidecek de ben evde mi bekleyeceğim? *Eleos*[36] ama! İnanmıyorum! Aman ya!"

"Tehlikeli olabilir yavrum benim. Tekin zamanlar değil bunlar. Türkler daha şimdiden teşkilatlanıyorlarmış. Mahpushanedeki tutukluları da serbest bırakacaklarmış. Nasıl yollarız seni oralara bir başına?"

Panayota annesinin yersiz evhamlarına alışıktı. Abilerinin ölüm haberini aldığından beri zaten endişeye yatkın bir kadın olan Katina kızının üzerine iyice titrer olmuştu. Olur olmadık şeylerden vesveseye kapılıyordu. Panayota gözlerini devirdi.

"Bir başına olduğum nereden çıktı? Bütün mektep beraber ineceğiz rıhtıma. Kentrikon'un kızları da gelecek. Aya Dimitri'ninkiler de... Elpiniki, Adriana... Küçükler bile gelecek. Evangeliki'nin oğlanları, herkes herkes. Antik Yunan tanrıçaları gibi ineceğiz Kordon'a. Askerlerimizin yollarına güller serpeceğiz. Anne, yalvarırım aylardır bizi bugün için hazırlıyorlar. En mühim günü kaçırmayayım. Babamla konuş. Müsaade etsin. *Se parakalo manula mu!*[37] Lütfen!"

Katina una bulanmış balıklarla dolu kabı kızının eline verip kuzinenin alt haznesindeki kömürleri çırayla tutuşturdu.

"*Ela*, hadi bakalım. Sen balığı kızart, ben sofra kurayım. Enginar yaptım bir de. Dereotu kes, serp üzerine bir parça. Yağmur geliyor galiba. İçeride yiyelim."

Tam koridora çıkacaktı, mutfağın kapısından geri döndü. Boyu kızının omuzuna geliyordu ancak.

"Panayota *mu se parakalo* baban yukarı çıkana kadar yüzün gülsün e mi güzel kızım benim? Seni üzgün görmeyi yüreğimiz kaldırmaz, biliyorsun. Anacığının, babacığının kalbini kırma, hadi yavrum benim. Çektiğimiz yetişir artık."

36. İnsaf.

37. Lütfen anneciğim.

Mutfakta tek başına kalan Panayota hınçla takunyalarını yere vurdu. Koskoca Smirni'de bir tek onun babası kralcıydı herhalde, geri kalan herkes Yunanistan'ın karizmatik başbaşkanı Venizelos için yanıp tutuşuyordu. Stavros başta olmak üzere. Stavros. Ah Stavros! Yarın akşama kadar onu göremeyecekti. Nefesi tıkandı yine.

Kolyozun kuyruğunu tavaya daldırıp çıkardı. Yağ kızmıştı, cızırdadı. Stavros ile aynı havayı soluyacakları anlar haricindeki her şey önemini yitirmişti. Balıkları tek tek tavaya indirirken oğlanın çok üzüleceğini bile bile "İnşallah gelmezler de, huzurumuz bozulmaz" diye içinden geçirdi.

Daha şimdiden Stavros'u Büyük Yunanistan düşünden kıskanmaya başlamıştı.

Evde tek başına

Bakkal Akis'in gözyaşları içindeki kızı ile çaresiz karısının üzerine kilit vurup kahveye indiği 15 Mayıs sabahının erken saatlerinde Edith, beyaz tül cibinliğin içinde korkuyla gözlerini açtı. Kâbus görmüştü. Kaçıyordu rüyasında. Birini öldürmüştü, ömrünün geri kalanını kanun kaçağı olarak geçirmek zorundaydı. Bir istasyondaydı, onu uzak memleketlere götürecek trene yetişmeye çalışıyor, patlıcan moru fesli, altın şeritli Osmanlı zaptiyeleri de peşinden kovalıyordu.

Edith'in rüyasına trenlerin girdiği çok olurdu çünkü babası Nikolas Dimos'tan devraldığı evi Aydın Demiryolu'nun dibine inşa edilmişti. Sabahları küçük Buca garına varan trenin düdüğüyle uyanırdı. Yaşlı makinist Uzun Kozmas, istasyona girer girmez kendi arabası bellediği lokomotifin çanına asılırdı. Düdük acı acı ötmeye başladı mı, tren gara girip, makinist lokomotiften aşağı atlayana kadar susmak bilmezdi. Bazı gecelerde de Edith'in gözüne Anadolu'dan gelen yükü limana taşıyan hamal trenlerin gürültüsünden uyku gir-

mezdi. Kordon'da gündüzleri atlı tramvayın kullandığı ray hattı geceleri hamal trenleri limana taşırken Vasili Sokak yedi numaranın pencereleri deprem oluyormuş gibi zangırdayıp dururdu.

Ama bu sabah onu uyandıran ne makinist Kozmas'ın treniydi ne de zangırdayan camlar. Lavanta kokulu çarşafına sarınıp rüyasını hatırlamaya çalıştı. Üşüyordu. Kimi öldürmüştü acaba? Bu kaçmalı kovalamalı rüyaları gitgide sıklaşıyordu. Buca treni istasyona girmediğine göre saat henüz sekiz olmamıştı. Biraz daha uyuyabilirdi belki. Bu soğuk neyin nesiydi ama? Soba neden yanmıyordu? Zoi neredeydi? Bu saatte çoktan eve varmış, sobaların yanı sıra hamamı da yakmış olurdu.

Juliette Lamarck'ın yanında çalıştığı yıllarda genç kız olan Zoi artık evlenmiş, Edith'e yakın Kerasohori mahallesinde Sakız göçmeni kocası ve küçük kızlarıyla yaşıyordu. Her sabah erkenden eve varır, sobaları, hamamı yaktıktan sonra Edith'in kahvaltısını hazır ederdi. On bir yıldır yanında çalışıyordu, Edith onun bir kez bile geciktiğine şahitlik etmemişti. Ne olmuştu ki bu sabah?

Tam başucundaki çıngırağa uzanmıştı ki pencereleri zangırdatan bir gürültü koptu. Büyük bir patlama. Bir bomba? İnfilak eden bir... bir şey... ney? Kafasına tokmak yemiş gibi ayıldı, doğrulup yatağın ortasına oturdu, kollarını sıvazlayıp ısınmaya çalıştı. Aynı patlama bir kez daha duyuldu, sonra bir kez daha. Gürültü körfezden geliyordu. Birileri de feryat ediyordu. Rıhtımdan mı geliyordu çığlıklar?

Hiç şüphesiz şehri topa tutuyorlardı!

Elleriyle ağzını kapatıp, çığlığını bastırmaya çalıştı. Peki ama kimler? İngilizler? Yok olamaz, Almanlar. Hayır ama körfez açıklarında bekleyen Alman zırhlıları çoktan çekip gitmişlerdi. Öyleyse kimler? İtalyanlar? Telaşla yataktan fırlayıp sabahlığını sırtına geçirdi. Patırtının ardı arkası kesil-

miyor, camlar parçalanacak gibi zangırdıyordu. Türkler? Yunanlılar?

Tam o sırada Buca treninin istasyona girdiğini haber veren düdüğü uzun uzun çaldı. Edith sabahlığına sarınıp çıplak ayakla koridora çıktı. Bir an sanki başka bir evin koridoruna çıkmış gibi hayretle etrafına baktı. Zangırdayan camlar ve körfezden atılan topların gürültüsüne rağmen evde hiç aşina olmadığı bir sükût hüküm sürüyordu, sabahları duymaya alıştığı tıkırtıların, fısıltıların, boğuk kahkahaların yerini huzursuz bir sessizlik almıştı.

Hizmetkârlar evin hanımını rahatsız etmeden sabah rutinlerini yerine getirmeye çalışsalar da Edith'in şimdi evin esrarengiz sükûnetinde ayrımına vardığı üzere her sabah epeyce şamata yaparlardı. Burada yaşadığı son on bir yıl içinde cibinliğin içinde gözleri kapalı yatarken evinin canlı seslerini dinlemeye alışmıştı. Açılıp kapanan kapılar, kâhya Hristo'nun taraçada yankılanan ayak sesleri, kütüphaneyi süpüren kızların fısıltılı kıkırdayışları, Zoi'nin alçak perdeden azarları, Bolulu aşçısı Mehmet'in mutfaktan ta yukarıdaki yatak odalarına kadar varan sesiyle yaptığı esprilerine gülen yamakların boğuk kahkahaları, ahşap basamakların gıcırtısı... Bu sabah hepsi kesilmiş, yerini gürleyen top sesleri almıştı.

Patlama kesildiğinde, gemiler düdüklerini öttürüyor, onlara rıhtım tarafından feryatlar karşılık veriyordu. Şimdi şehirden gelen seslere bir de kilise çanı eklenmişti. Edith kilise çanlarının acil durumda körfezde bekleyen yabancı zırhlıların dikkatini çekmek için böyle ısrarla çaldıklarını Avinaş'tan duymuştu. Şehrin Hıristiyan halkı ile müttefikler arasında tehlike anında verilecek bir işaret, bir parolaydı çanların çılgın vuruşu. Çok fena bir şeyler oluyordu şüphesiz.

Çıplak ayaklarıyla parmak uçlarına basa basa koyu kahverengi parkelerin üzerinde yürüyerek koridor boyunca dizil-

miş odaların kapılarını açtı. Kütüphane, misafir odası, bir diğer misafir odası. Edith'in evi kullanmadığı odalarla doluydu ama bu sabah hepsi her zamankinden de boş ve terk edilmiş gibi duruyordu. Pencerelerden dolan ışıkta dans eden tozlardan başka hareket yoktu içeride. Koridorun sonundaki banyoya girip kapıyı kapattı. Kurnadaki su buz gibiydi. Yüzünü yıkayıp tuvaletin serin porselenine oturdu.

Nefesi sıklaşmış, koltuk altları evin serinliğine rağmen ıslanmıştı. Kendi teninden tuhaf bir koku geliyordu.

Korkunun kokusu.

İzmir'de kadın başına yaşama cesaretini göstermiş olmasına rağmen Edith otuz bir yıllık hayatında bir kez bile gözlerini boş bir eve açmamıştı. Tek başına uyanmak bir yana, bir evin içinde yalnız kalmışlığı bile yoktu. Babasının köşkünde üç kuşak aile ve bir ordu dolusu hizmetkârla beraber yaşamıştı. Fransa'daki Sörler Mektebi'nde yirmi kızla aynı yatakhanede uyurlardı. Nikolas Dimos'tan miras bu eve yerleştiğinden beri alt kattaki hizmetkârlar odasında kalan birileri olmuştu hep. Üstelik kâhyası Hristo ile artık odalığı haline gelmiş Zoi, o daha uyanmadan eve varırlardı.

Sesten ve nefesten yoksun bir mekânda ilk defa yalnız kalıyordu.

Bu durum onu dışarıda infilak eden bombalardan daha çok ürkütmüştü ama korkuyu kendine yakıştıramadığı için şimdi etinden, teninden kokusu çıkarken bile onu tanımıyor, hissetmiyordu. Juliette Lamarck'ın keder ve çaresizliği öfkeyle alt etmesi gibi Edith de korktuğunda işi şakaya vurur, en can yakan hicivlerini o zamanlarda okurdu. Korku benliğinin derinlerinde bir yerlerine itilmiş, unutulmuş bir duyguydu onun için.

Tuvaletten çıkıp boş evin başka bir zamana aitmiş gibi görünen odalarını kuşkuyla süzdü. Ayağının altında parkeler buz gibiydi. Kollarıyla kendini sardı. Akşamın alacasında

Bornova'daki köşkün bahçesinde kol kola dolanırlarken Mösyö Lamarck'ın anlatmaya bayıldığı uzay-zaman teorilerindeki gibi bir boyut atlaması yaşamıştı belki. Uyurken zamanda yolculuk etmiş ve uyandığında kendini tarihin bir başka noktasında bulmuştu. Ya da Edward ile yan yana uzanıp okudukları Jules Verne romanlarındaki gibi bir devr-i âlem. Ev aynı evdi, Edith aynı insandı ama geri kalan her şey yitip gitmişti. Pencereden dışarı baksa belki yüzyıl sonrasına dair bir manzara onu karşılayacaktı. Gözlerini kısıp başını tavana çevirdi.

Çingene Yasemin uydurmuyor, abartmıyordu da. Edith sahiden de esrar müptelasıydı. Kafayı kırmadan sevişemediği gibi, çubuğu dudaklarına dayamadan uyuyamaz, hatta cemiyet toplantılarına bile iki nefes duman çekmeden katılamazdı. Üstelik tiryakiliğini bir de "İnsanlar öyle aptallar ki Avinaş, onların sıkıcı sohbetlerine tahammül etmemin başka yolu yok" diye de meşrulaştırırdı. Kafası ekseriyetle iyiydi ve şimdi evinin boş odalarında tedirgin bir yabancı gibi dolanır ve zamanda yolculuk ihtimalini düşünürken tecrübesinin gerçek mi yoksa hayal mi olduğunu kestiremiyordu. Yasemin bohçasındaki otlara ne karıştırıyorsa artık Edith'in dumansız kafası bile gündüz düşlerinin sisli perdesi ardında faaliyet gösterir olmuştu.

Camları zangırdayan pencerelere yaklaşacağına tahtaları gıcırdatmamaya çalışarak merdivenlerden inmeye başladı. Top seslerinin ardı arkası gelmiyordu ama şimdi kulağına başka sesler de çalınır olmuştu. Bir yerlerde müzik mi çalıyordu? Ve o feryatlar? Korkuyla atılan çığlıklar değil de... Birden yüreğini hoplatan bir şey gördü. Aşağıda, kapının önünde birisi duruyordu. Renkli vitrayların ötesinde bir siluet... Bir adam! Başında şapka, kapıyı zorlayan bir erkek. Az kalsın dengesini kaybedip merdivenlerden aşağı yuvarlanıyordu. Bir eliyle tırabzanı yakalayıp durdu. Uyandığı an-

dan beri şuuraltında bir görünüp kaybolan resim birden netlik kazanmıştı.

Tabii ya! Yunan çıkartması! İçi rahatlar gibi oldu. Dünya olduğu yerinde duruyordu. Gerçeklik de zaman da sapmamıştı.

Dün akşam yemekten önce Avinaş uğrayıp Yunan donanmasının İzmir'e gireceğinin resmiyet kazandığını söylemişti. İngiliz generaller Vali İzzet Paşa'ya haber vermişti. Osmanlı idaresi devir teslim yapmak üzere askerleri Konak'ta bekleyecekti.

Yemek odasının kapısına kulaklarını dayamış içeriyi dinleyen hizmetçi kızlar bu noktada heyecandan işledikleri kabahati unutup sevinç çığlıkları atmaya başlamışlardı. Edith onları azarlamak üzere koridora çıktığında hepsini birden gözyaşları içinde birbirlerini kucaklarken bulmuştu.

Yine de... Yine de onları bu kadar erken, hemen ertesi gün beklemiyordu. Açıkçası Avinaş'ın telaşlı halini pek de ciddiye almamıştı. Savaşın bitiminden beri bu Yunan çıkartması rivayeti dolanıp duruyordu şehirde ne de olsa. Telaşlı casus sevgilisi yemeğe kalamamıştı. Bütün gece konsoloslukta çalışacaklardı. Edith'i aceleyle öpüp çıkarken,

"Kapıları, pencereleri, panjurları kapat, kâhyayı bu gece evine gönderme. Sizinle kalsın. Mehmet ile Zoi hemen şimdiden çıksınlar, müsaade et, yarın da gelmesinler. Ben bir daha uğrayana kadar sakın evden çıkma" demişti Edith'in yadırgadığı otoriter bir tavırla.

Ne yapması gerektiğinin bir başkası tarafından dikte edilmesinden nefret ettiği için Edith ilk iş Kâhya Hristo'yu evine postalamış, sonra da mutfakta kuş gibi cıvıldayan hizmetçi kızların servis ettiği akşam yemeğini koca masada tek başına yemişti. Aşçı Mehmet ve Zoi her akşam olduğu gibi gün batımından hemen sonra şehirdeki kendi evlerine dönmüşlerdi. Yağmur başlıyordu, yine de panjurları kapatmamıştı.

Dış kapının yanında asılı çanın tok sesi yüksek tavanlı holde patlar gibi yankılandı. Edith'in sırtından aşağı kızıl bir elektrik akımı geçti. Zihninin içinde hep korktuğu ama o ana kadar korktuğunu bile bilmediği bir sahne canlanmıştı: Şehirde ortalık karışmış ve idare boşluğunu fırsat bilen yağmacılar zengin evlerine saldırmıştı.

Edith de bütün Levanten çocukları gibi dağdan inen eşkıyanın köşkleri, malikâneleri yağmaladığı, Sakız Adası'ndan gelen korsanların fidye için bebekleri kaçırdığı dehşet hikâyelerini duyarak büyümüştü. Kendi abisi Jean Pierre'i çocukken kargatulumba soktukları bir arabanın içinden kâhya Mustafa kurtarmıştı. Daha birkaç ay önce de eski valinin oğlunu Çerkez Ethem dağa kaçırmıştı da Bornova'daki zengin İngiliz komşuları 53.000 Reşat altını fidye ödeyip çocuğu kurtarmışlardı.

İşte şimdi, yıllardır eve silahlı bir kavas alması konusunda ısrar eden annesiyle Avinaş'ı haklı çıkarırcasına yağmacılar ilk olarak onun kapısına dayanıyorlardı.

Mon dieu!

Merdivenlerden koşarak indi. Nefes nefese kapının yanındaki dolabı açıp Nikolas Dimos'tan kalma av tüfeğini kaptı. İçinde fişek var mıydı bilmiyordu ama tüfek kullanmayı babası ve Bornovalı komşularıyla çıktığı av seferlerinde öğrenmişti. Çanın bir kez daha çalmasına meydan vermeden kapıyı açıp namluyu yağmacının iki kaşı arasına doğrulttu.

İlk şaşkınlığını yenen Avinaş Pillai gülmeye başladı. Sevgilisi, üzerinde beyaz ipek sabahlığı, ayakları çıplak, toplamaya vakit bulamadığı asi saçları başının etrafında hale gibi tel tel elektriklenmiş, incecik kollarında mitralyöz gibi duran av tüfeğiyle karşısında duruyordu. Edith çifte namluluyu indirirken iki adım geriledi, zorlukla yüzünü kaldırıp Avinaş'a baktı. Gür kirpiklerinin gölgelediği kara gözleri büyümüş, solgun yüzünde gül dudaklarının pembeliği iyice belirginleşmişti.

Avinaş vaziyetin gülünçlüğünü fark edip Edith'in kendisine katılmasını bekledi ama o güleceğine, kendinden hiç beklenmeyecek şekilde, yaprak gibi titreyen vücudunu adamın kollarına bıraktı.

"Ah Avinaş sen misin? Şükürler olsun! Şükürler olsun! Neler oluyor Allah aşkına?"

Avinaş yere düşmek üzereyken tüfeği yakaladı. On bir yıllık sevgilisinin korkusuna ilk defa tanık oluyordu. Birden, kadını korumaya nasıl da hasret kaldığını fark etti. Edith her daim sakin ve cesurdu. Cihan Harbi sırasında İngilizler İzmir'i bombalamaya hazırlanırken, komşuların hepsi şehirden ayrılmış, bir tek Edith ıssız Vasili Sokak'ta kalmıştı. Koca evde kadın hizmetçileri ile her gece yalnız uyuyordu. Avinaş'ın geceyi yanında geçirmesine de çok nadir, yaz gezmelerinden çakırkeyif döndüklerinde razı gelirdi. Bir erkeğin onu korumasına müsaade etmeyen kadınlardandı. Avinaş'ı başta cezbeden bu özelliği zamanla ilişkilerinde adamın hasretini çektiği bir noksanlığa dönüşmüştü. Bunu şimdi, ilk defa bu kadar net bir biçimde, Edith annesinin isteri krizlerini anımsatan bir tavırla kollarına atıldığı anda idrak etmişti.

Körfezde bir top daha patladı. Edith Avinaş'a sokuldu. Kapının renkli vitrayları zangırdıyordu. Yukarı kattan bir şangırtı duyuldu. Avinaş kollarını belinden çözmeden kadını içeri soktu, kapıyı arkalarından kapattı, tüfeği duvarın dibine dayadı. Edith kollarında hâlâ yaprak gibi titriyordu. Düşmesin diye sırtını kapıya dayadı, bir bardak su rica etmek üzere hizmetkârlardan birine bakındı.

Onun ziyaretlerini –hâlâ– bıyık altından gülerek karşılayan genç hizmetçi kızlar ve holü asla boş bırakmayan Kâhya Hristo ortalıkta görünmüyordu. Evde yalnız mıydılar yoksa? Kapıya yaklaşıp kadının ellerini avuçları içine aldı.

"Yunan donanması geldi. Askerler karaya çıkıyor."

Edith başını Avinaş'ın omzuna gömdü. Titremesi durmuştu. Sesi boğuk çıkıyordu.

"Kime saldırıyorlar peki? Şehri neden top atışına tutuyorlar? İtalyanlar mı? Türkler karşı saldırıya mı geçti?"

"Yok be canım. Kimsenin kimseye saldırdığı yok. Körfeze giren zırhlılar kutlama topları ateşliyorlar. Ah sen o yüzden..."

Avinaş bir çocuğa sarılır gibi esmer kollarını Edith'in narin vücuduna doladı. Bir yandan aklından evin hiç sevişmedikleri odalarında, mutfakta, kilerde ya da hemen oracıkta, normalde Hristo'nun nöbet tuttuğu holde Edith'le sevişmek geçiyordu.

"Her şey yolunda, asayiş berkemal mi yani?"

"Evet ortalık sakin gözüküyor. Askerler farklı bölgelere dağılıyorlar. Şimdilik asayiş berkemal. İstersen beraber çıkalım, Kordon'a kadar sana eşlik edeyim. Hıristiyanlar rıhtımı doldurmuş. Görsen sevinçten çıldırmış gibiler. Kordon'da tam bir bayram havası var."

"Sokağa çıkmak serbest mi yani ağam?"

Avinaş kadının önceki akşamki otoriter tavrına nazire yaptığını anladı. Kendine geliyordu. Kâhya Hristo'yu da demek hemen evine göndermişti. Kollarını belinden çözmeden onunla göz göze gelmeye çalıştı. Edith omzuna dayadığı başını kaldırmadı.

"Biliyor musun, bir kısım Yunan askerinin nereye gittiklerinden haberleri bile yokmuş. Ukrayna'nın bir limanına bir tatbikata gittikleri söylenmiş onlara. Ancak sabah körfeze vardıklarında Smirni'ye girdiklerini anlamışlar."

"İşgali sağır sultan duydu, bir onlar mı duymamış?"

Avinaş sevgilisinin kelime seçimine şaşırdı ama bir şey demedi. Edith her zamanki alaycı tonuna rağmen kendini bile şaşırtan bir sokulganlıkla kollarını bir türlü çözmüyordu. Adamın elleri kendiliğinden sabahlıktan içeri girip, ipek kumaşların arasından küçük memeleri buldu. Edith itiraz mı zevk mi olduğu anlaşılamayan bir ses çıkardı.

"Hristo nerede? Hizmetçi kızlar ve Zoi neredeler?"

"Bilmiyorum. Ben uyandığımda evde kimse yoktu."

"Herhalde rıhtımdadır onlar da" diye mırıldandı Hintli; yıllardır sevdiği, kaprislerine boyun eğdiği, gizemlerini kurcalamaktan –güya– vazgeçtiği ve artık onu fevkalade derecede iyi tanıdığına inandığı sevgilisi için boş bir evde yalnız uyanmanın ne anlama geldiğini düşünmeden.

Avinaş ile Edith'in ilişkisi on bir yıldır sürüyordu. Erkenden çöken kış akşamlarında kıstıkları gaz lambasının titrek ışığında ya da bahar öğleden sonralarında Edith'in yatağına uzanıp nargileden esrar çektikleri, tül perdeleri havalandıran deniz kabuğu kokulu rüzgârı terli tenlerinde hissederek zevkle seviştikleri oluyordu ama birbirlerini eskisi kadar arzulamıyorlardı artık. Şimdi ikisi de vücutlarının ilk yıllardaki gibi bir iştahla birbirine çekildiği bu anı değerlendirmek istiyor ama hizmetkârlardan birinin ya da kâhyanın her an eve dönebileceği korkusuyla, kapının önünde birbirlerine yapışık, dışarıdaki dünyadan konuşmaya devam ediyorlardı.

"Müslümanlar ne yapıyor? Senin orada durum nasıldı?"

"Onlar şimdilik şaşkınlar. Yunan ordusunun karaya çıkacağı haberi biliyorsun valiye dün akşam verildi. Dün gece yağmura rağmen çok büyük bir grup toplandı. Limanı gören Yahudi mezarlığının orada ateş yakıp protesto ettiler. Ben de gittim bir bakmaya. Protestodan çok panayır yeri gibiydi. Zengin, fakir, kadın, çocuk hepsi gelmiş. Binlerce insan vardı. Davullar çaldılar ama neye yarar? Bu sabah da kapıyı bacayı kapatıp saklanmışlar, ne yapsınlar?"

"Bir şey olur mu ki?" Edith'in sesi bir anlığına arzunun buğusundan kurtulup her zamanki ciddi davudi tonuna dönmüştü.

"Askerler karaya düzenli bir şekilde çıkıyorlar ama ne yapacaklarından tam emin değillermiş gibi geldi bana. Bir de etraf çok duygusal. Şimdi idare değişirken güvenlik de delinir.

Muhakkak bir şeyler olacak. İnşallah kimsenin canı yanmaz."

Elleri bu sefer aşağıya, geceliğin eteklerine kaydı, kadının vücudunun bütün kıvrımlarını ve zevk noktalarını bilen tecrübeli parmakları iki bacağının arasına daldı. Edith kendini Avinaş'ın usta dokunuşlarına bırakırken, bir eliyle kapının kilidini çevirdi. Sevgilisi daima üstüne başına özen gösterir, Frenk Caddesi'nden aldığı en kaliteli İngiliz kumaşlarıyla İzmir'in en iyi terzilerine son moda takımlar diktirir, iki dirhem bir çekirdek gezinirdi ama o sabah, evvelki geceyi konsoloslukta geçirdiği için pantolonu buruşmuş, gömleğinin koltuk altları da adamı her daim utandıran o baharatlı teriyle lekelenmişti. Hamama girmeden Vasili Sokak'a geldiği de görülmüş şey değildi.

Kendine yabancı duygusallığının sarhoşluğunda Edith, adamın o gün mühim işleri olduğunu ve oraya onunla sevişmeye değil, sadece şöyle bir yoklamaya geldiğini anladı. Yunan çıkartması İngilizlerin zaferi sayılırdı, takip eden günlerde Avinaş muhakkak ki pek meşgul olacaktı. Onu birazcık daha kendine saklamak, böyle kritik bir günde bile siyasetin, istihbaratın ve erkeksi bütün işlerin önüne geçmek için az evvel kapının kilidini çeviren eliyle adamın pantolonunun düğmelerini çözmeye koyuldu.

Avinaş, Edith namluyu iki kaşı arasına doğrulttuğunda başından çıkardığı şapkasını usulca yere bıraktı, kadını kendi vücudu ile evin neşeli vitraylarla süslü kapısı arasına sıkıştırdı; otuz iki yıl önce Mösyö Lamarck'ın Nikolas Dimos'u yakasından kaldırıp silkelediği noktada hasret ve iştahla Edith'in derinlerine daldı.

Kurbağa yağmuru

"Anne, anne koş gel kurbağa yağıyor! Yemin ediyorum yağıyor anne! *Panayia mu!* Allah Allah! Koşsana anne."

Katina mutfakta soğan doğruyordu. Elinin tersiyle yüzüne akan yaşları silip koridora çıktı, koşar adım ön odaya yürüdü. Yerlere kadar inen beyaz elbisesi içinde Panayota cumbanın içindeki sedirde dizlerinin üzerine kalkmış, iki elini ve burnunu cama yapıştırmış, bağırıp duruyordu.

"*Kori mu* ben sana bugün pencerenin önünde durma demedim mi? E? Ne diye hâlâ cumbanın içinde otursun?"

"*Kita mama.*[38] Gel de buradan sokağa bak!"

Katina siyah başörtüsünü düzelterek sedire yaklaştı. Alnı boncuk boncuk terlemişti.

"Baban dediydi başımıza taş yağacak diye. Al işte *evzon*ların[39] ateşledikleri ilk topun üstüne daha güneş bile batmadan başladı bile. Hani nerede kurbağa? Çekirgeler sarmıştır yine ortalığı. Kurbağa dediğin..."

"Bak bak, yerlere bak. Silme kurbağa dolu. Sen böyle bir şey görmüş müydün hiç?"

Katina dudaklarının arasından bir dua mırıldanıp çabucak istavroz çıkardı. Sahiden de semadan sokaklara kurbağa yağıyordu. Hayvanlar Akis'in bakkalının önündeki maltataşlarına pat pat düşüyor, kimisi yere çarptıkları an can verirken kimisi de ilk şaşkınlıklarını yendikten sonra zıplayarak alana doğru koşuyorlardı. Yere yapışıp ölenlerden geriye, hayalet gibi iki boyutlu gölgeleri kalıyordu.

"*Manula mu*, bir koşu aşağı inip biraz kurbağa toplayabilir miyim, ne olur? Bir kova alırım yanıma. İçine düşerler. *Se parakalo*!"

"Ah, *Thee mu,*[40] ne münasebet kızım! Sokaklarda Tanrı'nın bir kulunu görüyor musun? Senin ne işin olacak? Silah sesleri bak sabahtan beri susmadı. Ne akılsız çocuksun *vre*

38. Bak anne.

39. Yunan askeri.

40. Tanrım.

yavri mu. Sokaktan kurbağa toplanacak zaman mı *more*?"[41]

"Ne varmış? Herkes çıktı sokağa. Bütün mahalle ellerinde çiçekler, bayraklar Kordon'a koştu. Bir biz böyle evin içinde mahpus kaldık."

Panayota yüzünü pencereden annesine çevirdiğinde gözleri dolu doluydu. Hıncı iltihap gibi durduk yerde azıyor, bir boşluk bulup akmadıkça içinde şişip canını acıtıyordu.

"Herkes, herkes, herkes gitti, *na*.[42] Bir şey oldu mu onlara? Tıpış tıpış evlerine döndüler. Al dinle. Yan taraftan Elpiniki ile Afrula'nın şarkı söyleyen sesleri geliyor. Hepsi *evzon*ları görmüş. Bir ben kaldım. Akşam meydana çıkınca herkes benimle alay edecek."

"Akşam kimse sokağa çıkmayacak."

"Yaa?"

Sesi gittikçe yükseliyordu. Siyah bukleleri örgülerinden kaçmış, gözleri de yanakları gibi alev almıştı. Tanyeri ağardığından beri ayaktaydı. Babasının limana inmesine izin vermeyeceğini bile bile güneşten önce uyanmış, öğretmenin talimatlarına uygun biçimde beyaz elbisesini giyip, başına defne yapraklarından tacını takmıştı. Rıhtıma inemezse bile askerlerin Smirni'ye çıkışlarını evde bu kılıkta kendi başına kutlayacaktı.

Babası buna da karışamazdı ya!

Akis, körfeze giren zırhlılar topları ateşlemeye başladığında homurdanarak kalkmış, kadınlara evden çıkmayı men ettikten sonra kahveye inmişti. Evlerini talana gelseler ruhu duymayacaktı yani. Katina her zamanki uzlaşmacı tavrı ile "Olur mu hiç öyle şey *yavri mu*" diye Panayota'yı avutmaya çalışmıştı. "Babacığın uzakta değil ki, camdan feryat etsen işitir, koşar gelir." Nitekim kıyıdan silah sesleri gelmeye başladığında Akis

41. Canım.

42. İşte.

de eve dönmüş, ortalık sakinleşene kadar onlarla kalmıştı.

Panayota o saatten beri küskün ve kızgın, beyaz elbisesi ve başında tacı ile cumbanın içinde oturuyordu. Dikkatini öfkesinden alan tek şey aniden bastıran yağmurun getirdiği kurbağalar olmuştu.

"Rezil oldum. Bütün mektep gitti, bir ben kaldım. Ne günahım vardı? Ben kralcı değilim ki. Sizden başka mahallede kimse kralı tutmuyor zaten. Ben de tutmuyorum. Akşam babama da söyleyeceğim. *Zito zito* diye bağıracağım. Bakın görün! *Zito o* Venizelos! *Zito zito zito*!"

Katina cumbaya doğru bir hamle yapıp kendi öfkesinden sarhoş kızının yüzüne bir tokat indirdi.

"Ağzını topla küçük hanım! Babanın çatısı altında yaşadığın müddetçe böyle bağıramazsın. Kendine gel *mari*!"

Ana kız dişlerini sıkıp birbirlerinin gözlerinin içine dik dik baktılar. Dışarıda fırtına var gücüyle devam ediyordu. Pencerenin önündeki limon ağacı ne yapacağını şaşırmış, çok kollu cılız bir çocuk gibi bir sağa bir sola sallanıyor, dallarıyla cumbanın camlarını tıklatıyordu.

Evin çatısına birkaç kurbağa daha düşünce ana kızı bir gülme aldı. Katina kızını tokatladığı için, Panayota da annesinin sinirlerini altüst edeceğini bildiği halde "*Zito zito*" diye bağırdığı için pişmandı. Katina havanın yumuşamasından istifade Panayota'nın yanına cumbanın içindeki sedire oturdu, kollarını onun dal gibi incecik vücuduna doladı.

"Ah benim güzel kızım, canım yavrum. Seni nasıl gönderelim o kalabalığın arasına? Babana bakkalı bile açmasın diye haber göndermişler. Hristo amcan dün akşam uğradığında sen de buradaydın. Kendin duydun ya. O taş tüccarı Hintli bey söylemiş. Esnafın ve mallarının zarar görmemesi için 15 Mayıs günü dükkânlar kapalı kalacakmış. Hal bu iken biz seni, bir tanecik çocuğumuzu tek başına nasıl koyalım? Ha? De bana Panayota *mu*."

Panayota küçükken yaptığı gibi başını annesinin göğsüne dayadı, tacındaki defne yaprakları ezildi. On dört yaşında ve Katina'dan bir baş uzundu ama böyle anlarda kendini minik bir çocuk gibi hissediyordu. Kulağı kendiliğinden annesinin kalp atışlarını buldu, gözlerini kapayıp maltataşlarına çarpan kurbağaların sesini dinlemeye koyuldu. Başını dayadığı ten yumuşak ve sıcaktı. Suçluluk içine külçe gibi oturmuştu.

Hep aynı şey! Bile bile annesinin tepesini attıracak bir laf ediyor, tokat yemek için kaşınıyor, sonra Katina'yı üzdüğü için pişmanlık duyuyordu. Ama ne yapsın? Bıkmıştı bu melodramdan. Abileri ölmüşlerdi evet ama hayat devam ediyordu. Panayota yaşıyordu. Katina da öyle. Babası kilisedeki sembolik cenaze merasimi sırasında abilerinin ruhları evden içeri girmesin diye kapı eşiğinde beklemişti ama ne fayda? Kosta ve Manoli'nin hayaletleri üç buçuk yıldır evin köşe bucağında geziniyordu. Yıllar Panayota yaşındaki bir çocuk için hâlâ asırlar kadar uzun, ölüm ise çok uzaktı. Anıları gitgide silikleşen abilerini düşündüğünde, ince bir tortu gibi ruhunu kuşatan hüzünden öte bir acı hissetmiyordu.

Oysa evlerinde, aynaları kapatan siyah örtülerde, gaz lambası ışığında sessizlik içinde yenen akşam yemeklerinde, annesinin ikonalığın başında dua ederek geçirdiği sonsuz saatlerde, papaza okuması için durmadan pişirdiği *koliva*da,[43] Akis'in iç çekmeleri ve üzerinden siyahlarını çıkarmayan Katina'nın gözyaşlarında sadece ve sadece onlar vardı. Annesi onu ne kadar severse sevsin, içten bir kahkaha attığında gücenmiş gibi bakıyordu yüzüne. İkisinin beraber gülmeleri ise mevzubahis bile değildi. Panayota böyle anlarda kendini pek önemsiz, pek küçük hissediyor, Adriana ve Elpiniki'yi özlüyor ve yine suçluluk duyuyordu.

İmparatorluğun Almanların yanında Cihan Harbi'ne gir-

43. Ölülerin ruhu için yapılan ve içine ölenlerin isimlerinin konduğu aşure benzeri bir yemek.

mesinden sonra Hıristiyan oğlanları amele taburlarına gönderme şartı çıktığında, Akis bedel-i askeriye ödeyip çocuklarını kurtarmaya çalışmıştı. İlk gelen zaptiyeye ödediği miktar kâfi gelmemişti ki bir sonraki kura sırasında bir jandarma, sonrakinde de bir çavuş dayanmıştı kapılarına.

Bu son çavuş arsızın tekiydi. Akis ona nakit paranın yanı sıra bütün köyünü aylarca doyuracak miktarda şeker ve un vermiş, çuvalları Bergama'ya taşıması için bir araba bile ayarlamıştı. Çavuşun gözü doymak bilmemişti. Kim bilir belki de irikıyım bakkalın hiddetli tabiatından haberdardı ve onun tepesinin atmasını bekliyordu. Nitekim bir gün, dükkânın kapısında pişmiş kelle gibi sırıtan çavuşu görünce Akis serinkanlılığını yitirdi ve oğullarının kaderini elinde tutan şerefsiz herifin üzerine yürüdü. Çavuş bunun hesabını muhakkak soracaktı ama Kosta ile Manoli o akşam teslim olacaklarını ilan ettiler. Babalarını daha fazla zora sokmak istemiyorlardı.

İkizlerin yüzlerinde tazecik tebessümleri ile "Bir şey değil *mana*.[44] Yol yapıp, tünel kazacağız şunun şurası. Ne kadar sürer ki harp dediğin? Panayota'nın çeyizi için de biraz para kalsın. Kız kardeşimiz Omirion Lisesi'ne gidecek" diyerek Basmane'den trene binişleri Katina'nın gözünün önünden gitmiyordu.

Katina evvela, oğulları cephede savaşmayacaklar diye sevinmişti. Akis'in Çeşme'den çocukluk arkadaşı İsmail'i, kırkını aşmış koca adamı, askerliğini bir ay eksik yaptı diye apar topar götürüp Allahuekber Dağları'na sürmüşlerdi. Karısı Saadet ve çocukları o sırada Akis'in evlerine gönderdiği un çuvalları ve yağ tenekeleri sayesinde hayatta kalmışlardı. Enver Paşa'nın akıl sır ermez macerasından İsmail'in sağ dönmesi ise mucize kabilinden bir şeydi. Katina'nın ikizleri

44. Ana.

en azından öyle sıcak savaşlarda çarpışmayacak, karlı dağlarda bitlere yem olmayacaktı.

Padişah Almanların yanında savaştığı halde, her ne kadar bu gâvurun gâvura karşı açtığı bir savaş olsa da, halka cihat çağrısı yapmıştı... Cihatta gayrimüslimler çarpışamayacağına göre onlar amele taburlarında kalıp altyapıyı inşa edeceklerdi.

Akis, "Sultanın aklına gelir mi böyle şey efendim? O İttihatçıların icadıdır bu amele taburları" diye söylenmişti ilk duyduğunda. Yıllar, yıllar sonra, bir diğer cihan harbinin daha sonunu gördüğü zamanlarda, gazetede Hitler'in Yahudileri topluca ölüme gönderdiği kampların fotoğraflarına bakarken, oğullarının canını alan amele taburlarının da İttihatçıların değil, muhtemelen Almanların icadı olduğunu söyleyecekti boş duvarlara. Bir an, kısacık bir an karısının *Nea Smirni*'deki[45] çinko çatılı, perdeden bozma kapılı gecekonduda yanında bulunmadığını, sözlerini işitip onunla amele taburları hakkındaki teorisini tartışamayacağını çünkü Katina'nın eski Smirni'den yenisine hiç geçemediğini unutarak konuşacaktı bakkal Akis.

Oğlanlar bir daha evlerine dönememişlerdi.

Katina burnunu defne yapraklarından yapılma tacın arasından kızının saçlarına gömüp gözlerini kapattı. Panayota'nın boynu gözyaşlarıyla ıslandı.

Önce mektupları kesilmiş, baharda da komşularının oğlu Yanni kara haberi getirmişti. Amele taburları Hıristiyan çocukların aç biilaç taş kırıp ağır hastalıklara yakalandıkları, sonra da kendi pislikleri içinde ölüme terk edildikleri esir kamplarıydı aslında. Yanni tifodan ölmek üzereyken tabura uğrayan vefalı bir doktorun sayesinde hayatta kalabilmiş, üstelik dinlenmesi için dört haftalığına evine gönderilmişti. Katina ile Akis ölülerle dirilerin alt alta üst üste, kendi pis-

45. Yeni İzmir. Atina'nın bir mahallesi.

likleri içinde penceresiz bir çukurda yattıkları, günlerce, haftalarca aç bırakıldıkları halde her gün taş kırmaya zorlandıkları kampları bir deri bir kemik kalmış oğlanın uykusunda sayıkladıklarından öğrenmişti.

Oğullarının kaybı Katina'nın ruhunda öyle onarılmaz bir boşluk açmıştı ki geri kalan varlığının onu sağlam bir ana olarak ayakta tutabileceğinden de emin değildi artık. Son üç buçuk yılını günlük işleri mekanik bir biçimde yerine getirerek geçirmişti. Evet, Panayota'nın çeyiz sandığını itina ile dolduruyor, kızı yakaladığı zamanlarda ona nakış işlemesini, dolmayı incecik sarmayı, kuzu etini süte yatırmayı öğretiyor; Diana Hamamları'ndaki kahve kokulu pikniklerde, akşamın alacasında kapı önünde konu komşuyla sohbet eder ya da kızının yazdığı şiirleri okurken, kederini unutup güldüğü de oluyordu ama gözbebeklerinin hemen arkasındaki kıpırtısız alanda, ruhunun göçmüş kısmından arta kalan boşluk olduğu gibi duruyordu.

Panayota'ya düşkünlüğü de iyice artmıştı. Kız serpilip bütün mahallenin dikkatini çekecek kadar güzelleştikçe Katina huzursuzlanıyordu. Benliğine hâkim tek duygu kaygıydı artık. Bazen bütün bir sabahı kızların koruyucusu ve kendisine ismini veren Azize Katerina ikonasının önünde dua ederek geçirdiği oluyordu.

Şimdi de gençleri coşturan bu Yunan çıkartması yüzünden kızının kontrolden çıkacağından korkuyor, onu nasıl koruyacağını düşünürken uykularından oluyordu.

Uzaklardan bir gümbürtü duyulunca cumbadaki yerinden fırladı.

"Kalk Yota *mu*. Kalk! Ne oluyor bilmiyorum ama bu sesler, top atışları, çatışma... Hiç de hayra alamet değil. Cam kenarında oturmayalım. Hadi kızım. Baban da duymuştur, gelir şimdi."

Panayota defne yapraklarıyla süslü başını bir türlü sokaktan alamıyordu.

"Yota *mu, se parakalo* hadi kızım! Baban seni görmesin camda."

"Aaa! Anne bak bak. *Ela ela'do*, gel de bir bak."

Kız sedirde dizlerinin üstüne kalkmış, karşıki evin saçaklarının altında bir şeyi işaret ediyordu. Çatılardan sokağa seller boşanıyor, yolun ortasındaki drenaj kanalının kırılmış kısımlarından yağmur sularının bir deli nehir gibi çağlayarak aktığı görülüyordu. Kanalda pek çok kurbağanın yanı sıra, sardunya saksıları, ölü kuşlar, gazete kâğıtları, mendiller ve oyuncaklar da sallana sarsıla alana doğru akıyordu. Katina tekrar cumbaya yaklaştı.

"Göz gözü görmüyor ki yavrum, nereye bakıyoruz?"

"Bak bak, karşıya balıkçı Yorgo'nun kapısının oraya bak!"

Katina gözlerini kısıp bir daha bakınca karşı komşularının kapısında bir hareket gördü. Limon ağacının dalları camlara vurup duruyordu.

"Ne o? Kim var orada? Niko mu? Yoksa Muhtar mı?"

Muhtar mahallenin kısa kuyruklu sarı sokak köpeğiydi.

"Evet, Muhtar orada. Ama dur bak. Dikkatli bak. Bir de kadın var, görüyor musun?"

Katina, kızı gibi dizlerinin üzerinde sedire tırmanınca karşıki evin saçakları altında ayakta duran şık Frenk hanımını gördü. Kadın beyaz sivri yakalı, nar çiçeği rengi bir elbise giymiş, başına da hafif yan oturan o yeni moda minik şapkalardan takmıştı. Sırtı balıkçının evinin duvarına dayalıydı. Şapkanın tülü yüzünü örtüyordu. Peleriniyle aynı renk bej şemsiyesinin sivri ucunu yere bastırmış, durduğu yerde hafifçe kaykılmıştı.

Panayota'nın bu kadar heyecanlanması boşuna değildi. Kendi fukara mahallelerinde böyle iyi giyimli Frenk hanımlarına rastlanmazdı.

"Anne, baksana. Kadın ağlıyor galiba. Omuzları sarsılıyor. Üstelik sırılsıklam olmuş."

Ana kız burunlarını cama dayayıp, bacaklarındaki son gücü kullanıyormuş ve az sonra yıkılacakmış gibi duran kadına baktılar.

Katina güldü.

"Şu Muhtar'a bak hele! O da sırılsıklam olmuş ama kuyruğu hâlâ dik tutuyor. Kadını koruyor. Bir yandan da bu da gelir, bu da geçer havalarında. Sanki biz insanların bilmediği bir sırra hâkim kendisi. Hay çok yaşa e mi! Ermiş Muhtar!"

Panayota annesinin gülmesine sevinmişti. Atıldı:

"*Manula mu*, bir koşu gidip getireyim mi kadını? Belki bir yakını ölmüştür. Bak ağlıyor. Çay içer bizimle. Dünkü *kulurakileri*[46] sobanın üzerinde ısıtır, ikram ederiz. Isınır, kurur biraz. Ha, ne dersin? Fransızca konuşurum onunla. Sen de duyarsın, ne güzel öğrendim!"

Kıvırcık kirpikli kara gözleri bir Frenk kadının kendi evlerindeki hayali ile parlamaya başlamıştı.

"Yok daha neler kızım! Kadın yağmurdan kaçmış, birazdan yağmur dinince arabasına biner gider. Bize mi kaldı Frenk hanımını avutmak? Sen dışarı çıkmak için bahane arıyorsun bana kalırsa. Gözünü seveyim, *beba mu*,[47] bak kimse var mı sokakta?"

"E işte bu kadın var!"

Tam o sırada kadın bileğinden asılı ipek çantasından bir mendil çıkardı, minik hareketlerle burnunu, yüzünü, alnındaki yağmur tanelerini sildi. Sonra zarif şemsiyesini açtı, dans pistinde vals yapar gibi kayarcasına Menekşe Sokak'tan alana yürüdü, köşeyi dönüp gözden kayboldu.

Panayota hülyalı gözlerle arkasından bakarken mırıldandı:

"Ne güzel kadın ama değil mi?"

Katina sedirden kalkarken söylendi.

46. Simit.

47. Bebeğim.

"Neresini gördün de güzel diyorsun ah benim şaşkın kızım? Hadi yağmuru geçtim, yüzü gözü de tülle örtülüydü. Altından ne kaknem bir şey çıkacak bilir misin ki? Sen o kadından kat kat güzelsin. Hadi kalk artık o pencerenin önünden. Saksı çiçeğine döndün."

Panayota başında defne yapraklarından tacı, üzerinde Antik Yunan bakirelerinin giydiği beyaz elbisesi içinde ayağa kalkmadan evvel, cumbadan sarkıp Frenk kadının döndüğü köşeye son bir kez daha baktı.

Zito o Venizelos

Edith mahallenin ufak meydanına çıkınca mendiliyle bir kez daha yüzünü sildi. Ne olmuştu sinirlerine bugün böyle? Sokak ortasında ağlamalar filan? Üzüntünün ortalık yerde ifşa edilmesinin yasaklandığı bir ailede büyümüştü. Alışmadığı, bilmediği ve onu kaygılandıran hallerdi bunlar.

Şemsiyesinin altında başını dikleştirip Ekmekçi Alanı'nın ucuna yürüdü. Annesini istasyona götürecek bir araba ayarlamasını söylemek üzere Kâhya Mustafa'yı aramaya çıkmıştı. Fransız Hastanesi'nden yukarı Hacı Frangu'nun içlerine kadar yürümüş, sonra da yağmura yakalanmıştı. Şehirdeki olağanüstü hal onu da duygulandırmış olmalıydı. Yoksa zamanı mıydı şimdi eski defterleri açmanın, göz önünde ağlamanın?

O sabah kapı aralığındaki sevişmelerinden sonra Avinaş İngiliz Konsolosluğu'na yollanmış, Edith de kurnayı nasıl ısıtacağını bilmediği için yıkanmadan, tek başına giyinip hazırlanmıştı. Fransız Hastanesi'nde kalan büyükannesini ziyaret edecekti. Annesiyle hastanede buluşmak üzere sözleşmişlerdi. Kâhyanın yokluğunda haberleşme imkânları bulunmadığından planda bir değişiklik olup olmadığını kestiremiyordu. Bornova'dakiler Yunan donanmasının İzmir'e vardığını

duymuşlar mıydı? Askerleri mayıs başından beri bekliyorlardı ama yine de son güne kadar gemilerin körfeze giriş tarihi sır gibi saklanmıştı. Sabah sekiz trenine binecek olan annesinin muhtemelen şehirde olup bitenden henüz haberi yoktu ve sözleştikleri saatte hastaneye gelecekti. Rıhtıma bir göz attıktan sonra hastaneye gitmeye karar verdi.

Yağmurdan sonra açan güneşin temasıyla Vasili Sokak'ın bakımlı bahçelerinden taze ot ve çiçek kokuları yükselmiş, rıhtımdan esen serin rüzgâr da havaya yosun ve tuz katmıştı. Bahçeden çıkarken kapının süslü demirlerine asılı minik çanın sesi boş sokakta yankılandı. Taşlar masmavi gökyüzünün altında yeni cilalanmış gibi parlıyor, bulutların arasından şehre ışık huzmeleri yağıyordu. Yazlık iskarpinleri çamurlanmasın diye yerinden oynamış taşlara basmamaya çalışarak yürüdü. Odalığının yokluğunda korsesini takmayı beceremediğinden sevgilisinin tatlı dokunuşlarının izini taşıyan vücuduna geçirdiği nar çiçeği elbisesi içinde kendini çıplak hissediyordu.

Önündeki bomboş yola bakarken sabahki anlamsız korkuyu bir kez daha duydu. Sabahın bu saatlerinde zaten sessiz ve sakin olan mahalle o gün büsbütün ıssızdı. Komşuları kapılarını kilitleyip, Avinaş'ın dün akşamki ziyareti sırasında Edith'e tembihlediği gibi panjurlarını kapatmış ve bir yerlere kaçmışlardı anlaşılan. Ne diye Avinaş'la çıkmamıştı ki? Hastane İngiliz Konsolosluğu'nun yolu üzerindeydi, oraya kadar birlikte yürürlerdi. Hayatını tek başına yaşama inadı bazen onu çok yoruyordu.

Aliotti Bulvarı'na girince şaşırdı. Şık cadde sonuna kadar gül yapraklarıyla donanmıştı. Yapraklar denizden esen rüzgârla havalanıyor, sonra fırıldak gibi dönerek yere iniyor, sokağı beyaz, pembe, kırmızı kadife bir halı gibi kaplıyordu. Çingeneler yolun kenarına dizdikleri sepetlerini öylece bırakıp rıhtıma koşmuş olmalıydılar. Belki de Yunan askerlerinin

geldiğini duyunca kaçmışlardı. Edith gözlerini kapatıp kokuyu içine çekti. Paris'teki okuldan arkadaşı Feride'nin babası her yıl eli sıkışırsa satsın diye kızına şişelerce gülyağı gönderirdi. Fransızlar da tıpkı Avinaş gibi bu güllerden üretilen yağlara deli oluyorlardı. Ah, Avinaş görmüş müydü acaba bu birbirini kovalayıp, kaçışan gül yapraklarını?

Mesudiye Caddesi'ne sapınca karşısına gülüşerek, şarkılar söyleyerek rıhtıma inen gençler, çift sıra halinde yürüyen okul çocukları çıktı. Deniz tarafından bando mızıka takımının çaldığı müzik geliyordu. Demek buydu kendi evinden duyduğu sesler! Halbuki o İzmir'in topa tutulduğunu sanmıştı! İnsan kendini nasıl da aldatıyordu. Cadde adım başı kalabalıklaşıyordu. Kendi mahallesindeki sessizliğin aksine burada oturanlar bayramlıklarını giymiş, saçlarını yağlayıp parlatmış, ellerine bir bayrak geçirdikleri gibi sokağa fırlamışlardı. Frenk Mahallesi'ne devam etmek yerine Bella Vista'dan aşağı sapınca yığınlar deli bir sel gibi onu kendine kattı. Edith papatya demetleri tutan beyaz elbiseli genç kızlar ile ellerinde gül suyu şişeleriyle bekleyen yaşlı kadınların arasına karışıp süslü otellerin, şık kafelerin ve tiyatroların dizildiği rıhtıma doğru sürüklendi.

Kordon'da iğne atsan yere düşmüyordu. Yediden yetmişe herkes körfezde demirlemiş gemilere doğru elindeki mavi beyaz bayrağını sallıyor, hep bir ağızdan *Zito o Venizelos* diye bağırıyordu. Körfeze ardı ardına giren gemiler de tezahürata karşılık durmaksızın düdüklerini öttürüyorlardı. Bu cümbüşe bir de kiliselerin kampanası karışıyordu. Sporting Kulüp'ün önündeki birkaç tanıdığa selam verdikten sonra Pantheon Sineması'nın oradan kendisine el sallayan Zoi'ye doğru yürüdü. Zoi küçük kızını elinden tutmuş, önündeki insanları itekleyerek ilerlemeye çalışıyordu. Şapkalar arasında kumral kıvırcık başı karabatak gibi bir yitip bir beliriyordu. Nihayet Edith'in yanına vardıklarında çocuk gibi bağırdı:

"Matmazel Lamarck geldiler! Görüyor musunuz? Edith Hanım *mu* geldiler!"

Yanakları heyecandan kızarmış, gözleri bir mucizeye tanıklık ediyormuş gibi hayranlık ve sevinçle parlıyordu. Elinden tuttuğu kızı da papağan gibi annesinin sözlerini tekrarladı. Edith çocuk yaşından beri tanıdığı Zoi'yi hiç bu kadar mutlu görmemişti. Kıtlıktan çıkıp da ilk yemeğini yiyen birinin telaşı içinde kelimelerin yarısını yutarak konuşuyordu.

"Bu sabah erkenden körfeze girmişler. Gün ağarırken kocam müjdeyi verdi. Kalk Zoi diyor kalk, *grigora, ela.* Ben geçen Noel'deki gibi olacak sandım. Hani Kordelio iskelesi askerleri karşılamaya gidenlerin ağırlığına dayanamayıp çökmüştü de on kişi boğulmuştu ya o zamanki gibi bir kargaşa olacak, sonra da bir şey çıkmayacak diye düşündüm. Meğer kocam evvelden bilirmiş de bir şey demezmiş. Millet gece yarısı hep burada kamp kurmuş. Böyle, denklerin, balyaların üzerinde uyumuşlar. Bu seferki gelişleri sahiciymiş!"

Edith geçen Noel'de yaşananları hatırlıyordu. *Leon* zırhlısının İzmir'e doğru yola çıktığı söylentisi yayılınca, Rumlar Aya Fotini'nin ön cephesinden aşağı devasa bir Yunan bayrağı sallandırmışlardı. Hatta galeyana gelenler her yerde, tavernalarda bile Yunan milli marşını söyler olmuşlardı ama devamı gelmemişti.

Avinaş, İngiltere başbakanı Lloyd George'un diğer Avrupa ülkelerinden yeterince destek alamadığı için o seferki çıkartmayı yarıda kesmek zorunda kaldığını anlatmıştı. Ama şimdi, İtalyanların müttefiklerin izni olmadan Kuşadası'na, Antalya'ya asker çıkartmasının yarattığı telaşla müttefikler Venizelos'a yeşil ışık yakmış, o da ilk iş zırhlılarını körfeze yollamıştı. Hiç bilmediği, bilse de inanmayacağı bu güç oyunlarından habersiz, Zoi kuş gibi şakıyordu.

"Ama bu sefer başka sefer! Bu sefer gelen asker gitmez. Kurtulduk artık! Özgürüz Edith Hanım. Hürriyet geldi niha-

yet! Bakın şu *evzon*larımıza! Yiğitlerim benim! Aslanlarım! *Fustanella*ları[48] ne de yaraşmış."

Kılıç kuşanmış askerler ayaklarında siyah ponponlu çarıkları, altlarında haki renkli pilili etekleriyle Avcılar Kulübü'nün önüne yığdıkları cephaneliğin etrafında zeybek oynuyorlardı. Zoi'nin küçük kızı denize yakın duran mavi gözlü, düzgün bıyıklı bir subaya el salladı, subay da gülümseyerek yanıt verdi.

Ortalık panayır yeri gibiydi. Seyyar satıcılar başlarının üstünde taşıdıkları tatlı, kuruyemiş ve helva tepsileri ile ortalıkta dolanıyor, ara sıra soluklanmak için boş buldukları küçük bir alana tezgâh açıyorlardı. Edith birkaç zerzevatçının eşeklerinin iki yanına astıkları küfeleriyle coşkulu yığınların arasına girdiklerini gördü. Biraz geride, Cafe de Paris'nin önünde, diğer iki hizmetkârı ellerindeki mavi beyaz bayrakları, askerlerle göz göze geldikçe gülüşerek birbirlerini dürtüyorlardı. Kilise çanları durmaksızın çalıyor, genç yaşlı bütün kadınlar önlerinden geçen askerleri çiçek yağmuruna tutuyorlardı. Zoi önlerinden geçen bando mızıka takımının gürültüsünde sesini duyurmaya çalışarak bağırdı.

"Ah *Kirya* Edith *mu*! Az evvel gelseydiniz keşke! Metropol Hrisostomos'un dizlerinin üzerine çöküp bayrağı öpmesini görmeliydiniz. Hepimiz, erkekler bile gözyaşlarına boğulduk. Sonra bütün birlikleri ardına kattı, Kordon boyunca resmi geçit yaptılar. Yağmur gibi çiçek, gülsuyu yağdı başlarından aşağı! Bir rüya bu!"

Edith kalabalığa bakarken birden kendini çok yalnız ve bitkin hissetti. Neden bir türlü kendini bir yere ait göremiyor, şu coşkuya, neşeye katılamıyordu? Şimdi tek arzusu etrafında kaynaşan bu insanlardan uzaklaşmak, adım başı artan huzursuzluğuyla baş başa, tek başına kalmaktı.

Fransız Hastanesi'nin mağrur servilerin gölgelediği ba-

48. Yunan askerlerinin giydiği beyaz elbise.

kımlı bahçesi bütün bu curcunadan uzak bir sığınak olacaktı ama kalabalığa karşı, hastaneye kadar nasıl yürüyecekti? Bir araba bulmalıydı. Zoi'yle konuşurken limana kadar sürüklenmişti. Boru gibi sesleriyle bağrışan yeni yetme delikanlılar, siyah örgülü kızlarının elini sımsıkı tutmuş Ermeni anneler, ortalıkta dolaşan zerzevatçıların arasından kendini Paralelli'ye, oradan da kepenkleri kapalı dükkânların sıralandığı Frenk Caddesi'ne attı. Ortalıkta bir tane bile araba görünmüyordu. Bir alt sokaktaki İngiliz Konsolosluğu'na girip Avinaş'tan yardım mı isteseydi acaba?

Tam o sırada liman tarafından ne olduğu kestirilemeyen bir gümbürtü koptu. Arkasından bir patlama. Zırhlılardan top atılıyor olmalıydı yine. Fakat birden tezahüratlar kesildi ve sokakları bir uğultu kapladı. Edith oğlunu kucağına almış genç bir kadının "Askerleri vuruyorlar, *evzon*larımıza ateş açtılar" diye feryat ederek İngiliz İskelesi Caddesi'nden yukarı, kendisine doğru koştuğunu gördü.

Askerler süngülerini çektikleri gibi, paniğe kapılmış insan selinin içine dalmışlardı. Birisi "mitralyöz" diye bağırınca kalabalık, kabaran dev bir okyanus dalgası gibi rıhtımdan yukarı, Edith'in bulunduğu iç taraflara doğru hamle etti. Biraz önce çift sıra halinde yürüyen okul çocukları şimdi ağlıyor, ellerinde gülsuyu şişeleri ile ortada kalakalmış yaşlı kadınlar yanlarından koşarak geçen insanlardan yardım dileniyor, siyah cüppeleri içinde papazlar kalabalığı sakinleştirmek için kollarını açarken, çocukları kucaklarında koşan kadınlara çarpıyordu.

Edith, kalabalığı yararak hızla yürüdü, epey bir pazarlıktan sonra Fasula Meydanı'ndaki çınarın altında bekleyen arabacılardan birini Fransız Hastanesi'ne gitmeye razı etti. Kapalı karoçanın sarsılarak ilerlediği parke taşlı sokaklarda anneler antik Yunan kostümleri içindeki çocuklarını telaşla evlerden içeri iterken, babalar panjurları kapı-

yor, dükkânların kepenklerini indiriyorlardı. Dame de Sion Lisesi'nin önünde bir Osmanlı polisi İtalyanca ağlayan bir oğlanın elinden tutmuş, Fransızca konuşarak ona dedesini en son nerede gördüğünü soruyordu. Edith iki kaşının arasındaki çizginin canını yakacak ölçüde derinleştiğini hissetti. Soluğu hâlâ düzene girmemişti, yanakları da buza dokunmuş gibi yanıyordu. Araba hastanenin önünde yavaşlayınca atların durmasını bile beklemeden aşağı atladı, kafası karışmış siyah uzun elbiseli hemşirelerin kapılarını örtmeye çalıştığı bakımlı avludan içeri daldı.

Deniz tarafından sesler buradan uzak ve gerçeküstü bir uğultu gibi duyuluyordu. Ulu ağaçların gölgesindeki banklarda alçak sesle sohbet eden hastaların dışarıdaki dünyadan bihaber bir halleri vardı. Ne de olsa çatısında Fransız bayrağı dalgalanan hastane korunaklı bir yerdi. Kıyametin ortasına kurulmuş bir vaha...

Edith mermer merdivenleri koşarak çıktı, kapıda durup nefesinin sakinleşmesini bekledi. Büyükannenin kaldığı oda ikinci kattaydı. Juliette avluya bakan pencerenin önünde, profilden görüldüğü kadarıyla kaşları çatık, elinde tuttuğu bir kâğıt parçasını okumaya çalışıyor, büyükanne Josephine de çenesinde sert beyaz kıllar ve yüzünde ekşi bir ifadeyle kızına bakıyordu. Üç ay önce yaşlı kadına inme inmişti. Beyni hasar gördüğü için şimdi konuşamıyor, zar zor kalem tutan sağ eliyle isteklerini kâğıda dökmeye çabalıyordu.

"*Maman* havadisleri aldınız mı?"

Edith'in sesi her zamankinden yüksek çıkmıştı. Büyükannenin ekşi yüzü büsbütün buruştu. Juliette elinde tuttuğu notu bıkkın bir ifadeyle kapıda duran kızına uzattı.

"Vallahi ben artık ne istediğini anlamıyorum. Yazısı her geçen gün karınca duasına dönüşüyor. Sen bir bak. Sökebilirsen, hemşire Liz'e haber ver, ne istiyorsa getirsin. Sabahtan beri böyle suratını sarkıttı duruyor."

Edith bir anlığına dışarıda yaşananları unutup annesinin elindeki kâğıt parçasına baktı. Ailenin bütün kadınları gibi büyükanne Josephine'nin harfleri de Arap alfabesinden çıkmış gibiydi. Bir anlam veremedi.

"Belki su istiyordur?"

"Getirttik, hepsini getirttik. Suyu reddetti. Hemşire Liz sağ olsun, doğumevinden loğusa şerbeti bile getirdi. Onu da istemedi. Ne yapacağımı bilmiyorum artık. Abin buradaydı. Sabah sekiz treniyle beraber geldik. Bir hemşire tutup büyükanneni bizim eve çıkartmamızı önerdi. Daha neler! Burada her türlü donanıma sahip hastane dururken, bizim evde tek bir hemşireyle nasıl olur canım?"

Sonra sesini alçaltarak ekledi:

"Bana kalırsa abin cimrilik ediyor. Pes doğrusu! Bournabat'da prensler gibi yaşıyor da iş büyükannesinin hastane masraflarına gelince birden cimriliği tutuyor. Hepsi o damadım olacak Philippe'e şirin görünmek için bana kalırsa. O da..."

"*Maman* havadisleri işitmediniz siz galiba?"

Edith küçük kâğıdı avcunun içinde buruşturup Juliette'in yüzüne baktı.

"Ne var? Ne oldu? Madam Lüpen o kaknem kızını mı nişanladı yoksa?"

Juliette sirkeleşmiş şarap tadındaki kahkahalarından birini attı. Sonra Edith'in zaten somurtkan yüzünün büsbütün gölgelendiğini görünce ekledi.

"Duydum canım, duydum. Az evvel hemşire Liz söyledi. Venizelos Smirni'ye asker çıkartmış. Eh, Lloyd George da muradına ermiştir artık. Bizimkiler de Sporting Kulüp'ün orada toplanmışlar hep. Buradan çıkışta biz de gidelim diyorum. Curcunayı seyrederiz biraz. Ha, ne dersin? Venizelos'un kendisi de gelmiş mi?"

Edith hayretle annesine bakarken koridorda ayak sesleri yankılandı. Juliette omuz silkti.

"Ah, işte abin geliyor. Kraemer'de öğle yemeğine çıkmıştı."

Ama sonra daha lafını bitirmeden fırtına gibi odaya dalan oğlunun korkudan büyümüş gözlerini, koşmaktan kızarmış yanaklarını görünce bir anda bütün serinkanlılığını yitirdi. Jean Pierre hasta yatağında felçli yatan büyükannesine de hastanenin fısıltılı havasına da aldırmadan ince sesiyle bağırdı:

"Gözümüzün önünde adamları öldürdüler. Gözümüzün önünde yahu! Koskoca Kraemer'de otururken. İçeride Whitall'lar, Giraud'lar, şehrin mühim işadamları hep beraber yemek yerken. Olacak iş mi? Öldürdüklerinin arasında siviller de vardı. Hepsinin feslerini başlarından kapıp parçaladılar. İnanamazsınız! *Maman* işitiyor musunuz? Rauf Bey'i de esir almışlar. Komşumuz Rauf Bey'i! Bankada kâtip adamcağız yahu! Döve döve yürütüyorlar. Hemen dışarı fırladık. Neyse ki Amerikalılardan sağlam dostları varmış. Yunan askerlerini iteleyip adamcağızı kurtardılar. Onu kendine gelsin diye içeri alırken bu sefer otelin üst katlarından birileri Yunan askerlerine ateş açtı. Hep beraber içeri doluştuk. Rauf Bey'in yazık, dili tutulmuş. Çatışma başladığında kışlanın oradan geçiyormuş, makinelilerin ateşinden korunmak için binaya dalmış. Türkler kırık pencerelerden teslim bayrağını çekince içeride kim var kim yoksa savaş esiri diye toplayıp yola dökmüşler. Felaket, felaket. Böyle barbarlık görmedim."

Juliette eliyle ağzını örterek pencereden uzaklaştı.

"Ne çatışması? Çatışma mı çıktı? Ne diyorsun Jean Pierre? Kim kimi vurdu?"

"Birisi Yunan askerlerine ateş etmiş. Görenler kurşunun deniz tarafından geldiğini söylüyorlar ama Yunan askerleri Sarı Kışla'ya koşturup orayı makineliyle taramışlar. Türkler de karşılık vermiş. Onlarda da az cephane yokmuş ama en nihayetinde tükenmiş, teslim olmuşlar. O arada da artık sağda solda fesli kim varsa toplayıp götürmüşler."

Birden durup pencereye koştu.

"Mustafa nerede? *Maman* Mustafa nerede? Bulmamız lazım onu. Acil! Başına bir iş gelmesin. Birisi çıkıp Mustafa'yı bulsun. Hadi, hemen!"

"Abi, sakin ol rica ederim. Büyükannemi korkutuyorsun. Gel otur buraya az bir şey. Hemşire Liz, bir bardak su getirir misiniz lütfen? Ben şimdi dışarı çıkar bulurum Mustafa'yı."

Juliette bir çığlık daha kopardı.

"Edith şuradan şuraya gidemez! Jean Pierre bir şey söyle Tanrı aşkına! Aklınızı mı oynattınız siz? Böyle günde kardeşini tek başına sokağa mı salacaksın?"

Edith annesini duymazdan gelip abisini pencerenin önündeki masanın başına oturttu. Adamın sinirden sağ yanağında bir kas seğiriyordu. Bardaktaki su masaya döküldü. Juliette bir elini alnına koymuş, kapı ile pencere arasında volta atıyor, makineli tüfek gibi konuşuyordu.

"Ne yapacağız şimdi? Burada kalmamız emniyetli mi? İlk trenle Bournabat'ya dönelim. *Mon dieu*! İstasyon da Türk mahallesine çok yakın. Yoksa Buca'ya ablana mı geçsek? Edith, saat kaçta tren var? Yok olmaz. Ne yapacağız? Bir otomobil! Bize bir otomobil lazım. Jean Pierre derhal bize bir otomobil ayarla rica ederim. Hadi durma, çabuk. Mustafa'ya söyle, gitsin enişteni bulsun. Philippe bize şirketin hususi otomobilini yollasın. Yoksa Sporting Kulüp'e mi geçsek? Orası emniyetlidir. Burada böyle kadın başımıza kaldık! Ah aman! Ben de tam şehre inecek günü bulmuşum."

Edith başını salladı.

"*Maman*, telaşa kapılmayın rica ederim. Bize zarar gelmeyeceğini biliyorsunuz. Evvela Mustafa'yı bulalım. O sizi istasyona götürecek bir karoça ayarlar şimdi. İlk trenle geçersiniz. Ben büyükannemle kalırım. Kimse tepesinde Fransız bayrağı dalgalanan bu hastaneye dokunmaz. Zaten Mustafa çatışmayı duyup sizi istasyona götürecek bir araba ayarlamıştır bile."

Juliette voltasını yarıda kesip bağırdı.

"Edith, ne diyorsun? Sen burada mı kalacaksın? Bu haydutların arasında? Bir başına? Kadın başına? Hayır, katiyen müsaade etmiyorum. A, yok artık! Sen yerli halkın yıllardır içine attığı nefretin farkında değil misin kızım? Nasıl bir felaketin kapıya dayandığını, bir insanlık trajedisinin başlamak üzere olduğunu görmüyor musun? Hayır, katiyen seni Smirni'de tek başına bırakamam."

"Biz de buranın yerli halkıyız *maman*. Kimseyle bir alıp veremediğimiz yok. Rica ederim kaba genellemeler yapmayın."

Edith küskün bir yüzle abisinin yanına yürüdü. Juliette'in isteri nöbeti tutmuştu yine. Jean Pierre dirseklerini masaya dayamış, başını ellerinin arasına almış öyle oturuyordu. Çaresizlikle içini çekti. Annesini girdiği bu krizden çıkarmanın bir yolu yoktu maalesef... Yine de "*Maman*, bana itimat edin lütfen. Smirni'ye de bize de bir şey olmayacak. Körfezde demirlemiş gemileri görseniz sizin de içiniz rahat eder. İngiliz zırhlıları orada, Amerikan, Fransız gemileri hepsi orada, körfezde. Bize zarar gelmesine göz yumarlar mı dersiniz?" diye söylendi.

Jean Pierre ellerinin arasına gömdüğü başını kaldırıp kız kardeşine baktı. Gözleri kan çanağına dönmüştü. Küçük oğlu Juliette'e pek benzerdi. Aynı mavi yeşil sulu gözler, güneşte kararan çilli ten, sivri hatlar... Yaşı ilerledikçe benzerlikleri de artmıştı. Alçak sesle konuştu.

"Edith, ben biraz önce üst rütbeli bir Türk subayının sırtından vurulduğunu gördüm. Küçücük çocuğunu elinden tutmuş yürüyordu. Başka bir şey yaptığı da yoktu. Askerlerden biri sırtına dipçiği indirdi. Adamın ağzından kan geldi, olduğu yere düştü kaldı. Çocuk kan kusarak yanı başına yıkılan babasına bakakaldı. Sonra onu da alıp esirleri topladıkları gemiye götürdüler. On yaşında var yoktu. Hepimizin, o senin bahsettiğin zırhlılardan sahili izleyen amirallerin gözü önün-

de oldu bunlar. Kraemer'in içinde viskiyle zor sakinleştirdiğimiz Rauf Bey görmesin diye perdeleri çektik. Adamcağız, 'Avrupalı bir milletten hiç beklemezdim böyle bir vahşeti' diye ağlıyordu. Ah bu Türklerin Avrupa hayranlığı... Adamlar kemiklerini, iliklerini emdiler, hâlâ Avrupa Avrupa diye ağlıyorlar. Koskoca Osmanlı, yazık yahu!"

Juliette asabi bir tavırla elini havada sallayarak oğlunun konuşmasını kesti.

"Bırak şimdi bunları Jean Pierre! Derhal burayı terk etmeliyiz. Mustafa yoksa, sokaktan bir çocuk çevir, bir not yazıp eniştene gönder. Bize bir otomobil temin etsin. Çıkalım bu cehennemden."

Edith abisinin arkasından geçip pencereye yaklaştı. Avlu incirlerin gölgesinde birbirlerine bebeklerini gösteren gururlu anneleriyle âlemin cehennemden en uzak noktası gibi görünüyordu. Zoi ile kızını merak etti. Ortalık kana bulanınca nereye kaçmışlardı acaba? O kalabalıkta ezilip gitmiş olmasınlar sakın? İçini birden bir sıkıntı kapladı. Belki de annesi bu sefer isteri krizi geçirmiyordu. Büyük bir felaket sahiden de kapıdaydı. Bütün ülkeyi parça parça ettikleri gibi burayı da böleceklerdi. Bir şey söylemeden odadan çıktı, Mustafa'yı bulmaya aşağı indi. Juliette'in feryat eden sesi hastanenin yüksek tavanlı koridorlarında yankılanıyordu.

Sokaklar bomboştu, gökyüzü bulutlarla kaplanmıştı. Sağına soluna bakmadan kısa ve çabuk adımlarla yürüyüp, üst mahalledeki küçük alana vardı. Kâhyası Hristo burada oturuyordu galiba. Aklına hizmetkârların yokluğunda eve çöken uğursuz sessizlik geldi. Bir grup genç oğlan ellerinde bıçaklarla bir sokaktan fırlayıp Aya Katerini Mahallesi yönünde gözden kayboldular. Kahvehanenin sahibi çardağın altındaki masaları topluyordu. Mustafa içeride olabilir miydi? Başına bir şey mi gelmişti yoksa? Şu ellerinde bıçaklarla koşan çocuklar nereye gidiyorlardı?

Jean Pierre, Yunan askerlerinin Türklerin feslerini başlarından çıkarıp parçaladıklarını söylemişti. Mustafa daima üstüne başına dikkat eder, püskülü özenle taranmış kan kırmızısı fesini başında gururla taşırdı. Ellerini dayayıp kahvenin buğulu penceresinden içeri baktı. Sigara dumanlı bir köşede tavla oynayan iki adamdan başka kimse yoktu. Uzaktan silah sesleri geliyordu. Meydanın güney ucundaki karakolun camları kırılmıştı, açık kapısı çarpıp duruyordu.

Birden denizden esen rüzgâr şiddetlendi, küçük alandaki yapraklar daireler çizerek havalandı. Onlara çerçöp de katıldı. Edith rüzgâra karşı ayakta durmaya çalışırken, damlalar yüzüne kırbaç gibi çarptı.

Yağmur bir anda var gücüyle indirivermişti.

Şemsiyesi ters döndü.

Karşıki evin üst katında bir pencere açıldı, beyaz küçük bir el alelacele ipten çamaşırları topladı. Sığınacak bir yer bulmalıydı. Mustafa'ya bakınırken hastaneden epey uzaklaşmıştı. Yağmur öyle şiddetli yağıyordu ki sokaklarda daha şimdiden dereler oluşmuştu bile. Yol ortasında sular anbean ivme kazanıyor, önüne geleni içine kattığı gibi son sürat akıyordu.

Sütçü eşeğini ittirerek köşeyi döndü.

Edith tepeden tırnağa sırılsıklam olmuştu. Sabah evden çıkarken yazlık bez pabuçlarını ayağına geçirdiğine bir kez daha lanet etti.

Sütçünün peşinden alana açılan sokaklardan birine dalıp bir saçağın altına girdi, sırtını arkasındaki evin duvarına dayadı, şemsiyesine yaslandı. Sokak daracıktı, bazı yerlerde karşılıklı evlerin saçakları birbirine değiyor, gökyüzünü kapatıyordu. Birden ortaya sırılsıklam, şaşkın bir köpek çıktı, Edith'i görünce koşa koşa yanına geldi. Kısacık kuyruğunu sallayıp duruyordu. Sarı tüylerinin arasındaki siyah dudaklarında bir dostunu görmüş gibi bir tebessüm... Kadına sokulup önce sırtı dimdik oturdu, sonra hafifçe kaykılıp Edith'in bacağına yaslandı.

Kadın ve köpek sudan bir yerkürenin içinde yan yana durdular.

"Seni kurtaracağımı sanıyorsun öyle mi şaşkın?" dedi Edith beyaz eldivenli parmak uçlarını hayvanın ıslak sarı tüylerine değdirirken. "Ben kendimi kurtarmışım da..."

Boğazından yüzüne alev alev bir yumru yükseliyordu. Bir dizini köpeğe dayayıp gözlerini kapadı, o uzak mahallenin yalnız bir köşesinde yumrunun çözülüp yanaklarından ılık ılık akmasına izin verdi. Gözyaşları, çeri çöpü önüne katmış akan yağmur suları gibi beyninin en uzak kıvrımlarına sakladığı anıları da beraberinde getiriyordu.

Aklı eski, çok eski bir yaraya temas etti.

Yüreğinin köhne bir köşesi noksan yaşanmış bir aşkın hasretiyle hâlâ sızlıyordu. Yaşlar yağmurun yıkadığı yanaklarından sicim gibi akarken iki kaşının ortasındaki Juliette'i çileden çıkaran o çizgi bir anlığına silinip gitti.

Sarı sokak köpeği sürmeli gözlerini gökyüzüne kaldırıp şüpheyle bulutları süzdü.

Semadan sokağa kurbağalar yağmaya başlamıştı.

Davetsiz misafir

Sümbül'ün Edith'le ilk ve son kez yüz yüze geldiği o akşamüzeri –üç yıl sonra bahçesinde beni bulacakları– Bülbül Sokak'taki evde işler karışık, tansiyon yüksek, sinirler gergindi.

Sadece Yunan çıkartması, rıhtımdaki çatışma, mahallede yağmalanan dükkânlar ve gökten yağan kurbağalar yüzünden değil; o gün Hilmi Rahmi'nin yıllardır uğramadığı evinde başka şeyler de vuku bulmuştu. Çok sonra, olanları bana anlatırken, uykunun en koyu karanlığında görülmüş bir rüyayı hatırlar gibi, Sümbül olayları zaman sırasına koymadan parça parça aktardı, ben bir araya getirdim.

O anlatırken ben evde süregelen kargaşayı, kapıdan, pen-

cereden sızan korkuyu etimde kemiğimde hissederdim. Bir hikâyeyi sadece sözler anlatmaz. Sözü onlarca, yüzlerce minik teferruat süsler. Bunu ancak benim gibi sözden vazgeçmiş kimseler bilir. Konuşanlar az sonra edecekleri lafı düşünürlerken dinlemeyi unuturlar. Anlatıcının hızı, ses tonu, yüzündeki ışık ve gölge oyunları, hangi safhada sizin varlığınızı unutup, nerede gözünüzün içine baktığı ve hatta teninden yayılan kokular bile hikâyenin kurduğu dünyanın içine girmenizi sağlar. Sonra dinlerken, bazen ağzınıza bir tat yayılır, o da sözden bağımsızdır. Kendi karnınızda hissediverirsiniz korkuyu, kaygıyı, kuytuda kalmış sevdayı.

Edith'in üzerinde narçiçeği renkli esvabıyla Bülbül Sokak'a vardığı o akşamüstü, evde davetsiz bir misafir daha bulunuyordu. Sert yeşil gözlü, uzun fesli, kısa kesilmiş temiz parlak bıyıklı gençten bir adam. Tevfik Bey. Tam bir İstanbul beyefendisi. Bir şey konuştuğum yoktu ya Sümbül yine de "Bakma sen onun öyle mükemmel gibi durduğuna, muhakkak vardır bir tuhaflığı" diye eklemeden edemezdi. "Herkesin bir acayipliği, ahenksizliği mevcuttur. Herkesin. Bununki de kim bilir ne?"

Onunla aynı çatı altında uyudukları o tek gecede bu genç adamın kendine has tuhaflıklarını öğrenmek için yanıp tutuşmuş muydu Sümbül? Bir harpten diğerine koşan kocasından uzakta geçirdiği onca yalnız gecenin birinde, alt katındaki odada nefes alışverişini duyduğu bir yabancının koynuna girmeyi hayal etmiş midir? Neden olmasın? Küçük oğlu Doğan'ın rahmine düştüğü geceden beri tenine el değmemiş gencecik Çerkez kızının canı hiç mi çekmez sıcak bir vücutla sarmalanmayı? Bu lafları ederken dalıp giden yeşil gözlerinde yanıp sönen hasreti başka ne açıklayabilir yoksa?

Yoksa?

Yoksa kendi günahımı meşru kılmak, vicdanımı rahatlatmak için ben mi uyduruyorum bunları? Yoksa bir ben miyim

temas fukarası vücudumu doyursun diye gece yarıları bir erkeğin –hem de kimin?– odasına süzülen? Belki bu açlık irsidir. Büyükannem Juliette'in mehtabın gümüşe boyadığı yasemin kokulu bir yaz gecesinde kendi çatıları altında uyuyan Nikolas Dimos'un odasına süzüldüğünü, annem Edith'in izdivaca yanaşmadığı halde koynundan eksik etmediği esmer tenli yabancıyı unutmamalı. Yine de, yine de? Benim günahımın yanında ailemin –hiç tanımadığım– kadınlarının ettikleri pek masum kalmıyor mu?

Velhasıl Sümbül, Tevfik'i ilk evvela kayınbiraderi Hüseyin'in İttihatçı arkadaşlarından biri sanmış. Adam da kendini zaten öyle tanıtmış, ne etsin? İttihatçı olarak değil tabii, Hüseyin'in arkadaşı olarak. Frenk takvimlerinin 1919'u gösterdiği o zamanlarda artık kimsenin kendini İttihatçı diye tanıtacak yüzü kalmamıştı. O da evin hanımlarının katılmasında ısrar ettiği akşam yemeğini yerlerken nereden tanıştıklarını soran Müjgân'a "kıymetli zevcinizin eski bir ahbabıyım" demekle yetinmiş, sonra da sert ifadesinin ardından bir hokkabaz gibi çıkardığı alımlı tebessümüyle hanımların dikkatini dağıtmıştı.

Tevfik'in öyle eski bir ahbap filan değil, Hüseyin'in Bahri Baba'nın oradaki protesto gösterisi esnasında tanıştığı bir Milli Mücadeleci olduğu çok sonra ortaya çıktı. Hilmi Rahmi yıllar sonra bile kardeşinin ölümünü yakışıklı Tevfik Bey'den bildi ve fırsat buldukça Sümbül'e "elin herifini" kendi çatıları altında ağırladıkları o gece için kızıp durdu.

Peki ya Hilmi Rahmi? Hüseyin'in kendi ayaklarıyla gittiği bir savaşta ölmesinin mesuliyetini Tevfik'e yüklerken onun aklını da aslında başka bir kuşku kemirmiyor muydu? Elin adamının kendi çatısı altında uyumasının karısının hayalinde yaratacağı dalgalanmayı o da benim gibi tahmin etmiyor muydu? Öfkesi sadece kardeşinin ölümü karşısında duyduğu kederin üzerini örten bir yorgan mıydı yoksa aklına düşen bir ihtimalin yüreğinde çaktığı kıskançlığın ifadesi mi?

Peki ama Sümbül nereden bilecekti Tevfik'in elin herifi olduğunu? Konuşabilsem Hilmi Rahmi'ye bunu sormak isterdim. Adam kendini Hüseyin'in arkadaşıyım diye tanıtmış, Hüseyin de onu selamlıktaki büyük ceviz masada, renkli billurdan avizenin altında sultanlar gibi ağırlamış ve hatta hatırını kırmayıp yemeği hanımlarla birlikte yemek istediğine bile hayhay demiş, ona aileden biri muamelesi yapmış. Kimin aklına gelir şimdi bu nazik beyin daha o akşam tanışılmış bir "elin herifi" olduğu?

İngiliz subayların, Yunan donanmasının ertesi gün İzmir'in idaresini teslim alacağı haberini Vali İzzet Paşa'ya verdikleri 14 Mayıs akşamında, gün batar ve ay turuncu bir top gibi dağların ardından doğarken, şehrin Türk mahallelerinden toplanan koca bir kalabalık Yahudi maşatlığı civarındaki tepede, müttefiklerin İzmir'i Yunan'a vermesini protesto etmişlerdi. Genç yaşlı, çoluk çocuk, cahil tahsilli, varlıklı fukara, herkesin katıldığı o panayır gibi akşamdan mahallede gezen seyyar satıcıların uzun uzun bahsettiklerini ben de hatırlıyorum. Ateşler yakılmış, çocuklara susam helvaları alınmış, davullar sabaha kadar çalmıştı.

Meğer o esnada orada bir cemiyet örgütlenir, şehirdeki topu, tüfeği, artık cephane namına ne kaldıysa hepsini Anadolu'ya kaçırmak üzere hazırlık yaparmış. Bir rivayete göre de aynı gece karanlıkta Konak'ın arkasındaki o zulüm yuvası mahpushaneye girmişler, bütün mahkûmları salıvermişler. Bu Tevfik de o cemiyetin elebaşlarından biriymiş. Sümbül yemekten önce Hüseyin'in Bahri Baba'daki protesto gösterisine katıldığından haberdar ama oraya aslında bu Tevfik Bey'i bulma maksadıyla gittiğini bilmiyor.

Hüseyin bütün lambaları yaktırmış, selamlık bayram yeri gibi ışıldıyor, Tevfik Bey'in zümrüt yeşili gözlerinde avizenin billurları yanıp sönüyor. Burup durduğu bıyıklarını misk yağı ile ovmuş, belli. Sümbül sofrada, gözucuyla misafirini

süzerken bakır kaplardan Dilber Dadı'nın pişirdiği kuzu etli Mengen pilavını yiyor, camları döven yağmurun sesini dinleyerek içinden Hilmi Rahmi'ye sövüyor. Evvelki hafta eline geçen telgrafın bir aldatmaca, İngilizleri şaşırtmak için yollanmış bir yalan olduğu o gün ortaya çıkmış. Halbuki bir hafta boyunca sevinçten etekleri zil çalmıştı. Hilmi Rahmi telgrafında, "Pek kıymetli zevcem, İstanbul'da zabitlerle görüşülecek son birkaç mesele kaldı. Sonra derhal İzmir'e inşallah" diye yazmış ama meğer Anadolu'ya yollanmış. Aklında ne Sümbül var, ne de oğulları. İstiklal diyor, hürriyet diyor. Sanki bunlar harp edilerek kazanılan şeylermiş gibi. Doğan beş yaşına geldi, babasının yüzünü bir kez bile görmedi. Hilmi Rahmi Osmanlı paşalarının altında teşkilatlanan delibozuklara çobanlık edecek, İzmir'i uzaktan kurtaracak. Sümbül'e sorsalar İzmir'i Yunan'a bırakıp, ailesini kurtarır ama kimsenin Filibeli Çerkez kızına bir şey sorduğu yok. Sorsalar da konuşmaz ya. Çerkezlerin vaziyeti zaten şaibeli. O da bütün hiddetine rağmen milliyetperver damarı kabarmış kayınbiraderinin karşısında dilini ısırıp oturuyor.

Gökyüzünde fener gibi dolunay dünyanın gölgesine girmiş, kıtır kıtır karanlığa gömülüyor. Bütün uğursuzlukların habercisi bu ay tutulması. Sokağın ucundaki mezarlıkların orada mehtabı yiyen ayıyı kaçırmak için davullar çalınıyor. Köpekler boyunlarını uzatmış mütemadiyen uluyor. Tevfik Bey ise etrafındaki ailevi gerginlikten bihaber Sümbül ile Müjgân'a "Avrupalı kadın" muamelesi ediyor, Rus ve Fransız edebiyatı hakkındaki fikirlerini soruyor, İstanbullu konak hanımlarının koketliğini anlatarak onları eğlendiriyor. Sonra bir ara, karısının fütursuz kıkırdamalarından ötürü iyiden iyiye huzuru kaçan Hüseyin'e dönüp, "Azizim Hüseyin, evi hâlâ haremlik selamlık diye ayırıyorsunuz. Artık kalmadı böyle şeyler. Hele ki böyle modern bir şehirde yaşayıp hâlâ hanımlar üst katta, beyler alt katta vakit geçirmek? Hiç ya-

kıştıramadım valla. Açın evi, alt kata kütüphane yapın, oturma odası yapın. Misafir yatak odalarını üst kata taşıyın. Hep beraber vakit geçirin" deyiverdi.

Hüseyin'in ahbabına cevap yetiştireceğine, başını önüne eğip bir şeyler homurdanmasından Sümbül bu esrarengiz yabancının sadece eski bir dost değil aynı zamanda mühim bir kimse olduğuna kanaat getirdi. Yatak odalarını üst kata taşısalar, misafirlerle kadınlar da aynı katta mı uyuyacaktı yani? Gece yarısı –farzı misal– aynı esnada ayakyoluna gitmeye kalkışsalar ne olacaktı peki? İstanbul konaklarındaki koket hanımların misafirleri nerede uyuyordu acaba? Tevfik Bey bu konakların birinde düzenli olarak kalıyor muydu? Başını kaldırıp da genç misafirin yüzünde muzip bir ifadeyle bir süredir kendisini süzmekte olduğunu fark edince lokması boğazına takıldı, dakikalar süren öksürük krizinden sonra kendine geldi. Ziver'in doldurduğu su bardağının üzerinden sofranın karşı tarafına göz attığında genç adam yine parlak bıyıklarını burmaya başlamıştı.

Esas mesele kahveler içilip de kadınlar üst kata çekilince ortaya çıktı. Sümbül ile Müjgân yukarı çıkar çıkmaz haremliğin mutfağından aşağı yemek taşınsın diye yapılmış zincirli tepsi asansörünün dibindeki basamağa çöktüler. Dilber Dadı gömleğinin kollarını sıvamış, içi beyaz, dışı kara tombul elleriyle ertesi sabah sokağın köşesindeki fırına gönderilmek üzere ev ekmeği yoğuruyordu. Evin hanımlarının kız çocukları gibi gelip kulaklarını duvara dayamalarına bıyık altından gülmekle yetindi.

Tevfik, alçaltmaya çalışsa bile tepsi asansörünün boşluğunda boru gibi yankılanan kalın sesiyle:

"İngilizler Sultan'ı razı ettiler, Milli Mücadele'ye katılanlara ölüm cezası verilecek. Yakında afişler asıp millete ilan edecekler" diyordu.

"Sanki bizim millet okuma yazma biliyor da..." diye fısılda-

dı Müjgân. Kadınlar yan yana sıkıştıkları dolap dibinde gülüştüler.

"Sana bakarken ne biçim bıyık buruyordu gördün mü abla?"

"Sus kız, aklını mı kaçırdın? Deli deli şeyler söylüyorsun. Tövbe de. Sus şimdi de işitelim ne konuşuyorlar." Yüzüne yayılan tebessümü saklamak için duvardan yana döndü. Tevfik sesini bir perde alçaltmıştı.

"Yarından tezi yok burada yapılacak bir şey kalmadı artık. Mücadele içeride, Anadolu'da vücut bulacak. Osmanlı'nın ileri gelen subayları harekete geçtiler bile. Memleket sizi, bizi bekliyor Hüseyin Bey. Halk fukara ve korkak. Çeteler derseniz akıllarına eseni yapıyorlar. Onları hizaya getirecek bir teşkilattan bahsediyoruz. Milletimizin bizim gibi kuvvetli, tahsilli gençlere ihtiyacı büyük. İnanın bu işgal bizim de işimize yarayacak. Eski topraklarda müşterek bir şuur oluşuyor, bu akşamki kalabalığı gördünüz. Yunan istilası barutumuzu ateşleyen kıvılcımdır."

Kadınlar korkuyla bakıştılar. Sofrada senli benli konuşan iki erkeğin kendi başlarına kaldıklarında birden resmileşmeleri tuhaftı. Bir süre sessizlik oldu. Tevfik o incecik sardığı sigaralarından birini yakıyor olmalıydı. İki kadın uzun, ince, becerikli parmakların hayaliyle oturdukları taş basamakta şöyle bir kıpırdandılar. Sümbül'ün gözü önüne Tevfik'in sigarasının dumanını mavi beyaz bir bulut gibi havaya savuruşu geldi. Yemekten sonra Ziver'in gümüş tepside servis ettiği sakızlı kahvenin yanında sigarasını içerken böyle yapmıştı. Neden sonra konuşmaya başladığında sesi boğuklaşmıştı.

"Böyle bir teşkilatın faaliyeti için parayı nereden bulacağız, bunu merak ediyorsunuz değil mi? Hüseyin Bey, kervan yolda düzülür. Bakınız İngiliz'in yaptığına. Lloyd George başına buyruk İtalyan'ın Antalya'yı istila etmesinden ürküp Yunan'ı başımıza yollamıyor mu? İşi öyle aceleye getirmişler ki Yunan donanmasının bir kısmı halen nereye gittikleri-

ni bile bilmiyormuş. İçeriden aldığım bilgidir bu. Yarın sabah uyanıp da kendilerini bizim körfezde bulacaklar. Biz de tıpkısını yapacağız. Önce yola çıkalım. Bize de yardım edenler olacaktır. Büyüklerin oyunlarında ihmal edemeyecekleri bir kuvvet haline gelirsek, bizi de besleyecekler elbet. Fransızlarla görüşmeler pek yakında başlayacak."

Mutfağın kapısında Makbule Hala belirdi. Yüzü her zamankinden de asıktı. Siyah başörtüsü omzuna düşmüş, dibi beyaz, topuzu kızıl-sarı saçları meydana çıkmıştı. Tespihini elinden bırakmadan tepsi asansöründen yana baktı. Allahtan gözleri pek iyi görmüyordu. Gaz lambasının loş ışığında onları seçene kadar Sümbül ile Müjgân ayağa fırlayıp Dilber Dadı'nın işini yokluyormuş havalarında siyahi kadının etrafında dönmeye başladılar. Makbule Hanım gelinlerinin akşam yemeğini selamlıkta yabancı bir erkeğin gözleri önünde yedikleri haberini almıştı. Kuru bir sesle, "Dilber Dadı oğlanları yatırsın, geç oldu. Kızlar da daha hâlâ bahçede oturuyorlar Müjgân. Bir mukayyet ol. Misafirin gözü önünde dolaşmaya kalkmasınlar. Başları da açıktır. Şu bahçe kapısını da, Ziver'e deyin yarın tamir etsin. Omuz atan içeri girecek maazallah. Bu uğursuz gecede başımıza bir bela gelmesin" dedi.

Kadınlar başlarını salladılar. Yaşlı kadın aslında onları iğneliyordu. Başları açık misafirin karşısına çıkan, on iki yaşındaki kızlar değil, kendileriydi. Bahçe kapısına dair yaptığı yorum da evin yol geçen hanına döndüğünün imasıydı. Halanın Tevfik Bey'in çatıları altındaki varlığından duyduğu hoşnutsuzluk aşikârdı.

"Siz de fazla oyalanmadan yatın artık. Etraf tekin değildir. Lambaları da söndürün. Evi saray misali aydınlatmışsınız maşallah. Ay tutulup bitene kadar mum dahi yakılmaz, bunu bile bilmiyorsunuz. Uğursuzluktur. Dilber Dadı bir kap suyu doldur da pencerenin önüne koy bu gece. Mehtabı, ayazı çeksin kendine. Neme lazım, ileride büyü çözmeye lazım olur."

"Baş üstüne Makbule Hanımefendi."

"Dilber Dadı ekmek yoğurmayı bitirsin, oğlanları yatırır, bütün lambaları da söndürür. Biz de kızları bahçeden alır, yatarız şimdi. Allah rahatlık versin Makbule Hala."

Yaşlı kadın gelinlerinin sözlerine inanmadığını belli eden bir tavırla dudak bükse de, mutfakta oyalanmadı. Banyoya geçen ayak sesleri mermerlerde yankılanırken Sümbül ile Müjgân duvarın dibindeki yerlerine koştular. Müjgân'ın benzi solmuştu. Erkekler dinlendiklerinden habersiz alçak sesle konuşmayı sürdürüyorlardı.

"Sultan'ı da kuklaya çevirdiler. Bakın tekrar söylüyorum. Yakında Şeyhülislam'a fetva verdirecekmiş. Milli Mücadele'ye katılanların katli vaciptir diye. Vaziyet tehlikeli Hüseyin Bey. Emin misiniz?"

Hüseyin'den ses gelmedi. Müjgân'ın vücudu yüksek voltajda elektrik yüklenmiş gibi gerildi.

"İngiliz çok kuvvetli bastırıyor. Cemiyetten haberleri var. Her şeyden haberleri var. Yollara Sultan'ın adamlarını dikmişler, şüpheli buldukları her tür vasıtayı durdurup arıyorlar. Yunan, yarın ilk iş seyahat tezkeresi çıkaracaktır. Tezkeresiz seyahat etmek imkânsız hale gelecek. Allah izin verirse yarın akşam hâlâ Kasaba Demiryolu'nu kullanabiliriz. Evvela Afyon Karahisar'a kadar gitmeyi deneyeceğiz. Sonrası Allah kerim. Şansımız yaver giderse Eskişehir trenine geçebiliriz. Ondan sonra yayan ya da kağnılarla yolculuk etmemiz icap edecek. Barınacağımız evler şimdiden bellidir. Eminim diyorsanız, bakın şimdi şöyle yapacağız."

Sesler iyice alçaldı. Bundan ötesini duymak mümkün değildi. Müjgân ayağa kalktı, rüyada gibi sallanarak mutfak kapısına yürüdü. Düşmüş omuzları ve kamburlaşmış sırtıyla perişan görünüyordu. Bir şey söylemeden köşedeki kandili alıp çıktı. Sümbül bir süre eltisinin terliklerinin çıplak topuklara çarptıkça çıkardığı şapırtıyı dinleyerek mutfak asan-

sörünün dibinde oturmayı sürdürdü. Demek Hüseyin de firar edecekti. Komşuları Saadet'in on yedisindeki oğlu da geçende Anadolu'daki çetelere katılmak üzere İzmir'den kaçmıştı. Kadıncağız bu son darbeyi de yiyince saçları beyazlamış, ellerine titreme gelmişti. On dört yıl önce sırra kadem basan kardeşi Ali'nin acısı ve Allahuekber Dağları'ndaki harpten hayalet gibi dönen kocasının derdi yetmiyormuş gibi şimdi de ilk göz ağrısı, oğlu Mehmet'ini yitirmişti. Kaçtığı günden beri oğlandan haber alınamıyordu. Saadet'in mutfak zeminine yığılıp, elbiselerini paramparça edene kadar dövündüğü gün Sümbül'ün gözünün önünden gitmiyordu. Müjgân'ın büyük kızı Münevver'in bir koşu gidip mezarlığın oradaki kulübesinden getirdiği Aybatan Kadın'ın iksirleri bile sakinleştirememişti zavallı komşularını.

Belki Müjgân kocasını bu gece yatakta sıcacık sarmalarsa, bu deli maceradan vazgeçirebilirdi. İşveli, cilveli kadındı, işini bilirdi. Üstelik Hilmi Rahmi Cihan Harbi'ne giderken haremi Hüseyin'e emanet etmişti. Kayınbiraderi abisine verdiği sözden cayacak, kadınları, çocukları gâvurun elinde bir başına mı bırakacaktı yani?

O gece Hüseyin belki Müjgân'ın gözyaşlarıyla ıslanmış tatlı temaslarının etkisiyle planından cayardı ama ertesi sabahki gelişmeler içindeki son kararsızlık kırıntılarını da sildi, götürdü. Yunan gemileri küstah düdükleri eşliğinde körfeze girmişler, makineliyle Sarı Kışla'yı taramışlardı. Üstüne, önlerine çıkan her fesli erkeği esir almışlardı. Tüm bunların üstüne öğleye doğru babası Mustafa Efendi'nin eve baygın halde getirilmesi bardağı taşıran son damla oldu. Gidecekti. Kararı kesindi.

Ziver'in peşinden burnundan soluyarak Bülbül Sokak'a döndü. İlk iş kuyuya sarkıttıkları çuvalın içindeki silahları, Alman Mavzerini, Rus Nagantı ve otomatik Parabellum'u çıkarttı, bolca fişekle beraber hepsini başka bir çuvala doldur-

du. Yunan askerleri hiç vakit kaybetmeden Türk mahallelerine dalmış, evlerdeki mutfak bıçakları ve berberlerin usturaları dahil, bütün silahları toplamaya başlamışlardı bile. Çifte kırma ile eski Yunan Mavzerini içinde bırakıp, çuvalı tekrar kuyuya sarkıttı.

Müjgân hayatında eline silah almamıştı ama Sümbül ata binmesini de, silah kullanmasını da bilen bir Çerkez kızıydı. Pınarbaşı'ndan öteye, Hilmi Rahmi ile ava çıktığı günlerden beri, çifte kırma onun sayılırdı. O pembe beyaz kırılgan suretinden beklenmeyecek kadar iyi bir avcıydı. En az Hüseyin kadar iyi nişancı, tehlike anında kendini, Müjgân'ı ve çocukları koruyabilecek kadar da yürekliydi. Kararı kesindi. Abisinin ona emanet ettiği kadınları başıboş koymak pahasına da olsa o gece karanlık bastıktan sonra Milli Mücadelecilere katılmak üzere Anadolu'ya doğru yola çıkacaktı.

Macerakolik

Edith, işte böyle bir günün ortasında, Kâhya Mustafa oğlunun Bülbül Sokak'taki evinde baygın yatarken kapılarını çaldı.

Kurbağa yağmuru dindikten sonra kâhyayı Fransız Hastanesi yakınlarındaki kahvelerde, geçitlerde, bahçelerde aramış; Mustafa'nın böyle gergin bir günde hastanenin avlusu dibinde hazır bekleyeceğini bile bile, dere gibi akan sokakların birinden girip diğerinden çıkmış, tenha kahvelerin kirli camlarından içeri bakmış ama annesinin emektar kâhyasını hiçbir yerde bulamamıştı. Sanki yer yarılmış, yaşlı adam içine girmişti.

Endişe içinde hastaneye döndüğünde, hemşire Liz'i Juliette'in alnına ve bileklerine kolonyalı bezlerle kompres yaparken buldu. Annesi çöktüğü kahverengi deri koltuğa başını dayamış, gözleri kapalı inliyordu. Onları kendi hallerine

terk edip hâlâ son bıraktığı yerde, pencerenin önünde oturan Jean Pierre'e yaklaştı.

"Abi, Mustafa'yı bulamadım."

Jean Pierre başını avuç içlerinden çekip Edith'e baktı. Gözleri camlaşmıştı. Arka köşede Juliette nefes alamıyor, boğulur gibi sesler çıkarıyor, yelpazesini sallayıp duruyordu.

"Phillipe'e telefon edip otomobili istesen iyi olacak galiba."

"Bin dereden su getirecek ama şimdi..."

"Annemin vaziyetini söylersin. Sırf Anna'nın dırdırını çekmemek için bize yardım eder. Hadi bir koşu in aşağıya da ara. Esas ben ararsam işi yokuşa sürer."

Az sonra üçü birden aksi Phillipe Cantebury'nin hastane kapısına yolladığı otomobilin içinde Bornova'ya dönüyorlardı. Büyükanne Josephine, Fransız bayrağına emanet edilmişti. Edith onu yalnız bırakmama bahanesiyle, son dakikada arabadan sıvışmaya çalıştıysa da, isteri nöbetinin ortasında bile kızının niyetini anlayan Juliette onu kolundan yakaladığı gibi arka koltuğa, yanına oturttu.

Peki sonra, Edith onları Bornova'ya taşıyan şirket otomobiliyle İzmir'e geri dönemez miydi? Ya da Juliette'e sakinleştirici iğne yapsın diye getirttikleri Doktor Arnott gidene kadar şoförü kapıda bekletemez miydi? Her ne kadar enistesi şirket ortaklığını iptal etmeye uğraşsa da –aradan geçen on bir yıl içinde Philippe Cantebury aslında bir Lamarck bile olmayan Edith'e yıllık kârdan pay verilmemesi gerektiği konusundaki ısrarlarını sürdürmüştü– Edith, Lamarck ve Oğulları Denizcilik Şirketi'nin yasal ortaklarından biriydi, yani otomobil onun da sayılırdı. Fakat hayır, Edith Lamarck maceraperest bir kadındı ve zorlukları tek başına göğüslemeyi severdi. Hatta belki de sadece esrar değil, bir o kadar da macera müptelasıydı. Çocuksuz, kocasız tek başına yaşadığı hayatına ancak kendi icadı olan birtakım heyecanlar sayesinde tahammül edebiliyordu. Ya da belki kim bilir ne zamandır

onu o eski yarasına bağlayan Türk mahallesine gitmek için fırsat kolluyor ve planını eniştesinin bin bir naz ve niyazla altlarına verdiği otomobille gerçekleştiremeyeceğini biliyordu. Böylece Juliette sakinleştiricinin etkisiyle uykuya dalar dalmaz kimselere görünmeden konaktan sıvışıp sokağa çıktı, soluğu komşuların bahçe kapısında aldı.

Thomas-Cook'ların HTC monogramlı yüksek bahçe kapısı kilitliydi. Edith çanı çaldı. Uzaklardan bir köpek havladı. Yağmur sonrasında hava taze toprak, biberiye ve limon çiçeği kokuyordu. Siyah demir kapının öte yanında, malikâneye çıkan beyaz çakıllı yolun başında iki karga kafa kafaya vermiş, bir kurbağa ölüsünü didikliyorlardı. Kâhya Kosta'nın peşinde av köpeği Çakır ile yanlarından geçmesine bile aldırmadılar.

Kosta kapıdakinin Edith olduğunu görünce çakıllı yoldan koşar adım aşağı indi. O da Mustafa gibi altmışını geçmiş, emektar bir hizmetkârdı. Edith nadiren kilitlenen kapının süsleri arasından bağırdı:

"Koşmayın *Kirye* Kosta *mu*! *Min anisihite.*[49] Telaş edilecek bir şey yok. Edward'ı ziyarete geldim. Rica ederim yormayın kendinizi."

Çakır çoktan aşağı varmış, tüyleri seyrelmiş siyah kuyruğunu sallıyordu. Yaşlı kâhya soluk soluğa kalmıştı. Boynunda asılı ince uzun anahtarla asma kilidi açtı. Edith çocukluğundan beri adamı baykuşa benzetirdi ya şimdi ilerleyen yaşının etkisiyle birbirine yakın gözleri iyice yuvalarının içine kaçmış, kâhya tastamam bir baykuş olmuştu.

"Bayan Edith hoş geldiniz. Böyle bir günde sokaklarda bir başınıza gezmeniz, emniyetli değil, hiç emniyetli değil. Hemen içeri gelin, *sas parakalo. Kala iste?*"[50]

Edith kahyânın evhamlı hallerine alışıktı. Çocukken ne

49. Endişelenmeyin.

50. İyi misiniz?

zaman Edward'la bahçenin kuytu bir köşesinde saklansalar ya da iki ailenin arazisinin doğal sınırı olan arkadaki servi ormanında oynamaya gitseler, on dakika içinde Kosta'yı karşılarında bulurlardı. Yine böyle baykuş gözlerini açarak, "Küçük Bey, buralarda dolaşmanız mahzurlu. Rica ederim, göz önünde oynayınız" der ve sonra ikisini verandada çay içen kadınların yahut kendisinin görebileceği bir yere çekerdi. Şimdi bütün evhamlı insanlar gibi, yaşıyla beraber telaş dozu artmış, gözleri de sislenmişti. Yeşermiş karadut ağaçlarının iki sıra dizildiği yoldan malikâneye çıkarlarken fısıldadı:

"Türk mahallesini talan ediyorlarmış. Bizim Rum *palikarya*.[51] Kahvehanelerin, berber dükkânlarının camlarını indirmişler hep. Biraz evvel şehirdeki yazıhaneden bir ulak geldi. O görmüş Konak'ın orada denizde iki ceset yüzüyormuş."

Edith'in yüreği kaygıyla çarpmaya başladı. Muhakkak ki Mustafa'nın başına fena bir iş gelmişti. Kosta'ya bir şey söylemedi. İki yaşlı kâhya pek yakın ahbaptılar. Cumartesi geceleri beraber Meyhane Boğazı'nda Yorgi'nin tavernasına gider, orada rakı, meze, müzik eşliğinde demlenirken kuşaklardır İzmir'de yaşamalarına rağmen kâhyalarının gözüne hâlâ korunmaya muhtaç, kırılgan yabancılar olarak görünen ev sahipleriyle ilgili meseleleri konuşurlardı. Edith'in haberi yoktu ama Mustafa, genç kızın baba evinden kalkıp da tek başına yaşayacağı Vasili Sokak'taki eve taşınmasına pek üzülmüş, "Küçükhanım kendi elleriyle istikbalini yakıyor" diye uzun uzun Kosta'ya dert yanmıştı. Mustafa ve Kosta'nın dünyasında en büyük ahlaksızlık aile sırlarının dışarı taşınmasıydı. Bazı kabahatler aile içinde sır olarak muhafaza edildiği sürece işlenebilirdi. Nitekim Mustafa'nın Atinalı bir tüccarın koynuna sızılan mehtaplı gecelerden de, Avinaş'ın şehre ilk kez geldiği o tatlı turuncu eylül akşamında konağın cihannümasında

51. Delikanlılar.

doğan bebekten de ve kim bilir daha neler nelerden de haberi vardı ama kâhyaların bir vazifesi de bu sırların konakların, köşklerin kapılarından dışarı sızmamasını sağlamaktı.

Edith'in yaptığı gibi, gayrimeşru bir babadan yadigâr eve taşınmak ve sonra annenin işlediği kabahati cümle âleme ilan etmek, yok hayır, işte bu anlaşılır şey değildi. Küçükhanım hem ailenin onurunu iki paralık etmiş, hem de hayırlı bir kısmetin yolunu kapatmıştı. Kosta dostunun derdini pek iyi anlıyor, dermanı bulunmadığını da biliyordu. Aile sırrı Mustafa yakalayamadan kapıdan kaçıvermişti. Bir kâhya için kahredici bir durum...

Peş peşe Thomas-Cookların yazın en sıcak günlerinde bile serinliğini koruyan yüksek tavanlı konağından içeri girdiler. Bohemya kristali avizelerin, ipek halıların, en halis mermerden sütunların, gümüş nakışlı kristalden kapı tokmaklarının süslediği bu ihtişamlı malikânenin yanında Edith'in doğup büyüdüğü konak kulübe gibi kalıyordu. İngilizlerle aralarındaki bu fark eskiden Juliette'i pek üzerdi. Neyse ki sonunda büyük kızını bir İngiliz'le evlendirmişti de, bir nebze rahatlamıştı. Yine de fırsat buldukça –Anna ile Phillipe'in bulunmadığı cemiyet toplantılarında– "onların" görgüsüzlüğü ile "bizim" inceliğimiz arasındaki farkı ima eden laflar etmekten kendini alıkoyamazdı.

Edward konuk salonundaki geniş dikdörtgen masanın başında, minyatür bir tren seti kurmakla uğraşıyordu. Bütün dikkatini vagonun ön tekerleğini yapıştırmaya vermiş, omuzları sarf ettiği zihinsel çabanın etkisiyle kulaklarına kadar yükselmişti. Çift kanatlı kapının eşiğindeki Edith'i hemen fark etmedi. Epey kilo almıştı. Erken yaşta alıştığı cin kokteylleri, hafiften pörsümüş yanaklarından kırmızı ince hatlar halinde akıyordu. Edith onu en son ne zaman gördüğünü hatırlamaya çalıştı. Vasili Sokak'taki eve taşındığından beri, iki eski arkadaşın yolları ayrılmıştı. Savaş yıllarında sey-

rekleşen cemiyet faaliyetleri ve Edith'in iyice içine kapanması sebebiyle kimi zaman sadece bir yılbaşı balosundan diğerine görüştükleri bile oluyordu. Tam o sırada oyuncak trenin tekerleği Edward'ın küt parmaklarından fırlayıp Edith'in saten iskarpininin ucuna yuvarlandı.

"Hay anasını sattığımın..."

Edith kendini tutamayıp güldü. Edward başını kaldırıp karşısında çocukluk arkadaşını görünce önce dikizlendiği için kızacak gibi oldu, sonra o da gülmeye başladı.

"Tuşe! Fena yakalandım! Lütfen arabacılar gibi küfrettiğimi anneme söyleme!"

Edith eğilip minik tekerleği yerden aldı, masaya bıraktı. Edward kalkıp ona sarıldı. El öpmek gibi resmiyete yer vermeyecek kadar yakındılar.

"Edith *mu*! Bu ne sürpriz! Ne güzelsin. Bu kırmızı sana pek yaraşmış! Ve fakat sen artık Bournabat'ya uğramazsın sanıyordum. Bizi fazla taşralı buluyormuşsun."

"Ne münasebet Edward!"

"Valla bilmem. Van Dijklerin pazar kahvaltılarına bile gelmiyorsun artık."

Edward dudaklarını çocukluğundaki gibi sarkıttı. Bir rivayete göre Helene Thomas-Cook'un küçük oğlunun izdivaca –hem de Bornova'nın, Buca'nın en güzel, en kültürlü kızlarıyla– yanaşmayışının ardında Edith'e duyduğu takıntılı aşk yatıyordu. Dahası, kadının İzmir'de tek başına yaşadığı yetmezmiş gibi, ayan beyan koynuna bir erkek, hem de koyu tenli ikinci sınıf bir Hintli almış olması Edward'ı müthiş hayal kırıklığına uğratmış, onu cin kokteylleri ve muhtelif edepsiz alışkanlıkla uyuşturmaya çalıştığı derin bir kedere sürüklemişti. Öte yandan bunca yıllık ilişkilerine rağmen Edith'in Avinaş'la hâlâ evlenmemiş olması da Edward'ın ümitlerini canlı tutuyor, çocukluk arkadaşından bir türlü vazgeçmemesine sebebiyet veriyordu.

"Fırsat olmadı Edward *mu*. Sen de Smirni'ye hiç gelmiyorsun ama! Bir gün çay içsek Café Zapyon'da. Ha ne dersin? Neyse, hele ortalık yatışsın da..."

Edward'ın bir an ilgiyle parlayan gözleri şimdi boş bakmaya başlamıştı. Edith Fransızcadan Yunancaya geçti.

"Venizelos'un askerlerinden bahsediyorum. Yunan istilasından haberin var değil mi?"

"Ha, o mu? *Ne, ne vevea.*[52] Fakat bizim işlerimizi neden karıştırsın ki? Aksine şimdi Yunan idaresinde keyif, eğlence artar. Bak görürsün. Bütün şehir yakında büyük bir balo salonuna dönecek. Yunanlılar keyif düşkünü insanlardır. İlk fırsatta Zapyon'a gidelim. Ne zaman istersin?"

Edith bir an için Edward'a hayretle baktı.

"Şaka yapıyorum Edith *mu*. Nedir bu ciddiyet? Ben de duydum donanmanın karaya çıkışını ama mühim bir maruzat yokmuş. Hatta abim sabah yazıhaneye gitti, biraz önce birtakım evrakı imzalamam için bizimle çalışan çocuğu yollamış. O da işler aynen devam, dedi. İskenderiye'ye gidecek tütün gemimiz yola çıkmış mesela. Otursana. Kosta mutfağa haber vermiştir. Kahven şimdi gelir. *Oriste.*"[53]

Eliyle tren setinin durduğu masayı işaret etti. Camları takılmış tekerleksiz vagonlar, Edward'ın ilk iş birbirine eklediği rayların üzerinde kaza geçirmiş gibi devrilmiş, yatıyorlardı. Edith otururken arkadaşının sivri yakalı beyaz gömleğinin sıvadığı kollarından çıkan bronz tenine baktı. Edward'ın biricik tutkusu her mevsim sevgili yatıyla denize açılmaktı.

"Edward, Türk mahallesini talan etmişler. Burada Bournabat'daki Türk komşularımızın evlerine bile girmişler. Demin annemi eve getirdiğimde hizmetçiler anlattı. Fuat Bey'in villasının altını üstüne getirmişler, kıymetli ne varsa alıp git-

52. Evet, evet tabii.

53. Buyur.

mişler, geri kalan eşyayı da parçalamışlar. Zavallı adamın haberi yok daha. Sabah da az daha esir alıp *Patris* gemisine hapsediyorlarmış. Neyse nüfuzlu dostları o sırada Kraemer'de oturuyorlarmış da, onlar kurtarmış. Jean Pierre bizzat kendisi görmüş bütün hepsini."

Edward'ın yüzünden bir gölge geçti. Demin yere düşen minik metal tekerleği parmaklarının arasına alıp, çevirmeye koyuldu.

"Yapma ya!"

Bir süre konuşmadan karşılıklı oturdular. Güneş açmış, yemek odasının önündeki ağaçların yapraklarında damlalar gümüş gibi parlıyordu. Edith İngilizceye döndü.

"Edward senden bir şey rica etmeye geldim."

Edward başını kaldırdı. Şaşırmıştı. Çocukluk arkadaşının kimseden yardım istediğine daha önce hiç şahit olmamıştı.

"Elbette, ne arzu edersen."

Edith onun yüzünde bir anlığına güneş gibi açan ümidi gördü ama eski bir alışkanlıkla gördüğünü hemen unuttu.

"Dört treniyle Smirni'ye dönmek istiyorum ama Mustafa ortalıkta yok. Sabah büyükannemi ziyarete giderken annemle Jean Pierre'e Smirni'ye kadar eşlik etmiş. Sonra biz hastanedeyken sırra kadem bastı. Ben civar mahallelerde aradım ama bulamadım. O arada limanda arbede çıktı. Belki Mustafa o ara bir yere saklanmış ya da ne bileyim oğlunun evine gitmiştir diye düşündüm. İster misin onu da esir almış olsunlar? Allah muhafaza! Mustafa'nın refakati olmadan benim tek başıma tren yolculuğu yapmam da sakıncalı... Bilhassa bugün. Belki şey, diyorum ki belki senin otomobillerden birini, mesela Wilson Pilcher'i alıp dönebilirim diye düşündüm, şayet sen müsaade edersen. Sadece bugünlük. Yarın geri getiririm."

Sandalyesini Edward'ınkine yaklaştırdı. Hizmetçi kız kahvelerini getirmişti. Tabaktaki fıstıklı lokumu ağzına atıp,

uzun uzun çiğnedi. Biliyordu, bahsi çok yüksekten açmıştı. Edward tek başına gitmesine katiyen izin vermezdi. Kosta'yla belki. Yüreği küt küt atıyordu.

Edward kumral bıyığını çekiştirdi.

"İşler sandığımdan da ciddi ha? Fakat senin bu şartlar altında Smirni'ye dönmen, geceyi orada geçirmen sakıncalı değil mi? Niçin burada kalmıyorsun bu gece?"

Edith'in yüzünde o pek aşina olduğu inatçı ifade belirince güldü. Çocukluk arkadaşı bir şeyi kafaya koydu mu, bir yolunu bulur istediğini muhakkak elde ederdi. Deli kız kendini tehlikeye atmadan ona yardım etmesi daha emniyetli olacaktı.

"Pekâlâ. Seni kıramam bilirsin Edith *mu*. Ama çok iyi fikir değil, söyleyeyim. Şehirdeki karmaşayı bir yana bıraksan bile Wilson Pilcher çok eskidi. Yeni otomobillerden birini vereyim desem, ne sen kullanmayı bilirsin, ne de Kosta. Otomobil teknolojisi müthiş gelişti, bilmem dikkat ettin mi? Artık öyle karoçadan bozma otomobiller yapılmıyor. Yeni dört silindirli bir Essex sipariş ettim. Haziran ortasında gelecek. Muazzam bir şey. Elli beygir gücünde. Otomatik şanzıman. Üç vites. Dediklerine bakılırsa benim yelkenliden bile daha az sarsacakmış."

Edith kahve fincanını mahsus gürültüyle tabağına bıraktı. Edward arkadaşının sabırsız tabiatını unutmuştu. Fransızca devam etti.

"Velhasıl sana uymaz *ma chérie*.[54] Seni başka bir arabayla ben götüreyim desem, annemle Mary birazdan çay davetinden dönecekler, tek başına kalmaktan korkuyorlar. Onlara evde bulunacağıma dair söz verdim. Ama birkaç saat beklersen beraber ineriz şehre. Belki Zapyon'da yemek bile yeriz. Ha, *ti les?*"[55]

54. (Fr.) Şekerim.

55. Ne dersin?

"Mersi Edward. Çok incesin. Akşam inmeden geçmek istiyorum. Yemeğimizi de haftaya bir gün, ortalık sakinleştiğinde yeriz. Bugünlük Wilson Pilcher işimizi görür. Rica ederim dertlenme, müsterih ol. Şey... Kosta'ya acil ihtiyacınız yoksa, bir şey daha rica edebilir miyim?"

Edward gözlerini Edith'in telve yapışmış kırmızı dudaklarından ayırmadan içini çekti.

"Ne arzu edersen..."

"Mustafa'yı sahiden çok merak ediyorum Edward. Acaba hazır otomobille şehre inmişken, oğlunun evine uğrayıp bir soruştursak, müsaade eder misin?"

"Türk mahallesine mi gitmek istiyorsun? O yılankavi yokuşlara? O daracık çıkmaz sokaklara? Hem de böyle bir günde? Edith ağzından çıkanı kulağın işitiyor mu?"

İstemeden sesi yüksek çıkmıştı. Edward Türk mahallesine çok nadiren, o da annesinin gelin adayı diye Londra'dan İzmir'e davet ettiği kızları turistik geziye çıkarttığında giderdi. Kızlar iki atlı arabanın (Edward o labirent gibi yollara kıymetli otomobillerini asla sokmazdı) sımsıkı kapalı perdelerini aralayıp kahvehanelerin önünde nargile içen, ayağı şalvarlı, başı sarıklı adamlara bakar ve kendilerini Binbir Gece Masalları'ndaki prensesler olarak tahayyül ederlerken Edward tarifi imkânsız bir tatmin duyardı. Türk mahallesi onun için egzotik bir müzeydi ve Edith gibi bir ecnebi kadının oraya seyirlik amaçlı değil, ev ziyaretine gitmesi aklının alacağı bir durum değildi. Üstelik Wilson Pilcher'ini, ne kadar eski ya da modası geçmiş olursa olsun asla o dehlizlere sokamazdı.

Fakat... Fakat Edith hayatında kaç defa ondan bir şey rica etmişti? En son otomobil kullanmayı öğrenmek istediğinde Edward'dan ona bir araba bir de hoca ayarlamasını istemişti. Ne zamandı o? On yıl mı? On beş yıl öncesi mi? Neden kendi gitmemişti Edith'le o zamanlar da, tamirci Ali'yi direksiyon

derslerine yollamıştı? Gençliğin vurdumduymaz halleri işte... O zamanlar Edith'le evleneceğine kesin gözüyle bakıyordu. Şimdiki aklı olsa, kırlarda baş başa geçirecekleri o öğleden sonraları kaçırır mıydı hiç? On beş yıldır ilk defa yeni bir rica ile kapısına gelen Edith'ini nasıl reddedebilirdi şimdi? Üstelik Cafe Zapyon'daki çay teklifi vardı. Bir de akşam yemeği programı... Belki onun da yüreği yavaştan kendine kayıyordu. Allah'ın Hintlisi ile daha ne kadar gönül eğlendirebilirdi ki?

"Bak ne diyeceğim" dedi nihayet elini bıyığından çekerek. "Kosta seni evine bıraksın. Otomobili de Sporting Kulüp'ün oradaki garaja park etsin. Sonra atlasın tramvaya gitsin, Mustafa'yı oğlunun evinde bir yoklasın, ha ne dersin? Hem sen Türk mahallesine gitmek zorunda kalmazsın hem de Kosta ile Mustafa, biliyorsun çok yakınlar. Kosta'nın o eve girmesi senin girmenden daha kolay olur. Türkler evlerine kadınları öyle kolay almazlar, *kseris*."[56]

Edith hiç de katılmadığı bu iddiaya başını sallamakla yetindi. Bahsi kazanmıştı bir kere! Hele bir yola çıksınlar, önce direksiyonu Kosta'dan alır, sonra da onu İki Çeşmelik'e kadar beraber gitmeye ikna ederdi.

Böylece macerakolik Edith ile baykuş yüzlü Kosta, Edith'in yüreğinin köhne bir köşesinde hâlâ sızım sızım sızlayan yaranın yakın şahidi dört silindirli gece mavisi Wilson Pilcher'i garajdan çıkarıp yola koyuldular.

Wilson Pilcher

Sümbül ile Hilmi Rahmi'nin yaşadığı İki Çeşmelik mahallesinin yollarından o yıllarda motorlu vasıta geçmezdi. Varsa yoksa yük arabası, karoça, eşek, bisiklet... Bazı yerlerde sokak o kadar dardı ki aynı anda kapılarını açan iki komşu el sıkışabilirlerdi. Ters istikametten gelen iki araba karşılaştı

56. Biliyorsun.

mı yola sığmaz, birinin geri geri sokağın ta başına kadar gitmesi gerekirdi. Bu esnada yürüyenler de ezilmemek için kendilerini ilk buldukları dükkâna ya da en yakındaki evin –şansa kapısı açıksa– bahçesine atmak mecburiyetindeydiler. İnsanlar kaçışırken arabacılar arasında kavga çıkardı, kim geri gidecek diye. Sonra o kadar da değil, o daracık sokaklardan eşya taşıyan deve katarları da geçerdi. Civardaki depodan, ambardan aşağı limandaki gemilere yük taşıyan hayvanlar bir eşeğin peşi sıra şıngır mıngır yokuş aşağı inerlerken bütün trafik mecburen dururdu.

İşte bu Edith Hanım otomobil sürmüş o yollarda. Kervan Köprüsü'nden geçmiş, Çorakkapı'dan girmiş, oradan Basmane'ye inmiş, İki Çeşmelik Caddesi'nden ta o en tepedeki mezarlıkların eteklerine kadar çıkmış. Arkadaki yüksek sırada Kosta oturuyormuş tamam, ama Bornova'dan Kervan Köprüsü'ne uzanan iki yanı bağlar, zeytinlikler ve kavun tarlalarıyla kaplı, nereden baksan en az bir fersah çeken yolda da, şehrin içindeki daracık sokaklarda da motorlu arabayı kadın başına Edith sürmüş.

Onun yaklaştığını gören erkekler köprünün dibindeki kır kahvesinde oturdukları taburelerinden fırlamışlar, koyu yeşil servilerin örttüğü mezarlıkların yanındaki mesire yerinde çocuklar eriklerin, narların dallarına bağladıkları salıncaklarından atlayıp otomobilin peşine düşmüşler. Yörük kadınlar sakız ağaçları ile çadırları arasına gerdikleri iplere kurdukları beşiklerde bebelerini bırakıp, kervanlar arasından ilerleyen otomobilin kadın şoförüne bakmaya yola koşmuşlar...

Ben, o vakitler henüz annem olduğunu bilmediğim güzel Edith'i direksiyon başında hayal ededurayım, hülyalı gözlerime bakıp da zihnimin girdisini çıktısını okumak konusunda uzmanlaşmış olan Sümbül bağırıyor.

"Ne çocuğu, ne kahvesi Allah aşkına Şehrazat? Kimde var sokağa çıkacak yürek o gün? Asker fesli gördüğü adamı kim

olduğuna bakmadan süngüye oturtuyor, *palikarya* elinde bıçaklarla bizim mahallelere koşmuş, dükkânların camlarını indiriyor, içeride ne var ne yoksa sokaklara döküyorlar. Bizim mahallenin eski bekçisi kahveci Hasan kolundaki saati vermeyi reddedince itişmişler, Hasan değneğiyle bunların üzerine yürümüş, bunun üzerine yanlarına katıp getirdikleri asker de çıkarmış, oracıkta biçareyi vurmuş. Hepimiz kapıyı pencereyi örtüp üst katlara sığınmışız."

Pekâlâ, vaziyet malum. Edith'in sürdüğü gece mavisi otomobil Çorakkapı'dan şehre girerken onun peşinden koşacak kimsecikler yok. Bülbül Sokak'taki evin harem dairesinde kadınlar korkularını hissetmemek için ellerine dantel işlerini almışlar. İkinci kattaki sofanın sokağa bakan pencereleri sımsıkı kapalı, kepenkler örtülü. Tespih boncukları çat çat atlıyor. Halayık durmadan semaverden çay dolduruyor. Evde çocuk yaştaki Habeş Ziver'den başka erkek kalmamış. Hüseyin o gece firar edeceği yetişmiyormuş gibi bir de daha şafak sökmeden Tevfik'in peşinden bir işler karıştırmaya sokağa çıkmış. Makbule Hala bile her zamanki vakur halini bir yana bırakmış, medet umarcasına Sümbül'ün gözüne bakıyor. Yağmacılar yağmur bastırınca işlerine ara vermişler ama ne malum ortalık sakinleyince tekrar talana dönmeyecekleri?

"Kaygılanmayın" diyor Sümbül başını dantelinden kaldırmadan. "Bizimle ne alıp veremedikleri olacak? Hem bizim mahalle çok yukarıda kalıyor. Buraya çıkmazlar."

Bir yandan kuyuya sarkıttıkları silahlara fişek koyup koymadıklarını düşünüyor. Kapalı panjurların arasından karşıki komşunun cumbasından aşağı Yunan bayrağı sarkıttığını görmüş. Ne ara edinmişler o bayrağı? Keşke o da zamanında temkinli davranıp Hüseyin'den gizli mavi beyaz bir bayrak işleseydi. Sallandırıverirdi camdan aşağı, rahat ederlerdi. Memleketi değil, çocukların canını kurtarmaktı esas olan. Dehşet ölümün kendisinden bin beterdi.

Tam o sırada selamlık kapısının tokmağı üç defa kuvvetlice vuruldu. Tığ tutan, tespih atlatan parmaklar, çay dolduran eller hep birden dondular.

"Bahçeden içeri girmişler abla!"

Müjgân'dı çığlık atan. Yerinden fırlamış, sofanın ortasında kuşlu, balıklı halının üzerinde çıplak ayaklarıyla duruyordu. Arkadaki sedirde oturan Müjgân'ın kızları Sümbül'e sokuldular.

"Ne yapacağız şimdi abla? Kızları çatıya saklayalım hemen. Aman yarabbi, hepimizi parça parça edecekler!"

Sümbül bir şey söylemeden dantelini sedire bıraktı. Bir koşu yatak odasına gidip çeyiz sandığının dibine sakladığı Hilmi Rahmi'nin eski kasaturasını çıkarttı, gıcırdatmamaya çalışarak merdivenlerden aşağı indi. Ziver de taşlığa çıkmış, akı iyice büyümüş gözlerini vurulan kapıya dikmiş bekliyordu. İkisi beraber kapının arkasındaki duvara dayandılar. Dışarıdan kibar, ince bir ses geldi.

"Beyim aç kapıyı. Hüseyin Beyi *mu*, benim Mimiko. Yorgi'nin tavernasından. Mustafa beybabanızı getirmişimdir."

Kayınpederinin adını duyar duymaz Sümbül, bütün şüphelerini bir yana bırakıp kapıyı ardına kadar açtı. En üst basamakta sarı benizli zayıf bir adam boyundan utanır gibi kasketli başını öne eğmişti. Sıskacık kollarında zorlukla Mustafa Efendi'nin fessiz başı kanadı kırık kuş gibi sallanıyor. Ne o? Amanın! Ölmüş mü? Sümbül gayriihtiyari taşlığa doğru geri adım attı. Mimiko bir acele selamlığa girip yaşlı Mustafa'yı düşürür gibi ön odadaki sedirin üzerine bıraktı. Sümbül yeldirmesini sırtına alıp peşinden gitti.

"*Hanumi mu*, kusuruma bakma, böyle destursuz girdim ama Hüseyin Bey beni tanır. Bağlama çalarım ben. İsmim Mimiko. Çingene Mimiko derler, çalgıcıyım diye herhal. Mustafa Efendi'yi Aya Katerina Kilisesi'nin orada buldum. Bir metruk köşkün köşesine düşmüş, yağmurda kimse fark et-

memiş. Başına darp yemiş galiba. Arabacılara sordum, bir tanesi bildi, Hüseyin Bey'in babasıdır dedi. Allah razı olsun buraya kadar getirdi, bir kuruş da almadı... Kan filan yok ama yine de bir doktor getirsek de baksa ya?"

Sümbül'ün gözü dönmüştü. Kederden, telaştan değil, öfkeden. Evin herifleri Milli Mücadele derdine düşüp onları böyle bir günde başıboş koydular diye. O hırsla Ziver'in başından fesini çekti çıkardı, siyahi çocuğun başında ne manaya gelir diye düşünmeden Mimiko'nun kasketini geçirdi, sokağa saldı.

"Çabuk koş" diye bağırdı arkasından. Tavuk göğsü kıvamındaki beyaz gerdanı şişmiş, boynunda damarlar kabarmıştı. Yeşil gözleri çakmak çakmak. "Nereye gidersen git, istersen buradan Manisa'ya, Aydın'a, Sakız'a kadar git. Hüseyin'i bulmadan sakın bu eve döneyim deme! Anladın mı? Durma çabuk, hangi delikte toplanıyorlarsa bul, sor, soruştur. Elin boş dönersen gözünün yaşına bakmam ha! Mimiko siz de bir zahmet Reşidiye Caddesi'ne çıkın, ne olur. Orada Doktor Agop vardır. Ermeni Hastanesi'nde çalışır. Söyleyin Binbaşı Hilmi Rahmi'nin hanımı yolladı diye, acele gelsin."

Selamlığın salonunda yalnız kalınca kayınbabasının alnını sildi, sedirden sarkan bileklerine kolonyayla kompres yaptı. Yaşlı adamın yüzünden kan çekilmişti. Dudakları kâğıt beyazı... Başına ne gelmiş acaba? Birisi mi saldırmış? Kendiliğinden mi bayılmış? Çingene Mimiko doğruyu mu söylüyor? Yarabbim bizleri koru! Onları gâvur ellerinde bir başlarına bırakan kocasına karşı duyduğu hıncı zaten kor kömür kıvamındaydı ya, şimdi şöyle bir dürtünce alev harlanmıştı. Her ne kadar soranlara "İsabet oldu" dese de, "Koca evi tek başına geçindirmeyi öğrendim, incir paketledim, tütün işinde çalıştım, kuvvetlendim" dese de haksızlık gözyaşları kursağına takılmış kuş gibi çırpınıyordu içinde.

Neden sonra merdivenlerde Hüseyin'in ayak sesleri du-

yuldu. Hiddetinden kendini kaybetmiş olmalıydı, ağza alınmadık küfürler ediyordu. Şükür, Tevfik Bey yanında değildi, yoksa Sümbül utancından yüzüne bakamazdı. Koşup Doktor Agop'un Mustafa Efendi'yi muayene ettiği salonun kapısını örttü.

"Hepsinin canı cehenneme! Allah belasını versin pislik Yunan'ın da, orospu evladı İngilizlerin de, ebesini siktiğim *palikarya*nın da! Koynumuzda yılan beslemişiz bunca yıl. Sinsi gâvur evladı, ne boktan hamurdan yoğrulmuş olduğu çıktı meydana! Nerede hani, babam nerede?"

Taşlıkta bekleyen Mimiko'yu itip selamlığa girdi. Sümbül arkasından bağırdı.

"Hüseyin, kendinize gelin çok rica ederim! Mimiko Bey babanızı ta Aya Katerina'dan buraya kadar arabayla getirmiş. Doktor Agop da içeride kendisini muayene ediyor. Sakin olun lütfen. Allah'a şükür mühim bir maruzat yokmuş. Birazdan ayılacak inşallah. Müjgân'a söyleyelim bir bardak çay getirsin size."

Hüseyin hışımla döndü. Bir eli selamlığa açılan kapının kolunda, yengesine cevap yetiştirmek üzere tam bayramlık ağzını açmıştı ki bu sefer de bahçe kapısının çanı vurdu. Sümbül onu itip salona daldı, sedirin altına bıraktığı kasaturayı kaptı, bahçeye koştu. Ondan önce davranan Hüseyin –ne ara kuyuya vardı bilinmez– kolunun altındaki Yunan Mavzeriyle çoktan kapıya nişan almıştı. Onları Habeş Ziver'in eline bırakıp firar edeceği yetmiyormuş gibi bir de kuyudan silahları çekip çıkarmış, maazallah yanında götürecek. Sümbül'ün Mavzere nasıl baktığını görünce homurdandı:

"Hanım biz dururken sen ne koşuyorsun kapıya?"

"Hüseyin, maksadınızın bizi burada kadın başımıza koymak olduğundan haberdarız. Bari müsaade edin de ocağımızı kendimiz müdafaa edelim!"

İçindeki onca hiddete karşılık sesi nasıl da sakin çıkmıştı!

Oysa erkek olsa Hüseyin'le oracıkta dövüşecekti. Öfke beyninde kaynıyordu. Bir de ne? Bıyığının altından "Çifte kırmayı da sana bıraktım" gibisinden bir şeyler mi mırıldanıyor? Konuşsana be adam! Ne söylediğin anlaşılsın.

Tam o sırada tahta kapının sokak tarafından boğuk, kuru, aşina bir ses geldi.

"Hüseyin oğlum, Mustafa Efendi'yi merak etmekteyiz. Kendisi iyi midir? Burada mıdır? Bak hanım, ta Burnova'dan gelmiştir ziyaretine."

Hüseyin önde, Sümbül arkada kapıyı açtıklarında ne görsünler? Eşikte süklüm püklüm Kosta Efendi, yanında da kırmızı esvabıyla asker gibi dimdik Edith Lamarck! Sümbül rüyada mıyım diye etini çimdikledi. Ayol Edith Hanım'ın onların fakirhanesinde ne işi var? Fesuphanallah! Hemen hesap etti. Döşemeleri, merdivenleri dolunay günü silmişlerdi. Tahtaları balmumuyla parlatmış, halıları daha dün çırpmışlar. Edith Hanım'ı gönül rahatlığı ile haremlikte ağırlayabilirdi. Geriye çekildi.

Edith bahçeye girerken çocukluğundan tanıdığı Hüseyin'e selam vermeye çalıştı, Hüseyin –Mavzer hâlâ kolunun altında– ondan yana bakmadı. Az daha babasının kadim dostu Kosta'yı da gâvur diye içeri almayacaktı ya Sümbül'ün son sözleri içine dokunmuş olmalı ki yengesinin Ziver'e, "Oğlum Kosta Efendi'yi kayınbabamın yanına çıkar, sonra da koş kahvesini getir" dediğini işitince ses çıkarmadı. Kosta elinde kasketi, başı bütün işgal onun kabahatiymiş gibi öne eğik Ziver'in peşi sıra selamlığa girerken, Sümbül de olağanüstü bir hadiseye şahitlik etmenin heyecanı içinde bohçacı Yasemin'in hikâyelerinin yıldızı Edith Lamarck'ı yukarı, haremliğe aldı. Türkçe mi Fransızca mı konuşacağını şaşırmış, kekeliyordu.

"Ne kadar incesiniz Edith Hanımefendi. Böyle bir günde bizleri düşünmeniz, kendinizi tehlikeye atıp buralara kadar gelmeniz... Mahcup olduk size karşı."

Edith'in soran gözlerle –biraz da asabi mi ne?– yüzüne baktığını görünce telaşla açıkladı.

"Kayınpederimi getirdiklerinde anneniz hanımefendiye bizim çocukla bir haber göndermek lazım gelirdi, akıl edemedik, sizi buralara kadar getirdik. Pek müteşekkiriz."

Frenk hanım elini salladı. Belki yüzünün tabii hali böyle bir parça somurtkandı ama yine de onun tebessüm etmeyişini Sümbül kendi işlediği bir kabahate yormadan duramadı. Sessizliğe mahal vermemek lazımdı. "Kayınpederim Mustafa Beyefendiyi biraz evvel getirdiler Edith Hanımefendi. Maalesef şuurunu yitirmiş. Nasıl bir hadise vuku bulmuş bilmeye imkân yok tabii. Mimiko vardır, tavernalarda çalgıcılık eder. O bulmuş. Aya Katerina'nın orada. Biliyorum, biliyorum oraya nasıl gitmiş, nasıl varmış diyeceksiniz. İnanın en ufak bir fikrim yok. Çok şükür vücudunda bıçak ya da kurşun yarası yok ama başına darp yemiş. Şuurunu yitirmesi de bu sebeptenmiş. Mimiko, Allah ondan razı olsun, koştu gitti, Haynots'tan doktor getirdi. İmdi kayınbabamı o muayene ediyor. Birazdan benim büyük oğlanı selamlığa yollarız, neticeyi bildirirler."

Bülbül Sokak'taki evin harem dairesinin yerleri boydan boya yumuşak halılarla kaplıydı, merdivenlerden yukarı çıkar çıkmaz halıların alı moru insanın gözünü alır, basanın ayaklarının altında rengârenk çiçekler açardı. Bazısına balıklar, geyikler, doludizgin koşturan atlar dokunmuştu. Edith de yukarı çıkınca bir süre hayranlıkla terlikli ayakları altındaki bu nefis manzarayı seyretti. Sümbül soluk almadan konuşmasını sürdürüyordu.

"Yağmacılar girdikleri evlerden evvela halıları alıp götürmüşler. Buraya kadar çıkamadılar şükür. Ama aşağı mahalleyi talan etmişler. Sormayın Edith Hanım. Sabahtan beri yüreğimiz ağzımızda. Ne olacak halimiz?"

Edith başını salladı. Yollarda her şeyi görmüştü zati. Yer-

lerde ezilmiş, çamura batmış fesler, cam kırıkları, altı üstüne getirilmiş, kırık dökük eşyası sokaklara saçılmış dükkânlar... Hasan'ın kahvesinin oradaki kan gölü... Hepsini görmüştü ama haremlikteki kadınlar korkmasınlar diye bunlardan uzun uzadıya bahsetmedi. Avinaş'ın berberi Hamid'in her ay başında koşa koşa gittiği Frenk Caddesi'nden bir bir seçip dükkânına getirdiği ve şimdi sokağa saçılmış limon kokulu saç pomatlarının ortasındaki yalnızlığını da, Hasan'ın kahvesinin duvarının dibine çökmüş, efendisinin mor fesi kucağında ağlayan muhacir çocuğu da anlatmaya dili varmadı. Kendini bitkin hissediyordu. Buralara çıkmak için neden bu kadar çaba sarf etmişti ki sanki? Bazen ne kadar beyhude bir inat tutturuyordu. Bir hedefe kilitlenip, o hedef peşinde çalışıp çabalarken geçici bir tatmin duyuyor ama amacına ulaştığında ruhunu kemiren o aşina huzursuzluk yeniden gün yüzüne çıkıyordu. Kendinden sıkılmıştı. Gözleriyle odada sigara arandı.

"Sümbül Abla söyle hanıma, biraz anlatsın" diye yalvarıyordu Müjgân. Aşağısı erkeklerle dolduğu için birden rahatlamıştı. Şimdi hele çatıları altında bir de Frenk kadını bulunduğuna göre, büsbütün emniyetteydiler. *Palikarya* asla içinde Frenkler olan bir eve dadanmazdı. Üstelik Çingene Mimiko, Doktor Agop, baygın da olsa Mustafa Efendi ve Yunan Mavzerini elinden bırakmayan Hüseyin de aşağıdaydı. Hem Hüseyin önceki gece kollarında yatarken firar etmeyeceğine, kalıp hepsini koruyacağına dair söz vermişti. Belki bir oğulları bile olurdu.

"Nasıl sürmüş otomobili buraya kadar? Hiç korkmamış mı? Otomobil kendisine mi aitmiş?"

Edith yarı Türkçe, yarı Fransızca oraya varışının hikâyesini anlatmaya koyuldu. Haremlikte kadınlar, biraz evvel korkuyu hissetmemek için ellerindeki işe verdikleri dikkatlerini, şimdi davetsiz misafirlerinin hikâyesine çevirmişlerdi. Sümbül, Müjgân, Müjgân'ın kızları Münevver ile Neriman, küçük

Doğan ve hatta Makbule Hala bile gözlerini Edith'in vaktinden evvel kırlaşmış saçlarına tezat gül yaprağı gibi yumuşak teninden, ipekli elbisesine boydan boya işlenmiş sedefli inci düğmelerinden, konuşurken güvercin kanadı gibi açılıp kapanan beyaz ellerinden alamıyorlardı. Ne güzel, ne asil hanımdı bu böyle! Gümüş tepsi içinde kahve, gül reçeli ve lokum ikram etmeye gelen halayık da alımlı konuğu görünce mutfağa dönmeyi unutup, sedirin bir kenarına ilişti. Makbule Hala'nın kaşıyla gözüyle semaverden çay doldurmasını işaret ettiğini bile fark etmedi.

"Bizim Bournabat'da İngiliz komşularımız vardır. Bilirsiniz belki, Kosta Bey onların kâhyasıdır."

Kadınlar başlarını salladılar. Thomas-Cook ailesinden haberleri vardı.

"Oğulları Edward benim çocukluk arkadaşımdır. Bahçelerimiz bitişiktir, ailecek görüşürüz onlarla. Edward otomobillere pek meraklıdır."

Cümlesinin ortasında durdu. Edward ile abisi Peter'ın garajlarında beş adet otomobilleri bulunduğunu, her birini Amerika'dan, İngiltere'den getirtip, akıllarına estikçe parça ekletip çıkarttıklarını, eski tekne motorlarını karoçalara takıp otomobil üretmeye çalıştıklarını söyleyip söylememe konusunda tereddütlüydü. Kadınlar yüzünden geçen gölgeyi gördüler ama sebebini anlamadılar. Sümbül telaşlandı. Bir kabahatleri, kusurları mı olmuştu? Misafiri fazla mı sıkıştırmışlardı? Halayığa işaret etti. Dilber Dadının reçellerinden getirsin biraz daha. Kaşıkları yenilesin. Hanım hepsinden bir daha tatsın. İçini sıkan ne ise şekerle dağılsın. Yıldırım çarpmış misali, oturduğu yerde hafif yan yatmış Müjgân'a da kaş göz etti. Hanımın ağzının içine düşecek gibi oturmasın öyle. Patavatsızın umuru değil, hâlâ "Abla sorsana Edith Hanım otomobil kullanmayı nasıl öğrenmiş?" diyor.

Edith, Sümbül'ün tercüme etmesine gerek kalmadan soru-

yu anlamıştı. Yüzü büsbütün gölgelendi. Makbule Hala tespihini çat diye yanındaki sehpaya bıraktı. Şahin gibi gözleri Müjgân'ın yüzünde. Halayık gümüş tepsi üzerine dizilmiş renk renk reçelleri getirdi, Edith ince beyaz elini kaldırarak istemediğini belirtti. Sümbül'ün yüzü düştü. Müjgân ise hiç oralı değil. "Sorsana abla" diye diretiyor hâlâ. Edith'in gözleri halının çiçeklerine, balıklarına, atlarına dalmış, düşünüyor.

Yıllar öncesi, yine yüreğinin o köhne köşesi... Sık nar ağaçlarının sıralandığı kır yolunun ötesindeki düzlükte gece mavisi bir otomobil... Üzerinde köpük köpük ipekten elbise. Otomobilinkiyle aynı maviden. Ali'nin beyaz kolalı gömleği, siyah kuşağı, patlıcan moru fesi, etli kalın utangaç dudakları... Ceviz ağacından direksiyon üzerinde ikisinin karışan parmakları. Edward'ın kimseye ama bilhassa Edith'e hayır diyemediği için direksiyon dersleri için ödünç verdiği Wilson Pilcher'in siyah deri kaplı koltuğunda kazara değip de sıcağı birbirine geçen bacaklar, direksiyon çevirirken birbirine dolanan kollar... "Söyle bizim Ali'ye sana öğretsin Edith *mu*. Alın otomobili, kırlığa, Narlıköy'e, istersen Kokluca'ya kadar gidin. Manivelasını da yeni onardı. Orada dilediğin kadar sür, öğren. Kadınlar artık uçak bile kullanıyorlar, sen otomobil mi kullanamayacaksın?" Serviler, narlar, kavun tarlaları, zeytinlikler... Birbirine varmak için göğüsleri delecek gibi atan iki yürek. Zarifçe üzerine uzanan bir gövde... İnsan değil karaca sanki. Manivelayı onarırken seyretmeye doyamadığı hünerli eller tenini bal kıvamına getiriyor. Neredeyse hiç kıpırdamadan dans ediyorlar Wilson Pilcher'in siyah, düğmeli deri koltuğunda... Motor mırıl mırıl çalışıyor. Yaprаksız dallarda kuşlar hep susmuş. Beyaz kolalı gömlek ağırlığını bırakıveriyor, köpükten mavi elbiseye karışıyor. Karaca koşuyor. Hızlı, daha hızlı... Dünyanın sonuna varacak sanki. İçi fırından çıkmış taze francala gibi sıcak, helva gibi tatlı. Başının tepesinde ağaçların çıplak dalları ve gri gökler... Her

bir hücresinden şerbet fışkırıyor. Onun çığlığı mı bu, bağlar, bahçeler arasından yükselen kilisenin çan kulesine vurup da geri dönen?

Edith yerinde kımıldandı. Bülbül Sokak'taki evin harem dairesine yayılan sessizlik havada bulut gibi asılı kalmıştı. Misafirinin yüzünde belli belirsiz bir tebessümün izlerini gören Sümbül derin bir nefes aldı. Tam o sırada odaya büyük oğlu Cengiz daldı.

"Ana! Ana, dedem uyandı!"

Tıraşlı sarışın başı kocaman, gözleri misket üzümleri gibi yusyuvarlaktı. Sofada bir hareket başladı. Müjgân ve kızları birbirlerine sarıldılar, Makbule Hala tespihine davranıp bir dua okudu. Edith yerinden kalkıp, sonra tekrar oturdu. Sümbül Cengiz'i kendine çekip, öptü. Oğlan evin iki bölgesi arasında rahat rahat gezme hakkının tadını çıkarırcasına,

"Selamlıktan geliyorum" diye böbürlendi. "Dedem uyandı büyük hala!"

"Ne bağırıyorsun oğlum o kadar? Sağır değilim. İşitiyorum çok şükür. Yerinde muntazam dur da konuş."

Cengiz bir elini Sümbül'ün mor kadife eteğinden çekmeden, üzüm gözlerini tek tek kadınların üzerinde gezdirdi.

"Gâvur doktor böyle büyük siyah bir çanta getirdi. İçinde bir dolu alet edevat. Bıçak var, testere var... Hatta ustura bile gördüm. Sonra balmumundan bir şeyler de vardı. Bir de Aybatan Teyzeninkiler gibi kahverengi şişeler. Doktor iğneyle şıringaya iksir çekti. Sonra iğneyi dedemin koluna batırdı, bütün iksiri etine zerk etti. Şıringaların iğneleri de nah bu kadar, aha, ama dedemin gıkı bile çıkmadı."

Parmaklarıyla iğnelerin uzunluğunu gösterdi. Küçük Doğan sofanın ucundan koşup geldi, Sümbül'ün kucağına tırmandı. Münevver ile Neriman Edith'i daha iyi görebilmek için geçtikleri semaverin yanındaki minderlerin üzerinden gülüştüler.

"Sonra böyle çekiç gibi alet var. Onunla dedemin dizlerine

vurdu. Derken başka bir şey çıkardı, ciğerini, kalbini dinledi onunla da. Gözkapaklarını kaldırdı, ağzını açtı. Ben fener tuttum boğazından aşağı baktı. Sonra şey yaptı... "

Birden ne söyleyeceğini unutmuş gibi durup Edith'e baktı. Onu daha önce fark etmemişti.

"Cengiz ne oldu? Dilini yuttun Allah'ın cezası konuşsana" diye söylendi Müjgân.

"Cengiz oğlum, Doktor Agop dedene iğne yaptı. Sonra ne oldu?"

Oğlan dalgın dalgın "Yok" dedi, neye cevap verdiği belirsiz. Sümbül'ün mor kadife eteğini çekiştirdi.

"Anne?"

"Oğlum misafire öyle bakmasana. Bak ayıp ediyorsun ama. Sen konuşmazsan Doğan'ı göndeririz aşağıya, ona anlattırırız her şeyi ona göre."

Cengiz telaşla annesine döndü.

"Ne yaptı Doktor Agop dedene?"

"Şey yaptı... Böyle okkalı bir tokat patlattı."

"Vay iblis!"

Müjgân terliğini çıkarıp Doğan'a doğru salladı.

"Gâvur doktor dedemi birkaç kez tokatladı. Dedemin yanakları birden böyle gül goncası gibi açtı. Hepimiz şahit olduk. Sonra da ayıldı. Evvela bir şey dedi, karışık bir şeyler. Doktor Agop izah etti. Sayıklaması normalmiş şimdi. Ayılıyormuş. Yalnız şey dedi..."

"Ne dedi?"

Bütün kadınların gözlerini üzerinde hissetmek Cengiz'in hoşuna gitmişti. Sessizliğini koruyarak yeni keşfettiği gücünün tadını çıkardı. Bir yandan da Edith'i süzüyordu.

"Hay adamın canını çıkartır bu senin oğlan Sümbül. Oğlum konuşsana."

"Şey dedi doktor. Dedem belki bazı şeyleri hatırlamayabilirmiş."

"O nasıl şey öyle?"

"Hafıza kaybı mı?" diye ilk defa söze karıştı Edith.

Hepsi dönüp, kadının böyle bir terimin Türkçesini bilmesi endişe duyulacak bir durummuş gibi Edith'i süzdüler. O da ne yapsın,

"Başa alınan darbelerde kısmi hafıza kaybı ihtimalini duymuştum" diye mırıldandı.

"He ya, gâvur doktor da ondan olabilirmiş dedi" dedi Cengiz. "Anne, kim bu Frenk teyze?"

"Şşş sus bakayım."

Az sonra merdivenlerin alt ucunda Ziver'in kara kıvırcık başı belirdi. Fesini hâlâ takmamıştı. Kosta, Edith Hanım'ı aşağıda taşlıkta bekliyordu. Yabancı bir kadının selamlığa girmesi yakışık almayacağından Edith Mustafa'yı göremedi ama kapıda Doktor Agop'la karşılaştılar. Doktor ufak tefek, iri burunlu, kel kafalı bir adamdı. Edith'i görünce uzanıp elini öptü.

"Sizin gibi bir hanım, böyle bir günde buralara kadar gelsin! İyi cesaret doğrusu Matmazel Lamarck. Dönüş yolunda katiyen sizi yalnız koyamam. Evinize kadar karoçada size eşlik edeceğim."

Otomobil işinden haberi yoktu belli ki ama park ettiği yere kadar beraber yürürlerse Edith Mustafa'nın sağlığı hakkında doktordan etraflıca bilgi alabilirdi. Agop'un kolunda, taşlıktan bahçeye çıkarken Sümbül de kucağında Doğan'la aşağı indi, kendine pek yakışan eflatun yeldirmesini peşi sıra uçurarak yanlarına vardı.

"Edith Hanımefendi, çok nazik, çok incesiniz. Buralara kadar gelerek, hele ki böyle bir günde, çok büyük bir nezaket göstermiş oldunuz. Ve tabii cesaret. Muhakkak ki kayınpederim duyunca size minnettar kalacaktır. Ailecek hepimiz size çok müteşekkiriz."

Edith ağzının içinde bir şeyler geveledi, sonra Kosta'nın

kulağına eğilip bir koşu Ali'nin ablasının alt sokaktaki evine gidip, emniyetteler mi, bir ihtiyaçları var mı diye sormasını rica etti. Yıllar önce, sırra kadem basan Ali'yi sormak için kapısını çaldığında Saadet "Siz gâvurlar kardeşimi kendinize oyuncak edip sonra da harcadınız" diye bağırarak onu ta mezarlığa kadar kovalamıştı da genç kızın yanaklarından sicim gibi inen yaşlar saatlerce dinmemişti. Ali'nin kayboluşunda annesinin parmağı olduğunu da o gün yosunlu bir türbe başının kıyısında ağlarken anlamıştı.

Sümbül, beyhude yere Edith belki onu Vasili Sokak'taki eve çaya, kahveye davet eder diye gözünün içine baktı ama Frenk kadın dalgınlaşmıştı. Kâhyanın kulağına Sümbül'ün sadece "Edward Bey yolladı dersin, aman ha!" kısmını duyabildiği bir şeyler fısıldadıktan sonra, Doğan'ın çenesini okşadı ve Doktor Agop'un kolunda köşedeki fırının önüne bıraktığı otomobiline doğru yürüyüp gözden yitti. Eflatun yeldirmesi içinde ardından bakan Sümbül'ün mahzun yüzünü fark etmemişti.

Bu Sümbül'ün Edith'i ilk ve son görüşü oldu.

Bohçacı Yasemin'in hikâyelerinin yıldızı, pek bayıldığı bu Frenk hanımının özbeöz kızını yıllarca çatısı altında beslediğini öğrenemeden de gitti astı kendini haspam.

Yazık.

Çok yazık!

III

Emanet Zaman

Israr

"Anneciğim bak, ha işte şuracıktan bineceğiz sandala. Yabancı değil, Niko'nun babasının kayığı. Sonra yemin ediyorum, gece yarısı olmadan döneceğim. Hiç ama hiç merak etmeyeceksin. Mahallenin bütün çocuklarıyla beraber gideceğiz. İstersen Hristo Amca ile konuş, onun torunları da geliyorlar. Hep birden gidip, hep birden döneceğiz. Olur mu? *Manula mu* ne olursun, bak yalvarıyorum sana. *Se parakalo*. Lütfen!"

"Hadi geldik. İn bakalım" dedi Katina cevap olarak. Atlı tramvay Sporting Kulüp'ün önünde durmuştu. Ana kız ellerinde sepetleriyle indiler. Panayota'nın yüzü güneşten yanmış, dudakları büsbütün kızarmış, uzun siyah saç örgüleri tuzdan beyazlaşmıştı.

"Gel şurada bir *lemonada*[57] içelim, ha ne dersin güzel kızım?"

"İstemem. Önce sen müsaade ettiğini söyle."

Panayota neredeyse iki haftadır arkadaşlarıyla Aya Triyada panayırına gidebilmek için Katina'yı kandırmaya çalışıyordu. İlk günlerde biraz bağırıp çağırmış, bu yöntemin sökmediğini anlayınca, annesini mantıkla ikna etme yoluna gitmiş, o da işe yaramayınca odasına kapanıp bütün gün yemek yemeyeceğini ilan etmişti. Bugün ilk defa evden çıkmıştı ama ısrarından vazgeçmiş değildi.

57. Limonata.

"Kızım, sandal tutup da Aya Triyada'ya geçmek nereden çıktı? Hepiniz daha çocuk sayılırsınız. Limandan, nereden baksan kayıkla bir saat çeker orası. Başınızda bir büyük olmadan bu yaşta mehtap sefası da neymiş?"

Panayota gözlerini devirdi. Yakında on beşine giriyordu. Panayıra giden arkadaşlarının bazıları, Stavros mesela, on yedi yaşındaydı. Gerçi, şimdi böyle hassas bir anda annesine Stavros'un da onlarla geldiğini hatırlatmak tehlikeli olabilirdi. Gözleri doldu. Adriana'nın, Elpiniki'nin anneleri hep izin vermişlerdi. Onlar da Panayota ile aynı yaştaydı ama Katina'ya bunu hatırlatmanın da manası yoktu. Cevabı hazırdı. O anaların dertlerine düşecekleri bir alay çocukları vardı. Oysa Panayota bir taneydi. Anasının kıymetlisi, canı, ciğeriydi. Başına bir şey gelirse ne yapardı anneciği, yaşlı babası?

"*Lemonada* istemiyorsan, al şu sepeti yüklen, düş önüme."

"Ne? Buradan eve kadar yürüyecek miyiz? Çok sıcak. Neden bu kadar uzakta indik ki?"

"Eczaneye uğrayacağız önce, boynun, yüzün kıpkırmızı olmuş, Fotini'ye söyleyelim de bir merhem hazırlasın sana. Ah *pedi mu*[58] koca kız oldun *vre* aklın hâlâ bir karış havada. Daha güneşten korunmayı bilmiyorsun, sonra kalkıp mehtap sefasına çıkmak istiyorsun."

Ayaklarını sürüyerek annesinin peşinden herkesin Limanaki diye bildiği Alhambra sokağına girdi. Okullar daha yeni kapanmış, deniz banyosu sezonu yeni başlamıştı ama sıcak şimdiden canlarına okuyordu.

"Bari eczaneden sonra karoçaya binelim."

"Aaa, amma da pazarlık yaptın ha Panayota! On beş dakikalık yol için karoça tutacak halimiz yok. Birazdan yel çıkar, akşam serinliğinde soluk alırız. Marko'dan biraz salamura alacağım. Eve gidince serin su dökünürsün. Tuz içinde kal-

58. Çocuğum.

mışsın. Bu sene bitsin artık suya batıp çıkmalar kızım. Plaja indiğimizde şapkanı takıp, taraçada bizim yanımızda oturursun. Gelinlik kız oldun."

"Gelinlik yaşa geldim de panayıra arkadaşlarımla gidecek yaşa gelmedim ama değil mi?"

Katina kısa bacaklarıyla attığı adımları sıklaştırdı. Konuşurken yere bakıyordu.

"Kızım mesele panayır değil ki. Panayıra gitmek istiyorsan götürelim seni bırakalım. Arkadaşlarınla dolan, biz de hava alırız. Sonra hep beraber döneriz. Sen diyorsun illa ki oraya sandalla geçeceğiz. Hovarda âdetleri bunlar hep."

Fasula Meydanı'ndaki yaşlı çınarın altına vardıklarında başlayan rüzgâr konuyu bir anda dağıttı. Panayota'nın boncuk boncuk terlemiş alnı kupkuru oldu. Kasabın biri başını önündeki tahtaya eğmiş, çat çat kuşbaşı et dövüyordu. Çınarın altındaki kahveden yaşlı bir amca şapkasının ucuna dokunarak onlara selam verdi. Eczacı Yakumi'ydi bu. Koyu yeşil çizgili bej yelek-pantolon takım giymişti. Başında da hasır şapka. Ceketini bastonuyla beraber sandalyesinin arkasına asmış, masada tek başına oturuyordu.

Katina atların ve arabaların arasından geçerek Panayota'yı adamın masasına sürükledi.

"*Kalispera*[59] *Kirye* Yakumi. Nasılsınız?"

"*Kalispera* Katina kızım. Çok şükür, iyiyiz. Sizi sormalı. Siz nasılsınız? Prodoramakis nasıl? Küçük kızımız pek güzel serpilmiş maşallah."

"Teşekkürler *Kirye* Yakumi."

Katina Panayota'ya bir bakış fırlattı. İnatçı sıpa yüzünü yere eğmiş, uçları kumlu pabuçlarını seyrediyordu.

"Nasıl olalım? İdare ediyoruz çok şükür. Sizin dükkâna gidiyoruz biz de. Fotini'yi bir görelim dedik."

59. Tünaydın.

"Tabii, dükkândadır Fotini. Sevinir sizi görünce."

Masada katlı duran gazetesini alıp buruş buruş yüzüne doğru yellemeye başladı.

"Bu sene sıcaklar erken başladı ha. Kavrulacağız yazın."

"Öyle görünüyor."

Panayota ağırlığını bir ayağından diğerine geçirdi. Ne boş laflar! Yaşlı eczacı yüzüne salladığı gazeteyi açıp parmağıyla ön sayfadaki bir haberi işaret etti.

"Orduya gönüllü çağırıyorlar yine. Bütün çocukları alacaklar eninde sonunda."

Panayota gerildi. Annesinin yanında ordudan, savaştan, askerlikten konuşulması onu hep korkutuyordu. Sanki kadının ruh halinden kendi sorumluydu ve üzülmesine sebep olacak durumlara baştan mâni olmalıydı. Katina kızının içinde kopan fırtınadan bihaber, adamı yatıştırmak ister gibi gülümsedi.

"Zannetmiyorum *Kirye* Yakumi. Öyle çok gönüllü giden var ki. Hele ki Metropolit Hrisostomos'un geçen bahar yaptığı konuşmadan sonra binlerce genç gidip orduya gönüllü yazıldı. Yetmez mi?"

"Belli ki yetmiyor kızım. Fotini'nin oğlan seneye on sekizini dolduruyor. Bu vaziyet o vakte kadar sürerse, Tanrı korusun, İtalyan tebaasına geçirmeye bakacağız. İnşallah ciddi bir harbe dönmez."

Katina şaşırdı.

"Osmanlı tebaasından olanları zorla Yunan ordusuna katacaklarından mı korkuyorsunuz? Böyle bir şey muhtemel mi?"

Adam yelek cebinden çıkardığı mendiliyle şapkasının altında biriken terlerini sildi.

"Öyle bir zamandayız ki Katina *mu*, her şey muhtemel. On sekiz ila elli yaş arası bütün erkeklerin sabah akşam askeri eğitimden geçirilmesi gerektiğini söyleyenler var başımızda. Bu hırsla giderlerse beni bile yaşıma, beyaz saçıma bakmadan cepheye gönderir bunlar."

Sessizlik oldu. Sağdan soldan telaşla koşuşturan insanlar geçiyordu. Panayota içini çekti. Her yerde politika, Venizelos, Paris'teki barış görüşmeleri, İzmir'in Yunanistan'a verilip verilmeyeceği konuşuluyordu. Yunan ordusu şehrin idaresini alalı bir seneyi geçmiş, hâlâ hayatları bir düzene oturmamıştı. Şimdi de sınırları korumak için Küçük Asya Rumlarından asker toplamaya başlamışlardı. Stavros'u düşününce ağzı kurudu. Kaç gün olmuştu yine ortadan kaybolalı?

"Hadi sizi tutmayayım daha fazla Katina *mu*. Küçükhanım kızımız da sıkıldı bakın."

Katina dönüp ters ters Panayota'ya baktı. Yaşlı Yakumi'ye veda edip eczaneye yollandılar. Tam içeri girecekken rüzgâr Panayota'nın eteklerini uçurdu, kahvede oturan erkekler dudaklarından marpuçlarını çekmeden yan gözle kızın ortaya çıkan baldırlarına baktılar. Katina kolundan çekerek onu dükkândan içeri itti.

Eczanenin meydana bakan pencerelerinin beyaz perdeleri güneşi engellemek için çekilmişti. İçeride, insanı kokulu bir serinlik karşılıyordu. Yaşlı Yakumi'nin eczanesi çocukluğundan beri Panayota'nın kuyruksokumunda korku ile zevk karışımı bir duygu uyandırırdı. Tezgâhın arkasında dizili kahverengi şişelerden yayılan lavanta, limon, hintyağı ve alkol kokusu ona yine âlemin esrarengiz kapılarını açacakmış gibi geldi, bir anlığına panayır mücadelesini unutup merakla tezgâha yaklaştı. Fotini, annesi yaşlarında güzeller güzeli bir kadındı. Açık renk tenli, bal gözlü, altın pırıltılı bakır rengi saçlı. Dükkâna giren ana kızı görünce gülümsedi.

"*Yasas*[60] hanımlar. Deniz banyosuna başladınız demek? Ne âlâ! Nereden geliyorsunuz? Punta'daki banyolardan mı?"

"*Yasu*[61] Fotini. Yok canım, bizim ne işimiz var Punta ban-

60. Selamlar.

61. Selam.

yolarında? Karatasi'ye[62] gittik. Taraçanın döşemesini yenilemişler, şezlongların da sayısı artmış. Fena da olmamış. Bir dahaki sefere sen de gel."

"İnşallah Katina *mu, makari.*"[63]

"Gittik gitmesine de, baksana bizim kız nasıl yandı! Biz taraçada otururken açık denize atlamış, ta erkek tarafını görecek kadar açılmış. O çam yarması banyo amiri Nesibe Hanım'ın ellerinden ben bile zor kurtardım vallahi. Kendini oğlanlara gösterme edepsizliği yüzünden az daha Karataş banyosuna girmekten men edilecekti. Bu arada tabii boynu, ensesi, yüzü hep kızardı!"

Fotini Panayota'nın terli pembe yanaklarına, kıvılcımların oynaştığı kara gözlerine sevgiyle baktı. Babasıyla birlikte işlettiği eczanenin arka tarafında bütün gün kadınları güzelleştirecek kremler, iksirler, yağlar hazırlıyordu. Ona gelen kadınların hayali on beş yaşının ışıltısını geri kazanmaktı. O ışıltının hiçbir merhemle elde edilemeyecek kaynağını karşısında görmek Fotini'yi daima neşelendirirdi. Şakadan bir öfkeyle, "Ah Panayota *mu*! Ne ettin be güzelim? Neden şemsiyenin altında oturmazsın ki? Bak o güzel tenin kararırsa seni isteyen kalmayacak be canım" dedi.

Sonra Panayota'nın surat astığını görünce ekledi.

"Şaka yaptım canım. Ne o? Keyfin yok senin bugün? Dudakları sarkıtmışsın."

Panayota'nın gözleri doldu. Kederinin bir başkası tarafından tanınması ona annesinin duyarsızlığını büsbütün hissettirmişti.

Duyulur duyulmaz bir sesle, "Yok bir şey" dedi.

Katina eliyle eczacı kadına boş ver anlamında bir işaret yaptı. Cam havan içinde merhem hazırlanırken loş eczane-

62. Karataş.

63. İnşallah, keşke.

nin serinliğinde Fotini'nin ikram ettiği buz gibi vişne şerbetini konuşmadan içtiler.

Panayota bıkmıştı hep aynı şeyi dinlemekten! O bir mucize, Allah'ın lütfu, annesinin kıymetlisiydi. Keşke olmasaydı! Keşke Adriana gibi sekiz çocuklu bir ailenin beşinci çocuğu olarak dünyaya gelseydi. Babası bahçıvan olsaydı, abileri taverna taverna dolaşıp saz çalsalardı, annesi de çamaşırcılık yapsaydı. Kimse ilişmeseydi, mucizeliğin yükünü omuzlarına yüklemeseydi... Hatta, hatta belki onu kaybetmekten bu kadar da çok korkan bir anne yerine o kalabalıkta ismini karıştıran bir annesi olsaydı!

Meydana çıktıklarında bir volkan gibi patladı.

"Mehtap sefasına bu yaşta çıkmayacaksam hangi yaşta çıkacağım anne? Evlendikten, çoluk çocuğa karıştıktan sonra mı? Çok sıkıldım senin bu tedbirli hallerinden! Ben de hayatımı yaşamak istiyorum."

Daha lafını bitirmeden pişman oldu. Annesi üzülecekti. Üstelik bir de aklına olmadık şeyler gelecekti. Başını yerden kaldırmadan gözucuyla Katina'ya baktı. Ama o da ne? Kadının çilli yüzüne bir tebessüm yerleşmişti. Hayret!

Frenk Caddesi'nin beyaz tenteli dükkânlarının önünden konuşmadan yürüdüler. Panayota Xenopoulo'nun vitrininin önünde bile oyalanmadı. Başka zaman olsa Paris'ten, Londra'dan gelme elbiselere, çantalara bakmak için annesini içeri sürüklerdi. Fransız Hastanesi'nin oradan küfesinin altında iki büklüm olmuş Giritli zerzevatçı geçiyordu.

Katina muhabbete girmeden adamdan beş tane taze kabak, biraz da domates aldı, Panayota'nın taşıdığı plaj sepetine attı. Başka gün olsa kızını doğurduğu bu hastanenin önünden geçerken o çok zor doğuma dair bir laf etmeden duramaz, binanın ön tarafına yürüyüp Panayota'yı ilk defa kollarına aldığı odanın penceresini gösterirdi. Panayota annesi kesin olarak öldüğüne inanırken perdelerin ardından beliren

Frenk hemşirenin hikâyesini ezbere biliyordu.

O gün sessizce hastanenin sarı duvarının yanından geçip gittiler.

Kendi mahallelerinde akşam serinliğini fırsat bilen yaşlı kadınlar evlerinin önüne sandalye çıkarmış, denizden gelecek gençleri beklemeye koyulmuşlardı. Çocuklar daha şimdiden alanda koşturarak tozu dumana katıyorlardı. Katina Rozi Teyze'ye el salladı. Panayota Elpiniki ile Adriana'ya bakındı. Birazdan tuzdan, terden arınıp akşam için giyinir, belki hep beraber Kordon'a dondurma yemeye inerlerdi. Annesine inat içmediği limonata da içinde kalmıştı. Ama önce şu panayır meselesini halletmeliydi. Konuyu yeniden nasıl açacağını düşünürken annesi konuştu.

"*Kori mu* söyle bakayım bana. Başka kimler gidiyor bu panayıra?"

İşin doğrusu kızının iki haftadır süren ısrarları karşısında Katina ne yapacağını şaşırmıştı. Kordon'a dondurma yemeye gitmek tamamdı ama gece vakti Aya Triyada'ya kürek çekmek? Dili bir türlü evet demeye varmıyordu. Mahallenin çocuklarını doğdukları günden beri tanımasına rağmen delikanlıların bu yaşta ne kadar güvenilmez olduklarını da biliyordu. Sakın ola ki bir tanesi Panayotası'na el sürecek olsun... Kız da mehtabın sarhoşluğunda kendini kaptırıp... Maazallah!

Katina ikizleri ile Panayota arasında tam dört defa düşük yapmıştı. Hal böyle olunca kızını kaybetmekten daha rahmine düştüğü andan itibaren korkmaya başlamış, ikisinin birden ölümden döndükleri o zor doğum da kadının korkularını pekiştirmişti. Yıllar içinde mahallenin büyü bozmakta usta papazından Basmane'nin arkasında yaşayan nefesi kuvvetli hocaya kadar gitmiş, adaklar adamış, mumlar yakmış, mehtaplı gecelerde okunmuş suları pencerenin önüne bırakmıştı. Panayota sağlıklı, her şeyi tastamam, akıllı, güzel bir çocuk

haline geldiğinde bile, o ilk uğursuzluk korkusu geçmemişti. Geçmemişti ne kelime, korku saçındaki beyazlar gibi günbegün artmıştı.

Yetmezmiş gibi, son zamanlarda kız o kadar güzelleşmişti ki, limon ağaçları çiçek açtığından beri mahallenin bütün oğlanları kemanlarını, santurlarını, teflerini kaptıkları gibi pencerenin altında şarkılar türküler söyler olmuşlardı. Gerçi serenadın bitişik binada oturan sarışın güzeli Elpiniki'ye mi yoksa Panayota'ya mı yapıldığı belli değildi ama oğlanlar her gece sadık âşıklar gibi sokağı inletiyorlardı işte. Akis de bu serenat cümbüşüne gülüp geçmiyor muydu, Katina'nın aklı gidiyordu. Elpiniki için bile gelseler Akis'in çıkıp bir şeyler yapması lazımdı. Kızın babası, komşuları Iraklis Bey birkaç aydır veremden hastanede yatıyordu. Abisi de Atina'dan dönmediğine göre Elpiniki'nin başıboş kalmadığını cümle âleme bildirmek Akis'in vazifesi, hasta komşusuna karşı boynunun borcuydu. Hepsinden mühimi de Panayotalarını korumak idi.

Gecenin sessizliğini cumbanın altından yayılan keman ve santur ile çatlak oğlan sesleri yırtarken, "Ne bekliyorsun Katina *mu*" diye dalga geçiyordu Akis.

"Yoksa unuttun mu kendi pencerenin altında sana şiir okuyan o genç adamı?"

Katina yatakta bir sağa, bir sola dönüyor, sonra bir söylediğinin diğerini tutmadığını bilmenin sıkıntısıyla, "Ben o serenatlar vaktinde çocuk yaşımda mıydım Prodramakis Bey? Evlenme çağına gelmiş kızdım. Panayota daha hâlâ meydanda ip atlıyor. Hem zamanlar değişti artık. Kızımız Omirion'a gidiyor" diyordu.

Akis dertli karısına dönüp sarılırken, "Ben senin ip atladığın zamanlarını da hatırlıyorum ama... Burmalarını gelip çekip kaçardım da, beni kuytu bir köşede kıstırana kadar peşimden koşardın! Sen o zaman on beşinde bile yoktun *vre* Katina."

Katina'nın yüreği Çeşme'de geçen gençliklerinin tatlı anı-

larıyla biraz yumuşasa da, çatlak sesli bir oğlanın cumbanın altında şiir okumasıyla, öfkesi geri geliyordu.

"Akis Bey, bu olanlara bir son vermek gerek. Sanki çatımıza şişe koyduk da evlilik çağında kızımız var diye ilan ettik köylüler gibi. Bu ne rezalet yahu! Kendi kızına aldırmıyorsan, komşumuz Rea'yı bir düşün. Kadının kocası verem hastası, oğlu amele taburundan kaçıyorum diye Sakız'a geçti, gitti Atina'da aile kurdu kendine. Bu maskaraların gözü kızında... Mahallede bir tek bu ikisi Omirion Lisesi'ne gidiyor diye oluyor bunlar vallahi. Tutturmasaydın da kızı kilisenin okuluna verseydik başımıza böyle rezillikler gelmezdi. O züppe kızlarla aynı sırada dirsek çürüte çürüte bizimkilerin de üzerine bir haller geldi işte."

Akis karısının dırdırına dayanamadığı için çoğu gece kalkıp cumbadan aşağı sarkıyor, çocukları kışkışlıyordu ama oğlanlar bakkalın yumuşak tavrından cesaret alıp ertesi gece yine geliyorlardı. Belki üzerlerine silah doğrultsa, "Dağılın keratalar" diye bağırırken havaya altıpatlar boşaltsa bir daha aynı yerde serenat yapmaya cesaret edemezlerdi ama Akis onları görünce yüzüne yayılan tebessüme engel olamıyordu. Bakkalın hiddeti öyle bildik, öyle şeffaftı ki, öfkeli görünmeye çalıştığında herkes onun numara yaptığını anlıyordu. Üzerinde beyaz gecelik entarisi ve başında kukuletasıyla cumbadan sarkıp da pos bıyığının altından gülümseyince, oğlanlar yüz bulup neşe içinde dağılıyorlardı; ta ki ertesi geceye kadar...

Bütün bunlar olurken, Panayota parmak uçlarında, yalınayak yaklaştığı pencerenin tülleri arkasından sokaktaki bir alay oğlana bakıp kederle Stavros'un o gece de aralarında bulunmadığını görüyordu. Delikanlı bir defa bile Menekşe Sokak'taki serenat cümbüşüne katılmamıştı. Mahalledeki bütün arkadaşları penceresinin altına toplanıyor, Stavros evinde oturuyordu. Sakın ola zengin bir kıza gönlünü kaptır-

mış, rıhtımda ona dondurma yediriyor olmasın? Bütün gün at sırtında volta atan subaylara kendilerini beğendirmek için süslenip püslenip Kordon'a inen kızlardan birine mesela? Bu düşünceler kalbini kelepçe vurulmuş gibi acıtıyordu.

Katina sorusunu tekrarladı.

"Kızım kimler geliyor bu sandal sefasına? Kürekleri kim çekecek? Allah korusun ya kayık devrilirse?"

Alanın ortasına varmışlardı. Panayota zınk diye durdu, sepeti yere bıraktı. Annesinin sesinde bir şeyler değişmişti. Dönüp boyu ancak omzuna gelen Katina'ya baktı. Evet, küçük çekik gözlerinin rengi de fındıkkabuğuna dönmüştü. Olacaktı bu iş. Yüzünde gülümsemesi güneş gibi açtı. Minik kırmızı ağzındaki ayrık nar tanesi dişleri meydana çıktı. Kızının tazeliği ve kırılganlığı karşısında Katina'nın yüreği sızladı. Pırlantasıydı Panayota onun. Bir mucize, Tanrı'nın lütfu. Bir su damlası gibi güzel ve duru.

Panayota annesinin kafasındaki su damlası resmine tezat kalın sesiyle bağırdı.

"Ohooo, kimi istersen var. Mahallenin bütün çocukları, kızları geliyor. Bak şimdi birazdan meydana çıkarlar. O zaman konuşursun. Elpinki ile Adriana. Oğlanlardan Minas, Pandelis, balıkçının Niko..."

Kısa bir duraksamadan sonra ekledi:

"Stavros."

Onun adını anarken sesinin tonu değişmemişti inşallah.

"Demek Stavros da geliyor."

"Bilmiyorum, herhalde gelir."

Katina tasvip etmediği durumlarda yaptığı gibi dudaklarını büzdü. Panayota'nın yanakları ısınıyordu. Kesin kızarmıştı. Güneş yanığının utancını perdeleyeceğini umarak yere bıraktığı sepeti kaptı, eve doğru yürümeye başladı. Bir yandan da düşünüyordu. Çabucak bir şeyler söylemesi lazımdı şimdi. Yüzmüş yüzmüş kuyruğuna gelmişti. İşin doğrusu

Stavros'un geleceğinden emin bile değildi. Ne diye onun adını atmıştı ortaya? Kırk defa söylerse olur diye mi umuyordu salak gibi? Stavros'un geleceğini –o da belki– Adriana'dan işitmişti. Adriana da Minas'tan. Kürekleri Stavros ile Pandelis çekeceklerdi. Minas öyle demişti Adriana'ya. O ikisi de pruvada oturup, yıldızların altında artık neler neler...

Panayota, Stavros'la kayığının pruvasında yan yana oturduklarını hayal bile edemiyordu. Onlar Adriana ile Minas gibi bir çift değillerdi ki. O ikisine herkes nişanlı gözüyle bakıyordu. Ailelerin çeyiz görüşmeleri tamamlanınca yüzük takacaklardı. "Bize çift bile denmez" diye için için hayıflandı. Oğlan diken gibiydi. Hem sonra bir var, bir yok. Öyle yavuklu olur mu hiç? Ama elleri... Kocaman, ateş gibi elleri... Kaç gün olmuştu onu görmeyeli, o eller vücudunda gezmeyeli?

"Panayota *mu*, nereye koşuyorsun *vre* kızım? Bekle anacığını. Soluk soluğa kaldım yeminle."

Panayota Menekşe Sokak'ın girişinde adımlarını yavaşlattı. Geçen yazdan beri meydanın uzağında, İngiliz Hastanesi'nin soğuk taş duvarlarının dibinde buluşuyorlar, rüzgârın kendi mahallelerinden taşıdığı taze ot, tütün ve balık kızartması kokuları arasında öpüşüyorlardı. Oğlan koca elleriyle Panayota'yı omuzlarından kavrıyor, saçına, tenine sinmiş sigaranın acısını taşıyan dilini dakikalarca ağzının içinde gezdiriyor, dudaklarını morartana kadar ısırıyor, suyunu çıkarmak ister gibi emiyor, Panayota da onun bedeninde gezen ellerinden, kasığına dayadığı sertliğinden sarhoş, elinden geldiğince karşılık vermeye çabalıyordu.

Öpüşmekten ileri gitmiyorlardı. Bütün bu öpüşme seansları da beş dakikadan uzun sürmüyordu. Katina Panayota'nın yokluğunu fark etmeden alana dönmeleri lazımdı. Bu kısacık süre içinde aklının bir yanı bir şeyleri yanlış, eksik, kötü yaptığını söylüyor, Stavros'un daha iyi öpüşen bir kızı tercih edeceğinden şüphe duyuyor, diğer yanı ise kıymetli vücu-

dunu o koca ellere teslim ettiği için kendisini kıyasıya eleştiriyor ve bu sefer de Stavros'un kendini ağırdan satan bir kıza gideceğinden korkuyordu.

Neyse ki hastanenin duvarı dibindeki bu aşk sahneleri –aşk mıydı bu?– her gece tekrarlanan bir şey değildi. Yoksa Panayota duygularının ve kafa karışıklığının ruhunda yarattığı fırtınaya dayanamazdı.

Katina evin önünde kızına yetişti. Akis dükkânın kepenklerini yarıya indirmiş, kahveye tavlaya gitmişti.

"Ne o? Stavros ile konuşmuyor musunuz artık?"

Panayota içinden "Ne konuşması anne ya" diye geçirdi. "Öteki oğlanların yanındayken beni tanımıyor bile. Bir kere bile gözümün içine bakmıyor, dönüp de bir laf etmiyor. Canı ne zaman çekerse bana bir işaret çakıyor, ben de kuzu gibi, –ne kuzusu, şaha kalkmış at gibi– hastane duvarı ile onun vücudu arasında ezilmeye koşuyorum."

Kızının suskunluğunu fark eden Katina elinde anahtar, evin mavi tahta kapısı önünde durdu. Sokak iyice gölgede kalmıştı artık. Panayota kollarıyla kendini sardı.

"*Yavri mu* ne oldu? *Ti eğine?*[64] Stavros senin kalbini mi kırdı?"

"Yo, neden kırsın ki *kale*?"[65]

Gözlerine hücum eden yaşları saklamak için başını alandan öte yana, Stavros ile öpüştükleri İngiliz Hastanesi tarafına çevirdi. Sonra telaşla ekledi.

"Bir şey yok ki bizim aramızda."

Katina, Stavros'un epeydir ortalıklarda görünmediğinin farkındaydı. Akşamları pencerenin altına doluşan oğlanların arasına da karışmıyordu. Zaten içine kapanık bir çocuktu. Ağzından laf çıkmaz, asık suratla alanda dolanır durur-

64. Ne oldu?

65. Canım.

du. Akis mahalledeki çocukların birtakım yeraltı örgütlerine katıldıklarından bahsediyordu. Bu Stavros da başına bir iş mi almıştı acaba? Az konuşur, sert konuşurdu. Panayota da gidip neden bu oğlana kalbini kaptırmıştı? O sert yeşil gözlerine mi vurulmuştu? Yoksa başka bir şey mi vaat etmişti çocuk? Sakın ola? Ketum kız bir şey de anlatmıyordu ki.

"*Kala*, peki öyle olsun bakalım."

Mavi boyalı tahta kapıdan eve girdiler. İçerisi loş ve serindi. Kapının üzerindeki renkli camlardan içeri soluk sarı yeşil bir ışık sızıyordu. Katina koridorun sonundaki taşlığa yürüdü. Arka avluya astığı çamaşırlar rüzgârda çırpınıp duruyordu.

"*Ela*, gel de tulumbayı çek. Eve çıkmadan ayağımızdaki taşı, kumu yıkayalım hele."

Su çektikçe buz gibi akmaya başladı. Panayota'nın çocukken korktuğu, içinden cinlerin çıkacağına inandığı küp o kavurucu sıcaklarda bile suyu buz gibi tutuyordu. Panayota soğuk suda tane tane ufalanan sabunla ayaklarını, ellerini, yüzünü yıkadı. Ayaklarından yayılan serinlik kemiklerinden bütün bedenine yükseldi.

"Hemen soyun da banyoya gir istersen. Kurnadaki su sıcaktır. Ördek gibi ıslandın zaten."

"Müsaade ediyorsun değil mi anneciğim? Çok istiyorum gitmek. Çok çok çok istiyorum. Ne olursun, *se parakalo, yia to hatiri mu*...[66] Hep beraber gidip hep beraber döneceğiz *ma to Theo*."[67]

Kızının gözleri yine yaşlarla dolmuştu. Katina içini çekti.

"Dur bakalım. Hele akşam baban gelsin de bir onunla konuşalım."

Panayota çıplak ayaklarıyla koşup, şapır şapır sular damlayan kollarını annesinin boynuna doladı. İş babasına var-

66. Lütfen, hatırım için.

67. Vallahi.

dıysa oldu demekti. O panayır gecesi sandalda, Minas ile Adriana'yı sarmaş dolaş görünce, Stavros da gevşeyecek, ona gerçek yavuklusu gibi davranacaktı. Sonra kıyıya çıktıklarında bir külah sıcak fıstık alacaklar ve gerçek bir çift, iki sevgili gibi kol kola Aya Triyada'nın sokaklarında yürüyerek laflayacaklardı. O gece aşklarında bir dönüm noktası olacaktı.

Hayallerin sevinciyle annesine döndü,

"Hadi gel *manula*, giyinip kuşanıp alana çıkalım. Güneş çekilmiş, herkes sokaklara dökülmüş. Bu gece mehtap var, Kordon'a ineriz beraber."

"Eh hele şükür kendine geldin! *Doksa to Theo*![68] Ben sanki başka şey söylüyorum kaç gündür. *Panayia mu*! Hadi git üstünü değiş de gel kaçık *kori mu*. Kaç gündür kendini de kahrettin, beni de..."

Eve çıkan dar merdivenleri çocuklar gibi itişe kakışa tırmandılar.

Serenat

Teğmen Pavlo Paraskis, Panayota'yı ilk defa o akşam karakolun önündeki duvarın üzerinde kuşlar gibi dizilmiş kızların arasında otururken gördü. Kız kor gibi yanan gözleri, al yanakları ve vişne dudaklarıyla tam bir güneş tanrıçasıydı.

Saçlarını beyaz küçük kulaklarının üzerine taktığı mine işli taraklarla tutturmuş, ara sıra hülyalı gözlerle demiryolunun ötesindeki yeşilliklere bakış atıyor, bir yandan da ellerini abartılı hareketlerle oynatarak bir şeyler anlatan arkadaşının sözlerine gülüyordu. Bol beyaz entarisinin açıkta bıraktığı baldırları kuvvetli, ayak bilekleri ise incecikti. Kıvrım kıvrım beline dökülen saçlarında akşamın kızılı oynaşıyordu.

Pavlo yürümeyi kesip akşam ışığının altına buladığı Pa-

68. Tanrı'ya şükür.

nayota'yı seyretti. Basit bir ışık oyunu muydu bu, yoksa yüce Tanrı'nın ona yolladığı bir işaret mi? Kız sadece onun görebildiği bir ışıkla çevrelenmiş gibiydi zira.

Adriana karşılarında dikilip kalmış teğmeni fark edince konuşmayı keserek yanındakileri dürttü. Hepsi birden dönüp pervasızca Pavlo'yu süzdüler. Genç teğmen kepini çıkarıp selam verince de, ağızlarını elleriyle örtüp gülüştüler. Panayota mahcup bir tavırla tebessüm edince Pavlo'nun yüreği yağmurdan sonra birden açan güneş gibi sevinçle doldu. Kızın dişleri bir tuhaftı ama insanda yüzüne tekrar tekrar bakma isteği uyandıran bir yanı vardı. İnce uzun kemikli burnu ona asil bir hava veriyordu. Elmacıkkemikleri erkeksi bir sertliğe sahipti ama uzun gür kirpiklerinin gölgelediği badem gözlerinin karasında insan kendini kaybedebilirdi. Muhakkak ki yüce Tanrı ona bir işaret yolluyordu. Şükürler olsun Azize *Panayia*!

Daha az evvel, karakoldan çıkarken dertlerin ve Yanya'ya duyduğu hasretin ağırlığı altında eziliyordu. Üstelik jandarma eri de gece nöbetine geç kalmıştı. Erler bile onu ciddiye almıyor muydu ne? Zaten hepsi Giritliydi. Birbirlerini kolluyor, arkasından konuşuyorlardı. Steryadis'in ofisindeki görevine aptal bir iftira yüzünden son verilmeseydi (Neymiş? Kapıları dinliyormuş!) bu mahalle karakolunda Giritli erle, jandarmayla uğraşacak adam mıydı? Öfkesi karnına sert, sıcak bir yumruk gibi oturmuştu. Şimdi ise yüreği baharda çiçeklenen ağaçlar gibi şenlenmiş, şu dünyaya neden geldiğini birden anlamış gibi huzur ve heyecanla dolmuştu. Teğmen Pavlo Paraskis rüzgârına, suyuna, keyif ve sefa düşkünü halkına bir türlü alışamadığı İzmir'e ayak bastığından beri nice güzeller görmüş, birkaçıyla bahçe kapılarının ardından sohbet bile etmişti ama yüreğini böylesine hoplatan bir manzarayla daha evvel karşılaşmamıştı. Steryadis'in ofisindeki görevinden de önce Bornova'da, komutan Zafiro'nun yaverliğini yap-

tığı zamanlarda, komşu köşkte çalışan bir hizmetkâr kıza vurulmuştu mesela. İsmini bir türlü öğrenemediği bu dilber, akşam çöktü mü bahçe kapısının demirleri arkasındaki yerini alır, bir sepet gülü yapraklarından ayırırken sokaktan gelen geçen askerlere kur yapardı. Kara gözlerini süze süze, "Söyle bakalım, Venizelosçu musun, yoksa kralcı mı?" diye sorarken sesinin öyle tatlı bir tınısı vardı ki aklı oynaşta olmayan askerler bile onu görebilmek için yollarını değiştirirlerdi.

Pavlo kızın kalbini çalmaya uğraşan askerlerin doğru cevabı asla veremeyeceklerini biliyordu. Saf çocuklardan biri Venizelosçuyum diyecek olursa işveli güzel "Aaa olmadı, ben kralcıyım" diye cevaplıyor, Kral Konstantinci olduğunu söylerse bu sefer de "Kusura bakma asker, *Zito o* Venizelos" diye gerdan kırıp, beyaz boneli başını gül sepetine eğiyordu. Pavlo yan bahçeden onun yüzünü indirirken gülmemek için dudaklarını ısırdığını görüyordu. O da oyunlarının komşu köşkte kalan teğmen tarafından izlendiğinin farkındaydı pekâlâ ama bir kez bile dönüp Komutan Zafiro'nun karargâhından yana bakmamıştı.

Telgraf tellerine dizilmiş kuşlar gibi oturan kızlar arasında Panayota'yı fark ettiği o ilk yaz akşamına kadar Pavlo, beyaz boneli hizmetçinin dünyanın en güzel kızı olduğunu düşünmüştü. Komutan Zafiro cepheye alınıp da Bornova'daki vazifesine son verilmeseydi kıza evlenme teklif edecekti. Daha sonra bir fırsat yaratıp oraya gitmeyi düşünüyordu. Bir tek, kız ona neden cepheye gitmediğini soracak diye çekiniyordu. Öyle ya onu, koskoca teğmeni, arkalarında fukara bir mahallenin karakolunda bırakmışlardı. "Biz burada sizleri korumak için kaldık küçükhanım" diyebilirdi belki ama böyle fiyakalı bir lafı ömründe etmemişti, bundan sonra da hele hele onun karşısında edebilir miydi? Zaten şimdi vişne dudaklı bu meleğin yüreğinde koparttığı fırtınanın yanında Bornovalı hizmetçi kıza söylemeyi tasarladığı manalı sözlerin hepsi

bir kalemde silinmiş, genç teğmenin rüyalarına giren o süzgün gözlerin, "Söyle bakalım Venizelosçu musun, yoksa kralcı mı" diye büzülen ağzın sahibi, alelade Yanyalı köylü kızlardan birine dönüşüvermişti.

Panayota bağrışan arkadaşlarını bırakıp duvardan aşağı atladı. Oyunda fena bir hile olmuş, kavga çıkmıştı. Kimse onun sıvıştığını fark etmedi. Pavlo hariç. Kız uzun kirpiklerinin arasından kaçamak bakışlar atarak alana açılan sokaklardan birine yürüdü, az ötedeki bakkal dükkânına girip ortadan kayboldu. Pabuçları ayağına küçük geliyordu ve belki biraz fazla sıskaydı ama Pavlo'nun Yanya'da yolunu gözleyen annesi, onu sütte beklettiği kuzu butları, tereyağlı pilavlar, incir reçelleriyle beslerdi. Bu fikrin verdiği keyifle alanın ortasına tepsisini kurmuş kuruyemişçiden bir külah leblebi alıp bakkalın kapısını gören bir duvara yaslandı. Ciddi görünmesi lazım geldiği halde yüzündeki tebessüme engel olamıyordu. Az ileride kızlar "Küs, küs" diye bağrışıyor, parmaklarını çaprazlayıp çözüyorlardı. Evlerin birinden sokağa Fransızca bir şanson yayılıyordu. Ya birisi müzik dersi alıyordu, ya da gramofonları vardı.

Pavlo İzmir'e ayak bastığı geçen mayıs ayından beri ilk kez burada bir hayat kurabileceğini düşündü. O güneş tanrıçası onunla evlenmeyi kabul ederse –evet neden olmasın?– burayı evi belleyebilir, o ince beyaz kolları sarabilirdi. Kızı koynuna alacağı geceleri düşününce başı döndü. En kısa zamanda gidip babasıyla konuşmalıydı.

Akis'i çileden çıkaran tek serenat hadisesi işte o gece yaşandı.

Birkaç saat sonra Pavlo Meyhane Boğazı'ndan çıkmış karakolun arkasındaki subay lojmanına dönüyordu. Mehtabın şehri gümüşe boyadığı ılık bir geceydi. Genç teğmen çakırkeyifti. Hiotika Mahallesi'ndeki "evlerde" iş tutan kızlara gitmeyi düşünmüş ama sonra her zamanki gibi cesaretini top-

layamamıştı. Zaten meyhanede yine canını sıkmışlardı. Bu İzmirlilerin orduya yazılma konusundaki isteksizlikleri genç teğmenin pek ağrına gidiyordu. Onlar ta anakaradan kalkıp bunları kurtarmaya gelmişken, bunlar mızmız çocuk gibi harp etmemek için bin bir mazeret uyduruyorlardı. Oysa ordunun en çok şimdi onlara ihtiyacı vardı.

Ne olmuştu bir sene evvel onları coşkuyla karşılayan kalabalığa? Zenginler çocuklarını ordudan kaçırmak için Avrupa'ya, hatta Amerika'ya gönderiyorlardı. Bu arada onun gibi bu topraklarla alakası olmayan eski Yunanistan'ın askerleri Küçük Asya'nın çorak topraklarında, dağlarda, eşkıyayla, çeteyle savaşırken kırılıyordu. Hepsi Küçük Asyalı Hıristiyanların hayatını garanti altına almak, bu insanları beş yüz yıllık tiranlıktan kurtarmak için. Anlayana tabii...

O akşam da bütün meyhane tek bir ağız olmuş ordunun Aydın vilayeti dışına çıkmasına karşı durmuştu. Yakında imzalanması planlanan barış antlaşması ile müttefikler İzmir'in idaresini resmen Yunanistan'a bırakacaklardı nasılsa. Birkaç seneye kalmadan bölgenin Yunanistan'a ilhak edilmesi söz konusuydu. Hal bu iken ordunun Bursa'ya kadar ilerleme kararı açgözlülük değildi de neydi? Pavlo onlara İzmir bölgesinin güvenliği için Eskişehir-Afyonkarahisar hattının batısının tamamen Yunan ordusunun eline geçmesi gerektiğini ve hatta Osmanlı padişahının müttefiklerin sunduğu antlaşmayı imzalamasının bile işgal kuvvetlerinin zaferine bağlı olduğunu söylüyor ama bir avuç sarhoş Rum'a bir türlü derdini anlatamıyordu.

"Eskişehir'i aldıktan sonra ne yapacağız? *Angira*'ya[69] gidip Kemal'le harp mi edeceğiz?" diyorlar, sonra da kadeh tokuşturup gülüyorlardı. İçtikçe çeneleri açılıyor, Yunan Yüksek Komitesi başkanı Steryadis'e, General Paraskevopulos'a,

69. Ankara.

Mustafa Kemal'e, kendi emelleri için Yunanistan'ı maşa eden Lloyd George'a verip veriştiriyorlardı.

Aralarında Rumlar kadar çok içen Türkler de vardı. Sarhoş olunca, aynı Rumlar gibi Türkçe-Yunanca karışımı tuhaf bir dilde sövmeye başlıyorlardı. Harp çıkarsa piyasa altüst olacaktı. Herkesin esas derdi buydu. Ve bu Pavlo'yu daha da mutsuz ediyordu. Onlar canları pahasına buralara kadar gelmiş, bunlar hâlâ keselerini doldurma derdinde. Nerede kalmıştı yüce Helen ruhu?

"Harp çıkarsa önümüzdeki ocak ayında kervan gelmez..."

"Kervan mı kaldı bugün Kosta Efendi? Sen ne zamanda yaşıyorsun? Malları hep trenler getiriyor artık."

"Ya, devecilerin ekmeğini elinden aldı hep bu demiryolları."

"Kervan olsun, tren olsun. Hasat gelmez diyorum. Dağların ötesini yakıp yıkıyorlar. Canım *Aidin*'i bir haftada küle çevirdiler. Daha şimdiden başıbozuklara gün doğdu."

"Evet, yolları adım başı haydutlar tutar olmuş. Ticaret mi kalır böyle ülkede?"

"Trenler durursa Frenklerin bile çalışacak işi kalmaz artık."

"Yok artık o kadar da değil... Onlar her şeyi paraya çevirmeyi bilirler. Harbi de sulhu da."

"Bu sefer farklı galiba. Daha şimdiden işleri yavaşladı. Benim damat Panellinion'da garsonluk yapıyor ya, o anlatıyor. Eski Kraemer'in restoranı var ya, ha orası. Öğlen yemeklerini iyice uzatmışlar. Şaraplar gelsin, viskiler gitsin... Yazıhanelerine döneceklerine artık yanakları kızarana kadar barda kalıp içiyorlarmış. Filhakika Frenklere bile bir uyuşukluk hasıl olmuş."

"Onlara bile ha?"

"Buna içilir o zaman! Hadi *yamas,*[70] şerefe!"

Herkes hep bir ağızdan gülüyor, kadehler tokuşturuluyor-

70. Sağlığımıza.

du. Açık pencereden içeri yasemin kokulu bir rüzgâr esiyordu. Meyhaneci Yorgi kalkıp şarapçıların kadehlerini doldurdu, rakılarını tazeledi.

"Bizim evlerin önüne fenerler astıracaklarmış" diye söze başladı biri. İlk önce kimse onun neden bahsettiğini anlamadı. Alçak sesle ağır ağır konuşan yaşlı bir adamdı. Yunancası Yanyalı Müslümanlarınkine benziyordu. Beyaz saçlı, beyaz sakallı. Başında belli ki gururla taşıdığı bir fes. Püskülü özenle taranmış, sol tarafına yatırılmış.

"Komite bütün Türklerden evlerinin önüne kandil asmalarını isteyecekmiş. Öyle işittim amma..."

Herkes "Olmaz öyle şey" anlamında başını salladı. Bazıları yaşlı adamla göz göze gelemiyor gibiydi. Birkaçı da, sanki Türklerin evlerinin önüne fener takmalarını bizzat kendisi talep edecekmiş gibi masanın bir ucunda tek başına oturan Pavlo'ya dönüp baktı.

"Geçecek hepsi Mustafa Efendi" dedi onun yanındaki gözleri içine çökük baykuşa benzer ufak tefek adam. "Asayiş sağlanacak. Bir bakarsın ordu kalır olduğu yerde. Açılmazlar. Kemal de zaten padişahın askerleriyle uğraşıyor. Hesaplı gidiyor, attığı adımları sağlam atıyor. Akıllı adamdır. Smirni'ye kadar uzanmaz."

"Bolşevikleri arkasına alırsa, Atina'ya bile uzanır. Salonika'sını[71] geri almak istiyormuş zati."

Kırmızı yanaklı bir Rum'un son sözlerinin üzerine meyhaneye sıkıntılı bir hava çöktü. Pavlo'nun tek başına oturduğu uzun masanın diğer ucundaki orta yaşlı şişman adam, Türk'ü avuturcasına, "Smirnimizde eskisi gibi olacak her şey. Bak Steryadis'e çok laf ettik ama adamın adalet hissinde kusur yok. Türk'e, Rum'a, Ermeni'ye hep aynı davranıyor. İleride de böyle olacaktır hep. Başka yolu yok" dedi.

71. Selanik

Mustafa üzüntüyle başını salladı. Meyhanedekiler yaşlı adamın geçen yıl dövülüp öldü diye metruk bir köşkün bahçesine bırakıldığını hatırlayıp utandılar, sonra kendi utançlarından kurtulmak için, düşman oymuş gibi yine gözlerini Pavlo'ya diktiler.

Pavlo bir şey söylemeden rakı karafının yanına iki drahoma bırakıp kalktı, otellerin ışıl ışıl aydınlattığı rıhtıma inip yürümeye başladı. Sol tarafında karanlık sular, sivri uçlu minik çadırlar gibi kabarıp duruyor, az ileride, limanın dışında üç balıkçı fenerinin ışığı kıpraşıyordu. Yanından sokak köpekleri, eşek sırtında çocuklar ve birbirine sokulmuş fısıldaşarak yürüyen çiftler geçti. Mehtap körfezin üzerinde göz alıcı bir elmas gibi parlıyor, gazinolardan taşan kâh hüzünlü, kâh neşeli nağmeler sarhoşların kahkahalarına karışıyordu.

Bir sigara sarıp yaktı. Kafası karışmıştı. Yüreğindeki vatan hasreti de rakının ve dolunayın etkisiyle büsbütün yakıcı hale gelmişti. Hayatta anlam verdiği ne var ne yoksa sanki elinden birer birer kayıp gidiyordu. Bu aksi ihtiyarların arasında yaşaya yaşaya *Megali Idea*'ya[72] duyduğu heyecanını da yitirecekti. Hele şu ordu bir Akhisar'a varsın, oradan ta Bursa'ya, Çanakkale'ye, Trakya'ya, hatta İstanbul'a kadar uzanacaktı. İşte o vakit geldiğinde Yorgi'nin meyhanesine gidip hepsine –*Turkos*'a[73] bile– rakı ısmarlamayan ne olsun! Sigarasını yere atıp postalıyla ezdi, Bella Vista'dan yukarı saptı.

Mahallede kahve kapanmış, çardakta iskemleler ters çevrilmişti. Çınarın altındaki çeşmenin önünde sarhoş muhabbeti yapan birkaç delikanlıdan başka kimse kalmamıştı ortalıkta. Sokakları yeşil yeşil aydınlatan havagazı lambaları ne zamandır yanmıyordu ya, dolunay şehri gün gibi aydın-

72. Büyük Yunanistan düşü.

73. Türk erkeği.

latmıştı. Hiotika'nın kadınlarını düşünürken birden durdu. Bir yerlerden müzik sesi geliyordu. Mandolin, darbuka, tef ve hatta ukulele... Kahkahalar ve çatlak sesli türküler.

Merakla müziğin geldiği tarafa yürüdü. Alanın karakola yakın ucuna açılan sokakların birinde kalabalık birikmişti. Beş kişiden oluşan bir serenat ekibi bir cumbanın altında toplaşmış, kâh ciddi kâh laçka bir şarkıyı çalıp söylemeye çalışıyordu. Karşıki evlerin pencerelerinde kadınlar ve yüzlerinden uyku akan çocuklar dirseklerini pervaza dayamış sokaktaki cümbüşü tiyatro izler gibi seyrediyorlardı. Bir tek serenat yapılan kızın evinde hareket yoktu. Pavlo birden bu evin akşamüstü gördüğü meleğin girip de gözden kaybolduğu bakkalın üst katı olduğunu anladı. Demek bu veletler onun sevdiği kıza serenat yapıyorlardı! Vay arsız utanmazlar! Vay edepsizler!

Şehirdeki konumunun ve rakının verdiği cesaretle sokağın ortasına kadar yürüyüp, bir nara attı. Oğlanlar çil yavrusu gibi kaçıştılar. Başını kaldırıp kızın penceresinden yana bakınca ay ışığında gümüşe kesmiş tül perdelerde bir hareket görür gibi oldu. Hemen kenara köşeye saklanmış oğlanlardan ikisini kollarından tutup dükkânın önüne çıkardı.

"Çalın ulan en alasından bir *amanedes*!"[74]

Pire Minas ile balıkçının oğlu Niko hiç vakit kaybetmeden acılı bir hava tutturdular. Pavlo Yanya'da çocukken sokakta beraber oynadığı Tunuslu bir arkadaşının ona öğrettiği bir türküye başladı. Oğlanlar bu türküyü bilmiyorlardı ama ayak uydurmakta zorlanmadılar. Biraz sonra saklandığı köşeden çıkan Pandelis de elinde tefiyle onlara katıldı.

Havaya giren Pavlo üniformasının ceketini çıkarıp sırtına attı, gömleğinin düğmelerini çözüp bağrını açtı, bir dizini kırıp zeybeğe benzeyen bir dansa başladı. Bir yandan *aman*

74. Aman aman diye söylenen içli İzmir şarkıları.

aman diye başlayıp çocukların anlamadığı bir dilde devam eden türküsünü söylüyor, bir yandan da karanlık sokak fenerinin altında öne eğilip kalkıyordu. Kepini de çıkarmış, parmakları mandolin üzerinde uçar gibi hareket eden Minas'ın başına takmıştı.

İşte her geceki oğlan kışkışlama vazifesini yerine getirmek üzere cumbaya çıktığında Akis'i karşılayan manzara bu oldu: Başı bağrı açık bir subay dizlerinin üzerine çökmüş pencerelerinin altında avazı çıktığı kadar Arapça bir şarkı çığırıyor, mahallenin çocukları da saklandıkları köşelerden çıkmış, kâh el çırparak, kâh tef çalarak onun tuhaf dansına çanak tutuyorlar.

Derhal yatak odasına yöneldi, komodinin çekmecesinde sakladığı silahı kaptığı gibi üzerinde beyaz gecelik entarisi, ayağında terlikleriyle dik merdivenden aşağı koşup mavi tahta kapıdan dışarı fırladı. Onun bu defa elinde silahla sokağa kadar indiğini gören çocuklar bir anda toz oldular. Pavlo kendini dansına öyle kaptırmıştı ki bakkal altıpatları havaya boşaltana kadar ne müziğin kesildiğinin, ne de sokağın tenhalaştığının farkına vardı.

Akis revolveri elinden bırakmadan dizleri üzerinde zıplayan teğmenin üzerine yürüdü. Pavlo dansa başlamadan önce kendi silahını çıkarıp bakkalın karşısındaki evin dış basamağına bırakmıştı. Doğrulup oraya doğru hamle yaptı ama geç kalmıştı. Akis onu gömleğinin açık yakasından yakaladı, kollarındaki güreş günlerinden kalma kuvvetle ayaklarını bir anda yerden kesti. Pavlo'nun biraz evvel cakayla sırtına attığı üniformasının ceketi yere düştü. Keman, ukulele, tef ve *aman aman* sesleriyle inlemeye alışkın sokakta şimdi çıt çıkmıyordu. Sessizliği bir tek körfezin üstünde pike yapan martıların çığlıkları yırtıyordu. Bir de Akis'in sesi.

"Utanmıyor musun koskoca subay mahallenin namusunu iki paralık etmeye?"

Bütün mahalle Akis'in öfkelenince nasıl kükrediğini bilirdi. Birkaç panjur daha gıcırdayarak açıldı. Bir defasında bakkal çırağı Bulgaristan'dan yeni gelmiş muhacir çocuğuna iftira atmış, kendi cebine indirdiği şekerlemeleri onun aldığını söylemişti. Şekerlemeler bulununca Akis çırağını sokağın ortasında bir temiz dövmüş, "Ulan edepsiz, ulan ahlaksız köpek, eşoğlueşek, ben sana böyle mi terbiye verdim, defol karşımdan, gözüm görmesin seni hınzır *malaka*!"[75] diye öyle bir gürlemişti ki dükkânın önündeki tezgâhtan tulum peyniri çalmak üzere bekleşen kediler bile tezgâhın altına sığınmışlardı.

"İnşallah Akis bu gerzeği bir temiz döver" diye fısıldadı Minas yüzünde huzursuz bir ifadeyle. "Sevmiyorum mahallede böyle yabancıların dolaşmasını. Kızlarımıza sarkıyorlar."

"Kızlarımız da boş değil ama... Panayota bu herife göz süzmüş belli ki. Baksana. Yoksa bu cesareti nerede bulacak? Bizim kızlar çok fena yoldan çıktı oğlum. Hepsi bir askerin dalgası olma derdine düştü. Elpiniki'yi de bir subayla görmüşler. Hem de epey üst düzey bir subaymış. Messageries Maritimes'ın yanındaki barda beraber oturuyorlarmış. *Anglo-Amerikan Bar* var ya orada işte... Bu, ne demek biliyorsun. Kimse yukarıdaki otele çıkmadan o bara inmez *more*."

Minas ağzının içinde anlaşılmaz bir şeyler homurdandı.

Çocuklar saklandıkları yerden Menekşe Sokak'a çıktıklarında Pavlo yakası paçası kaymış, başı öne eğik karakolun arkasındaki lojmanın yolunu tutmuştu bile. O alanı dönüp gözden kaybolana kadar Akis elinde altıpatlarıyla dükkânın kapısında bekledi, sonra balıkçının evinin basamaklarında duran silahı alıp inceledi. Kukuletası başından sıyrılmış, omuzlarına düşmüş, her sabah İngiliz briyantiniyle yatırdığı saçları tepesinde dimdik dikenler gibi açığa çıkmıştı ama halinden memnundu. Bu gösteriden sonra artık karısı onu kız-

75. Gerizekâlı, öküz.

larının namusu konusunda fazla yumuşak davranmakla suçlayamazdı. Enikonu korkutmuştu subay bozuntusunu. Silahını da sabah uğrayıp alsın bakalım gözü yiyorsa.

Yukarı bakınca cumbanın tüllerinin orada bir hareket gördüyse de bunu açık camdan içeri dolan rüzgâra verdi. "Şu harp hayırlısı ile bitse de, huzura ersek" diye mırıldanarak evine girdi, kukuletasını başına geçirip karısını tatmin etmiş bir erkeğin gururu ve iç rahatlığıyla derin bir uykuya daldı.

Panayota babasının çabucak derinleşen nefesini dinleyerek bir süre daha cumbanın tüllerine sarınıp oturdu. Sokakta olup biten tantana onu korkutmuştu. Aya Triyada panayırı konusunda elde ettiği zafer son dakikada şu salak asker yüzünden güme mi gidiyordu yoksa? Uzaktan bir tren düdüğü duyuldu. Aydın garına "hamal" adını verdikleri yük trenlerinden biri giriyordu. Pencereden başını çıkarıp gökyüzüne baktı. Ay körfeze dönmüş, hafiften sararmış, batmaya hazırlanıyordu. Onun solan ışığını fırsat bilen yıldızlar Kadife Kale'nin tepesinde pırlanta gibi baş vermişlerdi.

Panayota çenesini kaldırıp havayı kokladı. Körfezden gelen tuz ve yosun kokusu ciğerine doldu. Kalbindeki aşk ağrısından sarhoş gibiydi. Aya Triyada gecesinin hayali bile ne tatlıydı. O kadar ki neredeyse sırf hayalini yitirmemek için gecenin uzun bir süre daha gelmemesini dileyecekti. Ayaklarını altına alıp yüzünü beyaz tüllere sürdü, sakız ve lavanta kokusunu içine çekti, dudaklarının kenarında kalmış keten helvasının şekerini yaladı. Yüreği ahenkli bir ritimle boynunda atıyordu. Aklını o anda tutmak istedi, orası Stavros'un yokluğunu bile güzelleştiren bir yerdi çünkü. Burun deliklerini açа açа nefes aldı. Bornova'nın yaseminlerini yüklenmiş hafif bir meltem esiyordu.

Ama ah şu oğlan neden Minas gibi, Pandelis gibi penceresinin altında keman, santur çalmaya gelmiyordu sanki? Gelse, onu bu kadar sever miydi? Bu hiç aklına gelmemişti.

Stavros'un yokluğu panayırın hayali gibi kalbindeki aşkı coşturuyor olabilir miydi? Sinek kovar gibi, eliyle bu düşünceyi aklından uzaklaştırdı. Stavros şimdi pencerenin altında belirse, hiçbir şey yapmasına lüzum yoktu. Ne şarkı, ne şiir... Sadece gelsin yeterdi. Onun sevgisini kazanmak için yapabileceklerini düşününce kendi cesaretinden korktu, yanaklarına ateş bastı.

Sarı sokak köpeği Muhtar, nereden bulmuşsa ağzında koca bir kemikle sallana sallana bakkala doğru geliyordu. Onun gelişini gören kediler bir kez daha damlardaki koşturmalarına ara verip dikkat kesildiler. Muhtar bakkalın kapısı önündeki yerini alıp, kemiğini kemirmeye başladıktan sonra ortalık büsbütün sessizleşti. Yusufçuklar bile susmuştu. Panayota yarı beline kadar pencereden sarkıp mehtabın bile terk ettiği Menekşe Sokak'a ümitsizlikle son bir kez daha göz attıktan sonra yatak odasına yollandı, babasının aksine sabaha kadar sürecek çırpıntılı bir uykuya daldı.

Hayalet

Hayaletin sesini Sümbül'ün ağzından ilk defa işittiğimiz gün hava pek güzeldi. Soğuk ama tertemiz. Tam çamaşırlık. Köşkün bahçesinde toprak uyumuş, meyve ağaçları hep yapraklarını dökmüş, eğri büğrü gövdeleri çıplak, kıvranarak gökyüzüne uzanıyorlar. Kuleli Köşk'e taşınalı üç ay, üç hafta, üç gün olmuş tastamam.

Makbule Hala, Hilmi Rahmi'ye Yunan Harbi'ndeki başarılarından dolayı mükâfat olarak verilen bu köşkün uğursuz olduğuna inanıyordu. Sonradan başımıza gelenleri düşünecek olursak haksız da sayılmazdı. Sümbül bile eve ilk girdiğimizde köşkün eski sahibi hanımın tığını üzerinde bırakıp kaçtığı dantele bakıp ağlamıştı. Bir kadının işini öyle iğnesi üzerinde bırakıp apar topar kaçması için nasıl bir telaşa düşmüş olması lazım gelir?

Etrafımız hep yangın yeri. Dilber Dadı bile sokağa çıkmıyor o aralar. Harabeler hep başıbozukla dolmuş, viranelerde uyuyor, sabahlara kadar ölenlerin, kaçanların eşyalarını deşiyorlar. Yerler hep cam kırığı, çivi, bıçak gibi keskin metalle kaplı. Şurada burada piyano tuşları, kararmış kitaplar, çuvalında kurumuş incirler, kemikler, dişler...

Şehirde artık çıt çıkmıyor. Kediler bile sus pus.

Dilber Dadı'yla sabahın köründe tekneyi çamaşırlığın önüne çıkarmıştık. Güneş vuran basamaklara çökmüş çivitte beklettiğimiz ketenleri, çarşafları, bezleri ha babam ovalıyor, çitiliyor, duruluyor, sıkıyor, asıyoruz.

"Bahar gelmeden buraya çapa atmak lazım gelir" diyor o güçlü siyah kollarıyla tekneyi döverken. Başımızı çamaşır teknesinden kaldırıp bahçeye bakıyoruz. Otların üstünde incecik bir kırağı tabakası oluşmuş. Rüzgârsız günlerde, sabah erken denizin üzerinde de oluşur öyle süt gibi, incecik tülden bir katman, sular göl gibi durur. Gözlerim doluyor. Bir yere gidemeyeceğim besbelli artık. Anam babam hep yittiler.

Ömrümün sonuna kadar bu uğursuz Kuleli Köşk'te mahpusum.

Henüz uğursuzluğundan haberim yok ama...

Ellerim ta kollarıma kadar sakızlı, lavantalı sulara batmış. "Yeter kız" diyor Dilber Dadı. Sesi nasıl da ince! Komik kaçıyor bu iriyarı, kapkara kadında öyle cırtlak ses.

"Yırtacaksın hele. Olmuştur sana tertemiz o yastık. Daha neyin lekesini çıkarmaya uğraşıyorsun?"

Verdim, durulasın kendi leğeninde. Kalkıp çamaşırlığa girdim, beyazları suya bastığımız kazandan başka bir parça çektim. Tiril tiril bir gömlek. Işık bir tarafından giriyor, diğerinden çıkıyor. Hilmi Rahmi'nin gecelik entarisi. Göğsünün sol tarafına, cebin oraya elimi koydum, sırtından hayalet gibi izi çıktı. Dilber Dadı kapıda dikilmiş, beyazı karanlıkta çakmaktaşı gibi parlayan gözleriyle bana bakıyor. Elinde ko-

va var. Su doldurmaya mutfağa gidiyormuş. Ateş değmiş gibi entariyi gerisingeri kazana attım.

"Tedbirli olasın ha, bak o elindeki hassas esvaptır."

Başımı salladım. Böbrekleri ağrıyor herhalde. Bir elini beline dayamış, sallanarak yürüyüşünden belli. İçinden "Sümbül Hatun bir çamaşırcı çağırsa ya sokaktan" diye geçiriyordur. İstesek Sümbül sokaktan çamaşırcıyı derhal çağırmaz mı? Daha bir kere bile söylemedik ki. İstiyor ki o söylemeden Sümbül anlasın. Dikişçi de gelsin istiyor. Ütü sırasında kenara ayırdığımız kopuk düğmeli, kol altı sökük çamaşırları, ayakparmağı aşınmış çorapları örüp onaracak bir kız tutalım. Sanki şehirde eliyle iş gören adam kaldı da! Zenginlerin kaçıp terk ettiği köşke yerleştik ya, hemen onlar gibi yaşayalım derdinde. Daha üç ay önce eğri büğrü Bülbül Sokak'ta içinde uğultulu rüzgârlar esen karanlık evde yaşadığımızı unuttu zahir.

Sümbül'ün feryadı şehrin üzerine bela gibi çökmüş sessizliği bir anda yırttı, geçti.

Ben Dilber Dadı'nın yokluğunu fırsat bilip Hilmi Rahmi'nin gecelik entarisini kazandan yine çıkartmıştım. Çığlık çamaşırlığa varınca kumaşı oracıkta bırakıp dışarı fırladım, o soğukta yalınayak, dizlerime kadar ıslak bacaklarımla uyuyan toprağın üzerinde koştum.

Nereye koşuyorum? Bilmiyorum.

Sümbül'ü kurtarmaya değil, orası kesin. Evi talana geldilerse, kaçtığım kimseler onlar da değiller. Ben denize atacağım kendimi.

O zaman anladım. Yarım kalmış bir işim vardı. Kulakları sağır eden o feryattan uzağa, yosunlar ve denizyıldızlarının sessiz krallığına koşuyorum. O krallık ki zaten ceset dolu, ben de onların arasına batacağım. Çocuklar ellerinde bıçaklarıyla o akşamki gibi suya atlayacaklar, boynumdaki kolyeyi koparacak, anacığımın tren rayları üzerindeki son kucak-

laşmamızda titreyen elleriyle parmağıma geçirdiği safir taşlı yüzüğümü cebe atmak için parmağımı kökten kesecekler.

Kararımı çoktan vermişim

Bir çığlığı bekliyormuşum meğer.

Denize koşuyorum.

Sümbül'le köşkün yan tarafındaki beyaz çakıllı yolda göğüs göğse çarpıştık. Üzerinde incecik uçuk mavi karpuz kollu geceliği vardı. Bembeyaz etli sağlam kolları, anaç dolgun göğsü, memelerinin yarısı dışarıda... Her zamanki tarçın ve hanımeli kokusunun yerini keskin hayvansı bir koku almış, sarı kıvırcık saçları yataktan kalktığı haliyle omuzlarından aşağı dökülüyor. Gözleri öyle bir açılmış ki yüzünün yarısı yeşil ışığa kesmiş. Başımı hemen öte yana çevirdim. Çıplaklığında değil, kırılganlığında mahrem bir şeyler vardı.

Ağlayarak kollarıma yıkıldı. Ona koşuyorum sanmış. Onu kurtarmaya koşuyormuşum. Ne gezer bende öyle kahramanlık?

"İyi ki sen vardın o sabah Şehrazat. Sen olmasan aklımı yitirirdim alimallah" dedi durdu sonraları sözlerindeki kinayeden bihaber.

Kollarıma atılmış, tir tir titriyordu. Tombul omuzlarına sarıldım, onu çamaşırlıktan uzak bir köşeye, mermer merdivenlerin oraya yürüttüm. İstemedim Dilber Dadı bizi öyle sarmaş dolaş görsün. İçeride, kapının arkasında kışlık yeşil yeldirmesi asılıydı, onu kaptım, omuzlarına sardım, yanına oturdum. Körfezden yansıyan kırık ışık tam gözümüze giriyordu. Basamaklar kış güneşinde hafif ılınmış. Sümbül hıçkırıyor, karnından vapurların siste çaldıkları sirene benzer bir ses çıkıyor, nefes nefese.

Köşke bir hırsız, bir haydut filan mı girmişti? Yangın yerini deşenler koskoca miralayın evini talana gelmiş olabilirler mi? Bahçe kapısına baktım, sürgüsü sımsıkı yerinde duruyordu. Mutfaktan Midilli mübadili Gülfidan'ın türkü mırıl-

danan sesi geliyor, ileride çiçek tarhlarının orada bahçıvanla Hilmi Rahmi'nin yaveri Selim yere çökmüş sigara içiyorlardı. Her şey günlük akışındaydı. Belki de sadece bir kâbus görmüştü.

Onu sakinleştirmek için ne yapacağımı düşünürken –papatya çayı mı kaynatsam, hamamı yakıp başından aşağı tas tas su mu döksem?– birden havada bir şeylerin değiştiğini hissettim. Kelimeyle ifade edilmeyen bir his cereyanı girdi aramıza. Denizin dibine dalmışız gibi sesler ve renkler şekil değiştirdi. Dönüp baktığımda Sümbül'ün yüzü bir tuhaftı. Yanakları çökmüş, çenesi çarpılmış, aşina olduğum o halim selim ifadesinin üzerine hırçın bir gölge düşmüş. Gözlerini kısarak beni baştan aşağı süzdü. Az evvel çarpıştığımızda fark ettiğim hayvansı koku iyice keskinleşmiş, dudakları daha önce hiç görmediğim bir şekilde dışarı pörtlemişti.

"Sana anlatmam lazım gelen şeyler var."

Ellerim korkuyla ağzıma gitti. Konuşamadığımı unutmuşum. Ses Sümbül'ün sesi değildi. Gözler Sümbül'ün gözleri değildi. O vakit anladım yanımda oturan kadın Sümbül'ün kendisi değildi. Yerimden fırlayıp kaçmak, saklanmak istedim ama mıhlanmış gibi orada, mermer merdivenlerin ılığında kalakaldım.

"Sana anlatmam lazım gelen şeyler var."

Fransızca konuşuyordu.

Omuzlarından yakaladığım gibi sarstım. Sarstım ki kendine gelsin. Ne biçim ses, ne biçim bakış o öyle? Fransızca da nereden çıktı? Yeldirme omuzlarından kaydı düştü, mavi geceliği karnına kadar sıyrıldı, asmadaki olgun üzümlere benzeyen memeleri meydana çıktı. Benim gözümü hırs bürümüş. Memeleri boş verdim, o anda merdivenlerden aşağı yuvarlansa, mermere başını çarpıp can verse umurumda değil. Bir daha o sesi duymaya dayanamam. Beni kanatları altına almış, koruyan, kollayan, besleyen kadını içi saman dolu be-

bekmiş gibi, hayatım o sesin ebediyete kadar susmasına bağlıymış gibi hırpalıyorum.

Bu sahne ne kadar sürdü bilmiyorum. Nihayet soluğu yavaşladı, gözlerine aşina olduğum o yumuşak ışık geri geldi de durdum. Fısıldar gibi, "Hayalet var bu evde Şehrazat" dedi.

Türkçeye dönmüştü. Dönüp yüzüme baktı, anladım mı diye. Yarı beline kadar çıplak olduğunun farkında değildi. Mavi geceliğin karpuz kollarını yukarı çektim, omuzlarına oturttum. Mermere düşmüş yeldirmeyle örttüm vücudunu. Bahçıvan ile yaver Selim bizi o halde görünce arka bahçeye kaçmış olmalıydılar. Köşkün merdivenlerinde yalnızdık.

"Konuştu benimle biraz önce. Birini arıyormuş. Öyle dedi. Şimdi bulmuş."

Yalvarır gibi bakıyor bana.

Hamamı yaktım. Onu soyup sıcak sularla, köpük köpük sakızlı sabunlarla yıkadım. Hatmi çiçeği kaynattığım suları saçlarına sürdüm, içinde gül yaprakları beklettiğimiz susam yağı ile keselenmekten pembeleşen tenini ovdum. Her ne musallat olmuşsa ruhuna, etinden çıksın gitsin diye elimden geleni ardıma koymadım.

Yine de beceremedim.

Çok sonra bitmek tükenmek bilmeyen ömrümün bana lütfettiği gani gani zaman içinde araştırdığımda, bu dünyada işlerini bitirememiş ölülerin, öte âleme göçmeden evvel, daha doğrusu oraya göçebilmek için hisleri kuvvetli kimseleri "işgal ettiklerini" öğrendim. Eski sahiplerinin kaçarken arkalarında bıraktıkları Kuleli Köşk'ün muazzam kütüphanesinde her hususta olduğu gibi medyumluk hususunda da kitaplar vardı. Medyumlar kendi iradeleri dahilinde iki âlem arasında sıkışmış ruhların dünyevi işlerini tamamlamalarına yardımcı olurken, Sümbül gibi kendini bir ölünün kanalı olarak faaliyet gösterirken bulanlar da mevcutmuş. Biz o zamanlar bilmiyorduk bunları tabii. Sümbül'e deli muamelesi ettiysek

cehaletimizden ettik. Yüce Tanrı günahlarımızı affetsin.

Hayaletin ilk ortaya çıktığı zamanlarda İzmir semalarına sıkışmış ruhların sayısı yeryüzündeki biz ölümlülerin sayısından kat kat fazla olmalıydı. Avinaş yıllar sonraki ziyaretinde bana Eylül 1922'de İzmir'de ölenlerin sayısını yuvarlayarak yüz bin olarak kaydettiklerini söylemişti. Şehrin üzerinde süzülen yüz bin adet ruh... Denizin dibi onlara mezar olmuş. Kimisi öldüğünün farkında bile değil, küle dönmüş harabeler arasında deli deli dolanıyor. Huzura ermek için düzülecek hesapları, gömülecek sırları, toprak altında hazineleri, düşman elinde çocukları var. Hepsi Sümbül gibi hissi kablelvuku sahibi, hassas kanallar vasıtasıyla dünyaya dönüp yarım kalmış işlerini tamamlamanın derdindeler.

Hayaletin hâkimiyetine girdiğinde Sümbül mükemmel bir Fransızca konuşuyordu. Bir tek ben değil, evdeki herkes Şark tınılı o Fransızcayı duydu. Hilmi Rahmi'nin ta Viyana'dan İzmir'e getirttiği ünlü sinir doktoru Sümbül'ün doğup büyüdüğü Filibe'de özel muallimelerden Fransızca dersi aldığını öğrenince bu bülbül gibi Fransızca şakıma işinin basit bir teferruat olduğuna karar verdi. Durun bakayım, hatta ne dedi? Hasta sıhhatli beyin fonksiyonlarını yitirirken şuuraltına yerleşmiş hatıralar gibi eskiden bilinen lisanlar da meydana çıkarmış. Bunayan ihtiyarlar, farzı misal, çocuklukta yaşadıkları ülkelerin dillerini konuşmaya başlarlarmış.

Ben bunu duyunca dilimi ısırdım. Hilmi Rahmi ise karısının keçileri kaçırdığına dair yeni bir kanıt duymanın kederiyle sinir doktorunu nane likörü ile ağırladığımız kütüphanede, dudağının kenarından sarkıttığı sigarası, bir aşağı bir yukarı yürümeyi sürdürdü.

Benim aklımda sorular vardı. Konuşabilseydim sinir doktoruna Sümbül'ün dünya yüzünde bir tek İzmir'de yaşayan Katoliklerin konuştuğu o bol şıkırtılı Levanten Fransızcasını da mı Filibe'deki muallime hanımdan öğrenmiş olabilece-

ğini sormak isterdim. Suskunluğun en zor tarafı insanın beynini kaşındıran sorularına cevap alamamasıydı. Öpmek üzere uzandığın dudakların karşılık vermemesi gibi bir şeydi bu. Fakat ne pahasına olursa olsun sinir doktorunun dikkatini çekmemek lazımdı. Sümbül'den çok benimle ilgili bir muamma için İzmir'e çağrılmış gibi Hilmi Rahmi'ye hakkımda sorular sorup duruyordu zira.

Küçükhanım doğuştan mı dilsizdi, yoksa bir şok etkisiyle ansızın mı konuşmaz hale gelmişti? İşitmesinde bir sorun var mıydı? Dilinde bir kesik, bir yara? Peki ya idrak kabiliyeti yerinde miydi? Anadilinin ne olduğunu Hilmi Rahmi Bey biliyorlar mıydı? Aralarında konuştukları Fransızcayı anladığımı fark edince ilgisi büsbütün artmış, bu lisanı kaç yaşında öğrendiğimi muhakkak bilmek istemişti. Beynin konuşma faaliyeti olmaksızın da bir lisanı öğrenebiliyor olması pek enteresanmış.

Konuşabilsem ona bebeklerin de ilk laflarını etmeden çok evvel bir lisanı anlamaya başladıklarını hatırlatmak isterdim. Ama o aralar sırf isimleri başka bir lisana ait diye, o lisanı konuşamayanları bile iki bin yıldır yaşadıkları evlerinden, köylerinden, hayvanlarından, atalarının mezarlarından koparıp yaka paça ülkeden sürmüşlerdi. Yerli yerinde duran dilimi bir kez daha ısırıp, sustum.

Hayalet hep aynı hikâyeyi anlatıyordu. Sinirli tiz sesinin vurguları, es verdiği yerler hiç değişmediği için bir zaman sonra Sümbül Fransızca konuşmaya başlayınca sanki ha babam gramofonun kolunu döndürüyormuşuz gibi gelmeye başladı bana.

Le jour où la fille est descendue du bateau, il y avait tant de monde au port que des mâts on ne voyait même pas le bleu de la mer.

"Kızın gemiden indiği gün liman öyle kalabalıktı ki yelken direklerinden denizin mavisi görünmüyordu. Gemiden inen-

ler hep şikâyet ettiler. Güverteden safi yelken direği, vapur bacası görünüyormuş. Böyle güzel şehre kör gibi el yordamı ile girilir miymiş. *Quel dommage*!"[76]

Dilber Dadı sorardı:

"Ne anlatıyor kuzum Şehrazat, gözünü seveyim konuş da, de bize. Neye kudurur bu kadar böyle?"

Ellerimi iki yana açardım. Ne bileyim ben?

Belki Hilmi Rahmi'yi vaktinde uyarsaydık adamcağız munis hanımının hırçın yüzlü bir Levanten karısı olarak dile gelmesi karşısında o denli dehşete düşmez ve onu köşkün kulesine kapatmak gibi haince bir tedbire başvurmazdı.

Düşünemedik.

Aylar geçti.

Sümbül hayaletin sesiyle Hilmi Rahmi'nin misafirlerinin önünde konuşma evresine geçince işler ciddileşti. Eve girip çıkan çoktu o ara. Hilmi Rahmi panjurlarını kapalı tuttuğu kütüphanede birtakım adamlarla buluşuyordu. Adamlar kâğıt hışırtıları ve fısıltılar içinde saatlerce bir şeyler tartışıyorlar, kim bilir belki de gizli bir plan yapıyorlardı.

"Mühim insanlar bunlar" diye mırıldanıyordu Dilber Dadı mutfakta börek sararken. "Mebuslar var aralarında, bilesin. Bak başlarına, hepsi de şapka takıyor. Her neyin peşindeyse bizim efendi, Allah onu korusun inşallah!"

Mebusların şapka takması mecburi hale gelmişti.

Viyana'dan çağrılan sinir doktorunun Kuleli Köşk'e varışı da işte o zamanlara rastlar. Sümbül fısır fısır çalışan şapkalı adamların doldurduğu kütüphaneye üzerinde eflatun ipek tuvaleti, elinde bir şeri bardağıyla kahkaha atarak dalmıştı. Mükemmel Fransızca konuşuyor, elini öptürmek üzere çatık kaşlı adamlara yanaşıyordu.

Bu hadisenin –rezaletin– ardından Hilmi Rahmi köşke is-

76. (Fr.) Ne yazık.

mini veren kulesini Almanya'da gördüğü kaplıca otellerinin alafranga tuvaletli odaları gibi döşetmeye girişti. Kuyudan çatıya boru döşettirdi. Su çıkmadı tabii. Tazyiki yetişmemiş. Kışladan getirttiği bir tabur nefere iki koca küp taşıttırdı yukarı. Biz de küpleri doldurduk, üstünü tahtalarla örttük. Pencerelere demir taktırdı, bıçak, kibrit, makas, zehir, gazyağı, Sümbül'ün kendine ya da başkalarına karşı silah olarak kullanabileceği ne bulduysa topladı. Sinir doktoru paranoid hezeyanın ilerleyen safhalarda tehlikeli bir hale gelebildiğini söylemişti. Hasta evi yakabilir, kendini ya da aramızdan birini öldürebilirdi. Bunu söylerken burnunun neredeyse ucunda duran çerçevesiz gözlüğünün üzerinden bana bakıyordu. Sonraları Sümbül'ü muayene etmeye kuleye çıkarken de beni yanından hiç ayırmadı.

Bütün hazırlıklar tamamlanınca Hilmi Rahmi karısını kucaklayıp, kristal bir fanusmuş gibi itinayla kuleye taşıdı. Dönerek yükselen dik merdivenlerin alt ucundaki, duvar kâğıtlarının gizlediği kapıya kilit vurdu, bugün bile hâlâ boynumda asılı duran yedek anahtarını zincire geçirip bana verdi. Artık karısına ben bakacaktım. Yemeğini götürecek, yanında oturup gönlünü hoş edecek, odayı temizleyecek, haftada bir de indirip hamamda yıkayacaktım. Sümbül'ü evin içinde ya da bahçede görürse eğer, bundan beni mesul tutacaktı ve o takdirde başıma gelecekler hakkında herhalde az biraz malumatım vardı. Benimle ilk defa böyle sert konuşuyordu. Gözlerim doldu.

Beni sevmesine ne kadar da muhtaçtım!

Karısının boşalttığı yatağında onu ilk defa o gece ziyaret ettim.

Kuleye kapanmak en çok hayalete yaradı. Çenesi iyice açılmıştı. Ben aşağıdan getirdiğim su dolu kovaları küpe boşaltır, deri çantadan çıkmış plakları yerden toplarken o artık hikâyesini hiç kesmeden tam gaz anlatabiliyordu. Dikka-

timi aktarırsam ona ehemmiyet verdiğimi zannedip büsbütün Sümbül'ü ele geçirir diye, dinlemiyormuş gibi yapıyordum. Malumunuz ilginizi, alakanızı neye çevirirseniz o dallanır, budaklanır. Ama köşkün kulesi kadar benim varlığım da onu coşturuyor olmalıydı ki Frenk hayalet basamaklarda yankılanan ayak seslerimi duyar duymaz tiz sesini daha da yükseltiyordu. Hikâyenin tüyler ürperten devamını da bu sırada öğrendim.

"Şamarı indirdim yüzüne. Kapıyı yumrukluyor, bağırıyor, ağza alınmayacak küfürler ediyor. Orospuluğu yetmiyormuş gibi bir de mahalle karıları gibi ağzı bozuk. Kan çeker işte. Babası kılıklı! Kalsın yaz sıcağında o camdan fanusun içinde de cezasını çeksin."

Derken sesi bir perde düşüyor, yalvarır gibi soruyor:

"Yapabileceğim başka bir şey var mıydı? Ha, başka bir şey yapabilir miydim? Mecbur etti beni. Kendi hazırladı bütün bunları. Başka şansım yoktu."

Sonra yine sinirleniyor, Sümbül'ün yumuşacık ellerini pençeler gibi kapatıp tırnaklarını etine batırıyor.

"Üç ay boyunca prensesler gibi baktım ona! Balon gibi şişti de şişti. Limonatalar içirdim, haremdeki sultanlar gibi tavus kuşundan koca yelpazelerle yelledim. Daha ne yapsaydım? Kalsaydı orada sokaklarda piçiyle orospuluk mu etseydi? Ben onun hayatını kurtardım. İşitiyor musun, hayatını kurtardım. Onun da, bunun da!"

Eli bana doğru sallanıyor.

Hayalet burada susuyor, Sümbül hiç soluk almadan, cam gibi gözlerle önüne baktığı birkaç dakikadan sonra kendine geliyordu. Vücudunun işgalinden bitkin, çektiği acının şiddetiyle gün geçtikçe şeffaflaşan yüzünü dizime dayayıp ağlıyordu. Gerçi hayaletin yokluğunda kendine gelen Sümbül de eski Sümbül değildi ya... O meşum hikâyedeki gebe kızcağız gibi gözlerinin etrafı mosmor gölgelerle çevrilmiş, kaşık içi ka-

dar kalmış yüzü kapana tutulmuş bir aslan yavrusu gibi çaresiz ve dertli bir ifadeye bürünmüştü.

Her gün muntazaman saat dokuzda kuleye çıkan sinir doktoru ise hayaletin hikâyesinin gerçekliğine inanmıyordu. Hoş, sivri sakallı ihtiyar hayalete de inanmıyordu ya. Sümbül'ün gözbebeklerine fener tutuyor, kalbini dinliyor, nabzını ölçüyor, hepsini muntazam elyazısı ile defterine kaydediyor, ama hikâyedeki gebe kızcağız öldü mü, doğurduysa bebeğe ne oldu filan, bunlarla hiç ilgilenmiyordu. Ona göre doğum, kan, ebe, hepsi Sümbül'ün şuuraltındaki travmalara dair sembollerdi.

Bir de üstüne Sümbül'ün çocukluğunda Bulgar çetelerin yaktığı Filibe'deki aile konağından kaçarak ta Konya'ya kadar yayan geldiğini öğrenmiş, hatta biraz daha kurcalayınca Hilmi Rahmi'nin ağzından Sümbül'ün annesinin de aklını kaçırarak dağlarda öldüğünü almıştı. Kadın Filibe'den Konya'ya uzanan yolculuğun sonuna doğru han odasında uyuyan çocuk Sümbül'ü terk edip yollara düşmüş, bir daha da dönmemiş. Sümbül'ü Filibe'den beri beraber yolculuk ettikleri Üsküplü bir aile Konya'ya götürüp oradaki uzak akrabalara teslim etmiş. Annesinin ölüsünü de jandarma bir yıl sonra kapılarına getirmiş. Aylardır dağlarda vahşi bir hayvan gibi yaşarmış. Yanına yaklaşanı da ısırıyormuş. Bir grup adam elini kolunu bağlayıp tecavüz etmeye kalkıştıklarında üstündeki herifin boynuna diş geçirmiş, adamın şahdamarı patlamış.

Gasilhanede annesini gören Sümbül onu tanıyamamış. Dolgun göğüslerinin içi boşalmış, yuvarlak karnı içine göçmüş. Saçları parça parça başına yapışmış. Ama o vakitler on iki yaşında olan kızın anasını tanıyamamasının sebebi her şeyden çok ağzıymış. Kadının beyaz dudakları büzüşmüş, ağzının içine kıvrılmış. Köylüler ısırır diye korktuklarından kadının dişlerini tek tek çekmişler.

Sinir doktoru yüzünde hayret ve saklayamadığı bir sevinçle

Hilmi Rahmi'nin karısının mazisine dair anlattıklarını dinliyor, deri kaplı defterine harıl harıl notlar alıyor. Sonra kulede Sümbül'ü –hayaleti– dinlerken notlarına göz gezdirip başını sallıyor, kendi kendine *"Aber ja, natürlich, sehr interessant"* diye bir şeyler mırıldanıyor. Bebek de anası da ve hatta kulede mahpus, sara nöbeti geçirir gibi ağzı köpürerek konuşan Sümbül de umurunda değil.

Ben kahvaltı tepsisini yukarı taşır, onu hamamda yıkarken artık Sümbül'ün yüzüne bakamıyorum. Her gece, karanlık indi mi yatağımdan çıkıp, müptela bir uyurgezer misali koridorun ucundaki odaya yürüyor, beyaz cibinliği aralayıp lavanta kokulu çarşafların arasında yatan kederli kocasının kollarına süzülüyorum çünkü. Orada, panjurların arasında sızan mehtabın ışığında çıplak tenimi saran ipekli gecelik entarisi canlanıyor, ateş gibi yanıyor. Tarih kadar eski aramızdaki bağ. Kollarımı o lanetli gecedeki gibi beline sarıyorum. Doludizgin bir atın terkisindeyiz yine. Sesimi bir tek o duyuyor.

Gün ışığında, gece hiç yaşanmamış gibi sürüyor hayat.

Sümbül benden çamaşır ipi istiyor.

Hayalet değil, Sümbül'ün kendisi bu. Yalvarıyor.

"Gözünü seveyim Şehrazat, bana çamaşırlıktan kalın urgan getir."

Duymamış gibi işimi görüyorum. Sümbül'ün sesi istasyon değiştiren radyo gibi başka dalgaya geçiyor. Başa sarıp anlatıyor.

"Le jour où la fille est descendue du bateau... Kızın gemiden indiği gün liman öyle kalabalıktı ki mavisi görünmüyordu."

Küçük temasların aşkı

"Vre çocuklar debelenmeyin, sandal devrilecek. Fındıkkabuğu gibi bir şey zaten" diye bağırdı kayığın sivri pruvasında

bir kilimin üzerinde oturan Minas. Etrafında sepetler, torbalar; kolunun altında ablası gibi duran Adriana.

"Hadi oradan *malaka*, oturup bize ahkâm keseceğine, gel kürekleri az bir şey sen çek de bir sigara içelim!"

Küreklere asılmış Stavros ile Pandelis soluk soluğa kalmışlardı. Minas oralı olmadı. Yanında mandolinini getirmişti. O çalıyor, Adriana söylüyordu. Yerde ağların dibinde oturan Niko homurdandı.

"Ufacık kayığa yedi kişi binersek devrilir tabii!"

Az evvel dolunay Nif dağının arkasından ateş topu gibi doğmuş; kayığın kıç tarafına, Panayota'nın yanına prensesler gibi kurulmuş olan Elpiniki şaşırıp "Güneşe bakın, ne güzel batıyor" diye bağırmıştı. Bunu işiten oğlanlar kızcağız utancından doğan ay gibi kızarana kadar onunla dalga geçmişlerdi. Hâlâ da gülüyorlardı.

"Söylesene Elpiniki *mu*, güneş o dağların ardından doğacak, sonra aynı yerden mi batacak? Size ne öğretiyorlar Omirion'da *yavri mu*? Nif dağının perilerini mi?"

"Elpiniki bak, bu tarafta bir güneş daha var, o da bu yakadan batıyor. Ha ha ha."

"Var ya çok hainsiniz hepiniz. Bir daha sizinle mehtaba çıkan ne olsun!"

"Mehtap çıktı mı ki? Ben sadece iki tane güneş görüyorum! Ha ha ha!"

Panayota hafifçe arkadaşının kolunu sıktı. Elpiniki sarışın ve Nif dağının efsanevi perileri gibi güzel olduğu için aptalca bir şey söylediğinde büsbütün üzerine gidiyorlardı. Mahallede sadece ikisinin Omirion Lisesi'nde okumaları da hep alay konusuydu zaten. Zengin kızların okuluydu Omirion. Bella Vista'da, Punta'da Kordelio'daki konaklarda yaşayan ailelerin kızları giderdi oraya. Mahalledeki diğer çocuklar kilisenin okuluna devam ediyorlar ve her fırsatta Elpiniki'yle Panayota'ya sataşıyorlardı.

Yanlarından pupa yelken bir İngiliz kotrası geçti. Karanlık denizde yağ gibi kayıyor, suyu hiç yarmadan süzülüyordu. Kızlar altdudaklarını kemirerek kaptana baktılar. Adam şapkasının ucuna dokunarak onlara selam verdi. Yakışıklı adamdı, belki babaları yaşında. Elpiniki kotranın yan tarafına Latin harfleri ile yazılmış ismini heceledi: *Silver Light*.

"Amerikalı mı acaba? Ne dersin Yota? Bize nasıl baktığını gördün mü? Çapkın bir şey. Şşt bana bak, Yunanistan'dan gelen subaylara bizim mahallelerden kız toplayan adamlar varmış, işittin mi? Onlara en pahalısından ipekli kıyafetler diktirip Kraemer'de oda tutuyorlarmış."

"Şşt *vre* Elpiniki. Deli deli konuşma *yia to Theo*.[77] Hem oranın ismi değişti artık. Splendid oldu. Haberin yok."

Stavros'un esmer sırtındaki ince uzun adaleler dalga geri çekilince ıslak kumlarda ortaya çıkan damarlar gibi bir görünüp bir kayboluyordu. Oğlanlar gömleklerini çıkarmış, balıkçılar gibi çıplak kürek çekiyorlardı. Stavros'un yüzmekten genişlemiş omuzları Pandelis'in beyaz, çelimsiz vücudunun yanında büsbütün belirginleşmişti. Delikanlı tıpkı Evangeliki Mektebi'nin müzesinde gördükleri antik Yunan heykellerine benziyordu.

Bu defa arkadaşını dürtme sırası Elpiniki'deydi.

"Kızım, çocuğun içine düşeceksin *more*. Biraz ağırdan sat kendini. Sonra yüz vermez sana."

Sanki şimdi yüz verdiği var da! Panayota bir şey söylemeden yüzünü karanlık sulara çevirdi. Limana inmek üzere alanda bir araya geldiklerinde Stavros onu belli belirsiz bir baş hareketiyle selamlamıştı, o kadar. Haftalardır görüşmemişlerdi halbuki! Onun o umarsız ve hatta sıkkın halini hatırlayınca yüreği sıkıştı, ön tarafta oynaşan Minas ile Adriana'ya bakmamaya çalıştı. Mehtabın gümüşünde deniz

77. Tanrı aşkına.

İzmirlilerin *kürit* adını verdikleri sivri uçlu gondollarla doluydu. Hepsinden kahkahalar, şarkılar, mandolin ezgileri yükseliyordu. Hâlâ İngiliz kotrasının ardından bakan Elpiniki,

"Böyle bir Frenk'e varacağım, bak görürsün" dedi ağların ortasında oturan Niko'nun duyabileceği kadar yüksek sesle. Niko cebinden ağız mızıkasını çıkarıp Minas'ın çaldığı, Adriana'nın söylediği şarkıya katıldı. Mızıkanın tiz sesi karanlıkta çınladı.

Heya mola, Heya lesa, Heya mola, Heya lesa...

Elpiniki'nin suratı asılmıştı. Panayota arkadaşını rahatlatmak için elini onunkinin üzerine koydu. Son zamanlarda Niko'nun Karantina'da yaşayan bir Türk kızına kalbini kaptırdığına dair söylentiler dolaşıyordu ortalıkta. Kızın ailesinin sarayla bağlantıları varmış ve babası öyle zenginmiş ki Kordon'daki otelleri birer birer Frenklerden satın alıyormuş. Olur mu canım hiç öyle şey? Bir Müslüman rıhtımda otel işletir mi hiç? Ayrıyeten Karantina'da büyüyen konak kızı, balıkçı Yorgo'nun oğlu Niko'yu ne etsin? Hem Niko Türk kızına varırsa babası onu evlatlıktan reddeder. Bunlar hep içi boş dedikodulardı. Elpiniki boş yere kuruntuya kapılıyordu.

Benini öpeyim küçük sevgilim,
Yeter ki sen ağlama
Aman aman.

Kerata Minas eline aldığı her türlü aleti ustaca çalmayı beceriyordu. Şimdi de mandolinin telleri küçük hızlı parmaklarıyla can bulmuştu. Adriana'nın sesi de kadife gibiydi. Panayota Stavros'un çıplak karnındaki kasılmadan kıs kıs güldüğünü anladı. İçini ateş bastı. Kolunu kayıktan aşağı sarkıtıp elini denize daldırdı. Su parmaklarının arasından ipek gibi geçti.

Aya Triyada'ya varınca bir evin avlusuna girdiler. Avlu ka-

labalıktı, rüzgârsız gecede sigara dumanı bir bulut gibi masaların üzerine çökmüştü. Çalgıcılar karşılama çalıyor, birkaç adam orta yerde dans ediyordu. Masadakiler oturdukları yerden çalgıcılara kadeh kaldırıyor, isimleriyle çağırıp alınlarına para yapıştırıyorlardı. Hepsi de danslı toplantılarda nasıl davranılacağını bilen kadınlar, erkekler... Adriana hemen çıkmak istedi. Diğerleri de öyle, ama şarap servisi yapıldığını gören Minas biraz kalmakta ısrar etti. Bir masaya oturdular. Niko sandalyenin ucuna ilişmiş, nereden bulduysa artık, kehribar boncuklu bir tespihi havada sallayıp duruyordu. Elpiniki de güya Pandelis ile konuşuyordu ama gözü Niko'daydı.

Salondaki herkes gözucuyla onlara bakıyor, gençlikleri, acemilikleriyle dalga geçiyordu sanki. Panayota'nın canı sıkıldı. Ne işleri vardı yetişkinlerin arasında? Stavros'la tek kelime konuşmamışlardı henüz. Beklemekten, aklı sıra onu kendine bağlayacak numaralar çevirmekten yorulmuştu artık. Önüne konan şarabı bir dikişte mideye indirdi.

Karşılama bitince çalgıcılara bir santur, bir bağlama, iki tane de alınlarına dizdikleri altınları şıkırdatan tefçi kız eklendi. Hep beraber kralı maskara edip, Venizelos'u göklere çıkaran neşeli bir parçaya başladılar. Kızlar teflerini sallayarak masalarda oturanları şarkıya katılmaları için yüreklendiriyorlardı. Komik parçaydı. Minas alkışla tempo tutmaya başladı. Ona diğerleri katıldı. Stavros bile gülümsüyordu. Panayota'nın içi birden sevinçle doldu. Bacağı kendiliğinden uzanıp Stavros'un dizine dayandı, iki bacağın birbirine geçen ısısı yüreğinden ılık tatlı bir şerbet gibi akıverdi. Gözucuyla oğlanın ince bıçakla oyulmuş gibi sert ve muntazam profiline baktı. Masanın üzerinde korkak, titrek dirsekleri birbirine değdi.

Venizelos parçasından sonra çalgıcılar polkaya geçince Stavros poposuna iğne batmış gibi yerinde kımıldandı, dizler dirsekler ayrıldı. Minas şarabını kafaya dikip, sigarasını kül tablasına bastırdı, Adriana'yı kolundan tutup avlunun orta-

sındaki dans pistine sürükledi. İkisi de polka yapmayı bilmiyorlardı ama öteki çiftlere bakarak bir iki numarayı kapmaları uzun sürmedi. Diğerleri Minas ile Adriana'nın cesaretini alkışlarken Stavros da Panayota'yı elinden yakaladı ama ne yazık ki dans pistinin aksi yönüne, kapıya doğru sürükledi.

Adriana'nın tersine Panayota polka yapmayı biliyordu. Omirion'daki züppe arkadaşları teneffüste Elpiniki ile ikisine dans okulunda öğrendikleri adımları göstermişler, kızlar da akşam mahalleye döndüklerinde bitişik evlerinin terasında bu yeni dansı çalışmışlardı. Sokağa çıktıklarında içi buruldu biraz. Şarap da midesini yakmıştı. Ama elinin Stavros'un koca elinde olduğunu fark edince hayal kırıklığının yerini sevinç aldı. Kilisenin etrafındaki daracık sokaklardaki kalabalığa karıştılar.

Onlar avluda otururken sokaklar dolmuş, yazın ilk panayırına denizden, karadan, Kordelio'dan ve Bornova'dan akın akın insanlar katılmıştı. Faytonlardan üniformalı subaylar ve şık hanımlar ile zengin tüccar aileleri iniyordu. Sokakları doldurmuş seyyar satıcılar malları görünsün diye arabaların üzerine kandil asmışlardı. Bu küçük köyde sokakları aydınlatan havagazı lambası bulunmadığı için denizde salınan sandalların fenerleri her zamankinden daha ihtişamlı parlıyordu. Kel kafalı köylü çocukları faytonların dingilinden atlarken "Bu taraftan" diye bağrışıyorlardı. Sıcakta tozda boğuşmaktan üstleri başları batmıştı. Bazılarının ayakları çıplaktı. Hepsi birden tellalın sesinin geldiği yöne, kilisenin önündeki küçük meydana koştular. Aynı faytonlardan inen mavi kurdeleli kızlar da babalarının elini çekiştiriyorlardı. Çil yavrusu gibi sokaklara dağılan çocukları gören tellal sesini yükseltti:

"Alo, alo! Alamet-i Harikalar Cambazhanesi birazdan, alafranga saatle tam dokuzda temsiline başlıyor. Küçükler, büyükler, duyduk duymadık demeyin efenim! *Kiryi ke kiryes*

elate,[78] gelin bakın! Bakın da görün, güzel Smirnimizi kimler şenlendirmiş. Dünyanın en meşhur ip cambazı Arap Kerim Baba. İpte yürür amma bildiğiniz gibi değil! Kerim Baba ipte ellerinin üzerinde yürür, havada takla atar, kedi gibi ipe iner. Çocuklar, büyükler, hanımlar, beyler, tellal Kozmas yalan konuşmaz. *Oriste*, buyurun kendi gözlerinizle görün. *Kita na dis*![79] Yanında meşhur rakkase Dudu Sultan ile Sakız'ın kadife sesli hadım oğlanı Sarı-Haralambis. Bu gece sizler için güzel Aya Triyadamızı şenlendiriyorlar efendiler, hanımlar. *Yasas*! *Yasas*! Hoş geldiniz, safalar getirdiniz. Temsil saat dokuzda başlıyor. Duyduk duymadık demeyin!"

Eli Stavros'un kocaman sıcak avcunun içinde, kalbi küçük bir kuş gibi çarpan Panayota parmak uçlarına kalkıp kilisenin önündeki meydanı dolduran kalabalığın arasından cambazların gösteri yapacakları sahneyi görmeye çalıştı. Kilisenin duvarına çepeçevre dizdikleri mumların rüzgârda oynaşan alevi yüzünü yalayıp geçti. Papazlar içeride, tahta sıralar arasında gezdikçe dışarıya amber ve sandal ağacı kokulu bir bulut çıkıyor, sokaklardan yayılan yanmış şeker, lokum ve gevrek kokusuna karışıyordu.

Panayota, "Stavraki gel helva alalım" dedi onu elinden çekerek. Vay! Stavraki ha? Sadece rüyalarında ona böyle seslenmişti o güne kadar. Belki artık oğlanın yanında rahatlayıp, kendi gibi davranmaya başlıyordu. Belki de şarabın böyle bir etkisi vardı. Canı dans etmek istiyordu.

Stavros cevap vermeden çektiği tarafa yürüdü. Biraz durgun muydu ne? Acaba bir hata mı etmişti? Belki de böyle çocuk gibi helvaya, şekere koşmasını edepsizlik olarak görüyordu. Olgun bir hanımı tercih ederdi. Bella Vista'nın Frenkleri gibi daha on üçüne varmadan nasıl oturup kalkacaklarını

78. Baylar ve bayanlar gelin.

79. Bak da gör!

bilen kızlardan birini mesela... Yanlarından geçen laternanın melodisi içini ezdi. Helvacı ikisine de kâğıda sarılı birer dilim tahin helvası uzattı.

"Senin ismin ne güzel kızım?"

"Panayota efendim."

"*Poli orea. Bravo su*[80] Panayota kızım. İsmin gibi, Azize Meryem anamız gibi ışık dolu olsun ömrünüz. Delikanlı ne şanslısın ki böyle içi de dışı da güzel bir nişanlın var."

Panayota'nın bel kemiğinden yukarı havai fişek gibi bir sevinç kıvılcımı yükseldi. Kendini ağırdan satmak gibi kaygısı olmasa oracıkta sarılıp Stavros'u yanaklarından öpebilirdi. Öylesine mutluydu.

"*Hronya pola* çocuklar."[81]

"*Hronya pola kirye*!"

"Gel, kumsala yürüyelim" dedi Stavros.

Panayota'nın içinde top gibi yükselen sevinç karnında küt diye durdu, yutağına yumru gibi takıldı kaldı. Yine mi karanlık bir köşede öpüşeceklerdi? Bu, insanların arasına karışıp gerçek bir çift gibi davranacakları geceydi oysa. Tek istediği el ele yürüyüp helva yemekti. Ama oğlan elini elinden çeker korkusuyla bir şey diyemedi. Konuşmadan Niko'nun babasının kayığını çektikleri kumsala yürüdüler. Laternanın sesi uzaklaştı.

Stavros sandalların arkasında kalan bir kayaya tırmanması için Panayota'ya yardım etti, sonra o da çıkıp yanına oturdu. Elleri çözülmüştü. Sahile gençlerle dolu kayıklar yanaşıp duruyordu. Bazı çiftler kalabalık sokaklara hiç girmeden hemen kumsalın karanlığına dalıyorlardı. Panayota ellerini Stavros'un görebileceği bir şekilde kucağına, pembe elbisesinin köpüklü eteklerine bıraktı. Dizi dizine değiyordu yi-

80. Çok güzel. Aferin sana.

81. Mutlu yıllar. Sadece yılbaşlarında değil, bütün yortularda söylenir.

ne. Oğlan bir süre asetilen lambalarının yanıp söndüğü denize baktıktan sonra boğuk, çatlak sesiyle konuştu:

"Yota *mu*, sana bir şey söylemem lazım."

Panayota gözlerini kapattı. Başı dönüyordu. Geceyi, mehtabı, yıldızları, yasemin, yanmış şeker ve yosun kokulu serin rüzgârı, davul gümbürtüsü, kadın kahkahaları ve evlerden yayılan müziğiyle topluca o anı içine çekmek için derin bir nefes aldı. Stavros "Yota *mu*" demişti ona. Yota *mu*. Benim Panayotam! İlk defa oluyordu bu. İngiliz Hastanesi'nin duvarı dibindeki karanlıkta öpüştükleri zamanlarda ne ismini çağırırdı ne de sevgi sözcükleri fısıldardı kulağına. Neden sonra gözlerini açtığında sevgilisinin yeleğinin cebinden tütün tabakasını çıkardığını gördü. Sigarasını sarıp yaktıktan sonra boşta kalan eliyle elini tutacaktı muhakkak. Dizini dizine bastırdı.

Sahile pruvasında feneri ışıldayan yeni bir kayık yanaştı. Pos bıyıklı orta yaşlı bir adam hemen aşağı atlayıp kayığı kumsala çekti, sonra da içindeki kadınları birer birer ellerinden tutarak indirdi. Birkaçını kucaklamaya kalkışınca kadınlar şakadan itiraz eder gibi yaptılar. Hepsinin yüzü boyalı, başlarındaki şapkaları müthiş afili idi. Daracık elbiseleri incecik bellerine tam oturmuş, memeleri fırfırlı yakalardan fırlamak ister gibi yarıya kadar açılmıştı. Elpiniki'nin bahsettiği kadınlardı bunlar. Yunan ve İngiliz askerlerinin gönüllerini hoş etsinler diye çeşitli mahallelerden, hatta Aydın'dan, Manisa'dan toplandıkları söyleniyordu. Genelde rıhtımdaki büyük otellerin önündeki yolda otomobillerde gezerlerdi ama demek ki bu gece onlar da herkes gibi panayıra katılmak istemişlerdi. Panayota bu kadınların Kutsal Ruh'a dua ettiklerini hayal bile edemedi. Acaba papaz kiliseye girmelerine ne diyordu?

Stavros kadınların köy sokaklarına dağılmasını bekledi. Sigarası yarıya inmiş, eli uzanıp da Panayota'nın kucağında bekleyen avcunu bulamamıştı hâlâ.

"Bunu senden başkasına söylemedim ve söylemeyeceğim de."

Panayota'nın kalbi yine çırpınmaya başladı. Demek ağa takılmış balık misali yatağında dönüp durduğu gecelerde hayalini kurduğu an nihayet gelmişti. Demek Stavros da ona sevdalıydı. Onu hastanenin duvarına yapıştırıp öptüğü akşamların ertesinde alanda karşılaştıklarında takındığı o kayıtsız tavrı, o sıkkın halleri başka bir şeyden değil, sırf utandığı içindi. Nefesi sıklaştı. Dudaklarını yalayıp avuç içlerini birbirlerine sürdü, annesinin saçlarına tek tek bağladığı pembe kurdeleleri kontrol etti.

Hayallerin etkisinde öyle kendinden geçmişti ki Stavros'un sözlerini duyunca az kalsın yan yana oturdukları kayadan yuvarlanıyordu. Oğlan tam zamanında uzanıp onu kolundan yakaladı, kayaya çekince de bırakmadı, kolunu beline sardı. Panayota boğazından aşağı tatlı ılık bir şerbet akıyormuş gibi hafifçe inledi. Tam başını onun omzuna koyacaktı ki Stavros'un ne dediğinin ayrımına vardı.

"Sen ne? Sen ne yaptım dedin?"

Delikanlı karşılarındaki deniz gibi derin ve uysal, tekrarladı.

"Orduya gönüllü yazıldım."

Uzaklardan laternanın sesi duyuldu. Panayota titremeye başlamıştı. Kilisenin avlusundaki saat dokuzu vurdu.

"Üşüyor musun? Al, ceketimi giy istersen."

Stavros ceketini çıkarıp Panayota'nın pembe fırfırlı omuzlarına koydu.

Şaşkındı. Panayota'nın bu habere çok sevineceğini, kendisiyle gurur duyacağını sanmıştı. Kolunu tekrar beline sarıp onu kendine çekmeye çalıştı. Kız altlarındaki kaya gibi sabit ve ağır, başını önün eğmiş, dikkatle beyaz bağcıklı potinlerini inceliyordu. Nihayet ağzını açabildiğinde fısıldar gibi,

"Ne zaman?" diye sordu.

"Yarın yola çıkıyoruz. İlk evvela Manisa'ya."

Parmaklarını misk yağı ile ovduğu saçlarının içinden geçirdi, gömleğinin üzerine taktığı askılarını çekiştirdi sonra sessizliği doldurmak için,

"Yakında İstanbul'u alacağız *makari*. Sonra bütün Trakya... Halkımıza hürriyet getireceğiz" dedi.

Panayota onu duymamış gibiydi.

"Ama yaşın tutmuyor ki."

Stavros gururla gülümsedi.

"Yaz sonunda on sekizime gireceğimi söyledim. Hem iki aydır günde iki defa talime katılıyorum. Gönüllülerin talim yaptığı yeri teftişe gelen bir subay benden çok memnun kaldıklarını söyledi."

Dönüp Panayota'nın gözlerinin içine baktı. Çatık kaşları gevşemiş, sert yüzü çocuk gibi tatlılaşmıştı. Uzanıp yanağına bir öpücük kondurmak üzereyken kız kolunun altından balık gibi kayıp kumlara atladı.

"Ne hürriyeti *vre* Stavraki! Yetmedi mi Smirni, Aidin? Özgürleştik işte. Daha ne istiyor bu Venizelos?"

Stavros şaşkınlıkla başını salladı. Bütün arkadaşları Büyük Yunanistan hayalinin nihayet gerçekleşmek üzere olduğunu konuşurken bu Panayota'ya ne oluyordu şimdi? Ah ama tabii Bakkal Akis'in kızıydı. Bakkalın geçen yıl Yunan ordusunun gelmek üzere olduğunu müjdelediklerinde alanın ortasında onu ve diğer çocukları nasıl haşladığını Stavros unutmamıştı. Ayrıca Bakkal Akis'in babasının, yani Panayota'nın dedesinin Kayseri'den Çeşme'ye göçtükleri vakit tek kelime Yunanca konuşamadığına dair bir rivayet de vardı. Hatta Akis'in bile Yunancayı ancak Çeşme'de okula başladığı zaman öğrendiğini söylüyorlardı. Karamanlı dedikleri, evde bile Türkçe konuşan Rumlardandı Akis'in sülalesi. Hürriyete karşı duruşlarına şaşmamalıydı.

"Nereye kadar sürecek bu halkları kurtarma savaşı? *Angira*'ya git deseler gidecek misin?"

Böyle bir ihtimal aklına ilk defa düşüyormuş gibi başını eğip düşündü.

"Büyük Yunanistan için ne gerekirse yaparım."

"Yaa!"

Panayota kumların üzerinde ayakta durmuş, elleri belinde alay eder gibi kendisine bakıyordu şimdi. Alev alev yüzüne çıkan öfkesine rağmen sakin konuşmayı başardı.

"Panayota anlamıyorsun. Sınırlarımızı emniyetli hale getirmemiz icap ediyor."

Stavros uzun kolları ve bacakları ile ufacık kayaya ahtapot gibi yapışıp kalmıştı. Yumruklarını sıktı. Bu ne biçim rezaletti yahu! Kızdan bir veda öpücüğü almak istemişti şunun şurası. Cephedeyken hayal edeceği tatlı bir anısı olsun... Avuç içlerinde tatlı bir ten parçasının izi kalırdı belki, şansı varsa yani... Olmazsa Panayota'nın vişne dudaklarının tadı da onu zafere kadar idare ederdi. Ama güzelim gece hiç ummadığı, istemediği bir yola girmişti. Anlaşılan ne meme ne dudak, elleri bomboş gidecekti cepheye. Sıkıntıyla etrafına bakındı. Kumsal boşalıvermişti.

Ondan ses çıkmadığını gören Panayota kendi sesini biraz daha yükseltti.

"Yunan ordusundan bize ne? Biz mi istedik gelmelerini? Burada huzur içinde yaşıyorduk. Bir noksanımız mı vardı? Ne oldu, geldiler de bizi kurtardılar mı? Şu halimize bak! Ne sokakta yanan lamba kaldı, ne çöpleri yerden kaldıran. Şehri bok götürüyor. Çöpçülük etsinler diye artık kadınları işe alıyorlar. Sokaklar hep muhacir, çingene, süprüntü doldu. Bu mudur istediğiniz?"

Stavros yüzünün, kulaklarının yanı sıra kasıklarının da alev aldığını hissetti. Bir şeyler çığırından çıkmak üzereydi.

"Panayota *se parakalo* çok rica ederim sus."

Körfezin ötelerinde, İzmir Kordon'unda havai fişekler patlıyor, mavi, kırmızı, altın renkli ışık seli Aya Triyada gökleri-

ni aydınlatıyor, *klobos* adı verilen içi ışıklı balonlar denizin üzerinde salınıp duruyordu. Beyaz elbiseler içinde genç kızlar Yunanistan'dan yeni gelmiş temiz pak askerlerin koluna girmiş yürüyorlar, çocuklar külah dolusu lokumları bir hamlede yutma yarışı yapıyorlardı. İzmir'de harp o yaz kimsenin çıkacağına ihtimal vermediği bir şeydi.

Panayota'nın ise susmaya niyeti yoktu. Bu Yunan askerleri işgüzarlık edip güya onları kurtarmaya gelmeselerdi, güzel mahallelerinde yaşayıp gidecek, Stavros ile evlenip bahçesine sardunyalar, güller, begonviller ekeceği bir eve çıkacaktı. Anası babası, ninesi dedesi ve onlardan önce iki bin yıldır bu bereketli topraklarda yaşayan ataları gibi sakin, mutlu bir hayatı olacak, turkuvaz sularda balık gibi yüzen çocuklar büyütecekti. Şimdi büyük bir haksızlığa uğramıştı. Boğazına hücum eden yumruyu yutarak babasından duyduklarını sayıp dökmeye başladı.

"Senin Anadolu'daki yollardan haberin var mı? İçecek bir yudum suyunuz olmayacakmış. Yaz ortasında bütün ordu kırılacakmış."

Stavros alçak sesle, "O yüzden gitmem lazım ya. Ben bu toprakların çocuğuyum. Güçlüyüm. Onlar kırılırken ben savaşırım" diye mırıldandı.

Panayota önüne baktı. Birkaç saat önce özene bezene giydiği ipek çoraplarından, kısa etekli pembe entarisinden nefret ediyordu şimdi. Yutkunarak gözyaşlarını geri itti.

Stavros kayadan aşağı atladı, kumlara bata çıka yürüyüp onun karşısına geçti, iki parmağıyla Panayota'nın çenesini tutup yüzünü ay ışığına çevirdi. Genç kızın uzun siyah saçları rüzgârda dağılmış, kurdeleleri buklelerinin ucuna kaymıştı. Öfkeden çok keder içindeydi ama oğlan o sırada bunu anlayamadı. Kendini savunma derdindeydi.

"Panayota yenilginin bizim için ne manaya geleceğini biliyor musun?"

"Biliyorum tabii. Büyük Yunanistan hayallerinizin sonu demek. Yine Türklerin idaresine gireceğiz. En azından limana yeniden gemiler girmeye başlar. Erkekler işsizlikten bütün gün kahve köşelerinde pinekleyeceklerine işlerine dönerler. Her şey eskisi gibi olur. Hal böyle olunca ben sultan ve hatta Kemal tarafından yönetilmeyi aksi Steryadis'in adamlarına bin defa tercih ederim."

Stavros karanlıkta bir şeyin havada yay çizerek yükseldiğini gördü ama bütün şiddetiyle Panayota'nın yanağına inene dek o şeyin kendi eli olduğunu anlayamadı. Yüzüne tokat yiyen Panayota geriye sıçradı, ayağı bir taş parçasına takılınca tökezledi, dengesini kaybedip yumuşak kumlara puf diye iniverdi. Elleriyle yüzünü kapatmıştı.

Stavros koşarak yanına çöktü. Nasıl böyle bir şey yapmıştı? Panayota elini yüzünden çekmeyince telaşa kapıldı. Tek gözünü de kapatmıştı. Yoksa o şuursuzluk anında kızcağızın gözüne yumruk mu atmıştı? Eyvah! Bakkal Akis'in elinden hayatta kurtulamazdı artık.

"Yota *mu*, çok üzgünüm. Sevgilim, çok özür dilerim."

Kız bir eli yanağında, vişne dudaklarını ısırmış, yerde bir noktaya bakıyordu. Kömür gözleri iyice büyümüş, ince uzun yüzünün tamamını ele geçirmişti.

"Panayota, sevgilim affet beni. Birden ne olduğunu anlayamadım. Ne olur izin ver, bakayım bir şey olmuş mu?"

Panayota elini yavaşça yanağından çekip başını kaldırdı. Karanlıkta bir şey görünmüyordu. Stavros ne zamandır tuttuğu nefesini salarken elini kızın yanağına değdirdi. Alev alev yanıyordu. Vurduğu yeri uzanıp öptü. Panayota kızgın mıydı, ağlıyor muydu? Kürek çekmekten sertleşmiş sağ avuç içi yavaş yavaş yanağından boynuna, pembe beyaz elbisesinin kurdeleli yakasına doğru indi. Panayota gözlerini yine kapatmış, dudaklarını dişliyordu ama itiraz eder gibi bir hali de yoktu. Biraz önce bir şeylerin çığırından çıkacağını düşü-

nürken Stavros'un aklında bu hiç yoktu. Zaten evlenene kadar o işi Hiotika'daki evlerdeki kadınlardan başkası ile yapmayı hayal bile edemezdi. Hele hele öpmekten ileri gitmeyi hiç düşünmediği Panayota ile asla! Fakat nasıl olduysa birden kendini kızın üzerinde buluverdi.

Kumsala çekilen kayıkların fenerleri sönmüş, bütün yolcular Aya Triyada'nın sokaklarında kaybolmuştu. Alamet-i Harikalar Cambazhanesi'nin temsili başlamış olmalıydı. Karanlıkta kayanın arkasında yapayalnızdılar ve Panayota gözlerini yummuş, altında içi saman dolu bir bebek gibi yatıyordu.

"Sevgilim, güzelim, Yota *mu*..."

Kâğıt gibi sert taftanın örttüğü bacakların iç tarafı kaymak gibiydi. Hiotika'daki kadınların ipek çoraplı bacakları bile böyle yumuşak ve pürüzsüz değildi ve kız hâlâ hayır dememişti. İşte o zaman Stavros'un aklına ilk defa belki de çok yakında dağları aşar, çölleri geçerken ölebileceği ihtimali geldi. Asker ölüm fikri ile haşır neşir olmalıydı tabii ama Stavros onu sahici bir ihtimal olarak o ana kadar hiç düşünmemişti. Bu hayal aklında çakar çakmaz yüzlerce kıvılcım kasıklarını tutuşturdu, ılık yumuşak kumların üzerinde yatan Panayota'yı hayatına sarılır gibi omuzlarından kavradı ve bütün gücüyle kendini onun derinlerine bıraktı.

Ay körfezin karanlık sularına vuruyor, Katina kızının yolunu gözlediği cumbada uyukluyordu. İyi ki de uyukluyordu yoksa üzerine titrediği pırlantasının alanın oradan sünnet çocukları gibi bacaklarını ayırarak yürüdüğünü görecek ve telaşlanacaktı. Uyumasaydı, Panayota'nın asi siyah saçlarına kendi elleriyle bağladığı onlarca minik pembe kurdelenin çözülmüş, birçoğunun da yitmiş olduğunu da fark edecekti. Kızının pembe tafta eteğinin altındaki çıplaklığını yürüyüşündeki tuhaflıktan anlayacaktı belki ama kana bulanmış çamaşırını kimsenin bakmadığı bir anda kayıktan karanlık sulara bıraktığı aklına gelmeyecekti.

Uyanık olsaydı eğer, onu alana kadar getiren Stavros'a veda bile etmeden Menekşe Sokak'a giren Panayota'nın karşıki evin duvarına dayanıp ağlayışını, yanına yanaşan Muhtar'ı görünce gözyaşlarıyla yol yol lekelenmiş yüzünde bir an beliren tebessümü görecek ve belki o zaman kızı ile geçen bahar aynı duvara yaslanıp ağlayan o Frenk kadın arasındaki şaşırtıcı benzerliğin farkına varacaktı.

Ama cumbanın içindeki sedire uzanmış, uyuklayan Katina Yağcıoğlu bunların hiçbirini görmedi.

Ertesi sabah gün doğarken uyanıp kızına katmer almaya limandaki Zakas Pastanesi'ne yürürken kederli düdüğünü öttüren Afyon treninin, Stavros'u bir daha geri getirmemek üzere gül kokulu şehrinden uzağa taşıdığını da bilmiyordu. Taze, parlak ilk yaz güneşinin aydınlığında yeşile kesmiş bayırlara bakarak nedensiz yere bir dua okudu sadece. Dağlara doğru hızlanmakta olan trenin açık pencerelerinden içeri altın tozlar yağıyor ve üçüncü mevki kompartımanında oğlanlar kanlarını kaynatan bir büyük fikrin hayaliyle tahta koltukların üzerinde kıpırdanıp duruyorlardı. Daracık yatağında bir o yana bir bu yana dönen burnu tıkalı Panayota'nın ise artık uyanmak için bir sebebi kalmamıştı. Aya Triyada panayırında sadece Stavros'u değil, küçük temasların aşkını da yitirmişti. Gözlerini yumup yüzünü duvardan yana çevirdi.

Yılbaşı

"Edith Hanım hazırlar mı? İçeri girmeyeceğim. Sen geldiğimi haber ver bir zahmet Hristo."

Kâhya Hristo her zamanki ağırbaşlı tavrı ve kafasından geçenleri ele vermeyen ifadesiz yüzüyle Avinaş'ı bol ışıklı hole aldı ve merdivenin arkasında gözden kayboldu. Avinaş bir elbise fırçası bulmak umuduyla aynanın sağına soluna, kapının arkasındaki portmantoya ve şemsiyeliğe baktı. Hatuniye

Camisi'nin oradan buraya kapalı karoçayla gelmesine rağmen şehrin tozu üstüne başına, saçlarına, kalıptan yeni çıkmış saten şeritli fötr şapkasına sinmişti. Çaresiz ceketinin omzundaki tozları eliyle silkeledi, cebinden zincirli saatini çıkarıp baktı.

Yediye beş var. Gecikiyorlar. Canı sıkıldı.

Onları götürmesi için konsolosluğun otomobillerinden birini ayarlamıştı ama kış günü bozuk yollarda Bornova'ya varmaları nereden baksan yine bir saat sürerdi. Thomas-Cook'ların köşkünde düzenlenen yılbaşı partisine misafirlerin sekiz civarı varmaları rica edilmişti. Dokuzda yemek servisi başlayacaktı.

İnadına mı böyle davranıyordu bu kadın?

Altın varaklı aynada ceketin bordürleri ile uyumlu kadife boyunbağını, şapkasını düzeltti, dönüp bir de yeşil frakının kuyruğuna yapışmış tozları silkeledi, yeni yağladığı bıyığını çekiştirdi. İzmir'in bütün Frenkleri, Levantenleri, üst düzey ordu mensupları ile yerli zenginlerinin toplanacağı yılbaşı balosuna geç kalmak Avinaş'ın tahammül sınırlarını zorlayan bir durumdu. Edith onun saat konusundaki hassasiyetine saygı göstermeyi bir türlü öğrenememişti.

Şapkasını konsolun üzerine bırakıp holü geçti, üç adımda oturma odasına vardı. Kapıda kâhya ile burun buruna geldiler.

"Ne oluyor, söyler misin Hristo?"

Sesi istemediği kadar yüksek çıkmıştı. Sandığından da gergindi demek. Eliyle ağzını örterek öksürdü. Kâhya odaya geçmesi için ona kapıyı tuttu. Avinaş sabırsız adımlarla içeri girince de arkasından usulca kapattı.

Tavandaki avize yakılmamış, duvarda asılı idare lambalarının loş ışığında odaya bir kasvet çökmüştü. Ortalık her zamanki gibi darmadağınıktı. Avinaş bu odaya her girişinde Edith'in hizmetçilerine karşı fazla rahat davrandığını düşünmeden edemiyordu. Pencerenin önündeki sehpada çay tepsisi unutulmuş, yere bisküvi kırıntıları dökülmüş, parkeye süt damlamıştı. Lacivert kadife koltukların birinin üzeri tepeleme kitap doluydu.

Edith'in üst kattaki kütüphanesinden okumak üzere indirdiği kitapları bu odada biriktirme alışkanlığı vardı. Koltuğun altına yarıya kadar içilip söndürülmüş sigaralarla dolu kristal küllük itilmişti. Küllükten yükselen izmarit kokusu odadaki esrar dumanına ve bir köşede unutulmuş fincandan gelen kuru telve kokusuna karışıyordu.

Avinaş'ın hassas burnu sızladı.

İdare lambalarının loş ışığında önce Edith'i seçemedi. Hatta bir an kâhyanın onu beklesin diye bu odaya aldığını düşündü. Ama hayır. Maalesef ki hayır. Edith de odadaydı. Üstü koyun postu kaplı divanda ayak bileklerine kadar inen dökümlü su yeşili tuvaletinin buruşmasına aldırmadan uzanmış, bir yandan çubuğunu tüttürüyor, diğer yandan yarı kısık gözkapaklarının arasından sönmeye yüz tutmuş şöminedeki kızıl kor odun parçalarını seyrediyordu. Ayağından çıkarıp attığı iskarpinlerinin biri divanın altına kaçmıştı. Öteki görünürde yoktu.

Avinaş hayret ve öfkenin aynı anda başına sıçradığını hissetti.

"Edith *mon amour*[82] ne yapıyorsun?"

Kadın cevap vereceğine başını arkadaki sırma işli yastığa bırakıp kim bilir ne zamandır ciğerlerinde tuttuğu dumanı havaya bıraktı. Yüzü mavi bulutun içinde kaybolurken beyaz ipek çorapların sardığı ayaklarını salladı.

"Edith, saat yediyi geçti. Çıkmamız lazım. Ayarladığım motorlu araba ve şoförü istasyonun orda bizi bekliyor. Edward saat sekizde orada olmamızı bilhassa rica etti."

Edith gözlerini açmadan mırıldandı.

"Ah Edward! Edward ve yüzyılın yılbaşı balosu... Ah bu İngilizler, illa ki dakik olacaklar. Üşenmeyip davetiyelerine bile not düşüyorlar. 'Konuklarımızın davete varış saati husu-

82. (Fr.) Sevgilim.

sunda hassasiyet göstermeleri münhasıran rica olunur.' Ha ha ha! Sen de tutup onlara özeniyorsun ya Avinaş *darling*."

Su yeşili tuvaletinin açıkta bıraktığı ince uzun kolunu yere sarkıtıp çubuğu halının üzerine bıraktı, sonra zorlukla başını kaldırıp Avinaş'ın yüzüne baktı.

"Saç tuvaletimi nasıl buldun? Zoi yaptı."

Avinaş yaklaştı. Edith başının etrafına kalın siyah bir türban sarmış, tam ortasına da elmas bir broş yerleştirmişti. Gençliğinden kalma kuzguni siyah saçları türbanın bittiği yerde, tam başının tepesinde koca bir topuz olarak duruyor, erken yaşta kırlaşan saç dipleri de türbanın altında saklanıyordu. Gözlerine çektiği rastık ve başına doladığı bu türbanla Hintli prenslere benzemişti. Bu yeni bir moda mıydı yoksa sevgilisi onunla dalga mı geçiyordu?

"Çok yaraşmış. Edith, hadi kalk lütfen."

Kadın kaykıldığı yerden biraz dikleşip, elbisesiyle aynı renk damla biçimli uzun küpelerini düzeltti. Boynuna üç tur doladığı inci kolyesi bir tarafa savrulmuştu.

"Elbisen buruşuyor ama, hadi Edith."

Avucunun içinde tuttuğu saatine baktı. Yediyi yedi geçiyor. Edith dirseğinin üzerinde dikilmiş yerden aldığı çubuğu ateşlemeye çalışıyordu. Avinaş tek adımda divana varıp kadının elinden fildişi çubuğu kaptı.

"Edith ne oluyor Allah aşkına? Böyle mühim bir gecede nedir bu lakayt tavırlar?"

Edith konuşmaya başlamadan önce, bir süre antika Uşak halısı üzerinde küllerini dökerek yuvarlanan esrar çubuğunu izledi.

"Nesi mühimmiş bu kadar bu gecenin *Sir* Avinaş? Yoksa *sri* Avinaş mı demeliyim? *Sir sri* Avinaş! Pek münasip olmadı mı? Bir kitap okuyorum. Yazarı sizin oralı. Şairmiş ama bu benim okuduğum kitabı maneviyata dair. Sen de seversin. İnsanın yolculuğu kuraldan aşka, disiplinden hürriyete, ahlaktan ma-

neviyata doğru giden bir yolculuktur diyor. Dur bakayım ismi neydi? Bu *sri* işini de oradan öğrendim. Saygıdeğer kimselerin isminin başına ekleniyormuş. *Sir* yerine *sri*, ha ha ha!"

Kendi esprisine uzun uzun güldü. Avinaş'ın yüzü asılmıştı. Bunu görünce yatakta oynaşırlarken yaptığı gibi Yunancaya döndü.

"*Ade vre*[83] Avinaş *mu*, bozuldun mu? Çok iyi bir yazar. İnsanın içindeki kötülük için de şey diyor... Dur bir dakika, ne diyordu? Şurada bir yerde olacaktı kitap."

Avinaş çaresizlikle esmer ellerini birbirine sürterek minik ayakların dibine, divanın ucuna oturdu.

Edith'in esrar bağımlılığı son yıllarda iyice başını alıp gitmişti. On iki yıl önce ona içi dolu nargile hediye ettiği güne şimdi lanet ediyordu. Nargile hâlâ yukarıda yatak odasında duruyor ve Edith artık esrar çekmeden ne uyuyabiliyor ne de ağız tadıyla sevişebiliyordu. Cemiyet toplantılarına bile ayık kafayla katılamaz olmuştu. Herkes onun iyice tuhaflaştığı konusunda hemfikirdi. Sohbetin olmadık yerinde kahkaha atıyor ya da konuşan kişinin lakırdısının bitirmesini beklemeden çekip gidiyordu. Bazen de bir köşede yüzünde gizemli bir tebessümle oturup kalıyordu. Onun yerli yersiz attığı kahkahalarından ve kalın sesiyle yaptığı yorumlardan korkan eski arkadaşları yanına varmaya cesaret edemiyorlardı.

Divana serili kuzu postu fırından yeni çıkmış francala gibi yumuşak ve sıcaktı. Anlaşılan Zoi burayı sıcak su şişeleriyle önceden ısıtmıştı. Edith'i bu sıcak afyon yatağından kaldırıp kış gecesine çıkarmak sandığından da zor olacaktı.

"Hristo'ya söyleyelim sana bir kahve yapsın."

"İstemez. İyiyim ben. Kafam gün gibi açık."

Bunu derken başını tekrar sırma işli minderlere bırakıp bacaklarını Avinaş'ın kucağına yerleştirdi.

83. Haydi bre.

"O zaman kalk gidelim. Böyle giderse yemeğe bile geç kalacağız. Çok ayıp!"

"Çok ayıp, çok ayıp!" diye papağan gibi tekrarladı Edith.

Avinaş gözlerini kapatıp bir nefes aldı. Şeytan diyor indir şunun suratının ortasına bir tane, tut kolundan tık arabanın içine, bak bakalım sonra bütün gece sesi çıkıyor mu?

"Esas ayıp olan nedir biliyor musun Avinaş?"

Gülmesi kesilmiş, iki kaşının arasındaki derin çizgi belirmişti.

"Asıl ayıp olan bizim hâlâ balolarda vals ediyor, polka oynuyor olmamız."

"Neden öyle diyorsun? Cihan Harbi'nden beri kaç balo oldu ki? Yıllardır herkes evinde oturuyor. Cemiyet ilk defa bir araya gelecek bu gece. Edward baloların balosu olsun diye çok uğraştı, sen de biliyorsun. Amerika'dan bir caz orkestrası bile getirtmiş bu gece için."

"Bizim değil diye şimdiki harbi yok mu sayalım yani? Biz yüzyıllardır bu ülkede yaşamıyor muyuz? Hadi sen daha yeni geldin. Bir diyeceğim yok. Benim ailem Smirni'ye 1700'lü yıllarda yerleşmiş. O zamandan beri Fransızlığımız bir tek şu konuştuğumuz lisandan ibarettir. O da bir tuhaf tınlar, biliyorsun. Aile ağacımıza bak, Fransa'da doğmuş tek bir şahıs bile bulamazsın. Baloların balosunu tertipleyen Thomas-Cook ailesi diyecek olursan, en azından üç nesildir Şark ticaretini ellerinde tutuyorlar. Kervan ve deniz yolları yetmedi, şimdi demiryollarına da el koydular. Sigorta şirketleri, madenler, bankalar, ithalat-ihracat hep onların ve baloya davetli mühim dostlarının elinde. Sahip oldukları imtiyazların, sultandan kaptıkları ihalelerin sonu yok. Bak şu hale... Onların yüreklendirmesi sayesinde Yunan askeri ile Türk çeteleri şu dağların ardını yakıp yıktılar, bütün köylüyü birbirine düşürdüler. Canım ülke kan ağlıyor. Bütün bunların karşısında bu çocukların harbi bizim harbimiz sayılmıyor mu yani?"

Elini Türk ve Rum hizmetçilerin birlikte çalıştığı mutfaktan yana salladı. Avinaş gözünü artık tamamen sönmüş şömineye dikmişti. Alçak sesle konuştu.

"Edith bir yerlerde harp daima vardır. Kâinatın başından beri insanoğlu bir yandan yaratmış, bir yandan da savaşmıştır. Bugün sana ait olan dün bir başkasınındı ve yarın bir diğerine geçecek. Yıkım ve doğum her daim birbirini tamamlar, iyilik de kötülük de bu âlemde kendi tezahürünü bulur. Harplerin bitip dünyanın sulha ereceği bir zaman asla gelmeyecek ama senin sayılı günlerini tamamlayıp buradan ayrılacağın gün gelecek. Tanrı'nın sana lütfettiği bu bahtiyar hayatı memnuniyetsizlik içinde geçirmek günahların en büyüğü. Senin de herkes gibi bir vazifen var bu hayatta. Hadi lütfen."

Edith çocuk gibi şımardı.

"Benim için en bahtiyar hayat şimdi burada."

Bacağını uzatıp minik ayağıyla halının ucuna yuvarlanmış çubuğunu kendine yaklaştırmaya çalıştı. Sevgilisi müdahale etmeye niyetlenince de, onun elini kucağına çekip, iki bacağının arasına yerleştirdi.

"Ya da burada."

"Edith rica ediyorum kes. Üst düzey subaylar, generaller ve konsolosluğun ileri gelenleri baloda olacaklar. Gecikmemiz beni müthiş müşkül bir vaziyete sokuyor."

Edith küskün küskün dudaklarını şişirdi. Avinaş ona yakından bakınca rastık aldatmacasının ardında gözlerinin esrardan küçülmüş, kanlanmış olduğunu fark etti. Ayağa kalktı. Edith esnedi.

"Git, git, sen tek başına git. Daha âlâ. İstemiyorum o züppelerle aynı muhitte bulunmak ben."

"Komik olma rica ederim. Beraber gideceğiz elbette. Haydi."

Avinaş kolundan yakalayıp Edith'i afyon yatağından kaldırmaya çalıştı.

"O, ho ho! *Sir sri* Avinaş ağır olunuz. Size zevceniz olmadı-

ğımı hatırlatmak isterim. Bensiz de pekâlâ bir toplantıya katılabilirsiniz. Hatta niçin başka bir hanımla randevulaşmadınız ki? Eminim bu davete sizin kolunuzda girmek isteyecek bir alay genç hanım mevcuttur. Civar evler hep subay peşinde koşturan Parisli, Londralı kızlarla doldu taştı. Sokağa bile değil, şu benim balkona çıkmanız kâfi. Eminim hepsi baloların balosuna gidebilmek için yanıp tutuşuyorlardır. Buyurun. *Oriste.* Balkonun yerini göstermeme lüzum yok herhalde."

Kolunu çekip Avinaş'ın elinden kurtardı, ayağa kalkıp çubuğu yerden aldı, divanın başucundaki sehpada duran gümüş kutudan çıkardığı bir çimdik otu lüleye yerleştirdi. İpek çorapları ile antika halının kızıl turuncu yeşil çiçekleri üzerinde, şişmiş badem gözlerini Avinaş'ın yüzünden ayırmadan Mösyö Lamarck'ın pipo çakmağıyla çubuktaki morlu yeşilli otları tutuşturdu.

Avinaş'ın yüzüne düşen gölge loş ışıkta bile seçiliyordu. Edith son zamanlarda evli olmadıklarını pek sık hatırlatır olmuştu. Eski yarası durduğu yerde usul usul kanıyordu.

Yıllar önce, ilişkilerinin ilk yılında, Avinaş, Manuel Usta'ya yaptırdığı elmas yüzüğü cebine atıp Edith'in kapısını çalmış ve ondan karısı olmasını istemişti. Tesadüf bu ya Edith de Avinaş'ın her bir dakikasını ince ince tasarladığı o güzelim nisan gününde gelinlik kız gibi etekleri yerleri süpüren bembeyaz kat kat bir elbise giymiş, başına da dudaklarıyla aynı renk kirazlarla süslü bir hasır şapka takmıştı. Yeni evinde başlayan hür hayatının verdiği hafifliği ruhunda, mutluluğu kömür karası gözlerinin tatlısında taşıdığı yıllardı. Vasili Sokak'taki evin bahçesinde, süs havuzunun kenarında yan yana otururlarken (Avinaş bu sahneyi de aynı böyle planlamıştı) bahar serinliği tenlerine taze bir ürperti veriyor, erik ve badem ağaçlarından dökülen çiçekler ayaklarının altına pembe beyaz bir halı gibi seriliyordu. Her şey aşklarının bir elmas yüzükle mühürleneceği bu mutlu gün için bir araya gelmiş gibiydi.

Ama işte, şanssızlık bu ya haftalardır yazıp çizdiği, üzerinde düşünüp, rıhtımda yürürken içinden tekrarladığı, tekrarladıkça değiştirip, düzeltip yeniden yazdığı konuşmasını bitirdiği an hınzır rüzgâr İzmir'e ilk geldiği günkü gibi Avinaş'ın şapkasını başından kapıp uçurmuş, Edith de bunun üzerine küçük bir kız gibi kıkırdamıştı. Hayatının en mühim anının rüzgâr tarafından kesilmesi kâfi derecede sinir bozucuydu ama Avinaş esas Edith'in onun sözlerinin büyüsüne kapılmak yerine rüzgârın oyunuyla eğlenmesine içerlemişti.

Fakat bu minik kahkaha da şapkasını başına geçirip geri döndüğünde karşılaştığı manzaraya nazaran pek masum, pek önemsizdi. Taş havuzun kıyısında, ayakları badem çiçeklerine bulanmış genç Edith beyaz eldivenli parmakları arasında evirip çevirdiği koca elmas taşlı yüzüğü altın kabartma çiçeklerle süslü kutusuna koymuş, gerisingeri kendisine uzatıyordu zira.

Genç casus başarıdan başarıya koştuğu hayatında yenilgi nedir bilmemiş, tanımamıştı. Bu sebeple Edith'in eline tutuşturduğu kutunun anlamını çözmesi biraz zaman aldı. Denizin bile planlarını desteklercesine çini bir havuz gibi ışıldadığı bir gündü. Paskalya arifesinde bütün şehir de gelin gibi süslenmiş, masa örtüleri kolalanmış, dükkânların önlerine balonlar, taverna kapılarına rengârenk ampullerin aydınlattığı lambalar asılmıştı. Avinaş yüzüğü taktıktan sonra nişanlısını Kordon'da gezmeye götürmek üzere körüklü, cilalı Viktorya tipi bir fayton bile ayarlamıştı. Şimdi bu umulmadık aksaklık karşısında kaşları havaya kalkmış, yüzüne hayret dolu bir ifade yayılmıştı.

Oysa karşısında Edith, kara gözlerinde muzip pırıltılarla gülümsüyordu. Avinaş onun ince narin yüzünde utancın ve pişmanlığın izlerini boş yere aradı, tek görebildiği hasır şapkanın deliklerinden sızan güneşin genç kadının pembe beyaz yüzünde oynadığı benek benek oyunlar oldu. İşte ancak o za-

man avcuna batıp duran kutuyu ceketinin cebine atmayı akıl etti ve bahçenin siyah demir kapısına yürümeyi başarabildi. Ayarladığı fayton sokağın köşesinde genç nişanlıları bekliyor, basamakları, el yapımı pirinç fenerleri güneşin altında neşeyle pırıldıyordu. Arabacıya selam bile vermeden düğme derili arka koltuğa tek başına oturdu ve oradan uzaklaştı.

Edith onu Hintli olduğu için reddetmişti. Fransız değildi. İngiliz de değildi. Hiçbir şey değildi. Beyaz kadın kara erkeği kısa bir süre kendi zevki için kullanmıştı sadece. Muhakkak ki kendini bir başkasına, Sporting Kulüp'teki balolarda dans ettiği o yüksek sosyete Levanten züppelerinden birine saklamıştı. Aksi takdirde demin yüzünde gördüğü kendinden emin o tebessümünün, suçluluk duygusundan arınmış o ifadenin başka nasıl bir açıklaması olabilirdi?

Genç casusun bütün şüpheleri su yüzüne çıkmış, o şüphelerin açtığı yaralara tuz basılmıştı. Avinaş önemsiz, değersiz, ikinci, hatta üçüncü sınıf bir insandı. Oxford mezunu da olsa, İngilizler için de çalışsa, bu gerçek değişmiyordu. Öyleydi işte. Annesi mektuplarında müstakbel karısının çoktan ayarlandığını, Avinaş'ın Bombay'a yapacağı ilk ziyarette izdivacın gerçekleşeceğini yazıp duruyor, Avinaş da saygı ve sevgi sözcüklerini eksik etmediği cevaplarında bu konuya inatla değinmiyordu. Edith ile evlendiğini annesine bildirince Bombaylı gelin meselesinin kapanacağından emindi. Başta belki kızacaklardı ama nihayetinde "Fransız gelin" fikri onların da hoşlarına gidecekti. Ne de olsa oğulları geleneksel bir Hintli değildi, Avrupa'da tahsil görmüş modern bir adamdı. Ailesi onu anlayacaktı.

Şimdi her şey değişmiş, Avinaş yenilmişti. Kordonun taşlarında tıngır mıgır giden arabanın arka koltuğunda elini ceketinin cebine atıp altın çiçek kabartmalarının süslediği kutuyu çıkarttı. Manuel Usta yüzük kadar bu kutuyla da uğraşmış, altına dört minik ayak monte etmişti. Ne ince, ne zarifti! İti-

nanın, güzelliğin, kıymetin, yani sevdanın simgesiydi. Şımarık Edith ne anlayacaktı ki? İlk fırsatta yola çıkıp şu yüzüğü annesinin ayarladığı kızcağızın parmağına takmalı, sonra da onu alıp İzmir'e dönmeli. Edith'in de, züppe Levantenlerin de canı cehenneme. Türk paşalarınki gibi bir konak yaptırıp Kordelio'ya yerleşecekti. Önünde kendi iskelesi, sandalı, çocuklarının balıklar gibi yüzeceği hususi deniz hamamı...

Evet, davul dengi dengine...

Dedesi onun yerinde olsa sonraki günleri İzmir Mevlevihanesi'nde tefekküre dalarak geçirirdi herhalde ama Avinaş acısını Hasan'ın kahvehanesinde suyunda eriklerle kirazların oynaştığı nargilesini tüttürerek uyuşturmayı tercih etti. Hasan'ın otları kahvecinin öne sürdüğü gibi sahiden de şifalıydı. Pamuk kedinin uzandığı divanda, avcunun içinde nargilenin marpucuyla otururken Avinaş'ın ruhuna bir hafiflik, zihnine bir berraklık hâkim oluyor, dedesinin tabiriyle "küçük aklı"nın dert ettiği şeyler ufalanıp gidiyor, daha o sabah yüreğinde bir ağırlıkla uyandığına inanası gelmiyordu. İnsan kendini düşünme faaliyetinden özgür kılınca demek böyle hissediyordu. Hafif, tatlı, kaygısız... Fakat esrarın etkisi gidince yüreğindeki külçe bütün ağırlığıyla geri dönüyordu.

Sonra birden nasıl olduysa, gökte ayın tamama erdiği bir mayıs gecesi kahveden tanıdığı bir grup İttihatçı zabitle önce Café Klonaridis'e, oradan Kraemer'in birahanesine, oradan da Meyhane Boğazı'nda Aristidi'nin tavernasına savrulduğu bir işret ve sefahat âleminin sonunda hiç niyeti yokken kendini Vasili Sokak'ta buldu. İttihatçı arkadaşlarından ayrılırken aklında Kordon'da biraz yürüyüp hava almaktan başka bir şey yoktu. Oradan bir faytona atlayıp Namazgâh'taki hanına, yer döşeğine dönecekti.

Gece yarısına az bir şey kala Kordon'da tramvay hâlâ işliyor, gazinoların önünde sonsuz kafileler halinde gençler dolaşıyordu. Avinaş'ın gözleriyse seyyar satıcılardan aldıkları

helvaları, kuruyemişleri atıştıran ailelerden çok karanlığın bütün görünmeyen köşelerini tutmuş sevgilileri fark ediyordu. Rıhtım, halk arasındaki adıyla *ke,* limandan ta Punta'ya, kadar âşıklarla dolmuştu. Mehtabın ışığında gümüşe kesmiş kayalıkları bile ateşli denizkızlarının kollarında can veren denizciler, Nif Dağı'nın perilerinin baştan çıkardığı tanrılar kapmıştı. İşte suların ortasında beliren fisto bir etek ucu, karanlıkta çakan bir sigara ateşi, boğuk bir kahkaha sesi...

Burnun ucundaki ahşap iskeleye kadar yürüdükten sonra ne yapacağını bilemedi. Gündüz olsa sığ havuzları ve terası ile Eden banyolarının etrafı hıncahınç insan dolu olurdu ama gece vakti tesis ıssızdı. Caddenin diğer tarafındaki kafe açık olmasına rağmen, o gece boştu. Az ileride Aya Triyada'ya yolcu taşıyan sandallar paydos etmiş, tahta iskeledeki halkalara bağlı, usul usul sallanıyorlardı. Onların ötesinde yelkenlerini toplamış bir tekne demir atmıştı. Geri döndü. Araba bulabilmek için, hiç de gerekli olmadığı halde istasyona doğru yürümeye başladı.

Vasili Sokak'a girdiğini uzaktan Edith'in evini görünce anladı. Havagazı fenerlerinin yeşilinde bütün evler sessizliğe gömülmüştü. Demek ayakları kendi aklı dışında bir güçten komut almış ve onu buraya taşımıştı. Kafası da yüreği kadar karışık halde sokakta yürüdü.

Birden durdu.

Nikolas Dimos'un gözlerden uzak diye bilhassa seçtiği içerlek yedi numaranın üst kat balkonundan karanlık sokağa soluk sarı bir ışık sızıyordu. Mıknatısla çekilmiş gibi oraya yürüdü. Uyuşmuş beyninin içinde tek bir düşünce deniz feneri gibi yanıp sönüyordu: Edith Hanım koynunu doldurmak için hiç vakit kaybetmemişti. O sakız ve lavanta kokulu beyaz ipekten cibinliğin içinde başka bir adamla, bir Alman subayı ya da garden-partilerde rasgeldi mi sohbetlerine doyamadığı o Ermeni entelektüellerinden biriyle inleye inleye se-

vişiyordu. Kim bilir belki de yine zavallı bir koyu tenli ikinci sınıf vatandaşı ya da bir Türk delikanlısını yatağına almıştı şimdi de. Malum egzotik erkeklere özel bir merakı mevcuttu.

Kendisi İttihatçı dostların anlata anlata bitiremedikleri, "Muhakkak gelip tadına bakmalısın azizim" diyerek onu götürmek istedikleri o evlerdeki baldan tatlı kızlarla sevişmekten kaçınsın, Matmazel Lamarck ilk dolunayda koynunu hemen bir başkasına açsın!

Pekâlâ, o halde!

İçkinin verdiği kafa karışıklığıyla hissedebildiği tek duygu olan öfkeye sarılıp mermer merdivenleri ikişer üçer atlayarak yukarı çıktı ve vargücüyle taş binanın kapısını yumruklamaya başladı. Açılmazsa kıracaktı ama kapı beklediğinden çok önce, üçüncü yumruğunu indirmeden açılıverdi. Avinaş yatılı hizmetçilerden biriyle karşılaşmayı bekliyordu. Vasiliki mi, Stavrula mı onlardan biriyle işte. Edith'i her ziyaret edişinde bıyık altından gülen kızı bir hamlede sinek gibi duvara yapıştırıp yukarı, Edith ile âşığının seviştiği yatak odasına koşacaktı. Karşısında hizmetçi kız yerine Edith'in kendisini görünce birden ayakları birbirine dolandı, az kalsın mermer merdivenden gerisingeri sokağa yuvarlanıyordu.

Tüm sarhoşluğuna rağmen Edith'in kapının arkasındaki portmantodan aceleyle sırtına geçirdiği bej pelerinin altında beyaz ince askılı geceliğinden başka şey olmadığını fark etmişti. Kadının saçları omuzlarından aşağı, kuyruksokumuna kadar kıvrım kıvrım iniyor, merdiven başından kaptığı kandilin ışığında yüzünde gölgeler dans ediyordu. Çok güzeldi. Öfke kızıl bir dalga gibi içinde kabardı.

Edith uzanıp kapı eşiğinde sallanan Avinaş'ı kolundan yakaladı, sonra da hiçbir şey söylemeden onu şöminenin hâlâ yandığı oturma odasına aldı, üstü koyun postuyla örtülü divana oturttu, gürültüden uyanan hizmetçi kızlara çay servisi yapmalarını söyledi.

O mehtaplı mayıs gecesinde Edith'in oturma odasında, şömine başında otururken Avinaş iki şeyi net bir biçimde anladı.

Birincisi, ömrü boyunca Edith'ten vazgeçemeyecekti. Onu hayatında tutabilmek için ne lazımsa yapmaya, bu oyunu onun kurallarıyla oynamaya hazırdı. Evlenmek istemiyorsa evlenmeyecek, başka bir ülkeye taşınmak isterse onunla gidecek, Bombay'daki ailesini derin bir kedere boğacağını bile bile Edith'in yakınında geçireceği çocuksuz bir hayata razı gelecekti. (Avinaş evlenmeye yanaşmayan bir kadının anneliğe hiç ilgi göstermeyeceğini tahmin ediyordu.) İkincisi, kanına zehir gibi yayılan bu kıskançlığı Edith'i sevdiği sürece hep duyacak ve ilişkilerinde daima bir şeylerin noksan kaldığı hissinden kurtulamayacaktı.

Edith'in yatağında başka erkek yoktu. Olmayacaktı da. O geceki sakin, ihtirastan çok hasret ve sevgi dolu sevişmeleri sırasında Avinaş karısı olmayı reddeden bu kadının ömrü boyunca kendisine sadık kalacağını anladı. Onun başlıca rakibi bir Alman subayı, Ermeni entelektüeli ya da Türk delikanlısı değil, Edith'in yalnızlık tutkusuydu.

Edith'in elini yüzünde hissedince kendine geldi, kafasına üşüşen anıları savuşturup ayaklandı. Saat yedi buçuğa geliyordu. Maziyle hesaplaşacak vakit yoktu. Edith gelmiyorsa, Thomas-Cook'ların yılbaşı balosuna tek başına gidecekti. Fakat Edith –Hayret!– çoktan iskarpinlerini ayağına geçirmiş, yüzünde tatlı bir tebessümle ayakta onu bekliyordu.

Hristo'nun tuttuğu kapıdan geceye çıktılar. Yıldızların ışığı yeryüzüne buz olarak iniyordu sanki, hava öyle soğuktu. Rıhtımda daha şimdiden yeni yılı kutlamak üzere havai fişekler atılmaya başlamıştı. Samanyolu ve yıldızlar aysız semaya gönüllerince yayılmış, insanlara göz kırpıp duruyorlardı. Edith kürk mantosuna sarılıp Avinaş'ın koluna girdi, vücudunu ona yasladı. Türbanlı başını uysalca öne eğmişti. Şehirde tek bir yaprak bile kıpırdamıyordu. Şimdilik onun yok-

luğunda, şehri fişek patlamalarının bile örtemediği tuhaf bir sükûnet sarmış, fitilleri ateşlenmiş renkli *klobos* balonları göklerde asılı kalmıştı. Yakındaki Anglikan Kilisesi'nin yeni yılın gelişini müjdeleyen çanı çalmaya başladı.

Avinaş'la Edith Vasili Sokak'tan İstasyon Meydanı'na çıkan maltataşlarıyla kaplı yolu sözü tüketmiş yaşlı karı kocalar gibi hiç konuşmadan yürüdüler.

İntihar

Boynuna geçirdiği ipek kuşağın ucunda sallanan Sümbül'ü ben buldum. Kulenin kirişlerinden birine asmıştı kendini. Sarışın başı o ara yeni idam edilen İzmir suikastçılarının gazetede çarşaf çarşaf yayınlanan fotoğraflarındaki gibi tuhaf bir açıyla göğsüne düşmüş, beyaz çıplak vücudu açık pencereden esen rüzgârla sanki bir şarkıya eşlik ediyormuş gibi boşlukta sallanıyor, beyaz ayakları birbirine çarpıp duruyordu. Kafesli pencereden kuleye dolan bir tutam güneş ışığında tozlar yanı başlarındaki ölüme meydan okurcasına havada neşeyle oynaşıyordu.

"Yarabbim, bu kuşağı nereden bulmuş?"

Az sonra Hilmi Rahmi, onu kilitlediği kulede Sümbül'ün bir tekmede yıktığı kalın kitapların arasına çöküp böyle inleyecekti.

Öyle ya Sümbül'ü oraya tıkmadan evvel odayı beraber temizlemiştik. Hayaletin oyununa gelip kendisine ya da bizlere zarar vermesini engellemek için kulede bıçak, keski, ip, ne varsa toplamış, geride bir kibrit çöpü bile bırakmamıştık. Alt taraflarında minik pirinçten muslukları bulunan su küplerine başını daldırmasın diye Hilmi Rahmi ağızlarına tahta çakmış, ipek başörtülerini bile toplatmıştı. Uç uca ekler de kendini asar diye. Yine aynı sebepten Sümbül pembe karyolasında çarşafsız şiltede yatıyordu. Akşam oldu mu elim-

de uzun bir çıra ile kuleye çıkıp tavanda asılı kandilin fitilini ben ateşliyordum. Kandil Sümbül'ün boyunun yetişemeyeceği yükseklikte asılıydı. Vakıa kitapları üst üste dizse ona da erişirdi ya, sinir doktorunun aksine ben garibimin evi yakmak gibi bir maksadı olduğunu hiç zannetmiyorum.

"Yarabbim, bu kuşağı nereden bulmuş?"

Kulak kesilip sesinde benden şüphelendiğini ele veren minicik bir tını aradım. Yoktu. Biz kadınlara kıyasla erkekler bazen nasıl da kuzu gibi masum olabiliyorlar. Hal böyle iken şahit olduğum onca zulmü hep erkeklerin edişini nasıl açıklamalı? Kadınların çevirdiği dolaplar karşısında çocuk gibi masumlaşan erkek nasıl oluyor da dünyadaki bunca vahşetin sorumlusu olabiliyor?

"Demek sabahlığının cebine bakmayı ihmal etmişiz."

Az evvel kesip de Sümbül'ün ölü vücudunu kucakladığımız ipek kuşağın kirişte hâlâ düğümlü parçasına baktım. O incecik şey mi Sümbül gibi etli butlu kadının canını alan? İnanasım gelmiyor bir türlü. İnsan ne kadar kırılgan, ölüm ne kadar kolay bir şey!

Herkesin kalbi Hilmi Rahmi'ninki gibi temiz değil tabii. Daha Sümbül'ün cenazesi kalkmadan hakkımda dedikodular çıktı, köşkü dolduran kalabalıktan yükselen fesat fısıltılar kendimi kapattığım kuleye kadar yükseldi. Evet, doğru. Sümbül'ün kocasıyla sevişiyordum her gece. Âşığımın ince uzun parmaklarının tenimde dolaşmasını, bastırdığı bütün insani duygularını sadece vücuduma değil, kulağımdan ruhuma boşaltmasını nasıl dört gözle beklemeye başladığımı artık bu ileri yaşımda gizlemeye lüzum yok.

Biz sevişirken birbirine karışan terimiz kendine has kimyası, gül ve tütsü karışımı kokusuyla bir bulut gibi havada asılı kalıyor, sükûta gömdüğümüz sözler, inleyişler, çığlıklar zirve anında içimizde havai fişekler gibi patlıyordu. Hilmi Rahmi zevkin doruğundayken kendini tutamıyor, kulağı-

ma bana mı, Sümbül'e mi, başka bir kadına mı söylediğini hiç bilemediğim sevda sözleri fısıldıyordu. Onun tütün kokulu başını boynuma, rakı tatlısı dudaklarını kulağıma dayayarak ettiği sözleri dinlemek, vücudumda gizlendiğini o güne kadar bilmediğim o koyu tatlı zevk nehrinden bile güzeldi.

Bütün bunlar yine de bazı sivri dillerin iddia ettikleri gibi ablam gibi sevdiğim Sümbül'ün ölümünü ellerimle hazırladığım anlamına gelmiyor elbette.

Onun tavandan sarkan ölüsünü bulduğum sabah aynada gördüğüm yüzüm solgun ve ince, altları mor halkalı gözlerim ise orantısız ölçüde iri ve parlaktı. Evvelki gecenin artçı zevkleri vücudumda hâlâ tatlı tatlı sızlıyordu. Kuyruksokumuma kadar uzamış saçlarımı siyah bir perde gibi yüzüme döküp kokladım. Hilmi Rahmi'nin üç günlük sakalının boynumu gıdıklayan hatırasıyla içim çekildi. Yerimde duramıyordum. Heyecan ve zevk, suçluluk ve utancı silip götürmüştü. Huzursuz bir mutluluktu hissettiğim. Sevda dedikleri bu muydu?

Sümbül'ün balını, kaymağını, üzüm sirkesinde beklettiğimiz zeytinlerini tepsiye dizerken her seferinde bir şeyleri unuttuğum için kilere beş, belki altı defa girdim çıktım.

Bu öyle tuhaf bir histi ki heyecanımın kederli Sümbül'ü de mutlu edeceğini düşündüğüm bile oluyordu. Geceleri gizlice kollarına süzüldüğüm erkeğin onun kocası olduğunu unutmuştum. Sümbül'ün kocası Hilmi Rahmi gündüzleri köşkte rasgeldiğim mesafeli, çatık kaşlı, yakışıklı miralaydı. Sabahın alacasında ince uzun parmakları ile en derinlerime dokunan, kulağıma "Sen bir tanem, çok kıymetlim, tek hakikatimsin" diye fısıldayan adam ise başka biriydi.

Aşina bir ikiliğin girdabında boğuluyor, Sümbül de vücudumu, yüreğimi, ruhumu kasıp kavuran harikulade duygular geçidini hissetsin, benimle birlikte sevinsin istiyordum. O heyecanlar ki bir başkasının şahitliğinde artacak, sadece gece koynuna girdiğim erkeğin kollarında değil, hikâyemi din-

leyen herkesin huzurunda tekrarlanıp pekişecekti. O vahim eylül gecesinden beri ilk defa konuşmak için delice bir arzu duyuyordum.

Tepsideki çayı dökmek pahasına kulenin dönerek yükselen merdivenini ikişer ikişer tırmandım. Dışarıda, pencerenin önündeki dut ağacının meyve yüklü dallarında serçeler dutlara dadanırken cıvıldıyor, minik ballı gagalarıyla birbirlerini çağırıyorlardı. Aşağıda birisi, –Hilmi Rahmi herhalde başka kim olacak?– gramofona Kuleli Köşk'ün eski sahiplerinden kalma bir plak koymuştu. Benim eski hayatımdan bildiğim bir Amerikan şarkısıydı çalan.

Every morning, every evening
Ain't we got fun?
Not much money, oh, but honey
Ain't we got fun?

Asırlık ömrümün bu ileri safhasında anlıyorum ki Sümbül'ü kulenin tavanında asılı bulduğum o sabah bu neşeli Amerikan parçasının bulunduğu plağı gramofona yerleştirdiğine göre Hilmi Rahmi de benim gibi coşkuluydu. Belki onun da konuşmaya, anlatmaya, söze dökülen tecrübenin hazzında yüzmeye ihtiyacı vardı. Bir ihtimal o da göğüskafesine sığmayan bir sevinçle yemek odasında şarkının sözlerini mırıldanıyor, ya da parmaklarıyla masanın ahşabında tempo tutuyordu.

Ben Sümbül'ün boşlukta sallanan tatlı beyaz vücuduna bakıyordum.

Dilber Dadı sonraları benim o sabahki çığlığımı duyduğunu öne sürdü. Hatırlamıyorum. Müziğin yemek odasının penceresinden bahçeye, dut ağacının dallarından iki kat yukarıya bizim bulunduğumuz kuleye kadar yükseldiğini hatırlıyorum o kadar. Bir de Sümbül'ün yüzüne düşmüş saçlarında güneşin acımasız güzellikteki oyunlarını, şeffaf beyaz me-

melerinin ölüme meydan okurcasına semaya dikilmiş pembe başlarını, kadıncağızın kendi ölümünden korkmuş gibi karnında, kollarında dikilmiş kalmış sarı tüylerini...

Cenaze sonrası kalabalığının köşkten tamamen çekildiğinden emin olduğum bir sabah usulca saklandığım kuleden mutfağa indim. Ortalık ağarmıştı ama köşk henüz uykudaydı. Her yere Sümbül'ün yokluğu sinmişti. Nereye baksam onun elinin değdiği bir kavanozu, silinip temizlenmesi için talimat verdiği bir lekeyi görüyor, bohçacı Yasemin'in müstehcen şakalarını dinlerken tutamadığı bir kahkahasının yankısını fayanslarda duyuyordum.

Kilerin kapısında Hilmi Rahmi ile burun buruna geldik. Üzerinde önceki günden kaldığını tahmin ettiğim bej keten takımı vardı. Buruşmuş. Kır saçları büsbütün beyazlaşmış, günlerdir tıraş olmadığı için iyice uzamış sakallarına da kırlar düşmüş. Avurtları çökmüş, teni zeytunimsi bir renk almış. Karanlıkta çakıltaşı gibi parlak görmeye alıştığım ela gözlerinde renk sönmüş.

Yarabbim, bir haftada bir insan bu kadar mı ihtiyarlar?

İki avucum öğütmeye götürdüğüm kahve çekirdekleriyle doluydu. Ne yapacağımı bilemedim. O da şaşırmıştı. Eliyle sakalını sıvazladı. Pek biçareydi. Geçmem için kenara çekildi ama mutfaktan çıkmadı. Tuhafıma gitti koskoca Hilmi Rahmi'yi mutfakta görmek.

Kahveyi öğüttüm. Mangalı yaktım, pişirdim, fincanlara boşalttım. Başıyla bahçeyi işaret etti. Yaz sabahlarında, kavurucu sıcakların henüz başlamadığı o erken saatlerde Kuleli Köşk'ün gölgeli bahçesi pek keyifli olurdu. O önde, elimde gümüş tepsiyle ben arkasında kameriyeye doğru yürüdük. Ayağımızın altında, kızıl toprak yumuşacıktı. Dutlar yerlere dökülmüş, arılar birinden diğerine konup duruyor, hava estikçe Sümbül'ün yol kenarına diktiği lavantalardan taze, serin bir koku yükseliyordu.

Kameriyenin altındaki işli demir sandalyelerin minderlerine düşmüş kuru yaprakları temizledim, karşılıklı oturduk. Burnuma tuz ve yosun kokusu doldu, kaybettiğim bütün insanların acısı bir yumru olup boğazımı yaktı. Fincanımı dudaklarıma götürdüm. Karşıyaka vapuru tembel tembel düdüğünü öttürüyordu. Günlerden pazar mıydı bugün? Çanlar da benimle aynı tarihte suskunluğa gömülmüş oldukları için bilemedim. Vapurların nişanlılar, subaylar, bir zamanların Kordelio'sunda arzı endam eden genç kafileleriyle dolup taşan halleri gözümün önüne geldi.

Hilmi Rahmi kahvesini bir dikişte bitirmiş, sigara içiyordu. Gözlerimin yaşarmasını dumandan sanıp sigarayı diğer eline geçirdi, avurtlarında tuttuğu dumanı rüzgâra bırakıp kendi kendine konuşur gibi mırıldandı.

"Başta bir tek ellerini görmüşüm. Konya'da çarşıda patates seçiyordu. Mor çarşafın içinden çıkan güvercinler gibiydiler. Muhtarı yanıma katıp da istemeye gittiğim o ürkek beyaz ellerdi işte. Çarşafı kaldırınca altından sapsarı bir kız çocuğu çıktı. Gözleri Acı Göl'ün suyu gibi berrak. Kaptığım gibi de doğru İzmir'e. Akrabaları zati garibanı başlarından atmaya dünden hazırlar. Yanımda tedirgin atardı adımlarını. Ne etsin? Bildiği bir Filibe var, bir de Konya'ya giden yol. Çok sevdi İzmir'i, pek çok... Rıhtıma otellere götürürdüm bira içmeye, utanır, köşeye otururdu. Ben kapatayım, yoldan geçenler görmesin isterdi. Sonra o da alıştı, gülmeyi yeniden hatırladı. Amma sonra işte çocuklar oldu, harp oldu, ayrılık, yangın... Sonra bu bela... Ah yarabbi!"

Bitkin yüzü ağlamaklı, güllerle bezeli çiçek tarhının ötesinde görünmeyen denize doğru baktı. Ben sevdiğim adamı genç yaşında, taze gelinini İzmir'e ilk getirdiği zamanlarında tahayyül etmeye çalıştım.

İki Çeşmelik'in orada, Bülbül Sokak'taki evde, taşlığın kapısında duruyor, ağzının kenarından yine böyle bir siga-

ra sallandırmış, batan güneşin pembeye, eflatuna boyadığı bulutları seyrediyor. Girit işi körüklü çizmelerini lacivert külot pantolonunun dizlerine kadar çekmiş, belindeki deri kuşağında iki adet tabancası, başında kalıptan yeni çıkmış patlıcan moru fesi ile pek alımlı... Eve gelmeden berber dükkânına uğramış, sakal tıraşı olmuş, sarı kumral bıyıklarını yağlamış, limon kolonyası sürünmüş...

Birden mutfağın bahçeye açılan kapısının orada bir hareket oldu. Gülfidan kalkmış kuyudan su çekiyor, yan gözle bize bakıyordu. Sırtımı dikleştirdim. Basit bir cariye değil, Sümbül'ün yokluğunda evin hanımı olduğumu anlasın diye fincanlarımızı işaret ettim. Beş dakika sonra ifadesiz bir suratla dibimizde bitip ikinci kahvelerimizi servis etti.

Hilmi Rahmi biz kadınlar arasındaki tansiyondan bihaber bir sigara daha sardı, kâğıdı kuru beyaz dudaklarına yapıştı. Güneş arkamızda yükselmiş, bahçeye kuru ot kokuları yayılmaya başlamıştı. O an bana öyle geldi ki Sümbül, hayaletten önceki zamanlarındaki zarif suretiyle kameriyeye girdi, boş bıraktığımız üçüncü sandalyeye ilişiverdi. Hilmi Rahmi de benimle aynı şeyi hissetmiş olmalı ki bir vakittir yumduğu gözlerini açıp karşımızdaki beyaz boyalı ağır demir sandalyeye bakıp öksürdü. Sonra birden yerinden kalktı.

"Kalk, giyin. Seni bir yere götüreceğim."

Gayriihtiyari demir sandalyenin kollarına yapıştım. Eğildi, iki eliyle çenemi tutup yüzümü yüzüne çevirdi. Bütün kederime, korkuma rağmen içim titredi. Güneşten gözlerim kamaşmış gibi başımı güllerden yana çevirdim.

"Korkma rica ederim. Çok kısa bir gezinti bu. *Mia volta.*[84] Lütfen itiraz edip de hatırımı kırma."

Korkuyla yüzüne, orantısız büyüklükteki kulaklarına baktım. Feri sönmüş ela gözlerinde yaşlar mı vardı?

84. Bir gezinti.

Kuleli Köşk'e taşındığımızdan beri ilk defa sokağa çıkıyordum. Civardaki Frenk evleri yeniden dolmuş. Sarı başlı oğlanlar köşklerini çevreleyen duvarların üstüne kuşlar gibi dizilmişler, saçlarına büyük beyaz kurdele bağlamış kızlar bir evden diğerine koşuyorlar. Bir kısım Frenkler yangın zamanı kaçıp da iki üç yıl kaldıkları Malta'dan, Avrupa'dan dönmüşler, dönmeyenlerin evlerine de Hilmi Rahmi gibi subay aileleri yerleşmiş.

Kuleli Köşk, Aydın Garı ya da bizim eskiden aramızda söylediğimiz ismiyle Punta İstasyonu'nun pek yakınındaymış. Beş dakikada vardık. Yan yana yürüyerek yüce çınar ağaçlarının gölgesindeki meydanı boydan boya geçtik. Yangın buraya kadar varmadığı için meydana bakan yeşil kesme taş ve mermerden yapılmış evler eskisi gibi duruyordu. Derin bir soluk aldım. Bülbül Sokak'tan Kuleli Köşk'e taşındığımız sabah üstü açık otomobilden gördüğüm kayıp şehrin hayaleti ile karşılaşmayacaktım. O gün yollarda o kadar çok ağlamıştım ki Sümbül kocasına güvercinleri anımsatan elleriyle gözlerimi kapatmak zorunda kalmıştı.

Hilmi Rahmi bir rüya âlemindeymiş gibi hayranlıkla etrafa bakıyordu.

"Tablo gibi meydan *den ine*[85] Şehrazat? İngiliz'in yerlere dizdiği şu döşeme taşlarının muntazamlığına bir bak Allah aşkına. Onca talana, çatışmaya, faciaya rağmen bir taş bile yerinden oynamamış. Üstelik tertemiz. Ne toz, ne çamur. Yağmur yağınca pırıl pırıl parlar bunlar. Filhakika kartpostal gibi bir yer."

Önde Hilmi Rahmi, arkasında ben garın önüne yanaşmış arabaların oradan geçip yatay binanın geniş kapısından içeri girdik. Meydandaki düzen ve huzur burada da sürüyordu. Tavanlara yakın pencerelerdeki renkli camlardan süzülen mavi

85. Öyle değil mi?

kırmızı yeşil ışık ceviz konsolların aynalarında oynaşıyor, bekleme salonunun duvar kenarlarına dizilmiş tahta sıralar ağırbaşlı bir sessizlik içinde yolcularını bekliyordu. Hilmi Rahmi oturdu. Ben de yanına. Ellerimi kucağımda kavuşturdum. Duvarlarda asılı kocaman ablak suratlı saatler olmasa istasyonda değil de kilise sıralarında oturduğumu sanabilirdim.

"Her şey bir anda nasıl değişti. Şehrin can damarı kesildi. Sessiz soluksuz yitik bir ülke oldu burası. Sümbül'le ilk geldiğimizde nasıl hayat ve heyecan doluydu ortalık halbuki. Şık güzel hanımlar, tertemiz beyefendiler, fırıldak çeviren parlak gözlü çocuklar..."

Hilmi Rahmi dirseklerini buruşuk pantolonunun dizlerine dayamış, yüzü iki avucu arasında, huşu içindeki atmosferi bozmamak için fısıldayarak konuşuyordu. Onu duyabilmek için ben de öne eğildim.

"Bir istasyon şefi vardı. Yanakos Efendi. Üniformasını bir görsen! Nasıl şatafatlı. İngilizlerden öğrenmiş o da alçak sesle konuşurdu. İriyarı, pos bıyıklı bir adamcağız. Kaşları da bıyıkları kadar kara ve gürdü. Kapıyı tutan dev elleri bile uzun kalın tüylerle kaplıydı. Boyu desen iki metreden uzun."

Başını kaldırıp kristal avizenin sallandığı tavana baktı, güldü. Düzgün dişleri ortaya çıktı. Kondüktör perondan bağırdı. Buca treni kalkmak üzereydi. Ortalıkta hiç yolcu yoktu.

"Şairmiş. Yerel gazetelerin birisi şiirlerini basmış. Bunu duyunca Sümbül gayriihtiyari gülmüştü. Çocuk tabii o da o vakitler. Mamafih Yanakos Efendi'nin kendi bile inanamıyordu. O sebeple de dörde katladığı gazete sahifesini üniformasının cebinde taşırdı. Anlayacağımızdan değil, gazete Rumca idi ama yine de cebinden çıkarıp göstermişti de Sümbülcük utancından pancar gibi kızarmıştı. İlk yıllarda pek sık sıkılır, kızarırdı biçare. Cengiz'i doğurunca geçti, rahatladı, alıştı. Sonra da... Hey yarabbi neden bize bu çileyi reva gördün bilmem ki..."

Başını tavandan yere indirdi. Yerler zarif mozaik işlerle

süslüydü. Mor beyaz yıldızlar, daireler, çiçekler... Fısıltısını duymak gitgide zorlaşıyordu.

"Savaş esiri diye almışlar Yanakos Efendi'yi. Herkesi topluyorduk o ara. Şehirde kalmış bütün gâvur erkekleri. İbreti âlem olsun diye ellerini bağlayıp sürü halinde şehrin içinden geçiriyorduk. Sonra bizim asker Değirmendağ'ın orada hepsini kurşuna diziyordu. Yanakos Efendi'yi alıp götürdüklerinden benim çok geç haberim oldu. Savaşa bile gitmemişti biçare. Burada İngilizlerin memuriyetinde çalışmaya devam ediyordu işte. Üzerinde şatafatlı üniforması, cebinde şiirleriyle. Asker almış onu da götürmüş. Mamafih vakitlice haberim olsa kurtarabilir miydim? Çok adam öldü o ara. Bazıları yalvarırdı. 'Ben Ortodoks değilim, Katolik'im, ne olur vurmayın' diye. Bizim neferler güler, 'Gâvurun serti yumuşağı olmaz' diyerek tetiğe basarlardı. Harp Şehrazat, bildiğin gibi değil, korkunç, insanı insanlığından utandıran bir facia... Allah kimsenin, düşmanın başına bile vermesin."

Mazinin karanlık hayali Hilmi Rahmi'nin yüzünün önüne tül perde gibi inmişti. Benim yaprak gibi titremeye başladığımı fark etmedi. Elimden ayağımdan kan çekilmişti. Boncuk boncuk terliyordum. O yaz sıcağında hangi akla uyup da sırtıma aldığım narçiçeği yeldirmenin iğnesini açmaya uğraştım. Olmadı. Neden sonra yardım dilenir gibi elimi uzatıp onun kucağına koymayı başardım. Ayağa kalkmaya çalışıyordum ama bacaklarım macundan yapılmıştı sanki, dizlerimi düzleştiremiyordum. Duvar saatleri çevremde fırıldak gibi dönüyor, aynalarda oynaşan renkli ışık yerdeki mozaiklerin yıldızına, karesine karışıyordu. Tam yere yığılacakken Hilmi Rahmi'nin kolları beni eski bir rüyada olduğu gibi yakaladı, ayaklarım yerden kesildi.

Uyandığımda kendimi köşkte, odamda buldum. O günden sonra da tövbe ettim, Kuleli Köşk'ten dışarı bir daha adımımı atmadım.

Emanet zaman

"Ne günlere kaldık abla!" diye söylendi Müjgân. Thomas-Cookların geniş mutfağında Sümbül'le yan yana hamur açıyorlardı. İçerisi arı kovanı gibiydi. Sıra sıra dizilmiş tezgâhların önünde rengârenk tülbentlerle örtülü kadın başları eğilmiş, hamuru, eti, yaprağı şekilden şekle sokmaya alışkın, becerikli parmaklar tıkır tıkır iş görüyor, İtalyan aşçıbaşı tezgâhlar arasında yürüyerek yapılan işi denetliyor, İzmir'de konuşulan bütün dillerde talimat yağdırıyor, genç erkekler tepsiler dolusu mezeyi, kanepeyi davetlilerin doldurduğu balo salonuna taşıyorlardı.

"Şikâyet etme Müjgân" diye fısıldadı Sümbül alnına bulaşmış unları koluyla silerken. "Bu devirde bu kadar iyi para, başka nerede bulacağız? Vaziyetimiz malum. İncir paketleme işinde aldığımız gündeliğin beş katını veriyorlar burada."

"Abla yapma Allah aşkına! Biz ecnebilerin hizmetinde çalışacak hanımlar mıyız?"

"Kızım iki gün börek, baklava pişirmeye geldik. Ecnebilerin önüne bile çıkmayacağız" dedi Sümbül bu konuya içerlediğini ele veren bir yüzle. "Bu kadar hamur açtık, kaç tane börek saracağız. Bari şu baloya bir göz atsaydık."

"Hilmi Rahmi abim burada olsaydı, sen de bu baloya davetli hanımlardan biri olabilirdin abla. Bu hiç aklına gelmiyor mu? Şimdi ise Frenklerin misafirleri için baklava börek pişiriyorsun."

"Orada dur bakalım Müjgâncığım. Hilmi Rahmi paşa değil ki. Daha yeni miralay oldu. Hem şimdi Mustafa Kemal Paşa'nın kurduğu yeni orduda paşa olsan ne yazar? Ecnebiler Ankara hükümetini tanımıyorlar ki."

"Bugün tanımıyorlar ama yakında tanıyacaklar ve önümüzde diz çökecekler" diye homurdandı Müjgân. Bir yandan da hıncını hamurdan alıyormuş gibi oklavayı hırsla üzerine

sürdü. Sümbül onun Hüseyin gittiğinden beri büsbütün koyulaşan vatanperver çıkışlarına alışmıştı. Bir şey söylemeden yufkaları tepsiye dizdi.

"O kadar ince açma Müjgân. Doldurunca yırtılır."

"Aman abla sen de her şeyin en âlâsını biliyorsun."

"Mustafa Beybabamızın yüzünü kara çıkarmayalım diye itina gösteriyorum. Kırılma gözünü seveyim."

Thomas-Cookların malikânesinde verilen yılbaşı balosu için mutfakta çalışma işini gelinlerine Mustafa ayarlamıştı. Baloya İzmir'in, Bornova'nın, Buca'nın, Kordelio'nun bütün zenginleri, ileri gelenleri davetliydi. Hazırlıklara haftalar önce başlanmış, İzmir'den yığınla yardımcı aşçı, uşak, hizmetkâr sırf bu gece için işe alınmıştı.

"Mutfağa bütün şehri doldurmuşlar abla, şu çalışan kalabalığına baksana!"

Sümbül Thomas-Cookların malikânesinin zemin katının tamamını kaplayan mutfağa göz attı. Bu mekâna mutfak demeye bin şahit isterdi gerçi. Burası hangar gibi kilerleri, fırınları, sırf soğan doğramak ya da hamur açmak için uç uca dizilmiş tezgâhları, iç içe geçmiş bölmeleriyle mutfak değil, bir mutfaklar diyarıydı. Duvardaki çivilere Sümbül'ün hayatında hiç görmediği alet edevat dizilmişti. Bazıları elektrikle çalışıyordu. Her seferinde Sümbül ile Müjgân'ı yerlerinden sıçratan bir gürültüyle çalışan makineleri sadece Thomas-Cookların kendi hizmetkârlarının kullanmasına izin vardı. Onların arasında bile bir hiyerarşi hüküm sürüyordu. Biraz önce aşçıbaşı belli ki elektrikli mikseri kullanma yetkisi bulunmayan bir kadını iş üzerinde yakalamış, kıyameti koparmıştı.

"Edward Bey bu elektrikli alet edevatı Amerika'dan getirdiğinden beri parmağını doğrayan çok oldu. Aşçıbaşı da titizleniyor şimdi tabii. Böyle bir günde kaza çıkması büyük felaket olur" diye açıkladı Sümbül'ün yanında oturan genç kız.

Başını uçuk mavi bir örtüyle örtmüştü. Sevimli, sincaba benzeyen bir yüzü vardı. Alçak sesle bir yandan konuşurken bir yandan da alışkın hareketlerle önüne yığılmış şamfıstıklarını soyuyordu. Fıstıklar kabuklarından ayrıldıktan sonra baklavaların üzerine serpilmek üzere havanda dövülecekti.

Müjgân kıza ters ters baktı. Hüseyin'in firarından sonra bir de bu çıkmıştı. Müjgân Hristiyanlarla konuşmuyordu. Onların dükkânlarından alışveriş etmeyi de kesmişti.

"Zaten bu balo için iki ekstra aşçıbaşı daha tuttular diye sinirleri biraz bozuk."

"Üç ayrı aşçıbaşı mı çalışıyor mutfakta?"

"Evet. Demin buraya gelen İtalyan aşçıbaşıdır. Bu evin esas aşçıbaşısı odur. Helene Hanım Smirni'den iki aşçıbaşı daha ayarlamış. Sırf bu gece için. Bir tanesi sadece balıkları pişiriyormuş. Öteki ne için burada anlamadım. Bir de tabii Hayguhi Hanım var. Tatlıları da o yapıyor. Bize tatlı yapmayı hep Hayguhi Hanım öğretmiştir. Eski davetler zamanında. Profiterol, krem karamel, krokembuş... Meşhur fırıncı Berberyan'ın hanımıdır. Rıhtımdadır dükkânları. Bilirsiniz? Onlardan başka Ermeni yoktur zaten pasta börekle uğraşan."

Sincap yüzlü kız mırıl mırıl konuşurken Sümbül karşısında oturan tombul kadının hamurdan yaptığı toplara baktı. Topları hazırladıktan sonra içine şırınga gibi bir aletle hava sıkıyordu. Krokembuş dedikleri şey bu muydu acaba?

"Bu toplar fırında piştikten sonra içleri tatlı kremşantiyi ile dolacak. Sonra onları üst üste ta iki metreye varana kadar dizeceğiz."

"İki metre dediğin kaç arşın, kaç endaze eder ki?"

"Valla ben de bilmiyorum ama boyumuzu aşar. En az üç endaze. Zaten toplar fırına girsin çıksın, içlerine kremayı zerk etmek için hepimizi çağıracaklar."

Sümbül sincap yüzlü kızın kulağına eğilip sordu.

"Sen hiç yukarı çıktın, davetlileri gördün mü?"

Kız başını önündeki kabuk dağından kaldırmadan mırıldandı. Türkçesi fena değildi.

"Çıktım. Biraz evvel, garsonlardan birine tepsi teslim etmeye merdiven başına kadar çıktım. Masaları arka arkaya dizmişler. Tren yolu gibi. Göz alabildiğince uzuyor. Üzerlerinde hayatımda görmediğim tabak tabak yemekler. Mutfağın şu ilerisinde Fransızların yetiştirdiği çıraklar vardır. Onlar yapmış. Sonra bizimkilerin hazırladığı *haviari, kalamari, htapodi*,[86] mayonez soslu balıklar... Şişelerce şampanya..."

Sümbül mayonez nedir bilmiyordu ve hayatında şampanya görmemişti. Bilgisizliği açığa çıkmasın diye sustu.

"Garsona tepsileri teslim ediyorum, o arada merdiven başında biraz durdum. Hanımları göreyim diye. Aman *hanumi mu*, ne tuvaletler, ne mücevherler... Lambalardan daha parlak kadınların gerdanları. Her biri sanki Pantheon Sineması'nda gösterilen filmlerde oynayan artistler. O kadar güzel, o kadar ihtişamlılar! Böyle kuyrukları uzayıp giden kat kat elbiseler, gerdanlarında, kulaklarında insanın gözünü alan elmas, zümrüt, yakut takılar. Bazılarının başında pırlanta taçlar. Onlar prenses herhalde. Tasvirle olacak gibi değil, o manzarayı bizzat görmeniz lazım."

Karşılarında hamurdan toplar yapan tombul kadın lafa karıştı.

"Duydunuz mu Steryadis'i de davet etmişler bu baloya."

Sümbül kulaktan dolma Yunancasıyla karşısındaki kadının söylediğini anladı. Türkçe sordu.

"Gelecek mi dersiniz?"

"Hiç sanmıyorum. Davetleri hep geri çeviriyormuş. Müthiş aksi bir adam. Bizim aramızda adamı seven yok. Türkleri kayırıyor bile diyorlar."

86. Havyar, kalamar, ahtapot.

Sincap yüzlü kız Müjgân'a hınzır bir bakış attı. Müjgân kız yokmuş gibi hamur açmayı sürdürüyordu.

"Adam adaletli davranmaya gayret ediyor" dedi Sümbül. Steryadis göreve başlar başlamaz işgal günü Türk mahallesini yağmalayanları cezalandırmaya koyulmuştu. Kahveci Hasan'ı öldürenler dahil bütün başıbozukların ve onlara arka çıkan askerlerin hesabı kesilmişti.

"Ama bu devirde artık herkesi memnun etmek öyle imkânsızlaştı ki ne yapsa kimselere yaranamaz."

"Başkalarının yuvasına, yurduna göz koyan gâvurun adaletinden ne çıkar?" diye homurdandı Müjgân.

Sümbül onu duymamış gibi yaparak yanındaki kıza döndü.

"Benim ismim Sümbül. Yan komşunun evinde kâhyalık eden Mustafa Efendi'yi bilir misiniz? İşte onun gelinleriyiz biz. Bu da eltim Müjgân. Bu zor vakitte, Allah razı olsun beybabamız bizi hep kollar, bu işi de bize o temin etmiştir."

Mustafa'nın ismini duyunca kızın sevimli yüzünden bir ışık geçti. Müjgân tekneden kaptığı yeni bir hamur yığınını hırsla tezgâha çarptı.

"Ah çok memnun oldum Sümbül Hanımefendi. *Harika poli.*[87] Kâhya Mustafa çok kıymetli bir beyefendidir. Biz hepimiz ona müthiş saygı duyarız."

Tam Sümbül ağzını açmak üzereyken Müjgân lafa karıştı.

"Durun bir tahminde bulunayım..." Hamuru, oklavayı bırakmış, dirseklerine kadar una bulanmış çıplak kollarını tezgâha dayamış, yüzünde meydan okuyan bir ifadeyle sincap yüzlü kızla Sümbül'e bakıyordu.

"O çok saygı duyduğunuz Mustafa Beyefendi'ye saldırdıkları, bayıltana kadar dövdükleri, sonra da öldü diye metruk bir köşkün önüne attıkları sırada siz elinizde bayraklarla *evzon*larınızın yoluna çiçek döküyordunuz değil mi?"

87. Memnun oldum.

O ana kadar arı kovanı gibi uğuldayan mutfaktaki bütün sesler birden kesildi. Sümbül kulaklarına kadar kızardığını hissetti.

"Müjgân rica ederim. Yabancıların evindeyiz."

Sincap yüzlü kız ağzı açık Müjgân'a bakakalmıştı. Sümbül uzanıp eltisinin koluna dokundu. Müjgân sinek konmuş gibi Sümbül'ün elini silkeleyip attı.

"Yalan mı şimdi bu lafım?"

Sessizlik. Herkes bir anlık şaşkınlıktan sonra işlerine dönmenin en iyisi olduğuna karar vermişti. Zaten mutfağın yarısı Sakız'dan gelme yeni göçmenlerdi, konuşmaları anlamıyorlardı. Diğer yarısı ise anlamazdan gelmeyi tercih etmişti. Tam o sırada içeri giren aşçıbaşı mutfaktaki olağanüstü sessizliğe şaşırdı. Neşeli, sevecen bir adamdı. Çalışırken elinin altında bir kadeh şarabı eksik etmezdi. Canı balo için geçici olarak işe alınmış diğer aşçıbaşılara sıkılmışsa da o anda belli etmedi.

"Hadi bakalım hanımlar, *sinyore*. Böreklerin içlerini hazır ettik biz. Yufkaları dizdiğiniz tepsileri bu yana getirin bakalım."

Dışarıda soğuk, temiz, billur gibi bir gece başlıyordu. Thomas-Cookların Bornova'daki köşkü baştan aşağı ışıklandırılmış, Edward'ın rıhtımdaki büyük otellere özenip aldığı jeneratör sayesinde malikânenin balo salonu gündüz gibi aydınlanmıştı. Gecenin kadife karanlığından köşke giren davetlilerin gözleri kamaşıyor, herkes tavandaki avizelerden salona dökülen ışık selinden bahsediyordu. Büyük otellerde tertiplenen balolara katılmaya alışık konuklar bile malikânenin elektrikle aydınlanması karşısında duydukları şaşkınlığı dile getirmeden edemiyorlardı. Edward her bir methiyeye çocuk gibi seviniyor, büyük iş başarmış gibi kasılıyordu.

Misafirlerin yolunu aydınlatması için de bahçe kapısından malikâneye kadar bütün ağaçlara pembe, sarı, eflatun fenerler asılmıştı. HTC monogramlı ağır demir kapıdan içeri ardı

ardına tüyleri özenle taranıp parlatılmış bakımlı atların çektiği arabalar giriyor, pencerelerinden ışık fışkıran mermer kolonlu malikânenin tertemiz beyaz çakıltaşlarla kaplı girişinde kâhyalar konukların faytondan inmeleri için el uzatıyordu. Tuvaletlerinin açıkta bıraktığı çıplak gerdanları ve kolları kürklerle kaplı kadınlar faytonlardan inip merdivenleri çıkma işini bilerek ağırdan alıyorlardı. Arabanın açılan kapısından ilk evvela yüksek topuklu bir iskarpin başını çıkarıyor, arkasından şifonların, ipeklerin arasından kendini kurtarmış bir bacak ve muzipçe yanıp sönen pırlanta yüzüklerin süslediği eldivenli bir el beliriyordu. Ancak mermer kolonların dibinde puro içen fraklı beylerin tamamının gözleri kâhyanın kapısını tuttuğu faytona döndükten sonra kat kat tuvaleti içinde bir hanım tepeden tırnağa arzı endam ediyordu.

Avinaş ile Edith'i balo salonunun kapısında gören Edward uzun bacaklarıyla attığı birkaç adımla yanlarına geldi. Yüzüne Avinaş'ı her gördüğünde beliren o fazla geniş tebessümü yayılmıştı.

"Hoş geldiniz sevgili Edith *mu*, Mösyö Pillai. Sizleri burada görmek ne büyük şeref!"

Uzanıp Edith'in pırlanta ışıltılı elini öptü.

"Hoş bulduk Edward. Çok hoş görünüyorsun."

"Bunu esas söylemesi gereken kişi benim. Edithciğim seneler geçtikçe güzelleşiyorsun. Cadılardan gençlik iksiri mi çalıyorsun, ne yapıyorsun?"

Dönüp Avinaş'a teatral bir tavırla gülümsedi. Edith peşlerinde tuvaletlerinin renkli kuyruklarını sürükleyen baygın kokulu kadınlar ile bol apoletli komutanların doldurduğu salona göz attı. Salonun en uzak noktasında Edward'ın annesi Helene Thomas-Cook, yüksekçe bir platforma yerleştirilmiş koltuğuna kraliçe gibi kurulmuş, öpmeleri için misafirlere elini uzatıp duruyordu. Şahin gözleri Edith'i bir saniyede tanıdıysa da görmemiş gibi yaptı. Oğlunun felaketin-

den bu şımarık komşu kızını mesul tutuyordu.

"Şaka bir yana. Yeni stilimi nasıl buldun? Geçen ay Amerika'dan dönüğümü söylemiş miydim?"

"Bu saç modelini de oradan getirmiş olmalısın."

Edward limon kokulu saç pomadı ile parlatıp hepsini arkaya taradığı saçlarına parmak uçlarıyla dokunup bir sır verircesine Edith'e doğru eğildi,

"Valentino kesim."

"Pek cakalı."

"Sen esas cakayı şimdi gör!"

Elini sallayınca yanlarında boynuna asılı bir kasada farklı marka sigaralar dizili bir kız bitiverdi. Etekleri dizlerine ancak varan siyah saten bir elbise giymişti ve bacaklarının çıplaklığından utandığı aşikârdı. Avinaş kızı daha fazla utandırmamak için bakışlarını orkestranın yerleştiği dans pistine çevirdi. Edward kızın önündeki kutudan bir paket çekip konuklarına ikram ederken yaramazlığından gurur duyan bir çocuk gibi gülümsedi.

"Nasıl? Bu *cigarette girls* mefhumuna valide hanım ilk evvela müthiş itiraz etti. Fena mı oldu yani? Bu köhne konağa bir parça Amerikan havası getirdim. Kızların saçlarını da kestik. Artık Amerika'da böyle uzun saçlı bir tane baş kalmamış inanır mısın Edith *mu*? Bizim kızlar da modaya uydu. İyi oldu. *Kalitera den ine Riri mu?*"[88]

Kız çıplak bacakları kadar açıkta kalan boynundan da utanıyormuş gibi bir elini ensesine götürdü. Boynundaki tabla ile bir an önce ortadan kaybolmak derdindeydi. Edward eliyle gidebileceğini işaret edince koşar adım diğer hizmetçilerin durduğu sahanlığa yollandı. Edward Avinaş'ın sigarasını yaktıktan sonra başıyla orkestradaki iki siyahi müzisyeni gösterdi.

"Bu çalgıcılarla da Charleston'da bir *speakeasy*'de tanış-

88. Daha iyi değil mi Riricigim?

tık. Önümüzdeki yıl Virginia'dan gemilerimiz geliyor. Anlaşmalar tamam. Adamlar muazzam müzik çalıyorlar. Aklınız almaz. Çaldıklarını bir duyun. Kulaklarınıza inanamayacaksınız. Sırf bu balo için bindirdim gemiye, getirdim buraya. Esas şov valide hanım yatağına çekildikten sonra başlayacak! Bekleyin de görün."

Bütün balolarda olduğu gibi Edward o gece de formundaydı. Yakası kolalı beyaz gömleğinin üzerine gri çizgili bir ceket pantolon takım giymiş, ceketinin göğüs cebine boyunbağıyla aynı renkte, şarap kırmızısı ipek bir mendil yerleştirmişti. Kızıl sarı bıyıkları zaten ince olan dudaklarının üzerinde ince bir yay gibi parlıyor, özenle tıraş edilmiş teninden kaliteli lavanta ve limon kokuları yükseliyordu. Hafiften pörsümeye başlamış yanakları elma gibi kızarmış, küçük mavi gözleri o saate kadar içtiği cin kokteyllerin etkisiyle çoktan kızarıp yanmaya başlamıştı bile.

"Valide hanıma bir merhaba diyelim Edward, müsaadenle" dedi Avinaş.

Edith ile Edward iki şımarık çocuk gibi bakışıp gözlerini devirdiler. Edith oraya tek başına gelmiş olsaydı bütün geceyi Helene Thomas-Cook'tan kaçarak geçirirdi ama Avinaş Edith'in doğup büyüdüğü çevredeki bu insanlar arasındayken büründüğü şımarık kız hallerinden haz etmiyordu. Kol kola salonu boydan boya geçerek tahtına kurulmuş ev sahibesinin önüne vardılar.

Helene Thomas-Cook neredeyse otuz yıldır sülalenin reisliğini yapıyordu. Kocası genç yaşta, kimsenin ağzına almak istemediği ayıp bir hastalıktan ölmüştü. Hastalığı şimdi Edward'ın da gitmeye bayıldığı Rum tavernalarının birinde kaptığı muhakkaktı. Bereket versin Helene hastalıklı en küçük kızının doğumundan sonra kocası ile yatak odalarını ayırmış, bu yaşına kadar da işte bu sayede gelmişti. Üç oğlundan ikisi evlendikten sonra eşleriyle konakta yaşamaya baş-

lamışlar fakat ne hikmetse iki gelin de aileye torun verememişti. Otuz beşine merdiven dayamış küçük oğlan Edward'ın aklı ise hâlâ hovardalıkta, yelken yarışlarında ve en asilinden en adisine kadar şehrin bütün kadınlarındaydı. Tüm bunlar Helene Thomas-Cook'u aksi bir ihtiyara çevirmişti.

Avinaş, ev sahibesinin önünde eğilip, onun benlerle kaplı kızıl beyaz elini öptü. Edith kadının yüzünden geçen çok hafif ve anlık tiksinti ifadesinden, kendi tertiplediği davette bir Hintlinin boy göstermesinden hiç hazzetmediğini bir bakışta anladı. Avinaş'ın Büyük Britanya İmparatorluğu için çalıştığı, uzun zaman önce sır olmaktan çıkmıştı ama Helene Thomas-Cook'un gözünde Avinaş hâlâ Hintli, basit bir taş taciriydi. Müşahede altında olduğunu sezince, gözlerini Edith'ten yana çevirdi. Edith gülmemek için dudaklarını ısırarak başıyla yaşlı kadını selamlamaya hazırlanıyordu ki, bir ses kulağına, "Git, elini sık ev sahibesinin. Böyle ihtişamlı bir baloya seni de davet ettiği için teşekkür et" diye tısladı.

Edith ensesini yalayan tarçın kokulu nefesi nerede duysa tanırdı. Daha bir şey söylemesine fırsat kalmadan Juliette Lamarck onu kolundan yakaladı, sanki on iki yaşındaki kız çocuğunu kraliçenin huzuruna çıkarıyormuş gibi bir kurumla Helene Thomas-Cook'un karşısına geçti. Avinaş'ın biraz önce öptüğü elleri kendi avuçlarının içine alarak abartılı bir İngilizceyle:

"Leydi Thomas-Cook, ne kadar hoş görünüyorsunuz şekerim! Ah, bu ne kadar muhteşem bir balo böyle! Kesinlikle geçen yılkini aratmayacak bir ihtişam ve servis. Tek kelimeyle mükemmel. *Magnifique*! Gördünüz mü, Edith de burada. Bu yıl vahşilik etmeyip varlığıyla bizi onurlandırmaya karar vermiş. Üstelik pazar günkü Bayraklı Yetimhanesi hayrına tertiplediğimiz davette bize yardım edeceğine de söz verdi, öyle değil mi *darling*?"

Edith annesine sert sert baktı. Juliette tercih hakkı tanıma-

dan insanları birtakım angaryalara mecbur etme konusunda ustaydı. İnci gibi dişlerini tamamen ortaya çıkaran sahte bir gülümsemeyle dönüp başıyla ev sahibesini işaret etti. Edith fısıltıyla "Nasılsınız Bayan Thomas-Cook? Davetiniz için teşekkür ederim" dedi.

Annesi kolunu çoktan bırakmıştı ama o Juliette'in tırnaklarının izini etinde hâlâ hissediyordu. Yetimhane hayrına düzenlenecek davetten haberi bile yoktu. Annesinin ona müsait mi, değil mi diye sormadan onun adına karar vermesi yine sinirini tepesine çıkarmıştı. Sanki Edith'in tek başına yaşadığı bir evi, yıllardır idare ettiği bir hayatı yoktu, ya da o hayat önemsiz, değersiz küçücük bir şeydi. Dönüp arka tarafta mor kadife perdelerin girişini örttüğü odalara göz attı. Levanten kızlar İngiltere'den gelen misafirlerine tam bir *Orient* tecrübesi yaşatmak için o loş ışıklı odalarda çubuk ikram ediyor olurlardı genelde. Bir an önce sıvışıp onları bulmaya karar verdi.

Orkestra vals çalmaya başlamıştı. Avinaş Juliette'in elini öptükten sonra, Edith'i belinden kavradı, üç adet dev kristal avizeden dökülen ışık seli altında parlayan dans pistine sürükledi. Bütün başlar birden piste döndü. Bunca yıldır davetlerde beraber boy göstermelerine rağmen Edith ile Avinaş her daim dedikodu potansiyeli taşıyan bir çiftti.

Helene Thomas-Cook tahtında muzafferane gülümsedi. Juliette ince dudaklarını birbirine bastırarak ev sahibesini selamlayıp uzaklaştı. Bu tip cemiyet eğlenceleri artık onu eskisi gibi cezbetmiyordu. Büyük oğlu Charles çocukları da alıp karısının memleketi olan Hollanda'ya taşınmıştı. Büyük kızı Anna peş peşe doğurduğu çocukları sağ olsunlar, damızlık ineğe dönmüştü. Buca'daki saray yavrusu malikânede yaşadığı halde köylü karıları gibi çocukların bakımını tek başına üstlenmiş, bir de aşçıbaşılığa soyunmuştu. Şu Edith güzelliği ve zarafetiyle davetlerde yanından ayırmayacağı çocuğu olabilirdi ama onun da rezilliklerinin biri bitiyor, diğeri başlıyordu.

Birden kendini çok yorgun hissetti. Gözleri Jean Pierre ile Marie'yi aradı. Böyle davetlerde küçük oğlu ile gelini onu kanatları altına alırlardı. Onları göremeyince yaşına inat giydiği kırmızı ipek tuvaletinin eteklerini toplayarak Edward'ın yanına yürüdü. Partilerin adamı Edward ne yapar eder onu davetlilerden bir grubun içine sokardı.

Edward biçimli dursun diye balenler takılmış yakasını gevşetmiş, çakmak çakmak gözleriyle Van Dijklerin o sene Amsterdam'da okuduğu liseden yeni dönmüş kızları Anika'yı takip ediyordu. Al işte Edward da Edith'ten aşağı kalmaz bir rezillik içinde yaşıyordu ama millet onun dedikodusunu yapmayı yıllar önce bırakmıştı. Oysa koskoca adam olmuş, abilerinin aksine aile işlerine el atmaya tenezzül bile etmemişti. Rum tavernalarında genç kızları kucağına almaya da bayılıyormuş. Hatta Hiotika mahallesindeki o evlere bile gidiyor ve her seferinde oradaki badem gözlü, beyaz tenli, ufak tefek bir kıza kolyeler, bilezikler götürüyormuş. Kız üstelik çarpık dişliymiş de. Neden kimse bunlardan bahsetmiyordu da her fırsatta, Edith'in aşk hayatından esrarlı bir konu gibi yeni baştan dem vuruluyordu?

İçini çekti, düşen omuzlarını dikleştirip yüzüne bir tebessüm yapıştırdı. Sırma apoletli kırmızı üniformalar giymiş garsonların taşıdığı gümüş tepsilerin birinden bir kadeh şampanya aldı. Ev sahibesinin şahin bakışlarını hâlâ üzerinde hissediyordu. Keşke şu ilerlemiş yaşlarında artık çocukları üzerinden yarışmasaydılar da kırk yıllık kapı komşusuyla samimi bir sohbete dalabilseydi.

Yemekten sonra Helene Thomas-Cook konuklarına veda edip kendi bölmesine çekilince Edward Amerika'dan getirttiği orkestraya bir işaret çaktı. Edith Avinaş'ın bakmadığı bir anda ışıkları azaltılmış arka odalara geçmişti. Saatler on ikiye yaklaşırken orkestra iyice coştu, Paradiso'da yaşayan Amerikalı genç kızlar o güne kadar kimsenin eşini ben-

zerini görmediği bir dansa giriştiler. Dans pistinin etrafında toplanan şaşkın kalabalığa aldırmadan kısacık eteklerinden çıkan süt beyazı bacaklarını sallayıp duruyorlardı. Juliette,

"Dans mı canım bu? Paris'teki pavyon kızları gibi bacaklarını açma derdindeler sadece" diye söylendi. Bir yanında Edward, diğer yanında Edith'i bulmak için gözleriyle balo salonunu tarayan Avinaş duruyordu. Edward'ın keyfi yerindeydi. Amerika'dan bu iki çalgıcıyı getirmekle ne iyi etmişti. Ancak onlar böyle bir ritmi tutturabilirlerdi. Bu balo Smirni cemiyetinde yıllarca konuşulacaktı, kesin. Şampanyasını boğazından aşağı boca ederken başını salladı.

"Bence çok güzeller! Baksanıza Madam Lamarck, nasıl fütursuzca eğleniyorlar. Keşke ben de bilsem biraz adımları, hiç durmam atarım kendimi ortaya."

İngilizce başladığı cümleyi Yunanca bitirmişti. Juliette Fransızcadan şaşmadan homurdandı:

"Öğrenecek adım yok ki Edward *mon cher*. Çifte atan atlar gibi bacaklarını sallayacaksın o kadar. Etekleri de bu dansı yapabilsinler diye o kadar kısaltılmış herhalde. İç etek diye bir mefhumları da yok. Siz ne diyorsunuz Mösyö Pillai?"

Avinaş uygun bir yanıt düşünürken orkestranın arkasındaki mor perdeler aralandı ve kapıda Edith belirdi. İnci kolyesi çarpılmış, şiş gözleri avizelerden salona dökülen ışık selinde kamaştığı için gayriihtiyari bir eliyle yüzünü örtmüştü. Kaybolmuş bir çocuğa benziyordu. Etrafında konuşan insanların cümle ortasında bir dilden diğerine atlamalarından bitkin düşmüş olan Avinaş çabucak dans pistini aşıp ona yaklaştı, koluna takıp annesi ile Edward'ın durduğu köşeye çekti.

"Edith iyi misin canım? *Kala ise?*"

Edith Avinaş'ın kolundan kurtulup yalpalayarak Edward'ın karşısına geçti. Juliette kaygılı gözlerle kızını izliyordu. Sonra yardım ister gibi Avinaş'tan yana döndü. Kızının bu egzotik casusla yaşadığı rezil ilişkiyi tasvip etmiyordu elbet-

te ama denize düşen yılana sarılırdı. Avinaş çaresizlik içinde ellerini iki yana doğru açtı. Edith orkestranın gürültüsünde sesini duyurabilmek için bağırdı.

"Edward nereden bulursun böyle müzikleri çalacak adamları? Helal olsun sana!"

Edward sarhoştu. Gözlerini yüzünden ayırmadan Edith'i kolundan yakaladı.

"Hadi Edith *mu*, gel biz de deneyelim!" Edith'in yüzü çocuk gibi aydınlandı. Az önce Avinaş'ın kolunda salonu geçerken bir tepsiden kaptığı şampanyayı kafaya dikti, boş kadehi Avinaş'ın eline tutuşturdu.

"Edith bu kaçıncı kuzum?"

"*Maman*, Mösyö Pillai'ye sorun arzu ederseniz. Hiç şüphem yok ki o da sizinle beraber benim kadehlerimi sayıyordur. Edward *darling, shall we*?"

"Tabii ya Madam Lamarck biz de hâlâ genciz" diye bağırdı Edward ağzı kulaklarında. "Hem şu kızcağızları böyle sirk hayvanı gibi pistin ortasında yalnız bırakmak ayıp. Bir ev sahibi olarak benim vazifem onlara kendilerini rahat hissettirmek."

Bunu söylerken erkek gibi kısacık saçlı bir tanesine gülümsedi. Kız hiç çekinmeden yanına yaklaşıp Edward'ı piste çekince Juliette rahat bir soluk aldı. Avinaş da neyse o arada Edith'i arkadaki kadife kanepelerin birine oturtmuştu. Nesi vardı bu çocukların böyle?

On dakika sonra dans pisti çifte atan atlar gibi bacak sallayan gençlerle dolmuştu. Edward Amerikalı kızları havaya atıp tutuyordu. Saatler on ikiye beş kala belinden kavradığı kısa saçlı esmeri bırakmadan gümüş tepsiden bir şampanya daha kaptı, Edith'in Avinaş'ın kollarında uyukladığı loş köşeye bakmaktan bilhassa kaçınarak köpüklü sıvıyı gırtlağından aşağı boşalttı. Orkestranın çılgın melodisi eşliğinde, misafirler geri sayıma başlamıştı.

Avinaş arka tarafta oturdukları kanepede kolunu Edith'in

beline sarmış usul usul sırtını okşuyor, dans pistinin aksi tarafındaki köşede alkolden kızarmış ciddi yüzleri ile konuşan İzmir'in büyük yatırımcıları, İngiliz ordusunun üst düzey subayları ve konsolosluğun davetlisi devlet adamlarının oluşturduğu gruba bakıyordu.

Eski Osmanlı subaylarının Anadolu çetelerinden kurduğu ordu iyice teşkilatlanmış, Miralay İsmet'in komutasında ilk muharebesine hazırlanıyordu. Venizelos'un geçen ay Yunanistan'da seçimleri kaybetmesi de planları karıştırmıştı. Avinaş, *Megali İdea*'nın mimarı ve başbakan Lloyd George'un yegâne piyonu Venizelos'un yokluğunda İngiltere'nin Yunanistan'a verdiği desteği azaltacağını ve belki de bir gün hepten keseceğini biliyordu.

Mustafa Kemal'in de Bolşeviklerle anlaşmak üzere olduğu ve onlardan silah desteği alacağı söylentisi yayılmıştı. İtalyanlar zaten kendilerine söz verilen İzmir'in yangından mal kaçırılır gibi Yunanistan'a hibe edilmesinin kuyruk acısını Türkleri destekleyerek çıkarıyorlardı. Müttefikler ay sonunda Paris'te bir araya gelerek planlarını yeniden gözden geçirecekler ve belki de Ankara ve İstanbul hükümetleri ile Yunan temsilcilerinin katılacağı bir konferansın hazırlığına girişeceklerdi. Sevr Antlaşması'nda Türklerin lehine birtakım düzenlemelerin yapılması söz konusu idi.

Saat on ikiyi vururken Edward göğsüne bastırdığı kısa saçlı esmeri bırakmadan tek eliyle yeni bir şampanya şişesinin mantarını patlattı. Balo salonundan neşeli çığlıklar yükselirken pistteki kalabalık kadehlerini doldurmak üzere Edward'ın etrafını sardı, şampanya köpüğüyle dolu zarif kadehler kristal avizelere doğru hep birden yükseldi ve coşkuyla havada çarpıştı. Saçlarına şampanya dökülen Amerikalı kızlar birbirlerini kucaklayarak, çığlıklar, kahkahalar attılar. Thomas-Cookların balo salonunda bir araya gelmiş gamsız kalabalık neşe içinde kucaklaştı.

Edith kırmızı kanepeye uzanmış, başı Avinaş'ın dizinde sızmıştı. Geri sayım tantanasını duymadı. Arkalarındaki pırlanta işli mor perdelerin süslediği pencerelerden dağların ardından doğmakta olan incecik ay görünüyordu. Avinaş parmaklarını Edith'in açılmış türbanından kucağına yayılmış lülelerinde gezdirirken bildiklerinin ağırlığıyla yüreği sıkıştı. Gözlerini kapatıp dağların ötesinde, aynı göklerin altında yatan iki ordunun beraber büyümüş askerlerini düşündü. Onlar çadırlarında, uzandıkları yerde, aynı düşü görürlerken kahkahalar ve çılgın ritimli müzik arasında Thomas-Cookların ışık seli balo salonunda insanlar birbirlerini kucaklıyor, cennet şehirlerinde konuşulan her bir dilde birbirlerinin yeni yılını kutluyorlardı. *Hronya Polla! Bonne année! Buon anno! Hayırlı seneler olsun! Pari gağant yev amanor! Happy New Year!*

Avinaş sesinin bu gürültüde yitip gideceğini bile bile fısıldadı:

"Hepimiz emanet bir zamanda yaşıyoruz sevgilim. Ve hiçbirimiz sonun süratle yaklaştığının farkında değiliz. Mesut senelere... "

Kucağında uyuyan Edith, öpmeye doyamadığı güzelim dudaklarını aralamış, hafif hafif horluyordu.

IV

Tesadüfler

İlk karşılaşma

O çarşamba sabahı rıhtıma indiğinde, evlilik Panayota'nın aklındaki en son şeydi. Hafta sona ermeden teğmen Pavlo Paraskis'le nişanlanacağını söyleseler tatsız bir şaka duymuş gibi yüzünü buruştururdu. Fasula'ya yürürken Evangeliki Mektebi'nin yeni binasının inşaatının orada rastladığı Elpiniki'nin kız kardeşi Afrula onunla "Vay Pavlo sana göz koymuş, alıp onu Yanya'ya götüreceğim, prensesler gibi yaşatacağım diyormuş. Hadi hayırlısı olsun" diye dalga geçince kızın bacağına şemsiyesini indirmiş, Aya Katerina'dan Fasula'ya neredeyse koşarak inmişti.

Bu Pavlo'ya ağzının payını vermeliydi artık! Kordelio'da kırlarda iki kelime konuştular diye –ki o da sırf mecburiyetten– havalara girmiş, yolunu kesip sinemaya davet etmesi yetmiyormuş gibi utanmadan millete olmadık laflar etmeye de başlamıştı.

Fasula Caddesi'ni geçip Poyraz Sokak'a döndü, denize doğru yürürken adımlarını sıklaştırdı. Depo olarak kullanılan iç içe hanları ayıran kemerli, dolambaçlı yollardan geçerken şemsiyesini sıkıca kavradı, çenesini dikleştirdi. Yolun başında müşteri bekleyen arabacıların peşinden çaldıkları ıslık ve arsız kahkahaları oraya kadar geliyordu. Kahvelere yayılmış serserilerin atacağı laflara karşı da sert durmak lazımdı. Kordon'daki beyler ne kadar modern ve efendiyseler Paralelli'nin arkasındaki daracık sokaklardaki erkekler de bir o kadar kabaydı. Bunlar çoğunlukla ticaret gemilerinde

çalışan Maltalı miçolar ya da adalardan gelme mevsimlik incir işçileriydi. Tek başına yürüyen genç bir kadın gördüklerinde kendilerini muhakkak bir laf etmek zorunda hisseden, sonra da bıyık burup aralarında gülüşen sersemler.

"Po po po. *Prinçipesa*[89] bir baksana buraya! Anacığın seni balla mı besledi *yavri mu*! Prenses ismin nedir senin? *Hello, ciao, baby*!"

Rıhtıma indiğinde derin bir soluk aldı. Kış güneşinde deniz cam gibi parlıyor, kıyıya bağlı balıkçı kayıklarının kırmızı, sarı, beyaz akisleri çini mavisi suda titreşiyordu. Deli rüzgârın gece kıyıya çarptığı dalgalar yerleri Sporting Kulüp'ün önüne kadar ıslatmıştı. Keşke bütün şehir şu *Ke* gibi sakin, temiz ve düzenli olsa! Burada beyefendiler o balçık yüzlü sersemler gibi bıyık burup laf atacaklarına parmak uçlarıyla şapkalarına dokunarak hanımları selamlıyorlardı.

Stavros'un orduya yazılmasının üzerinden bir seneyi aşkın zaman geçmişti. Artık sadece o değil herkes harbe gitmişti. Geçen yaz kim var kim yoksa toplamışlar, bütün çocukları Anadolu'nun bozkırlarına sürmüşlerdi. Bir tek balıkçının oğlu Niko kalmıştı mahallede. Stavros baştan beri mektup yazma konusunda pek hevesli değildi ya yirmi bir günlük Sakarya Savaşı'ndan sonra mektuplar hepten kesilmişti. Minas'ın Adriana'ya yazdıkları olmasa Panayota Stavros'un yaşayıp yaşamadığını bile bilemeyecekti.

Sağ olsun Minas hiç aksatmadan nişanlısına yazdığı mektuplarında mahallenin bütün çocuklarından havadis veriyordu. Stavros çetin ceviz çıkmıştı ama Pandelis vereme yakalanmıştı. Oğlanlar büyük bir ıstırap içindeydi. Çorak topraklarda susuz ve aç kalmışlar, erzak hatlarının tamamına saldırılmış, muharebeye girmeden çoğu hastalık ve zayıflıktan bitap düşmüştü. Demiryolları ve telgraf hatları hava-

89. (İta.) Prenses.

ya uçurulduğu için haberleşmek gitgide zorlaşıyordu. Minas Adriana'ya mektupları kesmemesi için yalvarıyordu. Hatta *Söyle bütün kızlara, hepsi yazsınlar*, diyordu. *Orduda yavukluları olmasa bile abilerine, kardeşlerine sesleniyor gibi yazsınlar. Uğrunda savaştığımız insanların bizi yüreklendirmesine öyle muhtacız ki Adrianam! Türklerin savaşacak bir emelleri var, biz ise günden güne inancımızı yitiriyoruz.*

Panayota gözlerine hücum eden yaşları bastırıp lacivert okul önlüğünün üzerine giydiği astragan yakalı mor kadife mantosuna sarındı. Geniş kenarlıklı şapkanın içine uzun saçlarını tıkıştırmış, annesinden gizli kulak hizasında kestiği birkaç buklesini kısa saçlı olduğu izlenimini uyandırsın diye şapkadan dışarı, yanaklarına doğru bırakmıştı. Üzerindeki ince kadife manto terzi Lili Hala'sının doğum günü hediyesiydi. Frenk hanımlardan biri Paris'te okuyan kızı için diktirmiş fakat kız rengini beğenmeyip mantoyu Lili Hala'ya iade etmiş, üstelik parasını da geri istememişti. Annesi de mantoya uysun diye Bon Marşe'den tavus kuşu tüylü, geniş kenarlıklı bu siyah şapkayı almıştı. Panayota manto ile şapkayı giyip annesiyle halasının karşısında *La mode illustrée*'nin reklam sayfalarındaki kızlar gibi poz verince kadınlar nazar değmesin diye nerelere vuracaklarını şaşırmışlardı.

Büyük kahvehaneler, tiyatrolar, gazinolar ta Punta'ya kadar uzanan zengin evlerinin bulunduğu rıhtım o sabah boş ve nispeten sessizdi. Panayota denizi soluna alıp Kordon'un kuzey ucuna doğru yürüdü. Lokantaların, birahanelerin sabah mahmuru kapıları henüz açılmamıştı. Lüks'ün akşamları dolup taşan kapısı önünde de kimsecikler yoktu. Pantheon Sineması'nın önünde ayakkabılarını boyatan bir İngiliz işadamı parmaklarını fötr şapkasının ucuna değdirerek genç kıza selam verdi. Atlı tramvay geliyordu. Vatman yanından geçerken hafifçe çana dokundu. Panayota, Pavlo'nun sinema davetini aklından atmak için adımlarını hızlandırdı.

Yaz akşamları buralar canlanır, bayram yerine dönerdi. Hele ki son üç yaz Yunan idaresine giren şehrin ikiye katlanan erkek nüfusu ve özgürlük sarhoşu kızların ateşiyle Kordon'da hayat iyice coşmuştu. Neşe içindeki kızlar her köşede fütursuzca kırıştırıyor, kafelerin en ön masalarında yer kapmak için birbirleriyle yarışıyorlardı. Rüzgâr saçlarını uçurur, eteklerini kaldırırken yoldan geçen subaylara, erlere ateşli bakışlar atıp, sık kirpikleri arasından gülümsüyorlardı. Askerler, kızların güzelliği ve sıcakkanlılığı karşısında serseme dönmüşler, nereye bakacaklarını şaşırmışlardı.

Mahallenin oğlanları ise kızların kendilerini tamamen boş verip bütün ilgilerini Yunanlı askerlere yöneltmelerine enikonu içerlemiş, hem askerlere, hem de onlara ayılıp bayılan memleket kızlarına söylemediklerini bırakmıyorlardı.

Elpiniki kendine Atinalı bir teğmen bulmuş, bir sene öncesine kadar yanıp tutuştuğu Niko'yu bir gecede unutuvermişti. Panayota'yı vapurlara bindirip de peşinde sürüklediği Kordelio'daki kır gazinosunda Atinalı teğmenin bir kucağına tırmanmadığı kalmıştı. Tesadüfe bakınız ki, Elpiniki'nin teğmeni yanında, Pavlo'yu getirmiş, Panayota da evvelki yaz cumbanın altında zeybek oynayan bu askerle sohbet etmek zorunda kalmıştı.

Stavros'la karşılaştırınca, Pavlo biraz saf ve sıkıcıydı ama aslında nazik ve okumuş bir çocuktu. Gizem fukarası duru bakışlı kahverengi gözleriyle, yakışıklı sayılmasa bile muntazam bir yüzü, sağlam kemikli kalın kolları vardı. Panayota arkadaşlarıyla Café de Paris'nin caddeye bakan masalarından birinde oturduğu bir akşamüstü, onu piyasa yapan askerlerin arasında gördüğünde fazlaca sırıtmış olsa da, diğer kızlar gibi rüzgârın açtığı eteğini biraz yukarı çekmek gibi basitliklere başvurmamıştı.

Delikanlının sinema teklifini eve gidince düşünmeye karar verdi. Lüks Sineması'nda Fransız yapımı *Üç Silahşorlar*,

Pantheon'da da *Görünmez El* oynuyordu. İkisi de kovboy filmi. Elpiniki'nin ballandıra ballandıra anlattığı *Kızıl Aşk* neredeydi acaba? Merakından *Cine de Paris*'ye kadar yürüdü. Hem babası bakalım müsaade edecek miydi? Üstelik bu filmleri bir seferde göstermiyorlardı ki. Başını beğenip de devamını görmek istese ertesi gün için yine izin koparmak lazım gelecekti.

Geri dönüp Hotel D'Alexandria'nın altındaki Zakas pastanesinden çörek aldı, sonra Kraemer Palas'ı gözlemek üzere bir sokak lambasına sırtını dayadı. Bulutsuz gökyüzünde martılar kanatlarını baştan başa açmış, denize pike yapmaya hazırlanıyorlardı. Serin havaya rağmen Kafe Zapyon dışarı masa çıkarmış, iki Frenk hanım da o masalardan birine oturmuş, çay içip limonlu pasta yiyorlardı.

Otelin genç kapıcısı Panayota'yı görmezden gelmişti. Üzerinde siyah, sarı, kırmızı pek şaşaalı bir üniforma vardı. Başında da İngilizlerinki gibi bir melon şapka. Panayota bir süre onunla göz göze gelmeye çabaladı. Kim bilir belki serenatçı mahalle oğlanları gibi bu kapıcı genç de güzelliğinden etkilenip onu içeri alıverirdi. Rıhtımın en prestijli noktasını oluşturan bu ihtişamlı, dört katlı, elektrikle aydınlatılan binaya girmek, yumuşacık halılarında yürümek, asansörle çıkılan en üst katın pencerelerinden ufka bakmak, hatta kafesinde çaylarını yudumlayan, baş döndürücü parfümler sürünmüş ecnebi kadınların yakınında bir masaya oturup bir dilim turta ısmarlamak genç kızın en büyük hayaliydi.

Tam o sırada denizden esen sert rüzgâr şapkasından çıkan kısa buklelerini yüzüne üfleyince saçlar yanağına bulaşmış pudraşekerine yapıştı. Elini ağzına götürüp telaşla dudağının kenarına yapışmış şekeri silerken bir gören oldu mu diye, otelin mavi panjurlu pencerelerine göz attı. Ön cephedeki Kraemer Palas tabelası kaldırılmış, yerine Splendid Palas yazan yeni tabela asılmıştı. Yeni Müslüman bir sahibi var-

dı artık otelin. Niko'nun sevgilisi Türk kızın babası mı yoksa? Otelin solundaki ünlü Panellinion Gazinosu'nun ismi de geçen yıllarda İvi'ye dönüşmüştü. Sevmiyordu alıştığı, bildiği mekânların el ve isim değiştirmelerini. İçini anlamını çözemediği bir kaygı sarıyordu. O değişirken dünya hep aynı kalsın istiyordu.

Hülyalı gözlerini otelin geniş balkonlarına çevirdi. İçeride kim bilir kaç tane yüksek tavanlı geniş balo salonu vardı! Parkelerinde vals, fokstrot, polka oynayan kadınların iskarpin izleri, kuyruklu piyanolar, altın varaklı çerçeveleri ile koca koca aynalar, yeşil kadife kanepeler, tavandan sarkan Bohemya kristali avizeler, odalara çıkan asansör ve krallara layık süitlerde yumuşacık yataklar, pırlanta boncuk işli perdeler ve kim bilir daha neler neler!

Ah bir içeri girebilse!

Otelden kırmızı apoletli haki üniformaları içinde iki subay çıkıyordu. Yanlarında Panayota'nın üstü kapalı otomobiller içinde bir iki defa gördüğü yüzleri boyalı o kızlardan ikisi vardı. Ecnebi kadınlar gibi dizlerinin altında biten elbiseler giymişlerdi. Subaylar abartılı hareketlerle kızların ellerini öptüler. Kapı önünde hâlâ kırıtıyorlardı. Küçük çıplak omuzlarını ancak örten pelerinler de hakiki tavşan kürkü olmalıydı. Frenk Caddesi'ndeki Xenopoulo'nun dükkânında bu pelerinlerden görmüştü ama fiyatlarını sormaya cesaret edememişti. Aksi dükkân sahibinin bakmadığı bir anda beyaz tüyleri okşamakla yetinmişti sadece. Onların diken diken olmuş çıplak bacaklarına bakarken mantosuna biraz daha sarındı.

Subaylar kızları siyah bir otomobile bindirdikten sonra gülerek karşıya, Panayota'nın durduğu deniz kıyısına geçtiler. Subayların uzunca boylu olanı yukarı kıvrık bıyıklarını özenle yağlamış, boyuna konuşuyor, sakalsız, bıyıksız haliyle oğlan çocuğuna benzeyen diğeri de durmadan başını sallıyordu. Panayota yüreğine musallat olmuş huzursuzluğu un ufak et-

mek ister gibi, aceleyle çöreği çiğnemeye koyuldu. Hamur da huzursuzluğu gibi çiğnedikçe büyüyordu. Ağzındaki lokmayı kuru kuru yutmaya çalışırken gözleri yaşardı.

Uzun boylu subay sahnede tirat okur gibi yüksek ve tok bir sesle, "Bak buraya yazıyorum Stefo. Bir şeycik olmayacak" diyordu.

Bir elini körfezde demirlemiş Frenk zırhlılarına doğru uzatmıştı. "Afyon'a, *Aidin*'a kadar gelirler de Smirni'ye giremezler. Haydi bizi geçtim. Yerli Hıristiyanları da geçtim. Bir düşün ne çok Frenk yaşıyor burada. Hem de ne zengin Frenkler! Uf! Bankalar hep onların tahvilleriyle yüklü. Fabrikaları, acenteleri, demiryolları, denizyolları, nice yatırımları var burada. Sonra bak kapı gibi *Iron Duke* orada bekliyor. Bugüne kadar arkamızı tuttu, birden çekip gidecek değil ya *vre pedi mu*! Üstelik bizim zırhlılar ne güne duruyor? Buraya kadar gelirlerse topa tutarız onları."

Kendinden pek emin bir hali vardı. Yan gözle Panayota'ya baktı. Henüz bıyıkları terlememiş olan yine başını salladı.

"Doğru diyorsun. Biz yüzyılların deniz savaşçısıyız. Keşke savaş denizde patlak verseydi. Bu kadar uzamazdı. *Angira* yerine gidip *Konstantinupoli*'ye dayanmalıydık."

"O da olacak inşallah, *makari*. Büyük hata oldu bu *Angira* meselesi. Şimdi anladılar ya çok geç. Trakya'dan orduyu yollayacaktık, iki günde düşerdi *Konstantinupoli*. Tümenler aylardır Sakarya'nın batısında bekliyorlar. Aç biilaç. Bir de soğuk. Türk çeteleri erzak yollarını tutuyormuş. İki lokma bile gitmiyor boğazlarına. Daha ne kadar dayanacaklar?"

Panayota kulak kesilmiş dinliyordu. Arkalarından tıngır mıngır bir karoça geçti. Arabacı kamçısıyla dimdik ayakta duruyor, sanki oradan dünyaya komuta ediyordu.

"Düşman da aynı durumdadır. Belki daha bile beter. Neden saldırmıyorlar sanıyorsun? Aylardır bekleşiyorlar."

Bıyıkları yağlanmış olan kaşlarını çattı.

"Bilmiyorum. *Turkos* birilerinden cephane bekliyor olabilir. Müttefiklerin hepsiyle tek mutabakata varıyormuş diye duydum."

"Öyle görünüyor. Baksana İtalyanlar bile geri çekildi."

Sakalsız bıyıksız olanın sesi incecikti.

"Bırak canım İtalyanları. Onların derdi bizimle."

"Tabii öyle ama çekildiklerine göre buraların bize kalmayacağına birileri onları ikna etmiş olmalı."

Panayota yüzüne bulaşmış pudraşekerini bile silmeyi unutarak subaylardan yana korkuyla baktı. Bıyıklısı elini çocuk yüzlünün omzuna koydu. Çatık kaşları gevşemişti.

"Karamsarlığa lüzum yok Stefo *mu*. Dünyanın en kuvvetli imparatorluğu arkamızda. Stratejik bir hata bile yapmış olsak, bunca zaferden sonra savaşı kaybedeceğimize ben ihtimal vermiyorum. Gel içeri girelim. Bu deli rüzgârda insan sigarasını ağız tadıyla içemiyor. Baksana deniz de nasıl dalgalandı. Kahvenin yanında konyak iyi gider. Akşam Yunan Kulübü'nde bir davet varmış diye duydum. Şu *Zapyon*'un açığında oturan hanımları davet edelim mi, ne dersin?"

"Tanıyor musun onları?"

"Uzun bacaklı kumral ile Burnova'daki bir partide uzaktan bakışmıştık. Londra'dan gelmişler, anlarsın ya, Avrupalı subay koca arıyorlar. Bize mi hayır diyecekler?"

Sigaralarını denize atıp karşıya geçtiler. Kafe Zapyon'da çay içen kadınlar, gözlerini kısarak önlerinde eğilen subayları incelediler. Panayota'nın kulağına yabancı dildeki konuşmalar ve gülüşmeler çalındı. Soğuktan mıdır nedir, içini bir titreme almıştı. Ellerini mantosunun cebine soktu. Geçen hafta Diana Hamamları'nın oradan topladığı taşlardan biri eline geldi. Denize dönerek, çırpıntılı sularda sekmeyeceğini bile bile, taşı fırlattı. Kraemer Palas'ın da, subayların da, şık Frenk hanımların, tavşan kürklü düşmüş kızların da canı cehenneme!

Sivri tepeli minik çadırlar gibi kabarıp duran dalgalar taşı

yuttu. Elini yeniden cebine atıp bir tane daha seçti, beyaz pürüzsüz taşı parmaklarının arasına yerleştirip, ustaca nişan aldı. Tam savuracakken birden arkasından boğuk bir feryat geldi.

"Ah! Ağır olun küçük hanım! Ağır olun! Ah!"

Tramvay raylarında şapkalı, redingotlu bir beyefendi iki büklüm olmuş, boğulurcasına inliyordu. Panayota eliyle ağzını örttü.

"Ah çok özür dilerim. *Signomi*! Geldiğinizi görmedim. Lütfen af buyurun. *Me singorite.*[90] *Kirye*, iyi misiniz? Mösyö?" Telaştan Kordon gezmelerinde konuştuğu Fransızcayı unutmuştu. Adam büküldüğü yerden ağır ağır doğrulurken,

"İyiyim, iyiyim, telaşa lüzum yok. Umarım istikbalde sizinle bir kavgaya girmek zorunda kalmam. Darbeyi nereye indireceğinizi pek iyi biliyorsunuz zira. Eliniz biraz ağırmış matmazel."

Panayota elini ağzından çekip korkuyla arkasına sakladı. Demek o hırsla adamın hayalarına isabet ettirmişti taşı. Yüzü birden alev aldı. Adam gülümseyince, fal taşı beyazlığındaki dişleri ortaya çıktı.

"Yok canım, şaka yapıyorum. Bakın iyiyim. Ben de önüme değil, şu güzelim manzaraya bakarak yürüyordum. Renk renk balıkçı kayıkları nasıl da hoş bir ahenkle salınıyorlar. Şu ilerideki kotraya bakın mesela. Dalganın çırpıntısından etkilenmeden kuğu gibi süzülüyor. Muazzam bir şey."

Panayota denizin üzerinde kayar gibi yol alan yelkenliye baktı. Arkasında İngiliz bayrağı dalgalanıyordu. Kuzey rüzgârı çıksın da göreyim ben onu. Bakalım limana yanaşabiliyor mu acemi kaptan!

"Matmazel, sizinle bir yerlerde karşılaşmış olabilir miyiz?"

Yabancı adam –nereli olabilir ki?– gözlerini kısmış, Panayota'nın yüzünü inceliyordu.

"Hiç zannetmiyorum, niçin sordunuz?"

90. Affedersiniz.

"Simanız pek aşina geliyor da..."

"Hayır tanışmıyoruz. Ben eminim."

Genç kızın dikleşen çenesini görünce adamın yüzüne bir tebessüm yayıldı. Yunancası iyiydi ama Panayota'nın daha önce duymadığı tuhaf bir aksanla konuşuyordu.

"Nasıl bu kadar emin olabiliyorsunuz?"

Panayota kendini tutamadı,

"Eh insan sizi bir kere görse bir daha unutabilir mi?" deyiverdi. Ağzından çıkanı kulağı duyunca yanaklarına yine al bastı, hemen başını denizden yana çevirdi. Ne biçim *rezilema*[91] Tanrım! Ne rezalet!

Adam bir kahkaha attı.

"Bu lakırdıyı edecek kimse siz değil, ben olmalıydım."

Panayota'nın utanç içinde denizden yana bakmayı sürdürdüğünü gördü:

"Sizinkiyle aynı sebeplerden değil elbette. Siz muhtemelen benim esmer tenime uymayan kılık kıyafetim ve bir erkekte yadırgadığınız uzun saçlarımdan dolayı beni hatırınızdan çıkaramayacağınızı ima ettiniz. Ben ise karşımdaki bu nadide güzellik itibarıyla aynı sözü söyleme ihtiyacını duydum."

Panayota dönüp dizginleyemediği bir merakla adamı inceledi. Sahiden de hiç böyle bir erkek görmemişti. Adam Arap esirler gibi koyu tenliydi ama ecnebi beyler gibi giyinmişti. Çizgili pantolon ve ona uygun redingot, yelek cebinden çıkan yeşil ipek mendil ile aynı yeşilden boyunbağı. Başında fötr şapka. Boyunbağının altında, kalın altın bir zincir parlıyordu. Esmer ellerinin uzun parmaklarına da koca koca taşlı yüzükler dizilmişti. Safir, zümrüt, yakut... Prens midir bu adam? Alaaddin midir? Nedir? Şaşkın bakışlarını tekrar yüzüne çevirdi. Belki de saraydandı. İnce uzun burnuyla sultanlara benziyordu zaten.

91. Rezillik.

"Türk müsünüz siz?"

"Hayır ama istersen Türkçe konuşabiliriz" dedi adam Yunancası kadar kusursuz bir Türkçeyle. "Hintliyim ben. İsmim Avinaş Pillai."

Panayota adamın söylediklerini anlayacak kadar Türkçe biliyordu. Hintli ha? Hindistan'dan sadece zengin Türklerin konaklarında çalışmak üzere esirler gelir zannediyordu. Ömründe hiç böyle Frenkler gibi giyinmiş Hintli görmemişti. Onun kemiksiz yuvarlak yüzündeki gaga burnuna bakarken yabancının bileğine uzandığını fark etmedi bile.

"Siz isminizi lütfeder miydiniz matmazel?"

Adamın mora çalan kalın dudaklarını teninde hissedince kendine geldi.

"Efendim?"

"İsminiz?"

"Panayota. Panayota Yağcıoğlu."

Avinaş Pillai kadehindeki şarabı deniyormuş gibi bir süre ağzının içinde kızın ismini dolaştırdı.

"Panayota... Panayota... Fevkalade bir isim. Sizin gibi melek yüzlü bir hanıma da pek yaraşmış."

Panayota bu iltifat karşısında ne yapacağını bilemediği için şapkasını çıkardı. Özgürlüğe kavuşan saçları dalga dalga sırtına, omuzlarına düştü. Kızın açık başı karşısında Avinaş'ın kaşları çatıldı. Kafası karışmış gibiydi. Yine de nezaketi elden bırakmadan,

"*Enchanté* Matmazel Yağcıoğlu, sizinle tanıştığımıza çok memnun oldum" dedi. Panayota yine ne cevap vereceğini bilemedi. Okuldaki Fransızca hocasını saymazsak ilk defa birisi ona Matmazel Yağcıoğlu diye hitap ediyordu. Yüzüne yayılan gülümsemeyi saklamaya çalışarak,

"Smirni'ye gezmeye mi geldiniz?" diye sordu.

"Hayır ben burada yaşıyorum."

"Tüccarsınız o halde. Kraemer Palas'ta mı kalıyorsunuz?"

Avinaş Kraemer Palas'ın önünde durduklarını yeni fark etmiş gibi dönüp otelin mavi panjurlu sarı cephesine baktı. Panayota'nın omuzları belli belirsiz çöktü.

"Hayır."

"O halde?"

Kızın narin dış görümünün altında ateşlenmeye hazır bekleyen fişek gibi bir canı vardı belli ki. Davudi sesinden de anlaşılıyordu. Şapkasını çıkartıp alnını kaşıdı. Nereden tanıyor olabilirdi bu kızı? Saçından, teninden yayılan yasemin ve lavanta kokusunun altında başka, tanıdık bir rayiha daha vardı.

"Ne tüccarım, ne de Kraemer Palas'ta kalıyorum."

Zor bir bilmece sormuş gibi zaferle gülümsedi.

"Ah?"

Kız kıpkırmızı dudaklarını ısırdı. İki ön dişi arasında pek tanıdık bir boşluk vardı.

"Tüccar değilseniz, Smirni'de hangi işle meşgulsünüz?"

Avinaş bir anlık tereddütten sonra doğruyu –ya da ona yakın bir şeyi– söylemeye karar verdi.

"Konsoloslukta çalışıyorum."

Panayota yine hayretle bir ah çekti.

"Hindistan Konsolosluğu mu?"

Parlak siyah gözlerini birkaç defa kırpıştırdı. Avinaş kızın saflığına güldü. Ne geniş, ne güzel, ne ak bir alnı vardı.

"Hayır. Hindistan'ın henüz dünyada konsoloslukları yok. O da olacak bir gün inşallah. *Makari.*"

Onun sabırsızlandığını görünce ekledi.

"Ben İngiliz Konsolosluğu'nda çalışıyorum. Fakat hangi sebeple gülüyorsunuz?"

"Canım sizin İngiliz'e benzer bir tarafınız mı var? Ben her gün buraya yürürken İngiliz Konsolosluğu'nun önünden geçiyorum. O binaya baston yutmuş gibi yürüyen asık suratlı adamlar girip çıkıyor. Hepsinin teni de mora çalan bir beyaz. Bir kere bile sizin gibi birini orada görmedim de o yüzden."

Bu defa gülme sırası Avinaş'taydı.

"İngiliz değilim ama Oxford'da okudum. İngiltere'nin en prestijli üniversitelerinden biridir."

Panayota başını hafifçe eğip gözlerini kısarak yüzüne bakınca, Avinaş bir anlığına onu nereden tanıdığını çıkarır gibi oldu.

"Kaç yaşındasınız Panayota?"

Panayota irkildi. Adam çapkın tondan babacana geçmişti. Matmazel Yağcıoğlu işi de sona ermişti anlaşılan. Bu değişime ne sebebiyet vermiş olabilirdi? Münasebetsiz bir söz mü etmişti? Ah, fazla soru sormuştu muhakkak. İçindeki o fena kadının yine uyandığını hissetti. İlla ki bütün erkeklerin ilgisini, beğenisini üzerine çekmek isteyen ve gerekirse onlarla ahlaksız şeyler yapabilecek kadar düşük bir kadın vardı orada bir yerde. Ilık kumların üzerinde elbisesinin kurdelelerini çözen Stavros'un kasılmış yüzünü hatırladı. Bakışlarını Kraemer'in pencerelerine dikip,

"Eylülde on yedimi bitireceğim" diye mırıldandı.

"Ne âlâ! Ne fevkalade bir yaştasınız. Kıymetini bilin."

Başını salladı. Bu tip sözleri mahallenin ihtiyar teyzelerinden öyle çok duyuyordu ki artık cevap bile vermiyordu. Adamın sabahın bu erken saatinde buralarda ne işi olduğunu sormasını bekledi ama Avinaş Pillai'nin aklı başka yerdeydi. Panayota ilgiyi kaybettiğine fena içerlemişti. Şapkasını başına geçirip son bir hamle yaptı.

"Size bir şey sorabilir miyim?"

Avinaş yelek cebinden çıkardığı altın zincirli zarif köstekli saatine göz attıktan sonra genç kıza döndü.

"*Malista.*"[92]

"Biliyorum muhtemel değil fakat Türkler Smirni'ye girerlerse İngilizler bizi himaye edecekler, öyle değil mi?"

92. Tabii ki.

Avinaş bu soruyu beklemiyordu. Panayota da sırf adamın ilgisini çekmek için böyle bir yola başvurmuştu ama soru ağzından çıkar çıkmaz gözlerinin dolduğunu hissetti. Demek o da bu akla hayale sığmayan ihtimalden, Türklerin Smirni'yi ele geçirmelerinden için için korkuyordu. Avinaş köstekli saati yeleğinin cebine yerleştirirken içini çekerek Panayota'ya yaklaştı. Alnı kızın şapkasının geniş kenarına değdi. Teni uzak diyarların baharatlarından başka bir şey daha kokuyordu.

"Panayota, söyler misiniz Yunanistan'da akrabalarınız var mı?"

Panayota uzakları dinleyen bir kumru gibi başını eğdi.

"Ne akrabamız olacak Yunanistan'da? Ne anam, ne babam ne de dedelerim Yunanistan'a ayak basmıştır ömürlerinde. Biz buralıyız. Siz uzaklardan gelmişsiniz, belli ki bilmezsiniz. Bizim yurdumuz burasıdır. Yani *Mikrasia.*"[93]

"Peki ya adalarda? Adalarda kimseniz var mı? Sakız'da, Midilli'de?"

Kız karşısındaki adama aklını kaçırmış gibi baktı.

"Yok efendim. Hangi münasebetle olsun? Bizim Sakız'dan gelme göçmenler gibi Yunanistan'da, adalarda akrabamız olmaz. Osmanlı tebaasıyız biz. Dedelerim Kayseri'den Çeşme'ye göçmüşler. Annemle babam da evlenince Smirni'ye gelmişler. Babamın bakkal dükkânı vardır. İsmi Prodramakis Yağcıoğlu. Bizim mahallelerde herkes Bakkal Akis'i bilir."

Avinaş'ın bir şey söylemediğini görünce üsteledi.

"Smirni yakında Yunanistan'a katılacak. İngilizler öyle söz verdiler. Londra'da antlaşma imzaladılar. Öyle değil mi?"

Avinaş'ın yüreği her gece tekrarlanan bir rüyadan tanıyormuşçasına kendine yakın hissettiği bu genç kızı kollarına alıp, koruma isteğiyle doldu. Az ileride, limanda gemilere tütün balyaları yükleniyor, Kordelio vapuru Hamidiye

93. Küçük Asya.

Şirketi'nin küçük tahta iskelesine doğru iç limana giriyordu. Omirion öğrencileri birazdan sökün ederdi. Panayota'nın bakışları vapurun düdüğünü duyunca yumuşadı, az önce kor gibi yanan gözlerindeki öfke söndü, öfkenin altında saklanan korkunun gölgesi bütün yüzünü kapladı. Karşısındaki adama şimdi yalvarır gibi bakıyordu.

Avinaş uzanıp kızın şapkasını başından çekip çıkardı, dudaklarını kulağına iyice yaklaştırdı. Saçları Panayota'nın boynunu gıdıkladı, boynundan yükselen o uzak diyarların kokusunu duydu yine. Stavros da Pavlo da böyle kokmazlardı. Tuz değil, çam değil ama serin ve sert bir kokuydu adamdan yayılan. İçine çeker çekmez tatlı, sıcak bir bulut bacaklarının arasına doldu. Utanarak kendini geriye çekmeye çalışırken adamın kulağına fısıldadıklarına kulak verdi ve dondu kaldı.

"Kendini ve aileni koruma altına almak istiyorsan sevgili Panayota, sana tavsiyem Türkler Smirni'ye girmeden bir an evvel Yunanistan'a geçmeniz. Malınızı mülkünüzü elden çıkarın, taşınabilir hale getirip yanınıza alın ve yola çıkın. Yunanistan'da yeni hayatlar kurun. Burada kalırsanız eğer, ancak yüce Tanrı'dan sizi koruması için dua edebilirsiniz. O'ndan başka kimseden himaye beklemeyin."

Sıcak nefesi genç kızın boynundan karnına alev topu gibi inerken Avinaş elinde tuttuğu şapkayı çocuğunu okula gönderen bir baba edasıyla Panayota'nın başına geçirdi ve Kraemer Palas'ın sarı binası ardında yitip gözden kayboldu.

Kurtuluş planı

Panayota bu karşılaşmayı izleyen bir hafta boyunca rıhtıma inmedi. Sabahları sırtında el örgüsü bir pelerinle annesinin siparişlerini almaya Fasula'ya inip çabucak eve dönüyor, okula gitme vakti gelene kadar cumbanın içindeki sedirde oturuyordu. Katina kızının durgunluğunu Pavlo ile aralarında geçen

bir münakaşaya vermişti. Teğmenle konuşup barışacak vakti olsun diye hiç gerekmediği halde onu çarşıya pazara yolluyor, "Fasula'ya inmişken kasaba da uğra, bir okka ciğer al, söyle ince ince dilimlesin" ya da "fırından taze francala çıkana kadar meydanda oyalan da sıcak sıcak yiyelim" gibi bahanelerle kızı uzun süre sokakta tutmaya çalışıyordu. Çocuğun hiç keyfi yoktu. Yanaklarının gül pembesi gitmiş, güzelim yüzü küle dönmüştü.

Katina'nın umutlarını boşa çıkartacak şekilde cuma akşamı Pavlo ile gittikleri tiyatro da Panayota'nın kederli ve dalgın halini düzeltmeye yaramamıştı. Bilakis kızcağız tiyatronun ertesi sabahı her zamankinden daha solgun ve bitkin görünüyordu. Yine itiraz etmeden çarşıya inmiş, kolunda siparişleri doldurduğu sepetiyle eve döndükten sonra ateşin önüne kıvrılan kedi gibi cumbanın içindeki sedire yerleşip, çenesini çekiştirerek, karşıki çatılara dalıp gitmişti.

"Bir yolunu bulup kapağı Yunanistan'a atmaya bakın. Sizi ancak yüce Tanrı koruyabilir. O'ndan başkasından himaye beklemeyin."

Genç kız bir haftadır evde, okulda, yollarda, Pavlo ile gittiği tiyatroda –babası sinemaya izin vermemişti– durmadan kafasının içinde o tuhaf Hintlinin sözlerini evirip çeviriyordu. Adam Mustafa Kemal'in ordusu Smirni'ye girerse İngilizlerin şehrin Hıristiyan halkını korumayacaklarını ima etmişti.

Böyle bir şey mümkün olabilir miydi?

Yok yok. Olamaz.

Hem süslü orospularla Kraemer'den çıkan subaylar körfezde demirlemiş İngiliz zırhlılarının şehri himaye edeceklerinden pek emindiler. Gerekirse denizden topa tutarız demişlerdi. Acaba şehrin kaderini onlar mı daha iyi biliyordu, yoksa konsoloslukta çalışan Hintli Pillai mi? Günlerdir korkudan, iç organlarını kemiren kaygıdan gözüne uyku girmiyor;

kahvede, meydanda, bakkalda konuşulan savaş haberlerini pür dikkat dinliyordu.

İşittiği haberlerin de içini rahatlatacak bir tarafı yoktu.

Panayota'nın Avinaş ile ilk defa karşılaştığı 1922 yılının Mart ayında ordular Eskişehir platosunun iki ucuna çekilmiş, müttefiklerin Avrupa'nın savaştan uzak şehirlerinde kendi kaderlerini belirleyecek kararları almalarını bekliyorlardı. İtalyanlardan sonra Fransızlar da Anadolu'dan askerlerini çekmişlerdi. İstanbul'u ellerinde tutan İngilizler İzmir'in Yunanistan'a katılma ihtimalinden artık hiç bahsetmiyorlardı. Yunanistan'dan gelen askerlerin bir kısmı canlarından bezmiş, firar edip anakaraya geri dönmüşlerdi. Uzun zamandır hasta olan Kral Konstantin Sakarya Savaşı'ndan sonra fiziksel ve ruhsal olarak büsbütün çökmüş, Atina'ya geri dönmüştü. Ortalıkta savaşı kaybeden komutan Papulas'ın görevden alınacağı ve yerine kurmay başkanı Dousmani'nin getirileceği rivayeti de geziniyordu. Cepheden gelen haberler hep kasvetli, hep vahimdi.

Avinaş'ın Kraemer'in önünde Panayota'ya rastladığı sabah İngiliz Gizli Servisi de Churchill'in son telgrafıyla çalkalanmıştı. Sömürge Nazırı önceki gün Kahire'den çektiği telgrafta, "Yunanlılar kendilerini öyle bir siyasi-stratejik vaziyete soktular ki artık mutlak zafer haricindeki her şey onlar için mağlubiyet, Türkler içinse kahredici bir mağlubiyet haricindeki her şey zafer anlamına gelecektir" diye yazmıştı. Lloyd George hükümeti yıllardır yüreklendirdiği Yunanistan'a desteğini kesiyordu.

Yunan ordusu Anadolu'nun ortasında yapayalnız kalmıştı.

Panayota Minas'ın acıklı mektuplarını kafasından atamıyordu:

Sevgilim, anlıyorum ki bu çıktığımız kanlı bir ölüm seferidir.

"*Kori mu* şu patatesleri al da, git Rozi Teyze'nin yanında soyuver. Yazık ihtiyar kadın bütün gün evinin önüne çektiği

sandalyesinde tek başına oturmaktan sıkılıyor, ona arkadaşlık edersin."

Annesinin uzattığı yeni yıkanmış patates dolu kabı kolunun altına kıstırıp hayalet gibi sokağa indi, çeşmenin orada misket oynayan çocukları görmeden ağır adımlarla karşıya geçip Rozi Teyze'nin evinin önündeki mermer eşiğe oturdu, hırkasına sarındı. Gökyüzü boydan boya masmavi, küçük alan günlük güneşlikti.

Baştan aşağı siyahlar giyinmiş dişsiz Rozi Teyze portakal soyuyordu. Buruşuk parmaklarıyla bir dilimini Panayota'ya uzattı. Kediler güneşe açtıkları karınlarını yalıyorlardı. Bir süre konuşmadan yan yana oturdular. Yan taraftan taze kavrulmuş kahve kokusu, tavla taşlarının tıkırtısı ve kahvehanenin çardağı altında oturan erkeklerin ara sıra yükselen sesleri geliyordu. Kahvenin çırağı tepsisini sallayarak dışarı çıktı.

"Kahve? Hanımlar kahve ister misiniz?"

Yazları Menekşe Sokak'ta yapılan serenat cümbüşüne abileriyle katılırdı bu çırak. Yaşlı komşunun evinin basamaklarında oturan Panayota'yı görünce yüzüne arsız bir gülümseme yayıldı.

"Lokum? *Lemonada?* Buz gibi."

"Git git. Bir şey istemiyoruz. Toz ol."

Yaşlı kadının uzattığı bir dilim portakalı daha ağzına attı, ince zarlı sulu meyveden diline güneş doğdu. Altdudağını dişleyerek karakoldan yana baktı. Dudağı dişlemekten pul pul olmuştu.

"Yunanistan'a kapağı atmanın bir yolunu bulun!"

Annesiyle babasına ruhunu kemiren korkudan söz edemezdi. Sokakta karşılaştığı bir Hintlinin sözüne kanıp da onları telaşlandırmanın âlemi yoktu. Hem zaten Akis ile Katina onu ciddiye almazlardı ki. Avinaş Pillai'nin söylediklerini, farzımuhal, akşam yemeğinde aktaracak olsa babası "Bırak

Allah aşkına deli saçması şeyler bunlar" deyip kızacak, annesi ise Panayota üzülüyor diye üzülecekti.

Ailenin geride kalan tek çocuğu olarak Panayota kendini anne-babasının mutluluğundan sorumlu hissediyordu. Çocukken sınıfta şarkı mırıldandığı için bütün ders boyunca dışarıda bekleme cezası aldığında onun için esas ceza koridorda tek başına durmak değil, müdire hanımın eve göndereceği mektubu okuyan annesinin yüzünde belirecek keder ifadesiydi. Panayota onların mucize bebeğiydi. Her daim evin neşe kaynağı olmalı, asla onları üzecek ya da korkutacak sözler sarf etmemeliydi.

Günlerdir onlara belli etmeden, tehlike anında hepsinin canını kurtaracak bir plan yapmaya çalışıyordu. Okuldan sonra doğrudan eve gelip cumbanın içindeki sedire yerleşiyor, az ötedeki yetim yurdunun kırmızı kuleli çatısını seyrettiği saatler boyunca planını düşünüyordu.

Yunanistan'da akrabaları yoktu. Tehlike anında onları karşıya geçirecek gemilere bilet alacak parası da yoktu. Çeyiz sandığında biriken küpelerini, bileziklerini, boynundaki istavrozunu bozdurmaya Fasula'daki kuyumcu Dimitri'ye götürse muhakkak bakkal Akis'e haber uçardı. Altınları Haynots'a[94] götürüp bir Ermeni'ye bozdursa kazıklanabilirdi. Hem bakalım kendi takıları üçünü kurtarmaya yetecek miydi? Annesinin mücevher kutusundan azar azar hiç takmadığı birkaç parçayı kaçırsa? Yok, böyle bir şeye de cesaret edemezdi.

Hintli "Taşınmaz mallarınızı bir an önce elden çıkarmaya bakın" demişti. Bu ne demek oluyordu şimdi? Evlerini mi satacaklardı? Annesi evini, babası da dükkânını asla bırakmazdı. Hem sonra döndüklerinde nerede yaşayacaklardı? Eşyalarına ne olacaktı?

Evet, vaziyet ortadaydı. Yapılacak tek bir şey vardı.

94. Eski İzmir'in Ermeni mahallesi.

Savaşa giden bir komutan edasıyla oturduğu mermer eşikten kalktı. Rozi Teyze sırtı iki büklüm zerzevatçı Mehmet'in küfesinden karnabahar ve pırasa seçiyordu. Sabırla yaşlı kadının işini bitirip başının üzerinde üç defa istavroz çıkarmasını bekledi. Sonra da küfeci Mehmet'in peşinden emin adımlarla alanın güney ucuna doğru yürümeye başladı. Soymadığı patateslerin kabı Rozi Teyze'nin evinin eşiğinde kalmıştı.

Hela kokan iki katlı karakol binasının arka odasında teğmen Pavlo Paraskis tepeleme dolu kül tablaları dizili karmakarışık masanın başında oturmuş *Amaltheia* gazetesine bakıyordu. Arkasındaki duvarda Yunan idaresindeki Aydın vilayetini gösteren büyük bir harita asılıydı. Pavlo kapı eşiğine yaslanmış duran Panayota'yı hemen fark etmedi. Panayota da fırsat bu fırsat bir süre onu seyretti. Kepini masaya bırakmıştı. Kızıl kahverengi saçları arkaya taranmış, özenle yağlanmıştı; tüm dikkatini her ne okuyorsa artık, ona verdiği için matematik problemiyle uğraşan bir çocuğa benzemişti. Geniş çıkık alnı odaya vuran güneşte parlıyordu. Acaba neden o da herkes gibi bıyık bırakmıyordu? Bir parça sakal bıyık o toy görünümünü düzeltebilirdi. Sakın köse olmasın?

Başını kaldırıp da Panayota'yı kapının eşiğinde görünce genç teğmenin eli ayağı birbirine karıştı. Koltuğundan fırladığı gibi kızın karşısına dikildi. Az kalsın alışkanlıkla hazır ola geçiyordu. Panayota elini ağzına kapatıp gülmesini bastırdı.

"Hoş geldin Panayota *mu*! Ne büyük şeref! Ne muazzam mutluluk! *Kalos tin*![95] Dur şöyle. Yok durma, ayakta kalma yani. Oturmaz mısın? Şöyle buyur lütfen. Yanni baksana buraya, *ela*, hanıma kahve getir. Yanında da lokum. Haydi *grigora* çabuk, koş!"

Panayota onun gösterdiği derisi aşınmış kahverengi koltu-

95. Hoş geldin.

ğa oturunca, altında samanlar hışırdadı. Pavlo yuvasına yem taşıyan karıncalar gibi küçücük odanın içinde oradan oraya koşturuyordu.

"Ah *signomi* Panayota. Burası pek dağınık. Geleceğini bilseydim... Arzu edersen dışarı çıkalım. Hava pek güzel. *Ke*'ye *lemonada* içmeye inelim mi? Ya da neydi o sizin gazozun ismi? Cicimbira?"

Masadaki karmaşayı ilk defa görüyormuş gibi hayret ve utançla üst üste yığılmış dosyalara, ağzına kadar dolu kül tablalarına baktı.

"Lüzum yok Pavlo. Buraya seninle bir şey konuşmaya geldim."

Pavlo kül tablalarını üst üste dizmiş dışarı taşıyordu.

"Pavlo, oturur musun şuraya *se parakalo*?"

Oğlan tablaları koridora çıkartıp odaya döndü, kapının yanındaki iskemleyi Panayota'nın kahverengi deri koltuğunun karşısına çekti, dizleri değecek şekilde tam karşısına oturdu. Yavru köpek bakışlı sütlü kahverengi gözleri korkuyla büyümüştü.

"Dün geceki oyunu beğendin mi?"

Panayota cevap vermeyince askerin telaşı büsbütün arttı. Bakkal Akis kızını sinemaya bırakmayınca Katina Hanım'ın tavsiyesi üzerine Aya Katerina Mahallesi'ndeki Phoenix Tiyatrosu'na, Patralı artistlerden oluşan bir varyetenin temsilini izlemeye gitmişlerdi. Komiklikler yapıyor, şarkılar söylüyor, göbek atıyorlardı. Pavlo Mısırlı dansöz Nilüfer'in koca kalçalarıyla gemileri batırdığı sahnede, gülmeyi çok istemiş, Panayota'nın güzelim profilindeki ciddiyeti görünce kendini tutmuştu.

Phoenix çıkışında onu evine bıraktıktan sonra Meyhane Boğazı'na inmiş, Yorgi'nin yerinde karşılaştığı Niko'ya kızla arasında geçenleri çok değil, biraz abartarak anlatmıştı. Ama ne yapsın, balıkçının tombul oğlu da Karantina'da yaşayan bir Türk kızı ile güya yaşadığı aşk hikâyesini öyle bir bal-

landırmış, öyle akıl almaz detaylarla süslemişti ki Pavlo rakının da etkisiyle dudaktan öpüşmenin süresini biraz uzatmış, hikâyesine kızın memelerini mıncıkladığı bir sahneyle Panayota'nın ağzından çıkmış birkaç şehvetli sevda sözcüğü ilave etmişti.

İster misin şimdi o şaşkın Niko gitsin de tertemiz sevgilisine ters bir laf etmiş olsun? Sigara kokulu havasız karakol odasında telaşla Panayota'nın ince beyaz ellerini kendi kalın kemikli sert elleri içine aldı.

"Seni dinliyorum Panayota *mu. Kala ise?* Ne oldu?"

Panayota söze nasıl başlayacağını bilemediği için sırf laf olsun diye, "Millete beni nikâhına alıp Yanya'ya, annenin yanına götüreceğini söylüyormuşsun! Bu ne cüret *yia to Theo*![96] Ne diye yalan uyduruyorsun?" diye söylendi.

Genç teğmenin yüzü karardı. Korktuğu başına gelmişti işte! Ah şu rakı, şişede durduğu gibi durmuyordu ki. Ne olurdu sanki çenesini tutsaydı! Şu salak Niko'ya ne demeli peki? Budalayı ilk fırsatta bir güzel silkeleyecekti. Aklından bu düşünceler geçerken kendi gücünden habersiz bir dev gibi istemeden kızın ellerini sıktı.

"Ah canımı acıtıyorsun!"

Panayota ellerini çekip, kollarını göğsünde kavuşturdu. Köylü işte! Elleri toprağı, çapayı, tırpanı bilir sadece. Bir hanımefendiye dokunmayı, onu okşamayı değil. Aklına Avinaş Pillai'nin mora çalan etli dudakları geldi. Nasıl da ona fark ettirmeden bileğini yakalamış, dudaklarını tenine hem yumuşak hem de emin bir temasla değdirivermişti. Elleri de sanki tereyağı tenekesinden çıkmış gibi yumuşacıktı. Başını çevirip oturduğu koltuğun arkasındaki kapıya doğru baktı.

"Yalan değil, hayal o *agapi mu.*[97] Evleneceksin benimle de-

96. Allah aşkına.

97. Sevgilim.

ğil mi, *etsi*? Neden öyle bakıyorsun? Dün akşam yaşadıklarımızdan sonra aklına böyle bir ihtimalin gelmediğini söyleme şimdi bana."

Şemsiye altındaki öpüşmelerini hatırlatmak üzere yüzünü yüzüne yaklaştırdı. Panayota gözlerini yere çevirdi.

"Ah ne oldu? Yota *mu*? Özür dilerim. Seni kırmak istemedim. Kaldır başını bir bak bakayım bana? Ağlıyor musun?"

Panayota başını salladı. Pavlo odanın açık kapısından koridora doğru baktı. Ortalıkta kimsecikler görünmüyordu. Ayağa kalktı, kapıyı kapattı, sandalyesini kahverengi deri koltuğa iyice yaklaştırdı, kollarını uzatıp beceriksizce kızın incecik bedenini sarmaya çalıştı. Panayota ellerini yüzüne kapatmıştı ama yine de oturduğu koltukta öne kayıp kendini oğlanın kollarına bırakıverdi. Şimdi neredeyse kucak kucağa oturuyorlardı. Pavlo kollarındaki vücudu sıkmak, kızı ürkütmek istemese de, yine çok heyecanlanmıştı.

"*Agapi mu*, sen de beni seviyorsun değil mi? Bu gözyaşları neden yoksa? Hadi çekinme, söyle bana, *pes mu*."

Kız kolları arasında hareketsiz duruyordu.

"Panayota, karım olur musun? Bir ömrü benimle geçirir misin?"

Pavlo'nun kollarındaki kaskatı vücut birden sarsıldı. Panayota hıçkıra hıçkıra ağlıyordu. Genç adam camdan bir fanus taşıyormuş gibi onu saran ellerini hafifletti. Ne yapmak lazım gelir ki şimdi? Bıraksın mı biraz daha mı sarsın? Sıkıntıyla koltuğun aşınmış kahverengi derisine baktı.

"Yota *mu*?"

Kız belli belirsiz başını salladı.

"Evet mi demek bu Panayota? Bir başını kaldır da yüzüme bak. *Ade*[98] ama."

Genç kız çekine çekine başını kaldırdı. Birbirine yapışmış sık kirpiklerinin ardında, yaşların temizlediği kara gözlerinde me-

98. Haydi.

nekşeler dans ediyordu. Oğlanın yüreği sevinçle doldu. Bu güzeller güzeli kız karısı, çocuklarının anası, anasının gelini olacak!

"Panayota, *pes mu,*[99] evet mi? Ha, *ne agapi*?"[100]

Panayota usul usul başını salladı. Pavlo vücudunun gurur ve kuvvetle dolduğunu hissetti. Bu enerjiyle, değil Küçük Asya'yı, İstanbul'u ve hatta bütün dünyayı fethedebilirdi! Kızı saran kollarını çözüp sandalyesinde dikleşti, bir kez daha ince uzun parmaklı beyaz ellere uzandı. Karakolda olmasalar kahkahalar atardı.

"Sevgilim, beni dünyanın en mutlu erkeği yaptın şimdi. Sana istediğin hayatı vereceğim, söz. Ne istersen... Sen hiç çalışma diye hizmetkârlar tutacağım. Sen sadece istediğin şeyleri yapacaksın. Seni kraliçeler, sultanlar gibi yaşatacağım. *Sultana mu*! *Vasilia mu!*[101] Kraliçemsin sen benim. Söyle bana babana ne zaman gideyim? Yoksa önce annenle mi konuşayım? Hangisi münasip düşer? Neyse bunlar mühim değil şimdi. Panayota *mu* beni seviyorsun değil mi? Bir defa senin o güzel dudaklarından duyayım. *Se parakalo.*"

Panayota ellerini Pavlo'nun sert avuçlarından çekip kurtardı, gözyaşlarını sildi.

"Seninle evleneceğim Pavlo ama bir şartım var." Burnu tıkanmıştı.

"Elbette *sultana mu*. Dile benden ne dilersen."

Koltuğunda dikleşti, gözlerini karşısında körpe tay gibi kıpırdanıp duran Pavlo'nun sütlü kahverengi gözlerine dikti.

"Azize Panayia bizleri esirger de savaşı kazanırsak, inşallah, Smirni'de kalacağız, burada yaşayacağız. Benim vatanım burası. Çocuklarımı burada doğurup büyüteceğim. Yanya'yı unutup bana burada bir ev alacaksın."

99. Söyle bana.

100. Evet mi sevgilim?

101. Kraliçem.

"Madem öyle istiyorsun, öyle olsun Panayotam. Benim yurdum senin koynundur bundan böyle. Sen ne ist..."

"Söyleyeceklerim daha bitmedi."

"Ne buyurursan..."

"Ama eğer... *Theos filaksi*..."[102] Pavlo'nun arkasındaki yazı masasına uzandı, kemikli parmaklarını tahtaya vurdu. "Kemal Smirni'ye girecek olursa..."

"Öyle bir şey mümkün değil Panayotam. Biz burada ne güne duruyoruz?"

Pavlo ayağa kalkıp gülümsedi, kendinden emin adımlarla masadan bir sigara alıp pencerenin önüne yürüdü. Sigarayı yakıp Panayota'ya döndü. Beyaz gömleğinin altında göğsü zırh giymiş şövalyeler gibi sağlam ve genişti.

"Korkmana gerek yok sevgilim. Çünkü bu savaşı kazanmamamız gibi bir ihtimal söz konusu değil. Bir sürü uçağımız var. Binlerce makineli tüfeğimiz, top, tüfek, cephanelik..."

Panayota sabırsızlıkla elini salladı.

"Biliyorum. Biliyorum. Kahvede, fırında, okulda, herkes durmadan top tüfek hesabı yapıyor. Var da ne oluyor? Geçen ağustostan beri zafer haberi bekliyoruz. Bütün duyduğumuz geri çekildiğimiz."

Pavlo sigarasından bir nefes alıp, pencereden dışarı baktı, sesini kalınlaştırarak komutan edasıyla konuştu.

"Çekilmek de taktik meselesidir *yavri mu*. Geri hamle sırasında bayrak indirmiyoruz ki. Bilakis bütün tren yollarını, köprüleri havaya uçuruyoruz, çeteleri besleyen köyleri yakıyoruz. Üstelik bütün cephaneyi de Sakarya'nın batısına çekmeyi başardık. Türklere bir kılıç bırakmadık."

Pencereden odaya dolan ışıkta terli alnı tunç gibi parlıyordu. O konuşurken Panayota yanına gelmişti. Pavlo bastıracak kül tablası bulamayınca sigarasını pencerenin pervazın-

102. Tanrı korusun.

da söndürdü, camdan dışarı bakan kızın ensesine dudaklarını yaklaştırdı.

"Ama Panayotam, ne olursun bırak şimdi bunları. Bu bizim için ne kadar mutlu bir gün! Bugüne bugün nişanlımsın sen benim! Ah *Panayiya mu!* Bahtıma inanıyorum. Şükürler olsun sana Tanrım!"

Öpmek için kızın yüzünü kendine çevirdi. Panayota çocuk gibi ellerini arkasına sakladı.

"Evet şimdi harp bahsini açmanın lüzumu yok. Sadece şu noktayı netleştirmek arzusundayım. Ola ki savaşı kaybettik ve ola ki Türkler Smirni'ye girdiler... "

Pavlo onu pencerenin önünde bırakıp yazı masasının arkasına geçti, koltuğuna oturdu, sırtını yaslayıp gülümsedi.

"Ne gülüyorsun öyle? Masal mı anlatıyorum ben?"

"Yo, haşa. Ama bahsettiğin ihtimal öyle imkânsız ki... Neyse zaten ben ona değil, senin güzelliğine, kendi bahtıma gülümsüyorum."

Panayota sinirle masaya doğru yürüdü, dosya ve klasör yığınları arasında ellerine yer açıp koltuğunda yaylanan Pavlo'ya doğru eğildi. Mavi hırkasının kollarını dirseklerine kadar sıvamıştı. İki kalın saç örgüsü sarkaç gibi masanın üzerine düştü. Gözlerini adamın arkasındaki duvarda asılı haritadan ayırmadan mırıldandı.

"Türklerin yaklaştığını duyarsak... Diyelim ki..." Bir süre haritaya baktı. "Diyelim ki Uşak'a vardılar..."

"*Yavri mu* Uşak'a nasıl varsınlar? Uşak bizim sınırlarımız içinde. Koskoca uluslararası antlaşmayla çizilmiş sınırlarımız var. Eskişehir-Kütahya hattının batısında her noktaya da asker çıkardık."

Panayota masanın etrafından dolaşıp Pavlo'nun karşısında dikildi.

"Uzatma rica ederim. Ola ki Türkler Uşak'a varırlarsa şayet, beni ve ailemi, bütün kıymetli eşyalarımızla beraber der-

hal Yunanistan'a geçirmeni istiyorum. Bu kadar. Şartım budur. Kabul ediyor musun?"

Pavlo'nun üzerinde öne arkaya sallandığı koltuk bu sözler üzerine zınk diye durdu. Yay gıcırtısının eksikliğinde odaya alanda top oynayan çocukların bağrışları doldu.

"Yanya'ya mı gitmek istiyorsun?" Yüzüne onu iyice şapşallaştıran bir tebessüm yayılmıştı. "Ama biraz evvel diyordun ki..."

Panayota yüksek sesle bir of çekti. Amma da mankafa çıkmıştı bu çocuk. Aklına, hiç yeri değilken, Stavros'un elbisesinin kurdelelerini çözen ince uzun parmakları geldi. Smirni'den kaçarlarsa onu bir daha görebilecek miydi? Stavros sağ salim evine dönebilecek miydi?

Evlerimize dönebilecek miyiz Adriana? Savaştan önceki gibi huzurlu yaşamlarımız olacak mı? Senin parmağına yüzüğü geçirdiğim o güzel günü görebilecek miyim?

Ah Minas'ın mektupları... Keşke hiç okutmasaydı Adriana onları.

"Türkler Uşak'a kadar ilerlerse diyorum. İşitmiyor musun?"

"Yavrucuğum ben seni ve aileni Yanya'ya götürmeyi, biliyorsun, her şeyden çok arzu ederim. Ancak için rahat olsun. Türkler Uşak'a kadar ilerleseler bile, Smirni'ye giremezler. Anlıyorsun değil mi? Böyle bir şey mümkün değil."

Sallanıp durduğu koltuğundan kalkmış Panayota'nın tam karşısında duruyordu şimdi. Boyları yakın olduğundan dümdüz birbirlerinin gözlerinin içine bakıyorlardı. Gözünü ilk kaçıran Panayota oldu.

"Yine de şerefin üzerine söz ver. Vaziyet o raddeye varırsa bizi derhal Yunanistan'a geçireceksin."

"Şerefim, vatanım üzerine söz veriyorum. Tehlike anında seni ve aileni Yunanistan'a giden ilk gemiye bindirip buradan kaçıracağım. Tamam mı? Şimdi sana sarılmama müsaade edecek misin sevgilim?"

Panayota'yı omuzlarından kavradı, sımsıkı kendi vücuduna

yasladı, kollarını beline sardı. Sevgilisinin (nişanlım diye düşündü sevinçle) boynundan yükselen incecik yasemin kokusunu duyunca bayılacaktı az kalsın. Vazifesini tamamlamış bir erkeğin güveni içinde kızın solgun yüzünü avuçlarının arasına aldı, dudaklarını dudaklarına yapıştırıp uzun uzun öptü. Panayota gözlerini kapatıp Avinaş Pillai'nin uzak diyarların baharatları ve bir de o başka şey kokan nefesini düşündü.

"Canım sevgilim benim... Seni öyle mutlu edeceğim ki."

Pavlo'nun dili beceriksizce ağzında dolanırken, kemikli elleri boynundan aşağı inmiş, hırkasının altından göğüslerini arıyordu. Panayota birden ufacık memelerinden utandı. Annesi gibi dolgun memeleri yoktu. Bu yaşa kadar büyürler diye beklemişti ama anlaşılan Tanrı ona meme konusunda annesine davrandığı kadar cömert davranmamıştı. Telaşla Pavlo'yu itip, kendinden uzaklaştırdı.

"Ne yapıyorsun? Karakoldayız. Kapıda nöbetçi jandarma eri bekliyor. Unuttun mu?"

Pavlo nerede olduklarını sahiden de yeni hatırlamış gibi şaşkınlıkla etrafa baktı.

"Affedersin. Saadetten aklımı yitirdim bir an. Öyle güzelsin ki!"

Panayota masanın önüne geçip hırkasının düğmelerini ilikledi, örgülerinden kaçmış kısa buklelerini kulaklarının arkasına sıkıştırdı.

"Pekâlâ, o halde. Madem şartlarımı kabul ettin, yarın akşam gelip beni babamdan isteyebilirsin. Fazla bir çeyiz beklemiyorsun umarım. Bizim buralarda erkek kısmının evi alıp dayayıp döşemesi âdettendir."

Pavlo öyle mutluydu ki kızın soğuk hesaplarına bile aldırmadı. Yanya'ya bir daha dönmeyeceği düşüncesi kısacık bir an yüreğini yakmıştı, hani neredeyse Türklerin Smirni'ye girmesini dileyecekti. Panayota'sını alıp Yanya'ya götürmenin tek yolu buydu zira. Tövbe, tövbe! Neler düşünüyordu böyle? Bü-

yük Yunanistan aşkı bütün aşklardan daha yüceydi.

Sonra kızın vişne şerbeti tadındaki dudakları aklına geldi. İstediği her an o dudaklara ulaşabileceği sürece, dünyanın hangi köşesinde yaşadığının ne önemi vardı? Üstelik Smirni'de zengin bile olabilirdi. Hele bir şu harp bitsin, ona düğünlerin en güzeli yapacaktı. Sonra biraz para kazansın, bir ev alacaktı. Bu toz duman içindeki alana bakan sefil mahallede değil, aşağıda Bella Vista'da iki katlı balkonlu bir villa. Bahçesinde kocaman çiçekli manolya ağaçları... Anacığını da getirirdi, hep beraber geçinir giderlerdi.

Kendini hayallere öyle bir kaptırmıştı ki Panayota'nın karakoldan çıkıp gittiğini bile fark etmedi.

Son eylül

Kapı vurulduğunda ebe Meline yine aynı rüyayı görüyordu.

İki tarafı nar ağaçları ve kavun tarlalarıyla kaplı köy yolunda bir boz eşeğin terkisine oturmuş. Önde ihtiyar köylü adam bir eliyle eşeği dizginlerinden tutmuş, öteki eliyle bastonuna dayanmış, güçlükle yürüyor. Ayın batışını fırsat bilen yıldızlar dağların eteklerinden denizin karanlığına kadar gökkubbeye silme yayılmış. Koynunda bebek ağlıyor.

"*Daha mi lar Bzdi.*[103] Ağlama küçüğüm. Bu karanlık ilk ışıktan önce bastıran o en koyu karanlık. Birazdan şafak sökecek, bizi şehre götürecek bir araba bulacağız. *Daha mi lar Bzdi.*"

Yeldirmesinin altından başparmağını küçük ağza sokuyor. Bebek bir an meme bulduğunu sanıp sakinleşiyor ama ağzındaki etin kuruluğunu fark edince yine yaygarayı basıyor.

"Hanım bir duralım da yavruyu besle istersen. Pek acıkmış baksana, feryat eder durur."

"İstemez. Devam et."

İhtiyar köylü başını iki yana sallayarak önüne dönüyor.

103. (Erm.) Ağlama küçüğüm.

Bornova'yı İzmir'e bağlayan yol eşek sırtında nereden baksan iki saat çeker.

Meline nihayet kapıyı duyup da gözlerini açtığında rüyada unuttuğu bir eli gayriihtiyari göğsüne gitti, on yedi yıl önce oraya sakladığı kadife keseyi arandı. Aşağıda birisi deliler gibi kapıya vuruyordu. Yataktan fırlayıp sırtına bir şal attı, gaz lambasını bile yakmadan kör karanlıkta merdivenden aşağı koştu.

Mahallede zor bir doğum başlamış olmalıydı. Genç ebeler acil bir durum olmadan onun kapısını çalmazlardı. Yıllarca Fransız Hastanesi'nin baş ebesi olarak çalışmış, iki sene önce emekli olmuş, şehrin en iyi ebelerini o eğitmişti. Gençler saygıda kusur etmez, kendi başlarına halledebilecekleri vakalarda, bebek ters geliyor ya da kordon boğazına dolanmış diye onu uyandırmazlardı.

Aklında bu düşüncelerle merdivenden inip de karşısında mahallenin genç ebelerinden biri yerine kızını, damadını ve torunlarını görünce dehşete kapıldı. Ellerinde çıkınlar, valizler vardı. Bir eli korkuyla ağzına gitti, hepsinin yüzlerine tek tek baktı. En küçük torunu Nişan aralarında değildi. Bunu fark edince bir çığlık attı:

"Ne oldu? Nişan nerede?"

"Merak etme anne. Sakin ol. O kadar korkacak bir şey yok."

"Nişan? Ne oldu Nişanıma?"

"Anneciğim bağırma, konu komşuyu başımıza toplama rica ederim. Nişan babaannesinin yanında. Bir şey olmadı. Biz seni almaya geldik."

Kızı, sakin mizaçlı kocasının sözünü kesti:

"Kaç dakikadır kapıyı çalıyoruz. Ödümüzü kopardın anne! Neredesin?"

Meline elini kalbinin üzerine koyup çarpıntısını azaltmaya çalıştı.

"Uyuyakalmışım evladım. Hepiniz iyi misiniz? Ne oluyor?"

"Böyle zamanda nasıl uyuyorsun? Hadi toparlan gidiyoruz. Kıymetli neyin varsa yanına al."

Ebe Meline'nin bir eli rüyasındaki gibi yine göğsüne gidip, yıllar önce Göztepe'deki saray yavrusu konağında tek başına ziyaret ettiği Mahmut Ağa'nın eline bir bir saydığı altınların durduğu hayali keseyi kontrol etti. Şuurunun bir kısmı hâlâ o sabahta, eşek üzerinde kalmıştı. Uğursuz kocasının kumar borcu yüzünden kızların namusuna göz koyan ağadan borcun tamamen ödendiğine dair mühürlü bir kâğıt almak için onca yolu tek başına gitmişti. Ağanın arsız haydutları utanmadan Nişan'a (torunu değil, kocası olan Nişan'a) borcunu kızları vasıtasıyla temizleyebileceğinden söz etmişlerdi. Mahmut Ağa'nın hareminde körpe kızlar her daim pek makbuldü. Aylardır eşiklerini aşındıran, başlarını evden içeri uzatıp mutfak masasında ders çalışan Arpi ile Seta'ya yalanarak bakan o şerefsiz haydutların bir daha kendilerini rahatsız etmeyeceğine dair ağadan söz almıştı. Şükürler olsun ki Mahmut Ağa şerefli adam çıkmış, Meline'nin tek kelimesini bile anlamadığı belgeye mührünü bastıktan sonra adamlarını uzak tutmuş, kızları da büyüyünce hayırlı evlilikler yapıp mutlu aileler kurmuşlardı.

Meline, Juliette Lamarck'ın şeytani planına alet olma pahasına kendi kızlarının hayatını kurtarmıştı.

"Anne, sana söylüyoruz. Haydi ama. Kulakların işitmiyor mu kuzum? Kemal'in kuvvetleri Alaşehir'i almış. Pehlivan'ın çeteleri yola çıkmış. Saklanmamız lazım geliyor. Hadi çabuk! Neyin varsa topla, gidiyoruz. Hayguhi Hanım'ın fırınının üst katında saklanacağız."

Meline bir rüyadan uyanıyormuş gibi silkindi.

"Pehlivan'ın çetesi mi geliyor? Nereye? Buraya mı? Ama Yunan müdafaa cep...?"

İnce uzun kibar damadı Arakel alçak sesle konuştu:

"Görünen o ki, maalesef, Küçük Asya Müdafaa Cephe-

si çökmüş durumda. Türkler Menderes vadisinin tamamını ele geçirmişler. Aydın, Uşak, Manisa yanıyormuş. Yunan askerleri geri çekilirken her yeri ateşe vermişler. Türkler buraya vardıklarında intikam almak isteyecekler diye korkuyoruz. Bir tedbir olarak annemin fırınının üst katında saklanmaya karar verdik. Ermeni mahallesi dışında olduğu için daha emniyetli olur diye tahmin ediyoruz. Evde kıymetli bir şey bırakmayın. Paranızı, altınlarınızı toparlayın. Bütün mücevherlerinizi elbiselerinizin altına takın. Rıhtıma kadar yürüyebilir misiniz? Belki zaten çok önce, katedralin oradan bir araba tutarız."

Meline başını salladı.

Suyane Sokağı karanlık, ıssızdı. Onlar da komşular gibi kepenkleri indirip evde saklansalar daha iyi değil miydi? Kızının kayınvalidesi Hayguhi Hanım'ın fırını şehrin ta öteki ucunda, Fransız Hastanesi'nin yakınındaydı. Oraya yürümek dert değildi, o kadar yaşlanmamıştı daha. Hayatı boyunca uzun yol yürümüş bir kadın olarak elli yedi yaşında bacakları hâlâ gençliğindeki gibi güçlüydü ama şimdi korku yıllardır bağırsaklarında semirmiş, güçlenmiş sinsi bir yılan gibi uyanmış, gücünü kesivermişti.

Dilber Sokak'a geçmek için katedralin avlusuna girdiler. Meline yüzünü Aziz Stefan'ın kubbesine çevirip bir dua okudu. Yüksek servilerle dolu geniş avluda birtakım gölgeler dolanıyor, hızlı adımlarla katedrale girip çıkıyor, içeri bir şeyler taşıyorlardı. Üstü örtülü el arabasını iten iki kişi Suyane Sokak tarafından avluya giren Meline ile ailesini görünce bir anlığına dondu. Arakel eliyle bir işaret yapınca başlarını sallayıp işlerine döndüler. Meline'nin elinden tutan büyük torunun ağzını bıçak açmıyordu. Arakel uyuklayan küçük kızını kucağını almıştı. Diğer kolunun altında Meline'nin ardında bırakmaya kıyamadığı halısını taşıyordu.

Kafile tek kelime etmeden avluyu geçti, katedralin İmam

Sokak'a açılan kapısından çıkıp Aya Yorgi Mahallesi'ne, oradan Meyhane Boğazı'na indi. Her yer karanlığa boğulmuştu. Meline torununun terli minik avuçlarından kendi bedenine geçen elektriği hissetti.

Biraz daha aşağıda liman da ölüm sessizliğine gömülmüştü. Her daim bağıran hamalları, depolar ile deniz arasında yayılmış sandıkları, insana iki adım attırmayan incir çuvalları, boyunlarında minik çanları asılı develeri, eşekleri, atları, arabaları ve her milletten tacirleri ile hep bir keşmekeş içinde görmeye alıştıkları rıhtımdaki bu karanlık sükût dehşet vericiydi. Ay da bulutların ardında yitmiş, çalışmayan havagazı lambalarının karanlığında deniz o gece şehre hâkim olan huzursuzluğu yansıtırcasına kapkara, kıpırdanıp duruyordu. Ortalıkta bir tane bile araba yoktu.

Birden torunu Meline'nin elini sıktı.

"Anneanne bak bak! Baksana şuraya!"

Hepsi birden dönüp küçük kızın gösterdiği yöne baktılar. Az ileride, Pasaport'un orada, yolun deniz tarafında hafif hafif devinen bir kütle vardı. Meline gözlerini kısarak bu koyu kabarıklığın ne olduğunu seçmeye çalıştı. Arpi her zamanki lider havasıyla Pasaport istikametinde hızlı birkaç adım attı. Gözleri aşina birtakım şekiller seçmeye başlamıştı: Şurada bir sandık, burada bir rulo halı, orada bir masa, sonra çuvallar, çıkınlar ve hepsinin arasına yatağını bulmuş dere gibi yayılmış insanlar...

"Anneanne bunlar kim?" Torununun sesi titriyordu.

Meline sağ elini ufaklığın avucundan sıyırıp istavroz çıkardı.

"Yüce Tanrı bizleri esirge!"

"Anneanne ne yapıyor bu insanlar? Neden rıhtıma kamp kurmuşlar?"

Arpi yaklaşıp kızının elini tuttu.

"Anne?"

"Korkma tatlım. Bir şey değil. Civar köylerden, kasabalardan gelmişler. Mülteciler. Savaştan kaçıyorlar. Asker köylerine varmadan yollara düşmüşler."

"Nereye gidecekler?"

"Bilmiyorum."

Küçük kız ilk defa yetişkinlerin çaresizliğine tanıklık ediyordu. Ağlamaya başladı. Arakel başı omzunda uyuyan diğer çocuğu uyandırmamak için alçak sesle,

"Yunanistan gemi yollayacakmış. Gemilere binip Sakız'a geçecekler. Bir şey yok. Yarın hepsi gitmiş olur" dedi.

Herkesin aklına gelen ama kimsenin sormaya cesaret edemediği soru havada asılı kaldı. Nihayet küçük kız ağlamaklı sordu:

"Peki ya biz? O gemilere biz de binebilir miyiz? Yunanistan Ermenileri de alır mı?"

"Anne, yorulduysan duralım mı?"

Arpi'nin normalde ışıldayan yüzü o karanlıkta fark edilecek kadar solmuş, çenesi kaygıyla uzamıştı. Gülümsemeye çalıştı.

"Ha ne dersin? Biraz daha yürüyebilecek misin? Sık dişini azıcık bak, geldik sayılır."

Ebe Meline dua ediyordu. Başını sallamakla yetindi. Kötü, çok kötü şeyler olacaktı.

Sol tarafında koca bir dalga gibi kabaran karanlık kalabalığın yanına varmışlardı. Yaşlılar, kadınlar, çocuklar, erkekler... Yatan, oturan, sessizce ağlayan, uluyan, boş gözlerle kuru peksimet kemiren, bebeklerini sallayan, alçak sesle konuşan yüzlerce insan ve onların arasında dolaşan atlar, eşekler, keçiler, kediler, köpekler. Köylüler hayalet gibi birbirlerine yanaşmış, dehşet, keder ve ümidin birbirine karıştığı yüzleriyle denize bakıyorlardı.

Birden kalabalıkta bir hareket başladı. Karanlığın içinden genç bir adam, başında kasketi, arkasına bastığı ayakkabıları paramparça yolun ortasına fırladı.

"Bebek! Bebek geliyor! Yardım! Karımın sancıları başladı, yardım edin."

Meline otomatiğe bağlanmış gibi elini torununun minik sıcak terli avcundan kurtardı. Arpi ile Arakel aynı anda hamle edip, yolunu kestiler.

"Anne hayır!"

Meline tek bir nefesle hayat yorgunu ruhundan sıyrılıp o eski şahin ebeye dönüştü. Kızına çocukluğunu hatırlatan bir tonda konuştu:

"Siz devam edin. Ben sizi Hayguhi'nin fırınında bulurum."

Emin adımlarla karanlık kalabalığa doğru yürürken kızının itirazlarıyla torununun ağlamasını hayal meyal duydu. Bir yandan hesap yapıyordu. Fransız Hastanesi çok uzak. Grace'in doğumevi ondan da uzak. Şu arkada Hollanda, Avusturya hastaneleri ve Ay Haralambos var. Onların birine yetişebilirler. Kasketli adamı kolundan yakaladı.

"Oğlum, bak buraya delikanlı, koş git bir araba bul. Ben ebeyim. Şu arkada hastaneler vardır, haydi elini çabuk tut da karını oraya yetiştirelim."

Genç köylü kasketini eline alıp başını eğdi:

"Ana, ben şehirde araba tutmayı bilmem. Şurada köyden getirdiğimiz eşek vardır, onunla taşısak benim karıyı? Olmaz mı?"

"Olur mu oğlum? Hadi koş git, yabancı memlekette misin sanki? Git getir arabacıyı."

Genç adam karanlık sokaklarda yiterken, eller kollar Meline'yi tek göz bir köy evinden İzmir Kordon'a taşınmış eski halının üzerinde yatan gebe kadının yanına taşıdı. Halının dışında çıkarılmış ayakkabılar rıhtımda kamp kurmuş kalabalığa az da olsa ev hissi veriyor olmalıydı. Ortada bir tane gaz lambası yanıyordu.

Gebe kadın ellerinin, dizlerinin üzerine çökmüştü. Etrafındakiler deniz suyuyla ıslattıkları mendilleriyle alnını, ensesini siliyorlardı. Meline'yi görünce hepsi kenara çekildi. Ka-

dının halinde, tavrında köydeki ebelerden aşina oldukları bir şeyler vardı. Meline annenin yanına diz çöktü. Büyük siyah gözlü, esmer tenli bir köylü kızıydı. Dirseğine kadar sıvadığı vişneçürüğü gömleğinin altında kolları tombul ve güçlüydü.

"Sakin ol kızım, daha gençsin, kuvvetin yerinde, yavruyu bir nefeste çıkarırsın. İsmin nedir?"

"Eleni." Kızcağız istemeden bağırmıştı. Utanıp başını öte yana çevirdi.

"*Endaksi* Eleni kızım. Kocan araba çağırmaya gitti. Seni hastaneye götüreceğiz. Şimdi söyle bakayım, bu ilk doğum mu?"

Kadın başı ile halının uzak bir ucunda başparmağını emen koca kara gözlü oğlan çocuğunu işaret etti. Çocuk donsuz, şalvarsız, kıçı açıkta oturuyordu. Meline rahim ağzının açıklığını ölçmek için elini kadının etekliğinin altına soktu. Eline bebeğin saçlı başı değdi. Doğum başlamıştı. Telaşla başını kaldırıp etrafını saran çıplak ayaklı kadın kalabalığına baktı.

"Hanımlar yetişin, bebek geliyor! Tanrı yardımcımız olsun. Burada doğurtacağız. Ne kadar lamba, kandil, mum varsa buraya getirin, çabuk."

Kadınlar bir anda yamalı eteklerin örttüğü dizlerinin üzerine inip, Eleni'nin etrafını sardılar. Meline alışık olduğu bir tonda buyurdu:

"Dizlerinin altından tutun, arkaya çekin iyice. Lambayı yaklaştır, gölge etmeden öyle tut, tamam iyi. Eleni, hadi kızım it, it itebildiğin kadar. Yüzmüş yüzmüş sonuna gelmişsin."

Genç kadın haykırdı. Kalabalık onun feryadıyla dalgalandı, birbirine yaklaşıp küçüldü.

"Ne oldu? Geldiler mi? Asker mi?"

Karanlık suların kıyısında, köyünü, kasabasını, evini terk etmiş binlerce zavallı insanın ortasında Meline bir eliyle kadının karnına bastırıp, öbür elini iki bacağının arasına daldırdı. Elleri bir ömürlük tecrübenin verdiği alışkanlıkla kendi

başlarına çalışırken hayalinde başka bir sahne canlanıyordu.

"Ölü doğacak o bebek, anladın mı ebe Meline?"

Juliette Lamarck'ın tiz buyurgan sesi.

"İşittin mi? Ölü doğacak. Kilisenin mezarlığına gömeceğiz. Seni de bir daha görmeyeceğiz. Anladın mı? Tu comprends?"[104] *Ama hayır. Bebek yaşama sarılıyor. Can yaşamak ister. Minik başıyla rahim ağzında yolunu açıyor, var gücüyle itiyor. Anacığı, kendisi çocuk gibi bir şey zaten, afyondan bayılmış, bebeğini itemiyor ki! Meline kızın karnına bastırıyor, sonra iki bacağının arasına koşuyor.*

Rıhtımdaki halının üzerine Eleni'nin bacakları arasından koyu yapış yapış sıvı yayılıyor. Edith'in beyaz çarşafları ise kan gölü. Tek başına çıkaracağı iş değil bu. Kadınlar yardım edin.

Şuuru şimdi ve mazi arasında gidip geliyor, geçmişin görüntüleriyle tuz kokulu gece birbirine karışıyor.

Bu köylü kızın bebeğini yaşatması lazım.

Ve Edith'in bebeğini ölü doğurtması...

Rıhtımdaki kadınlar, genci yaşlısı yardıma koşuyor. Lamarckların malikânesinde, o çatı arasında tek başına. Hizmetkârların Edith'in cihannümadaki varlığından haberleri bile yok. Juliette Lamarck kızını çatı arasında bir odaya kapatmış. Gebeliğin son aylarını yatakta sırtüstü geçirdiği için genç Edith'in bacaklarında hiç kuvvet yok.

"Amanın! İkisi birden ölecek!"

Kadınlar bağrışıyor.

Hayır Edith ölemez. Anlaşmaları böyle. Bebek ölecek. Anne yaşayacak.

"Kendi kızımı sağ salim ayakta istiyorum. İşitiyor musun ebe hanım? Haftaya ayağa kalkıp insan arasına karışacak. Bu rezalet de burada kapanacak. İkimizden başka kimse bilmeyecek. Aksi takdirde..."

104. (Fr.) Anladın mı?

Göğsünden sarkan bordo keseyi sallıyor. İçinde altınlar şıkırdıyor.

"Aksi takdirde kızlarını Mahmut Ağa'nın adamlarının doymak bilmez uçkurlarına hazırlamaya başla. Sana söylüyorum ebe hanım! Ne bakıyorsun yüzüme aval aval? Kolları sıva da çalış. Onca yıllık ebesin. Doğum sırasında bebeklerin nasıl öldüklerini biliyorsundur herhalde. Bul bir yolunu. Ben aşağıda bekliyorum."

Bebeği havada yakalıyor. Kadınlar istavroz çıkartıp, hep beraber bağırıyorlar.

"Ena koritsi, ena koritsi,[105] Eleni! Kızın doğdu! Gözün aydın! Ah *Panayia mu*! Ne kadar da minik! *Mikrula ine."*[106]

Küçük kızı annesinin çıplak göğsüne bırakıyor. Genç Eleni yattığı yerden zar zor gülümsüyor. Göbek bağını kesecek makas bulunamıyor. Ziyanı yok. Beklesin biraz. İki canın arasında yürek gibi atan kordon kadının karnından göğsüne yılan gibi uzuyor. Tam memeye yetişecek uzunlukta. Her şeyi mükemmel bir biçimde tasarlayan yüce Tanrı göbek bağını da tam memeye uzayacak boyda biçmiş.

Bebeğin feryadı kederli kalabalığın yüzünü bir anlığına güldürüyor. Bereketli köylerini, atalarının kemiklerini daha dün terk etmiş kadınlar, erkekler, çocuklar halının başına birikip aralarına yeni katılan ufaklığı seyrediyorlar. Yaşlı kadınların dudakları oynuyor, erkekler bu mahrem sahneye boyunlarını uzatarak uzaktan bakıyor, sigara sarıp dumanlarını yabancısı oldukları kokularla bezeli havaya salıyorlar.

Rıhtıma umut yayılıyor.

Mana Ellas[107] yarın gemileri yollayacak, çocuklarını kurtaracak!

105. Bir kız çocuğu.

106. Minicik.

107. Anavatan anlamında Yunanistan Ana.

Gençlerden biri yanında getirdiği mandolini siyah kılıfından çıkarıyor. Annesinin memesine yumulan bebeğin sesi kesilmiş. Aynı kederli kaderi paylaşan kalabalık Eleni'nin kızının doğumuyla aileye dönüşüyor, birbirlerine kenetleniyorlar. Ertesi gün ve sonraki günler boyunca sayılarının iki, üç, on katına çıkacağından henüz haberleri yok. Hep beraber yaşam ve ölüm arasına sıkışıp kalacaklarından da. Bir gözleri hayatlarında ilk defa gördükleri denizin kara sularında, soluklarını tutmuş, mandolinin karanlığın örtüsünü usul usul kaldıran tatlı sesini dinliyorlar.

Meline bitkin. Halının üzerine çöküyor. Kadınlar koşup su getiriyorlar, gözlerini kapatıyor. Zihninde Edith'in yavrusu beliriyor. Yüzü mosmor. Sesi de çıkmıyor. Öldü mü? Edith'in nabzı çok zayıf. Bebeği battaniyeye sarıp arkada yatağa bırakıyor, Edith'in yırtıklarını dikiyor. Zonklaması durunca, göbek bağını kesiyor. Kızın ağzı açık, başı bir yana düşmüş, saçları terli göğsüne yapışmış, süt dolu memeleri geceliğin fırfırlı yakasından taşmış. Bebeğin minik dudakları ümitsizce meme arıyor. Kıpkırmızı bir ağzı var ve aynı anasıyla Atinalı dedesi gibi kapkara kıvırcık saçları. Juliette Lamarck'ın günahı bir diğer başta daha meyve vermiş. Ey yüce Tanrı sen nelere kadirsin!

Merdivenlerde Juliette Lamarck'ın ayak sesleri.

Elinde içi altın dolu kese.

Bebeğe şöyle bir bakıyor. Bakıyor ve yaşadığını bir bakışta anlıyor. Ölü doğması icap ediyordu. Anlaşmaları uyarınca...

Madem öyle keseyi tekrar boynuna takıyor. Meline kendini yere atıp, kadının ayaklarına kapanıyor.

"Madam Lamarck gözünüzü seveyim! Madam Lamarck ayaklarınızı öpeyim. Ömür boyu duacınız olayım. Ne olur merhamet edin! Borcumuzu ödemezsek ağanın adamları yarın sabah kızlarımı almaya gelecekler. Bakın sizin kızınız yaşıyor, kurtardım onu. Kuvvetten düşmüştü, canını geri versin.

Madam Lamarck kurban olayım, benim yavrularıma acıyın."

"Aramızdaki mutabakat böyle değildi."

Omzunda bir el. Dönüp bakıyor. Rıhtımda hâlâ. Gebe kadının genç kocası gelmiş, yanına diz çökmüş, kasketini elinde burup duruyor.

"Anacım iyi misin? Bak, araba ayarladım ama gerek kalmamış. Kızımı dünyaya getirmişsin. İsa babamız senden razı olsun. *Panayiya* seni torunlarına, torunlarının çocuklarına bağışlasın... Hadi *pedya,*[108] gelin de ebe anamıza bir el verin. Beraberce şu arabaya bindirelim."

Kalabalıktan eller, nasırlı, kaba, üzümü, inciri, toprağı bilen sert eller ebe Meline'yi arabaya taşıyıp, faytonun kırmızı kadife koltuğuna oturtuyor. Arabacı atları dehliyor, rıhtımın taşlarında nallar şakırdıyor. Eller aynı anda havalanan kuşlar gibi arabanın arkasından karanlıkta yükseliyor, köylüler onları bir aile haline getiren ebeyi uğurluyorlar.

"Azize *Panayia* seni korusun ebe ana. Biz yarın Yunanistan'a gidiyoruz. Sen kal burada sağlıcakla! Allah yardımcın olsun."

Punta'ya doğru Kordon yine eski sakin, şık havasında. Ellerinde oltaları, ağları ile balıkçılar ağır ağır renkli kayıklarına doğru yürüyorlar.

Şafak söktü sökecek.

Bütün gece yayan yolculuk etmiş üçlü beşli köylü kafilesi balıkçıların arkasından rıhtıma iniyorlar. Çoğu hayatlarında ilk defa deniz görüyor. Bavullarını, sandıklarını, çıkınlarını yere bırakıp ıstırap dolu yolculukları boyunca hayalinden kuvvet aldıkları körfeze demirlemiş Frenk gemilerine bakıyorlar.

Kurtulduk, diye düşünüyorlar. Yunanistan Ana, *Mana Ellas* gemi gönderecek, yarın bizi buradan götürecek. Komşu-

108. Çocuklar.

larının yanmış yakılmış köylerinde gördükleri dehşet dolu manzaraları bir süreliğine unutuyorlar.

Kurtulduk!

Faytonun içinde, etrafındaki manzarayı sessiz bir film gibi izleyen Meline'nin yüreğini yine aynı soru sıkıştırıyor. Onlara, İzmir'in Ermenilerine ne olacak? Körfezin açıklarında minik minik ışıklar halinde titreşen Frenk donanmalarının görüntüsüyle içini rahatlatmaya çalışıyor. İngiliz, Amerikan, Fransız, İtalyan zırhlıları. Kendi vatandaşlarını korumak için hazırda bekleyen müttefikler. Başlarına bütün bu belayı onlar sardığına göre şehrin Hıristiyanlarını korumak da onların vazifesi, öyle değil mi? Onlara bir şeycik olmayacak. Kaç kuşaktır İzmir'de yaşayan şehirli insanlar onlar. Başını koltuğun arkasına dayıyor. Atlar sesli sesli nefes veriyor. Arabacı onları dehliyor.

Her şey eskisi gibi.

Şu biçareleri gelip alsın gemileri de, biricik İzmirleri yine eski tadına kavuşsun. Arabanın tahta tekerlerin tıngırtısında sağa sola sallanırken gözleri kapanıyor.

"Juliette Hanım, dinleyin çok rica ederim, aramızdaki mutabakata münasip bir yol biliyorum. Siz Edith'e yine 'Bebek ölü doğdu' dersiniz. Gömdük dersiniz. Şerefim, namusum, yavrularımın canı üzerine yemin ederim ki sırrınız benimle beraber mezara gidecek. Gözünüzü seveyim Madam Lamarck, beni de kendinizi de günaha sokmayın. Tanrı'nın almadığı canı bana kıydırmayın. Söz veriyorum size. Bu bebeğin varlığını bir daha aklınıza bile getirmeyesiniz. İtimat edin bana. Şimdi hemen, gün ışımadan yola düşeyim, yavruyu da yanımda götüreyim. Müsaade edin, ne olur. Ölmüş bilin onu."

O gece eşeğin sırtında İzmir'e girerlerken sema aynı böyle mor bir yorgan gibi şehrin üzerine kapanmıştı. Nasıl sıcak, nasıl nemli bir eylül gecesiydi! O kadar sıcaktı ki sabah rüzgârı bile şehre Bornova'dan yasemin kokusu taşıyor-

du. Meline Kordon'un parke taşlarında tıngır mıngır ilerleyen faytonun kırmızı kadife arka koltuğunda başını kaldırıp havayı kokladı.

Yoksa? Bugün günlerden ne?

Perşembe.

Ayın kaçı?

Birden yıllardır vicdanını sızım sızım sızlatan o mazi parçasının neden bilhassa o gece yüreğine musallat olduğunu kavradı.

Bu gece o geceydi.

Eylülün altısını yedisine bağlayan gece.

Biçare yaşadıysa şayet, Edith'in kızı bugün on yedisini bitiriyor olmalıydı.

Vasili Sokak

Ebe Meline'yi taşıyan fayton Hayguhi Hanım'ın fırınının önünde yavaşlarken, Edith yatak odasının penceresinden aşağıya, günün ilk ışıklarıyla pembeye kesmiş bahçesine bakıyordu.

Yine o gün gelip çatmıştı. Onca haşhaşa, Çingene Yasemin'in kim bilir neler karıştırarak hazırladığı esrarlı otlarına rağmen bu tarih geldi mi sisler arasından birden çıkan güneş gibi yıllar öncenin o anısı geri geliyordu. Kollarına bile almadan kaybettiği zavallı yavrusunun bir mezarı bile yoktu. Vaftiz edilmediği için kilisenin bahçesindeki isimsiz toplu mezarlardan birine gömülmüştü. Afyon perdesi ardında hatırladığı o güç doğumda da başına her ne geldiyse bir daha çocuğu olmamıştı Edith'in. O yavrunun eksikliği her eylül kalbine kılçık gibi batıyor, anneliği ondan çalan hayata öfkesini hatırlatıyordu.

Sokağa bakan pencereye geçip aşağı eğildi. Yoldan hâlâ sürüler halinde aileler, ellerinde bavulları, çantaları, çıkınlarıyla köylüler geçiyordu. Kadınların kimisi pantolon giymişti.

Bazıları renk renk örtülere sarınmış, bazıları da Müslüman kadınlar gibi çarşafa girmişti. Hemen hemen bütün kadınların eteğine en az iki çocuk yapışmış, çoğunun sırtına bir de bebek bağlanmıştı.

Yığınlar halinde denize yürüyen köylüler, Edith'in bahçesinde kamp kurmuş insanları görünce Hristo'nun önceki akşam asma kilit taktığı yaprak desenli dökme demir kapıyı itip içeri girmeye çalışıyorlardı. Bahçede aslan başı heykellerin ağzından akan suların doldurduğu taş havuzun etrafı, meyve ağaçlarının altı ve hatta çiçek tarhlarının üzeri bile örtülerin ya da evlerinden taşıdıkları halıların üzerine kıvrılmış uyuyan kadınlar, çocuklar, ihtiyar adamlarla dolmuştu.

Edith bir evvelki sabah uyanıp da yatak odası penceresi önünde bu manzarayla karşılaştığında, gözlerine inanamamıştı.

Vasili Sokak'tan denize doğru hayalet gibi sessiz, ruhsuz ve sonsuz bir insan kafilesi akıyordu. Şiş gözlerine ilkin askerler çarptı. Çıplak ayakları yaralı, kanlı bandajlarla sarılı başları öne eğik, yırtık gömleklerinin altındaki kaburgaları sayılan, elleri, yüzleri is içinde binlerce Yunan askeri yere düşürdükleri tüfeklerini bile almaya tenezzül etmeden uyurgezer gibi denize, onları yenilgiden, faciadan uzağa, anavatana götürecek gemilere doğru yürüyorlardı. Aralarında açık yaralarından sızan kandan ceket kolları kızıla kesmiş, diğer askerlerin desteği olmadan tek bir adım bile atamayacak halde olanları da vardı. Anlaşılan dağların ötesinde, Anadolu'nun çorağında Yunan ordusu büyük bir yenilgiye uğramış, canını kurtaran buraya kadar varmıştı.

Askerlerin yanı başında aynı sefillik içinde köylüler, civar kasaba ve kentlerden kaçan Rumlar, Ermeniler yürüyordu. Türk ordusunun yaklaşırken intikam ateşiyle Batı Anadolu'nun bütün Hıristiyan nüfusunu katledeceğini işitip can havliyle yollara düşmüşlerdi.

Analarının yırtık eteklerine yapışmış yol boyunca tanık-

lık ettikleri dehşetten gözleri büyümüş çocuklar, her adımda hıçkıran koca koca adamlar, boyları kadar oğullarını sırtlamış yaşlı kadınlar, eşek sırtlarında camlaşmış gözleri ile ihtiyar dedeler, aralarında köpekler, boynunda çıngırağı ile keçiler, kırık dökük kağnılara evlerinin bütün eşyasını doldurmuş aileler Edith'in penceresinin altında dehşet verici bir sessizlik içinde akıp gidiyordu.

İki yüz bin askerden oluşan güçlü Yunan ordusu nasıl olmuştu da böyle un ufak hale gelmişti? Edith'in etrafında hiç kimse savaşı güz ışığında büsbütün güzelleşen şehrin ağır temposunun, hayata anlam katan günlük keyiflerin önüne geçecek kadar önemsemiyordu. Tatlı gün batımlarında rıhtımda dolaşan İzmirliler kafelerde, birahanelerde harpten konuşurlarken böyle büyük bir hezimetin ihtimalinden hiç bahsetmemişlerdi. Mustafa Kemal'in kuvvetlerini Akdeniz'e sürdüğü haberi bile hakikatle bağdaşmayan bir dedikodu, aslı olmayan bir rivayetmiş gibi kafelerde kayıtsızlıkla geçiştirilmişti.

Dahası, Yunan gazeteleri de cepheden gelen iyi haberlerle doluydu. Geri çekilme sadece stratejik bir taktikti. Afyon'da büyük bir zafer kazanılmıştı. Ordu İstanbul'u almadan savaşı bitirmeyecekti. Kimse Trakya'dan İstanbul'a gönderilen askerlerin çoktan İzmir'e döndüğünü ve şehre çıkmaya yanaşmadıkları için körfezin açığında gemilerin içinde Yunanistan'a dönmeyi beklediklerini bilmiyordu.

Kordonda sütlü çay ve bisküvi kırıntıları arasında kulaktan kulağa fısıldanıp, sonra da unutulan havadislerle penceresinin altında gördüğü manzara arasındaki uçurum öyle büyüktü ki, Edith Zoi'nin yardımı olmaksızın hızla giyinip bahçeye koştu. Hava sabahın o erken saatinde bile cehennem gibi sıcak ve müthiş nemliydi. Güneş şemsiyesini açıp, bahçeden sokağa açılan demir kapıya doğru yürüdü. Onun yaklaştığını gören bir grup kadın yeni bir yatak bulmuş dere gibi kapıya doğru akmaya başlamıştı bile.

"Nereye gidiyorsunuz?"

"Bilmiyoruz."

"Nerede kalacaksınız?"

"Bilmiyoruz."

"Köylerinize ne oldu?"

Sessizlik. İçte tutulmuş gözyaşlarından yumru gibi bir çığlıkla patlamaya hazır koyu, sıcak bir sessizlik.

Siyah başörtülü genç bir kadın kalabalığı yarıp Edith'in arkasında durduğu kapıya vardı.

"Hanımım, üç gün üç gecedir taban teperiz. *Na* bak, *Prusa*'dan buraya bebelerimle yürüdüm. Bir müsaade et de, bahçende soluklanalım hele. Bize merhamet et, iki lokma ekmeğini yiyelim."

Gözleri ağlamaktan kıpkırmızıydı. Tozdan rengi belli olmayan yırtık elbisenin etekleri altına saklanmış çocukları –bir kız bir oğlan– annelerinin bacakları arasından Edith'in pembe güneş şemsiyesine bakıyorlardı. Kadın demirlerin arasına eklemleri şişmiş, derisi kararmış ellerini sokarak Edith'in eteklerine yapıştı.

"Kocam nerede bilmem. Abimi Türkler Afyon'da esir almışlar. Anamı babamı hep yolda bırakmak zorunda kaldım. Ayakları cılk yara oldu, yemenileri paralandı. Susuzluğa dayanamadılar. Beni saldılar. Çocukları al, git dediler... Ben de hanımım..."

Edith bahçenin demir kapısını ardına kadar açtı. Kalabalık bir anda silkindi, yılan gibi dalgalanarak Vasili Sokak yedi numaranın bahçesine döndü. Edith yukarı koşup hizmetçi kızları, kâhya Hristo'yu örgütledi, bahçeye doluşan mültecilere su, ekmek, peynir, üzüm verilmesini, bir kazan bulgur pilavı ve kuru fasulye pişirilmesini ve herkesin beslenmesini buyurdu. Birbirlerini iterek kendilerini içeri atmaya çabalayan insan kalabalığına bakan Hristo Edith'i sinirlendireceğini bile bile mırıldandı:

"Matmazel Lamarck, kapıları kapatmak zorundayız. Daha

fazla insana bakamayız. Siz en iyisini bilirsiniz elbette ama hem bizim hem de içerideki insanların emniyeti için girişe kilit vurmamız lazım gelir."

Haklıydı. On dakika içinde bahçede bir sandalye bile koyacak yer kalmamıştı.

"Pekâlâ kapıları örtün ama sığınma talebiyle gelen olursa açıp, her yeni geleni besleyeceksiniz. Anlaşıldı mı? Zoi sen çarşıya in, birkaç çuval un, buğday, arpa, mercimek, kuru bakliyat al. Araba tut, hepsini hamala taşıttır. Sonra derhal geri dön, mutfakta çalışmaya başlayın. Kazan eksik gelirse, Hristo'ya söyle bakırcılara gitsin kazan alsın. Gerekirse bahçede ateş yakın. Ben gidip doktor getireceğim. Hastalara, yaralılara bir baksın, merhem sürsün. Biriniz de Fransız Hastanesi'nin ebelerine haber salsın. İçeride pek çok karnı burnunda kadın var. Ben de gelince size yardım ederim. Hadi çabuk. Çok işimiz var."

Şimdi, bahçesinin her bir köşesine, kuytusuna yayılmış köylülere bakarak geçirdiği sıcak nemli günün ertesinde, kendini bitkin ama ömründe hiç olmadığı kadar mutlu hissediyordu. Bahçede yaşlı bir adam taş havuza eğilmiş yüzünü yıkıyordu. Arka bahçeye derme çatma bir ayakyolu inşa etmeliydi. Odun ve kömür deposunun arkasında bir yere belki. Hristo hallederdi. Ne kadar kalacaklardı acaba? Kim, nasıl kurtaracaktı bu zavallıları? Şansına, refahına, bu biçarelere el verecek şartlarla donatılmış hayatına şükretti. Sanki açlığını fark etmeden yaşadığı yıllar sonunda birisi önüne bir kap yemek koymuştu da açlığın da, doymanın da ne olduğunu yeni anlamıştı. Öyle derin bir doygunluk içindeydi. Annelik böyle bir şey olmalıydı. Yorgun bir tatmin. Hiç şaşmaz bir saat gibi yıllardır o günün tarihini ona hatırlatan belleğine ilk defa öfkelenmedi.

Biçare yaşasaydı, bugün on yedisini bitiriyor olacaktı.

Evden çıkıp Aliotti Bulvarı'na sapınca sadece kendi bah-

çesinin değil, bütün kilise ve hastane avlularının, çarşıların, hanların, otellerin, istasyonların mültecilerle dolmuş olduğunu gördü. Şehre dört koldan akın eden insan selinin ardı arkası kesilmiyor, sığınacak bir kuytu bulanlar oraya yerleşip kalıyordu. Birtakım yabancılar kapılarına kilit vurup şehirden ayrılmışlardı ama onun gibi evinin bahçesine sığınmacıları toplamış pek çok aile de vardı.

Bulvarın zengin sakinleri köşklerinin kapılarına İngiliz, Fransız, İtalyan, Amerikan bayrakları asmışlardı. Bir an evvel Hristo'yu bir Fransız bayrağı bulmaya göndermeli. Ya da Zoi işleyiversin çabucak. Kendi başına olsa böyle vatanperver bir şey yapmayı aklının ucundan bile geçirmezdi ama şimdi arazisi sınırları dahilinde himaye ettiği en az yüz kişi vardı. Yağmacılar Fransız tebaasından kimselerin yaşadığı bir mülke girmeye cesaret edemezlerdi.

İnşallah!

Fransız Hastanesi'nin köşesinde üstü çıplak bir asker tökezleyen arkadaşını sırtlıyordu. Hiç âdeti olmadığı halde istavroz çıkardı.

Rıhtıma indiğinde gözlerine inanamadı. Normalde sandıklar, denkler, ağzı köpüklü develerden geçilmeyen sahil şeridi o gün boydan boya insanlarla dolmuştu. Ayakları çıplak, kolsuz, bacaksız, yaralı, boş bakışlı askerlerin arasında yatan, oturan, sessizce ağlayan, bebeklerini sallayan, konuşan binlerce kadın, çocuk ve ihtiyar hep birden denize bakıyorlardı. Perişan askerlerin tahliyesi için Punta'daki ahşap iskeleye yanaşmış Yunan gemilerinin biri kalkıyor, diğeri yanaşıyordu. Bu gemilerin bir köşeciğine sığınmak için köylerinden ta İzmir'e kadar taşıdıkları bütün mal varlıklarını, kadınlarının mücevherlerini ve hatta kendi altın kaplama dişlerini teklif eden köylülerin her biri istisnasız reddediliyordu. Kaptanlar içeri sızmaya çalışan sivilleri tekme tokat kovalıyor, makine dairesine saklananları yaka paça karaya çıkarıp, direnenle-

ri denize atmakla tehdit ediyorlardı. Önce orduyu terhis etmek lazımdı. Siviller için başka gemiler gelecekti. Fırsatı kaçırmayan balıkçılar da teknelerini köylülerin kamp kurduğu kıyıya yanaştırmış, pazarlığa başlamışlardı bile.

Öte yanda *ke* her zamanki canlılığını koruyordu. Hanımlar renkli şemsiyelerini döndüre döndüre dolanıyor, kafelerden müzik yayılıyor, birahanelerin sokağa çıkardıkları masalarında, neden orada bulundukları hakkında en ufak fikri bulunmayan genç Amerikalı bahriyeliler oturmuş, önlerinden geçen kadınları, genç kızları hayranlık içinde seyrediyorlardı.

O gece Avinaş ile Théâtre de Smyrne'de gösterilen yeni filme gitmeyi planlamışlardı. Gişenin önünde birikmiş insanlara bakılırsa programda bir değişiklik yoktu. Edith tatminkâr bir sorumluluk duygusuyla, bahçesine sığınmış onca insanı bırakıp da sinemaya gidemeyeceğini düşündü. Yüreği yine şefkatle doldu.

Avinaş bitkin görünüyordu. Edith onun önceki geceyi uykusuz geçirdiğini tahmin etti. Konsoloslukta, müttefiklerin casuslarına tahsis edilmiş o gizli katta yapacak çok iş olmalıydı. Adam dalgın ve huzursuzdu. Birasının yanında servis edilen patates salatasını çiğnerken konuşmuyor, iki lokma arasında uzun esler veriyordu. Edith onun dikkatini toplamakta zorlandığını görüyor ama anlayamadığı bir sebepten onu çok heyecanlandıran önceki günün olaylarını, bahçesinde kurduğu mülteci kampını, köylülerle arasında geçen konuşmaları anlatmaktan kendini bir türlü alıkoyamıyordu. Kızarmış sardalyeleri ayıklamadan başları ve kılçıkları ile ağzına atarken heyecanla konuşup duruyordu.

"Bir günde hayatımda kucaklamadığım kadar çok bebek kucakladım. Söyleseler inanmazdım Avinaş! Zoi ile kuyudan çektiğimiz sularla altlarını bile yıkadık. O kadar da değil! Bir adamcağızın bacağını paslı demir kesmiş, doktor ona pansuman yaparken yardım ettim. Sonra Doktor Arnott bana ne

dedi biliyor musun? 'Artık devamını siz getirirsiniz Matmazel Lamarck!' Birkaç kadın ile bir genç çocuğun yaralarını temizleyip sardım. Anlayacağın, *mon cher*, hemşire de oldum."

Avinaş sevgilisinin gençlik yıllarını anımsatan bir ateşle parlayan kara gözlerine, pembe yanaklarını çevrelemiş kır kıvırcık saçlarına yorgun bir tebessümle baktı. Sonra da neşesini kaçırmaktan çekiniyormuş gibi alçak sesle,

"Edithciğim durum epey vahim" dedi.

"Eh, evet manzara meydanda."

Edith topallayarak gemilere doluşan yalınayak askerlere doğru elini salladı. Kafe İvi'nin ılık, güneşli eylül havasından istifade sokağa çıkarttığı yuvarlak masaların birinde oturuyorlardı.

"Bu gördüğümüz buzdağının ucu sadece... Edith çok fena, çok büyük bir facia bizi bekliyor olabilir. İç bölgede çalışan arkadaşların yolladığı raporlar hiç parlak değil. İstanbul'daki eski Amerikan elçisi de zaferi kutlamak için Türklerin Smirni'de katliam yapabileceklerini düşünüyor. Konsolosluğa telgraf çekmiş. İngiliz generallerin şehrin Hıristiyanlarını korumak için acilen harekete geçmeleri gerektiğinden söz ediyor."

"Eh, sizinkiler ne diyor? Sarhoş şefin Maximilian Lloyd mesela?"

Avinaş kederle başını salladı. Edith yıllar önce Juliette'in sofrasında kendisine sarkıntılık eden Gizli Servis amirini hiç unutmamıştı.

"Bizimkiler Morgenthau'nun sözünü dinleyecek gibi görünmüyorlar."

Edith şaşırmıştı.

"Ama konsolosluklar Smirni'nin Hıristiyan vatandaşlarının yüzde yüz emniyette olacağına dair resmi beyanda bulundular. Sizin amirallerden biri, pek fiyakalı bir de ismi vardı ama şimdi hatırlamıyorum, İngiliz vaiz aracılığıyla bütün

gazetelere haber göndermiş. Bir tek Amerikan konsolosluğu böyle bir söz vermedi diye biliyorum. Yanlış mı hatırlıyorum? Neydi o amiralin ismi?"

Avinaş içini çekti.

"Doğru hatırlıyorsun. Sir Osmond de Beauvoir Brock beyan etti. Ama işte..."

"Ha ha ha, ismin cakasına bak da sözlerine inanma şimdi! Sıkma tatlı canını sevgilim. Sabah gazetede okudum. Mustafa Kemal de Smirni'deki sivillerin kılına dokunacak askerlerin ölüm cezasına çarptırılacağını söylüyormuş. Brock'a inanmazsan, Kemal Paşa'ya inan. Bir şeycik olmayacak. Şuraya baksana."

Çatalını denize doğru salladı.

"Demin saydım, tam on dokuz zırhlı demirlemiş körfezde. Hepsi de müttefiklerin. Al bak, bir tane daha giriyor... Bu nereli?"

Avinaş, Edith'in sütlü kahve tadındaki bonbonlara benzettiği gözlerini kısarak tam karşılarından körfeze giren gemiye baktı.

"*USS Litchfield* galiba. Birleşik Devletler'in. Amiral Bristol'ü mü getiriyor acaba?"

Kısa bir sessizlikten sonra Edith'e döndü.

"Hal bu iken diyorum ki..."

Edith onun ne diyeceğini biliyordu. Ağzı dolu olduğu için başını sallamakla yetindi. Kraemer'in şefi Pavli yine harikalar yaratmıştı. Sardalyeler ağzında eriyordu. Kılçıkları, başı ve kuyruğu ile bütün balığın boğazından aşağı inmesini bekledikten sonra konuştu:

"Ben hiçbir yere gitmem Avinaş. Boşuna nefesini harcama. Hele, hele şimdi bahçemi onca biçare doldurmuşken şuradan şuraya kımıldamam. Kımıldayamam."

Avinaş keten peçeteyle ağzını sildi. Edith ile tartışılmayacağını biliyordu.

"Onu demiyorum. Sen burada kal, kabul. Ben de buradayım zaten. Seni değil, anneni düşünüyorum."

Edith koca bira bardağının üstünden kaşlarını kaldırdı. Kırmızı dudaklarının üzerine bir köpükten bir bıyık oluşmuştu.

"Ne düşünüyorsun annem hakkında?"

"Bilmem haberin var mı, Bournabat'daki bütün İngiliz vatandaşları evlerini kapattı. Bir kısmı hem sığınak hem de hastane olarak iş gören şuradaki İngiliz gemisi Thalia'ya geçti, bir kısmı Smirni'deki kışlık evlerine taşındı..."

Edith Avinaş'ın lafı nereye getireceğini sezdi ama bir şey söylemeden dinlemeyi sürdürdü.

"Bournabat bomboş kaldı. Jean Pierre'in yokluğunda, onun yaşında bir kadının orada tek başına kalması emniyetli değil."

"Ne demek Bournabat bomboş kaldı? Herkes mi gitti? Thomas-Cook'lar? Edward'ın da sırf bu rivayetlere inanıp evini terk ettiğini söyleme bana!"

Edith çatalını tabağının yanına bırakıp isyankâr yüzünü Avinaş'a çevirdi. Avinaş bıyıklarını çekiştirerek önlerinden iştahla yaladıkları dondurmalarla geçen iki genç kıza bakıyordu. Birden bir şey hatırlamış gibi sandalyesinden kalktı, hemen sonra tekrar oturdu. Edith sevgilisinin ilgisini neyin çekmiş olduğunu anlamak için dönüp, gözlerini kısarak limandan yana baktı, sonra her zamanki alaycı tonuyla,

"Ne oldu? Tanıyor musun kızları yoksa? Pek genç, pek güzeldiler. Mavili, pembeli... Aklın mı kaldı?" diye sordu.

Avinaş yeleğinin cebinden gümüş tütün tabakasını çıkarırken içini çekti.

"Hayır. Tanımıyorum." Dalgın bir sessizlik içinde sigarasını sarıp kâğıdı yaladıktan sonra da ekledi. "Bournabat büsbütün boşalmadı ama bu annenin orada tek başına emniyette olduğu anlamına gelmiyor. Doğru, Edward hâlâ orada. Anne-

si ve abileri çoktan buradaki kent evlerine geçtiler ama o kaldı. O sebeple benim de birazdan bizzat oraya gidip onunla konuşmam lazım geliyor. Henry Lamb'in özel ricası. Bütün İngiliz vatandaşlarına icabında ülkeyi terk edebilmeleri için *laissez faire* belgesi çıkartıyoruz. Edward'ınki hâlâ eksik. İngiliz olduğunu kanıtlayamazsa burada kapana kısılıp kalabilir."

Edith aldırmaz bir tavırla güldü.

"Aman canım Edward'ın isminden başka ne İngilizliği var? Ah tabii son model otomobilleri..." Edward'ın otomobillerinin fikrinin yıllardır ilk defa bugün yüreğini sıkıştırmadığını hayretle fark etti.

"Dün bütün gece pasaport bastık Edith! Sorma, Smirni'de Edward gibi ne çok insan var, aklın hayalin durur. Hayatlarında bir kez bile İngiltere'ye ayak basmamış İngiliz vatandaşları. Edward da onlardan biri, gel gör ki konsolosluğa uğramadı bile. O sebeple ben ayağına gidiyorum. Çocukluk arkadaşına bayıldığımdan değil yani. Konsolos beyin emri. Bütün vatandaşlarımızı tehlike anında ülkeden çıkarabilmemiz için hepsinin elinde seyahat tezkereleri bulunması şart."

"Bize Fransız Konsolosluğu'ndan hiç öyle bir ikaz yapılmadı. Bournabat'yı boşaltın filan da denmedi. Sizin konsolos bey biraz abartıyor bence. Ben bir tek Amiral Dumesnil'in Yunan askerleri şehri yakmaya, yağmalamaya kalkışacak olurlarsa müdahale edeceğini duydum. Öyle bir hal vuku bulursa Türkler gelene kadar asker dolu Yunan gemilerini limandan dışarı bırakmayacakmış. Sizinkilere nispet olsun diye kahramanlık taslıyor bence."

Sonra hiç aklında yokken birden, "Neyse bırak şimdi bunları, ben de akşam çayına annemi ziyarete Bournabat'ya geçecektim. Beraber gidelim. Sana şimdi Sir Henry otomobil de vermiştir. Püfür püfür. Belki hatta yolda bir piknik molası bile veririz, ha?" dedi ve hemen sonra Avinaş'ın yüzüne düşen gölgeyi görünce lakayt tavrından utandı. Bahçesindeki mülte-

cileri de bırakamazdı zaten. Yeni doğum yapan bir kadınla bebeğini de içeri almışlardı. Ama ne yapsın, felaket tellalı sevgilisine ve şehre akın eden köylülerin içler acısı manzarasına rağmen kendini hiç olmadığı kadar kuvvetli ve tatminkâr hissediyordu. Mutluluk bu kadar basit bir şey miydi yoksa?

Birden liman tarafında bir gürültü koptu. Birileri el çırpıyor, kalabalıktan yuh sesleri yükseliyordu.

"Ne oluyor?"

Avinaş ayağa kalkıp yelek cebinden çıkardığı altın kaplama opera dürbünüyle limana baktı.

"Steryadis. Steryadis şehri terk ediyor. Halk da onu yuhalıyor. Buradan baktığında bile adamın iki günde çöktüğü besbelli. Aniden yaşlanmış, olduğundan on yaş fazla gösteriyor."

Dürbünü indirip sandalyesine oturduğunda esmer yüzü büsbütün kararmıştı. İçini çekerek,

"Yazık, çok yazık! Smirni'ye muazzam faydası dokunabilecek, adil, dürüst, pek kıymetli bir adamdı. Müthiş bir vizyonu vardı. Bütün milletlere, ırklara, kadınlara ve erkeklere açık dünyanın en büyük üniversitesini inşa ediyordu, biliyorsun. Önümüzdeki ay eğitime başlaması planlanmıştı. Çok yazık!"

Dokunsan ağlayacak gibiydi. Edith bu üniversite projesinin casus sevgilisi için ne kadar mühim olduğunu biliyordu. Geçen kış üniversiteye Hindistan'dan burslu öğrenci getirtmek üzere Steryadis ile görüşmeler yapmış, olumlu sonuç almıştı. Her şey yolunda gitseydi İyonya Üniversitesi'nin ilk Hintli öğrencileri 1923 kışında Smirni'ye varacaktı. Şimdi bütün bu hayaller ve planlar rafa kalkmış, Yunan idaresinin şehirden çekilmesiyle rıhtıma kamp kurmuş Hıristiyan mülteciler gibi dünyanın bütün milletlerine ve ırklarına açık üniversite projesi de kendi kaderine terk edilmişti.

Edith uzanıp Avinaş'ın esmer elini tuttu.

"Avinaş, demin tatsız bir şaka yaptım, vaziyetin ciddiyetine yaraşmayacak bir tavır arz ettim. Lütfen bağışla beni."

Avinaş bir an durup Steryadis ortaya çıkmadan önce ne konuştuklarını hatırlamaya çalıştı. Ha, evet otomobil ve piknik meselesi.

"Bournabat'ya nasıl gitmeyi düşünüyordun?"

"Banliyö trenine binecektim tabii. Niye?"

"Edithciğim senin hakikatten bir şeyden haberin yok değil mi? Yunan ordusunun başına kaçık lakaplı Hacıanestis'i geçirdiklerini biliyor musun? Trenler bir haftadır sadece yaralı ve asker taşıyor. Şu gördüğün biçareler neden onca yolu kağnı arabalarında, eşek sırtında ya da taban teperek geliyorlar sence? Bütün vasıta Yunan ordusunu Türkler Smirni'ye girmeden evvel tahliye etmek üzere seferber edildi. Ne sana, ne de bahçendeki zavallılara trenlerde yer yok yavrucuğum. Aç gözlerini artık!"

Edith tam akşam sinemaya gitmekten vazgeçtiğini söylemek üzere ağzını açmıştı ki az ileride yaşanan bir sahne dikkatini dağıttı. Perişan askerlerin arasında tiril tiril ütülü üniforması, boyalı çizmeleri, taze yağlanmış kestane rengi saçlarıyla hemen göze batan bir subay İzmirli genç sevgilisine veda ediyordu. Edith dikkatle bakınca siyah kıvırcık saçları sırtına dökülen kızın biraz evvel arkadaşı ile dondurma yiyerek önlerinden geçen mavili pembeli kızlardan biri olduğunu fark etti. Yüzünü göremiyordu ama burnu aşınmış pembe saten pabuçları demin de dikkatini çekmişti. Genç askerin Edith'ten yana dönük yuvarlak yüzü ter içindeydi. Bilhassa alnı ayna gibi parlıyordu. Genç kızın ellerini avuçları arasına almış, o kadarcık zamana çok sözü doldurmaya çalıştığı için olsa gerek telaşla, arkasından atlı kovalıyormuş gibi konuşuyor ve hatta sahiden de arada sırada dönüp arkasına, Punta tarafına bakıyordu. Onu anavatana taşıyacak gemiyi kaçırmazdı.

Edith Cafe İvi'nin yuvarlak masasında oturduğu yerden şahitlik ettiği bu acıklı ve biraz da tuhaf ayrılık sahnesinden

gözlerini alamıyordu. Avinaş konsolosluktan birilerine merhaba demek için içeri girmişti.

Genç teğmen kızı omuzlarından yakalayıp kendine çekti, saçlarına yüzünü daldırıp bir süre öyle kaldı. Ütülü haki üniforması içinde etrafındaki sefil kalabalığa göre temiz pak, güçlü ve sağlıklıydı. Anadolu'ya gönderileceğine şehirde bırakılan şanslı subaylardan biri olmalıydı bu. Nihayet ayrıldıklarında saklamaya gerek görmeden yanaklarındaki yaşları sildi.

Edith öte yana geçip kızın yüzünü görmek için dayanılmaz bir istek duyuyordu. Atlı tramvayın geçmesini bekledikten sonra ayağa kalktı, iskemlenin arkasına astığı şemsiyesini eline aldı. Tam vedalaşan çifte doğru bir adım atmıştı ki birden Kordon hareketlendi.

Bir gemi daha kalkıyordu. Rıhtıma yeni varmış çıplak ayaklı askerler tüfeklerini yere bırakıp canlarının son damlasıyla kuzeye hamle ettiler, develerin, hamalların, sığınmacıların, şık hanımların arasından Punta'ya doğru koşmaya başladılar. Genç subay da kızın ellerini bırakıp, yüzünde çaresiz bir ifadeyle etrafındaki keşmekeşe baktı, sonra sevgilisinin kulağına bir şeyler fısıldayıp üzerlerine doğru akan asker yığınına karıştı. Kalabalık içinde sürüklenirken son bir kez arkasını dönüp zıpladı, kıza denizdeki bir şeyi işaret etti, kepini havada salladı ve sonra gözden yitti.

Edith'in yanına varan Avinaş'ın yuvarlak yüzü kaygıdan iyice karışmıştı.

"Edith *mu*, civar dağlarda örgütlenen çeteler Bournabat'yı fırsattan istifade yağmalamaya geliyorlarmış. Haber sağlam yerden. Ben bir an önce gidip anneni getireceğim. Lütfen bu gece sen evinde kal, bir yerde çıkma..."

"Fakat..." Aklına bir şey takılmıştı ama hatırlamaya çalıştıkça yitip giden rüya gibi düşündükçe neyle ilgili olduğunu bile bulamıyordu. Tuhaf, tuhaf bir durumdu ama neydi?

"Edith dinle, Yunan askerleri Afyon'dan buraya kadar geç-

tikleri bütün köyleri yaktılar, evleri yağmalayıp kadınların ırzına geçtiler. Kimi köylerde erkekleri camilere doldurup ateşe vermişler, kız çocuklarını çırılçıplak çarmıha germiş, köy meydanındaki ağaçlara asmışlar. Küçük Asya onların olmayacaksa, geriye sadece hayaletini bırakmaya kesin kararlılar. Senin canını sıkmamak için bunları anlatmıyordum ama artık tehlike çok yakınımıza kadar geldiği için bilmen lazım. Şimdi lütfen derhal konsolosluğa git, annen ve kendin için pasaport çıkart. Sonra eve dön, kapıları kapat, asma kilit tak. Bahçeye yeni insan alma. Anneni sana getireceğim. Jean Pierre'e telgraf çek, ailesini alsın Foça'daki yazlıktan bir an evvel dönsün. Ablanla da irtibata geç. Onları da Buca'dan buraya getirmek daha akıllıca olacaktır."

Avinaş'ın sesi o güne kadar duymadığı kadar sert ve buyurgandı. Şemsiyesini bile açmadan çabuk adımlarla Fransız Konsolosluğu'na yollandı. Güneş dünyadaki bütün telaşa inat Kordon'u ve mavi suları altın ışığıyla yalıyor, hınzır rüzgâr bacaklarının arasına dalıp dalıp şifon eteklerini balon gibi şişiriyordu. Boştaki eliyle uçmasın diye şapkasını tuttu. Pavli'nin sardalyeleri ile dolu midesi, daracık korsenin cenderesinde hafiften sancılanmaya başlamıştı. Yanından renkli entariler içinde bir grup genç kız geçti. Bakışlarında bir dalgınlık, havada bir huzursuzluk vardı. Boş bir binanın kuytusunda saçı sakalı birbirine karışmış, berduş kılıklı genç bir asker ile sarı kıvırcık saçlı bir kadın birbirine kenetlenmiş sessizce ağlıyorlardı.

Fransız Konsolosluğu'nun Limanaki Sokağı tarafındaki kapısı tıklım tıklım itişen, birbirlerine dirsek, tekme atan, bozuk Fransızcalarıyla Fransız vatandaşı olduklarını haykıran mültecilerle doluydu. Edith eteğine yapışan çocuklarını, kundaktaki bebelerini onun kucağına bırakmaya uğraşan anaların arasından sıyrılarak kapıya varmayı başardı. Üniformalı bekçi, sadece onun geçebileceği kadar araladığı kapıyı binanın önünde bağıran, ağlayan, bayılan kalabalığın yüzüne ka-

pattı. Edith yüksek tavanlarından Bohemya kristalleri sarkan serin holde bir an durup gözlerini kırpıştırdı. Dışarıda şahit olduğu manzaranın etkisiyle ruhu çalkalanıyordu.

Konsolosluk şaşırtıcı bir sessizliğe bürünmüştü. Taş zeminde yankılanan iskarpinlerinin tıkırtısında, bekçinin gösterdiği yönde, seyahat tezkerelerinin basıldığı odaya doğru yürürken birden deminden beri aklını neyin kurcaladığını buldu. Tanıklık ettiği o veda sahnesinde gördüğü bir şeydi. Koskoca subayın ortalık yerde ağlaması ya da genç kızın bu sahneden on dakika evvel arkadaşı ile gülüşerek dondurma yiyor oluşu değildi aklının bir köşesinde yanıp sönen ayrıntı. Başka bir şey daha olmuştu. Tam o sırada Avinaş yanına geldiği için dikkatinden kaçan bir şey... Ağlayarak veda eden teğmenin nişanlısı genç kız, delikanlı gözden yiter yitmez arkasına kavuşturduğu elindeki nişan yüzüğünü parmağından kaydırıp, cebine atmıştı.

Ne günlere kaldık Tanrım!

Müjde

Adriana koşarak Ekmekçi Alanı'nı boydan boya geçti. Pembe çizgili beyaz elbisesinin eteklerini toplamış, soluk soluğa kalmıştı. Çardağın altında oturan kahvenin erkekleri avuçlarında salladıkları zarları atacakları yerde duraklayıp nargilelerini, gazetelerini bırakarak hep birlikte fisto etekliğin altından çıkan sağlam beyaz baldırlara baktılar. Genç kızın elbisesinin dekoltesinden görünen göğsü inip kalkıyor, kestane rengi kalın saç örgüleri şahlanmış gibi peşinden koşturuyordu.

Adriana etine dikilen gözlere aldırmadan fırını, kahveyi, çeşmeyi, çınarın gölgesinde yaşlı Rozi Teyze'nin oturduğu tahta bankı bir solukta geçti, Menekşe Sokak'a daldı. Bakkal Akis'in evinin mavi boyalı ahşap kapısının önünde durup avazı çıktığı kadar bağırmaya başladı.

"Yota! Aç kapıyı kız! Aç çabuk. Hadi *ela, ela*! Müjdemi isterim!"

Panayota annesiyle mutfaktaydı. Akşamki yaş günü ziyafeti için arka avluda çevirecekleri kuzunun yanına peynirli börek, meze ve safranlı pilav pişiriyorlardı. Nemli sıcak havaya bir de ocakta kaynayan kazanların ısısı eklenmiş, küçük mutfak tahammül edilmez bir yer haline gelmişti. Katina bu ziyafet hazırlığı için iki gündür kızını esir etmiş, akşamları alanda oturmaya bile bırakmamıştı. Ziyafete resmi nişanlı statüsünde Pavlo ilk defa katılacağı için Katina eksiksiz bir sofra kurma konusunda her zamankinden daha fazla titizleniyor, sanki kutladıkları Pavlo'nun yaş günüymüş gibi Panayota'yı bir işten diğerine koşturuyordu.

Yine de sokakta feryat eden Adriana'yı duyunca, yeterince ince bulmadığı için çözüp yeniden sardığı son yaprak dolmadan gözünü ayırmadan başını kapıya doğru salladı. Hazırlıkların büyük kısmı tamamlanmış, böreğin içi doldurulmuş, kuzu tuz ve baharat ile ovulup zeytinyağına yatırılmış, mezeler soğumaya bırakılmıştı. Kızını salabilirdi artık.

Annesinin minik baş hareketini gören Panayota bir saniye bile kaybetmeden lacivert mutfak önlüğünü çıkarıp duvardaki kancaya astı, cehennem gibi yanan mutfaktan fırlayarak kendini merdivenlerden aşağı koyuverdi. Koşarken ayağındaki hamam takunyaları ahşap basamakları Adriana'nın kapıya indirdiği yumruklarından daha beter sarsıyordu. Aşağıda, dükkânda Akis'in çırağı deprem oluyor sanıp sokağa fırladı.

Arkadaşı nihayet kapıda belirince Adriana gözyaşları içinde onun kollarına atıldı. Aynı anda hem gülüyor, hem ağlıyordu. Panayota onun kendi doğum gününü kutlamak için geldiğini sanmıştı ama şu hali çok mühim bir haber getirdiğinin işaretiydi. Birden kalbi gümbür gümbür atmaya başladı. Annesiyle yemeklerin hummalı dünyasına daldıkları günler içinde bir şeyler mi olmuştu yoksa?

Yoksa?

"Adriana *mu*, hayırdır? Ne oldu kuzum? *Ela*, gel hele şöyle içeri, gel yukarı çıkalım."

Adriana'nın müjdesini vermek için merdivenleri tırmanmaya bile sabrı yoktu. İçinde uzun süredir tuttuğu bir sırrı nihayet açıklıyormuş gibi patladı.

"Geldi Panayota! Geldi! *Irthe o Minas mu*! Minas döndü!"

Arkadaşı bu muhteşem haberi hazmetsin diye deminden beri sarstığı omuzları bırakıp geri geri beş adım attı, yüzünde saklayamadığı koca bir tebessümle gözlerini kapının eşiğinde şaşkın şakın bakınan Panayota'ya dikti. Heyecandan ve koşmaktan kızarmış yanakları gözyaşlarıyla ıslanmış, alnı ile saçlarının birleştiği çizgide bir sıra boncuk gibi ter birikmişti.

Sonra dayanamadı, pembe çizgili beyaz elbisesini eteklerinin açılmasına aldırmadan sokağın ortasında kendi etrafında bir tur döndü, uzun örgüleri kuşlar gibi kanatlanıp kulaklarının iki yanına indi.

Panayota'nın beyni durmuş gibiydi. Bir süre Adriana'ya ne dediğini anlamamış gibi baktı. Sonra yavaş yavaş parçalar yerlerine oturmaya başladı. Minas dönmüştü. Askerleri evlerine gönderiyorlardı. Askerler dönüyordu. Minas? Savaş? Savaş bitmiş miydi?

Panayota yaş günü ziyafetinin hazırlıkları yüzünden iki gündür mahalleden çıkmadığı için şehre akın eden köylülerden de, sersefil gemilere bindirilen askerlerden de bihaberdi. Hummalı ziyafet hazırlığı sırasında ana kız, Türklerin Uşak sınırını çoktan geçtiklerini de işitmemişlerdi.

Bir tek bakkal Akis yaklaşan tehlikeyi kahvedeki sohbetlerden biliyordu. O da çoktan Katina'nın yastık kılıfında muhafaza ettiği altınları ile kenarda biriktirdiği nakit parasını ve senetleri teneke bisküvi kutusuna koyup dükkânın arkasındaki depodaki arpa çuvallarının birinin dibine saklamıştı. Toptancılar için sakladığı parasını senet karşılığı borç verdiği için saklayacak fazla bir nakdi de yoktu.

Kahvedeki bazı arkadaşları ailelerini birkaç haftalığına şehir dışında yaşayan akrabalarının yanına yolluyorlardı. Akis de gerginliğin artması durumunda Panayota ile Katina'yı Çeşme'deki ablasının evine götürmek üzere bir arabacıyla anlaşmış ama hanımları boş yere telaşlandırıp kızlarının yaş günü heyecanını bozmamak için bir şey söylememişti.

Hem muhtemelen her şey yolunda gidecek, İngilizler idareyi üstlenecek, Türklerin bırak azmasına, şehre girmelerine bile izin vermeyeceklerdi. Herkes bunu konuşuyor, bunu söylüyordu. Üstelik Akis ülkenin eski idarecilerinin İzmir halkına zarar vermeyeceğinden de emindi. Asayiş sağlandıktan sonra Osmanlı'nın beş yüzyıl boyunca saat gibi işlettiği millet sistemine geri dönülecek, herkes de bildik düzende rahat bir soluk alacaktı.

Adriana tekrar kapının dibinde dikilen Panayota'nın yanına koştu, kollarını arkadaşının boynuna sardı, iki kız kıkırdayarak sarılmış sallanırken neredeyse yere yuvarlanacaklardı.

"Dur be kızım, *katse vre matia mu*,[109] ayağımda takunyalarla sokağa çıktım! Bekle bir saniye."

Panayota yeniden eve koşup ayağına kapının dibinde duran eski pembe saten pabuçlarını geçirdi. Adriana kalın kemikli, uzun boylu, kuvvetli bir kızdı. Geçen yüzyıl İzmir'e varmış, Sakız adasının yerlilerinden, neşeli, kalabalık bir aileden geliyordu. Panayota'yı belinden yakaladığı gibi Menekşe Sokak'ın ortasında vals yapmaya başladı. Bir yandan şarkı söylüyordu.

"Geliyorlar Yota *mu*, işitiyor musun? Benim Minas'ım geldi bile. Hepsi, hepsi geliyorlar. Smirnimiz yine eski neşesini bulacak!.. Yaşasın! *Erhonde, erhonde, erhonde!*[110] *Trap tap tap, trap tap tap*."

109. Otur/Dur be gözüm.

110. Geliyorlar, geliyorlar, geliyorlar.

Soluk soluğa alana çıktılar. Panayota yavaş yavaş Adriana'nın neden bahsettiğini kavramaya başlıyordu. Arkadaşının kollarından sıyrılıp elini tuttu, onu kahvehanenin tam karşısına denk gelen, çeşmenin yanındaki tahta banka sürükledi.

"Ne diyorsun Adriana? *Ti les*?[111] Çabuk anlat, her şeyi anlat. Ne zaman geldi? Nasıl? Nerede şimdi? Savaş? Neler oldu iki günde? "

"Dur *mari,* hepsini anlatacağım. Minas, Minas'ım evinde şimdi, uyuyor. Bu sabah erkenden geldi. Ben uyuyordum. Şafak yeni sökmüş, cama atılan küçük çakıltaşlarının sesine uyandım. Minas'ım beni eskiden öyle uyandırırdı. Anlarsın ya, gece yarısı buluşacağımız zamanlarda filan. Gözlerimi açtım hemen. Olabilir mi? Yüce *Panayia*'ya öyle çok dua ettim, her gün iki gözüm iki çeşme öyle çok yakardım ki... Hiç ses etmeden yatağımdan süzüldüm. Hayal kırıklığına uğrayacağım diye korkuyorum ya yine de kardeşlerimin yataklarının üzerinden geçip pencereye vardım, tül perdenin ardından aşağı, sokağa baktım."

"Ah! *Ti romantiko*! Ve Minas orada duruyordu! Üniforması içinde, kim bilir ne yakışıklıdır!"

Adriana başını salladı.

"Pek öyle olmadı be canım." Yüzünden ilk defa bir gölge geçti.

"Nasıl? Nasıl öyle olmadı? Ne oldu peki? Cama çakıltaşı atan Minas değil miymiş?"

Adriana kendini sadece iyi şeyleri düşünmeye zorlayan insanların yaptığı gibi işi şakaya vurmaya çalıştı.

"Hem o, hem o değildi."

Panayota sabırsızlanıyordu. Sırtında taşıdığı damacana ile ayaklarının dibinde dolaşan sucu çocuğu kışkışladı. Karnının en derinlerinde artık çoktan söndüğünü sandığı birtakım hisler uyanmış, dağların ardında tüten bir yangın gibi duman

111. Ne diyorsun?

duman yüreğini ele geçiriyordu. Minas geldiyse, Stavros da yolda olmalıydı!

"Çatlatma beni kız. Anlat işte!"

"Anlatacağım da, nasıl anlatacağımı bilemiyorum *vre* Yota!"

Yan yana oturdukları bankta Adriana yüzünü ona dönünce arkadaşının yeşil gözlerinin yaşla dolduğunu gördü. Bir şey söylemeden uzanıp kucağında kavuşturduğu ellerini kendi avuçları arasına aldı.

"Pencereye yaklaştım, aşağı baktım. Korktuğum gibi büyük bir hayal kırıklığı bekliyordu beni. Aşağıda, bizim evin altından hayalet gibi geçen köylülerden başka kimse yoktu."

Panayota sabahın köründe Kâtipzade Caddesi'nden neden sıra sıra köylülerin geçtiğini anlamamıştı ama arkadaşının sözünü kesmedi.

"Sonra bir daha bir çıt sesi geldi. Cama bir çakıltaşı daha çarptı. Baktım bir dilenci. O atıyor taşları. Berduşun teki. Ha, hatta *Turkos* diye düşündüm. Çünkü ayakları çıplak ama üzerinde Türk askerlerinin giydikleri o gri ceketlerden vardı."

Panayota arkadaşını incitmek istemiyormuş gibi fısıldayarak sordu.

"Minas mıymış?"

Adriana başını salladı. Gözyaşları boncuk gibi yanaklarından aşağı yuvarlanıyor, elbisesinin üzerine, birbirlerine kenetli ellerine düşüyordu. Panayota biraz önce sevinçten dans eden arkadaşının her zamanki gibi üzüntüsünü neşesiyle gizlediğini anladı, elini biraz daha sıktı. Adriana her nedense hep kaygısız ve neşeli dolaşması gerektiğine inanırdı. Bir dolu kardeşe ablalık ettiği için mi böyleydi acaba?

"Tanımadım Panayota! Minas'ımı tanımadım! Omuzları düştü, köylülerin arasına karışıp gitti. Benim içim karmakarışık olmuştu. Kalktım, kahvaltıyı hazırladım, kardeşlerimi uyandırıp yıkadım, giydirdim. Anacığım sanki beslediği sekiz boğaz yetmiyormuş gibi eve çocukları ile beraber Manisa'dan

kaçan iki kadın almış. Onlara birer kap çorba verdim. Filan... Ama içim rahatsız. Sonra kapının önüne çıktım. Sana gelecektim. Ah! Bu arada nasıl da unuttum! *Hronya polla*[112] Panayota *mu*! Yaş günün kutlu olsun! Ah, hay aksi, *signomi*! Hediyeni de evde unuttum. Neyse akşam getiririm artık."

Gözyaşları arasından arkadaşına gülümsedi. Panayota'nın aklındaki en son şey yaş günüydü şimdi. Stavros geliyordu! Stavros'u... Şimdi şu anda, onlar Adriana ile çınarın altındaki bu bankta otururken alana açılan köşeyi dönebilir, İngiliz Hastanesi'nin duvarı dibinde öpüştükleri balık kızartması kokulu yaz gecelerinde yaptığı gibi külüstür bisikleti üzerinde belirebilirdi. Bundan daha güzel bir hediye olabilir mi? Yüreği göğüskafesini çatlatıp dışarı fırlayacaktı neredeyse. O heyecanla arkadaşına döndü.

"Boş ver bunları *vre* Adriana! Ne var yani ilk bakışta tanımadıysan? Saçı sakalı uzamıştır. Bir hamama girer, üstünü başını değiştirir, berbere gider tıraş olur Pire Minas'a dönüşür yani!"

Adriana düşünceli düşünceli başını salladı.

"O da öyle yapmış zaten canım. İki saat sonra tertemiz kapımızı çaldı. Ben avluda çamaşır asıyordum. Canım Minas'cım, ben onu tanımayınca ne vaziyette olduğunu kavramış, hamama, berbere gitmiş, Türk ceketini çıkarmış, evine uğrayıp giyinmiş kuşanmış. Kapımızda belirince aklım gitti! Sabahki berduşun o olduğunu da anladım. Tanımadığım için çok utandım. Af diledim. Ama... ama Panayota..."

Adriana hikâyenin gerisini anlatmak için gerekli sözcükleri orada bulacakmış gibi çaresizlik içinde alana baktı. Bir grup kumru fırının önünde, gevrek tepsilerinden yerlere dökülmüş susamları gagalamakla meşguldü. Kediler öğle sıcağında buldukları bütün kuytuları kapmış, bir lokma mermerde serin-

112. Mutlu yıllar.

lemek için kısa kuyruğunu sallayarak gezen Muhtar'a yattıkları yerden tıslayıp duruyorlardı. Tepelerindeki çınarın tek yaprağı bile kımıldamıyordu. Sıcak, havayı kurşun gibi ağırlaştırmıştı. Fırının önünde Adriana'nın kardeşleri ile sümüklü mülteci çocukları kâğıttan toplarıyla tek kale maç yapıyorlardı. Tıraşlanmış başları ve kirli yırtık gömlekleri ile oradan oraya koşturan köylü çocuklarının yanında Adriana'nın kardeşleri şimdi prens gibi kalmışlardı. Genç kızın yüzüne gayrihtiyari bir gurur tebessümü yayıldı.

Panayota sıkıştırdı.

"Ne? Ama ne? Ne olmuş? Anlatsana *vre* Adriana yahu!" Bir yandan da bu köylü çocukların alana nereden geldiklerini düşünüyordu. Az evvel göğüskafesine sığmayan yüreği şimdi sıkışıvermişti. Ne diye kıvranıp duruyordu bu kız? Yoksa Stavros?

"Bir şeyler değişmiş be Yota *mu*. Minas o eski Minas değil. Bana ve sokaktan geçen her kadına, ipteki çamaşırlara, annemin mutfakta kaynattığı kazanlara, portmantodaki şapkalara filan hayretle, hayalet görmüş gibi bakıyor. Sanki bir hayalin içinde yaşıyor. Ya da bütün gördüklerini halüsinasyon sanıyor. Hiç konuşmuyor. Ve bu sabah... Bu sabah onu neden tanımadığımı da sonra anladım. Saçından, sakalından, *Turko* ceketinden değil... Ben Minas'ımı her koşulda tanırım. Ama bu adam... Bu adamın Panayota, suratı asık, dudakları, ağzı gülümsemeyi unutmuş. Sen gülmeyen bir Minas tahayyül edebilir misin? Bilmiyorum ne olmuş ona Panayota! Sanki... sanki yüreğine bir kurşun yemiş ve ruhu açılan boşluktan akmış, gitmiş, geriye bir kabuk vücut kalmış."

Adriana avuçlarını Panayota'nın ellerinden kurtarıp yüzüne kapattı, hıçkırarak ağlamaya başladı. Belli ki kendine dahi itiraf edemediği bir gerçeği ilk defa dile getiriyordu. Panayota'nın da gözleri doldu. Pire Minas'ın o sıcacık ruhunun yüreğindeki bir delikten akıp gitmiş olabileceği fikri onun da içini yakmıştı.

O Minas ki parmaklarının bir dokunuşuyla mandoline, gitara, akordeona can verir, sele zeytini gözlerinde bin bir hınzır kıvılcımla en komik hikâyeleri anlatırdı. Çocukluklarından beri mahallenin sevgilisi, lastik topu, neşe kaynağıydı. Onu asık suratla, feri sönmüş gözlerle tahayyül etmek, sahiden imkânsızdı.

"Adriana *mu*, geçer. Kim bilir neler gördü, neler yaşadı. Biraz istirahat etsin, eminim kendine gelecektir. Geldi ya! Kavuştunuz ya! Bundan mühimi var mı? Minas yaşıyor. Yakında evleneceksiniz. Güzelim bir eviniz olacak, bir dolu bebeniz. Akşamları o sana mandolin çalacak. Sen de onun ayaklarını yıkayacaksın."

Adriana yüzüne kapattığı ellerinin ardından minicik güldü.

"Ha şöyle! Ağlanacak zaman mı şaşkın *filenada*![113] Bayram etme vakti şimdi. Hadi kalk, gel *Ke*'ye inelim. Katina Sultan nihayet beni azat etti. Sana dondurma alayım. Bugün benim doğum günüm. Benden olsun. *Ade*!"

Adriana ellerini kucağına bırakıp Panayota'ya minnetle gülümsedi.

"Düzelecek, değil mi Yota *mu*? Yine eski, bildiğimiz Pire Minas olacak. Afyon'dan buraya hiç uyumadan hep yürümüş. Bir şey demiyor ama çok fena şeyler görmüştür muhakkak. Bizim askerler Türk köylerini yakıyorlarmış. Minas'ın yüreği hassastır, zulme tahammülü yoktur. Sakın ola onu da zulme mecbur etmiş olmasınlar?"

"Adriana *mu* söyle bana, Minas diğer oğlanlardan bahsetti mi? Herkes geliyor mu? Savaş bitmiş mi?"

"Ah *Thee mu!*[114] Panayotacığım ya! Kendi derdime düşüp seni tamamen unuttum. Affet beni, rica ederim. Sana Stavros'tan havadis vermeyi unuttum. *Ne,*[115] Stavros da yoldaymış. Minas

113. Kız arkadaş.

114. Tanrım.

115. Evet.

onu en son Afyon'da görmüş. Trene binmeye çalışıyormuş. İyiymiş. Hatta turp gibiymiş. Hiç yaralanmamış. Bugün yarın muhakkak o da varır. Ah *Panayia* sana şükürler olsun. Yavuklularımız bir bir evlerine dönüyorlar."

Panayota huzursuzlukla karakol tarafına göz atarken bir eliyle Adriana'ya alçak sesle konuşmasını işaret etti. Bugüne bugün o bir başkasının nişanlısıydı. Annesi müstakbel damadını etkilemek için bir haftadır kendini mutfağa hapsetmiş yemek pişiriyordu.

Aman canım ne var ki? Nikâhlı kocası değildi ya! Stavros şimdi köşeyi dönerse hemen yüzüğü çıkarıp atardı. Eski aşkının içini sızlatan solgun anısı birden harlanmış, bütün vücudunu yakan bir hasrete dönüşmüştü. Her şey çok güzel olacaktı! Başlarında Türkler bile olsa. Bunu iki sene önce Aya Triyada'da, plajda Stavros'un yüzüne söylediğinde oğlan nasıl da kızmıştı. Ama, *ohi,*[116] artık onu hiç ama hiç kızdırmayacaktı! Hep suyuna gidecek, tatlı dilli biricik karısı olacaktı. İçine Pavlo ile ikisinin isimlerinin işlenmiş olduğu incecik nişan yüzüğünü parmağından çıkarıp, sonra tekrar taktı.

Adriana da heyecandan arkadaşının başka bir erkekle nişanlandığını unutmuştu. Kızın parmağında oynayıp duran yüzüğü görünce laflarını geri itmek ister gibi telaşla elini ağzına götürdü.

"Mühim değil. Adriana *mu*. Sen benim en yakın arkadaşım, kardeşimsin. Gizlimiz saklımız yok."

Adriana arkadaşının güzel yüzünde birden güller açtığını, ağzının kenarındaki gamzelerin derinleştiğini gördü. Siyah gözleri büyümüş, aşkın ateşi ile kor gibi tutuşmuştu. Onu öyle görünce kendi yüreği de yine umut ve sevinçle doldu. Kederli günler sona ermişti. Huzur içinde yaşayacakları bir hayat onları bekliyordu. Stavros dönecek, Minas ile sürü sepet

116. Hayır.

bebeleri olacaktı. Ayağa kalkıp elini uzattı.

"*Glassada*[117] matmazel?"

Panayota Kraemer'in önünde gördüğü düşkün kadınları taklit ederek, gür kirpiklerini kırpıştırdı,

"*Avec plaisir*!"[118]

Kızlar kahvede nargile tüttüren erkeklerin göz hapsinde, kol kola gülüşerek alanı geçtiler, kendilerini rıhtıma inen yoldan aşağı bıraktılar.

Değiş tokuş

Berberyanların fırının üst katındaki dairesinde yattığı daracık yatakta ebe Meline aniden uyandı. Önce nerede olduğunu hemen çıkaramadı. Gözlerini kırpıştırarak etrafına baktı. Küçük odada kendinden başka kimse yoktu. Kutu gibi bir yerdi zaten burası. Alçak tavanlı, ufak pencereli. Duvarlar çiçek desenli krem rengi kâğıtla kaplıydı. Yatağın biraz ilerisinde, yerde, bordo mavi desenli yuvarlak halının üzerinde torunu Nişan'ın kırmızı tahta atını gördü. Ah, elbette, dünürü, kızının kayınvalidesi Hayguhi Hanımların evindeydi. Ahşap bina hamam gibi ısınmıştı. Duvarlardan alevler çıkıyordu sanki.

Dışarıda insanlar hep bir ağızdan birilerini yuhalıyorlardı. Limanda miçolar ve hamallar arasında çıkan kavgalarda böyle patırtı kopardı. Saat kaç olmuştu acaba? Rıhtımdaki o kızcağızın bebeğini doğurttuktan sonra sabahın ilk ışıklarıyla uykuya dalmış, ancak şimdi uyanmıştı. Kızı, damadı, torunları neredeydiler?

Gözlerini kapatıp rıhtımdan gelen sesleri dinledi. İzmirli kulaklarının pek aşina olduğu balıkçı motoru pat patlarını ve

117. İzmir Yunancasında dondurma.

118. (Fr.) Zevkle.

çocuk kahkahalarını duyunca içi rahatladı. Çocuklar kahkaha atabiliyorsa, hayat devam ediyor demekti. Fırının yanındaki tavernadan da neşeli bir şarkı yayılıyordu sokağa. Tok bir ses askerlere acele etmelerini buyuruyordu. Yeni bir gemi kalkıyor olmalıydı.

İnler gibi soluk verip yatağa gömüldü. Artık sabahlayacak yaşı geçmişti galiba. Kendini bitkin hissediyor, kalkmak, hayata karışmak içinden gelmiyordu. Üstelik yine aynı rüyayı görmüştü. Başını yastığa bırakıp mazi ile hesabını kapatmak umuduyla on yedi yıl önce bugün cereyan eden olayları bir bir gözünün önünden geçirdi.

Önde eşeğin sahibi ihtiyar köylü, eşeğin sırtında kendisi, kollarında Edith'in bebeği hava aydınlanmadan İzmir'e varmışlardı. Şehrin girişinde, Havagazı Şirketi'nin orada eşekten inip, köylünün eline biraz para sıkıştırdı. Hızlı adımlarla Darağacı'nın oradaki Rum Kabristanı'nı geçti, istasyonun duvarı dibinden yürüyerek Grace'in Doğumevi'ne vardı. Kimseler görmeden bebeği buraya bırakabilir, kapıyı çalıp kaçabilirdi. Grace becerikli, melek gibi kadındı, muhakkak yavruya iyi bir yuva bulurdu. Ya da hemen bitişiğindeki Anglikan kilisesinin avlusuna?

Yok, hayır Levantenlerle bağlantısı olan yerlerden uzak durmak en iyisiydi. Bu çocuğu Lamarcklarla ilişkilendirebilecek hiçbir duruma meydan vermemeliydi. Hacı Frangu'nun köşesindeki Rum yetimhanesi en uygun seçenekti. Bu durumda bebeğin iyi bir aileye verilme şansı elden gidiyordu ama Meline kendi kızlarının hayatını riske atamazdı.

Aya Yani Kilisesi'ni geçip sola dönünce deniz tarafından esen rüzgâr tenine tuz serpti. Nemli hava biraz olsun hafifledi. Yeldirmesinin altında bebek feryat figan ağlıyordu. Ümitsizce başparmağını ağzına soktu.

"Tanrım şu bahtsız kuluna sen merhamet et. Meryem Ana, bu yavruyu hemen bulmaları, ivedilikle sütanneye teslim et-

meleri için sana dua ediyorum. Ne olur bana yol göster, esirgeyen elini üzerimizde tut!"

Yetimhanenin demir kapısını itip, hırsız gibi karanlık avludan içeri süzüldü. Şafak sökmek üzereydi. Serçeler uyanmış, lime lime çarşafların asıldığı iplere dizilmişlerdi. Kırık dökük üç tekerlekli bisikletin arkasında iki kedi bir sıçana pusu kurmuştu. Üçü birden donmuş ilk hareketi bekliyorlardı. Kestane ağacının altındaki toprak yumuşaktır. Garibanı oraya bırakmalı. Hem kapının da tam karşısında. Feryadını işitir de uyanırlar belki. Bu yavru içeriden birileri uyanana kadar yaşar mı? Sarı battaniyeyi toprağa indirirken bebeğin siyah başı üzerinde istavroz çıkardı.

"Yüce Tanrım bu âciz kulunu affet. Kendi çocuklarını koruyan bir anayım ben. Günahlarımı bağışla. Şu hap kadar yavruya kıyma. Sana emanetiz. Amin."

Aceleyle üç defa daha istavroz çıkarıp koşar adım avludan sokağa çıktı. Kadının sıcak göğsünden kopmuş bebek, kestane ağacının altında avazı çıktığı kadar bağırmaya başlamıştı. Bir soluk aldı, yeldirmesini başının üzerine çekerken etrafına bakındı. Hayır onu kimse görmemişti. Köşeyi döndü. Bebeğin çığlıkları ıssız sokakta çıngırak gibi yankılanıyordu. Ne kuvvetli bir can! Hayata nasıl da sarılıyor! Birazdan yetimhaneden birileri uyanıp onu içeri alacak. Ulu Tanrı masumları korur, esirger. Bu yavrunun canını almayacak.

Çalıştığı Fransız Hastanesi'nin önünden geçerken iyice örtündü. Kadife Kale'nin ardında mor bir ışık karanlığı inceden yırtmıştı ya yine de sabahın bu ıssız saatlerinde Aya Katerina'nın, Aya Dimitri'nin dolambaçlı arka sokaklarından yürüyeceğine Trassa Caddesi'ne inip, geniş düz yoldan gitmeye karar verdi. Belki erkenci bir arabacıya da denk gelir, hava aydınlanırken eve varabilirdi. Ondan sonra her şeyi başa sarar, bir kahve içip güne yeni başlıyormuş gibi kızları uyandırır, kahvaltılarını hazır ederdi. Boynundaki keseye dokun-

du. Uğursuz kocasının borcunu Mahmut Ağa'nın eline bir bir kendisi sayacaktı.

Hastane avlusunun yüksek duvarı boyunca yürürken adımlarını sıklaştırdı. Sokakta çıt çıkmıyordu, şu köşeyi de dönünce hastaneden kopmuş olacaktı. İşte tam o sırada, tam o köşede ebe Marika'yla burun buruna geldiler. Genç ebe çığlığı bastı. Sabahın kör karanlığında karşısına çıkanın Meline olduğunu tahmin edemezdi. Meline ise bir anlığına başını kaldırmadan, kendi eğittiği ebenin yanından hızla yürüyüp gitmeyi aklından geçirdi. Bu saatte hastanenin duvarı dibinde ne halt ettiğini nasıl izah edebilirdi? Ağzında Türkçe bir şeyler geveleyip sıvışmaya çabalarken Marika yine feryat etti.

"Ah ebe Meline! Aman ebe Meline! Tam zamanında yetiştiniz! Ah sana şükürler olsun *Panayiya* mu! Çabuk, çabuk! Çok müşkül vaziyetteyiz. Çok acil bir durum."

Meline ne olduğunu anlayamadan birden kendini hastanenin zemin katındaki doğumhanede buldu. Odanın loş ışığında gördüğü kadarıyla, ortadaki yeşil doğum sandalyesinde, ayrık bacakları yüksekte baygın –yoksa ölü mü– bir gebe kadın yatıyordu. Hemşire Liz kadının başında durmuş, başına, el ve ayak bileklerine sirkeli bezler basıyor, minik minik kıpırdayan dudaklarından anlaşıldığı üzere dua ediyordu. Ebe Marika anneden de bebekten de ümidi kestiği bir an doğumhaneyi terk etmiş, bir ihtimal ağlamaya, bir ihtimal yenilgisini örtbas edecek bir plan yapmaya sokağa çıkmıştı. Belki de kaçıyordu ve bir daha hastaneye asla dönmeyecekti. Başka bir zaman olsa, ebe Meline genç meslektaşını kalbi hâlâ atan anneyi doğumhanede bırakıp gittiği için en ağır şekilde cezalandırırdı ama Marika'nın şansına o sabah Meline'nin kendinden başka kimseye dikkat edecek hali yoktu.

Annenin yanına koştu, bileğini yakaladı. Nabız durmak üzereydi.

"Liz, koş git, bütün lambaları yak, birini de buraya getir,

şu tepedeki askıya as. Marika sen de oksijen tüpünü yanaştır. Çabuk, koş, çok çabuk! Şimdiye kadar ne müdahale yaptınız, çabucak anlat!"

Marika ağlamaya başladı.

"Evde doğuma gittim. Bizim mahalleden bir hanımdır. Daha önce ikiz doğurmuştur. Kolay olur diye düşündüm. Rahim ağzı açılmadı. Saatler oldu. Ah, en baştan buraya getirmeliydim, ebe Meline. En baştan sizi çağırtmalıydım. Ama ben ne yaptım? Ah ben ne yaptım!"

Meline kadının karnını, rahim açıklığını kontrol etti. Hemşire Liz bütün lambaları yakmış, elinde parlak beyaz ışık saçan asetilen lambası ile Meline'nin başına dikilmişti. Marika oksijen maskesini kadının ağzına yapıştırdı.

"Saatler oldu dediğin ne kadar oldu? Rahim ağzı dokuz santim açık. Doğum nerede başladı? Evde mi yoksa buraya getirdikten sonra mı? Buraya geldiğinde rahim ağzı kaç santimdi?"

Marika ağzından bir şeyler geveledi ama Meline artık genç ebenin sözlerini duymuyordu.

Aklında bir plan, kader gibi ağlarını örmeye başlamıştı.

Olur mu?

Mümkün mü?

Tanrı izin verirse, her şey olur.

Başında dikilen kadınlara döndü.

"Kâfi Marika. Sen elinden geleni yapmışsın. Git yukarıda dinlen biraz. Sen de hemşire Liz. Kimse beni rahatsız etmesin. Diğer hemşirelere de söyle doğumhaneye girmesinler. Hatta bu kata bile inmesinler. Ayak sesi, bir fısıltı bile duyarsam topunuzun işine son veririm. Ona göre. Hadi şimdi beni yalnız bırakın. Kâfi derecede hata yapmışsınız zaten. Tek başıma çalışıp, en azından birinin hayatını kurtarmaya çalışacağım."

Meline hastanenin baş ebesiydi. Gençler ondan buyruk almaya alışıklardı. Hele şimdi büyük bir kabahat işlediğini bi-

len Marika'yı başından savmak büsbütün kolaydı. Hemşire Liz ile ikisinin doğumhanenin koridorunda uzaklaşan ayak seslerini dinledikten sonra kolları sıvadı.

Çoktan bildiği üzere bebek oksijen yetersizliğinden ölmüştü. Usta elleri baygın annenin iki bacağı arasından ölü bebeği çekip çıkardı. Kadının rahminden dışarı kan boşaldı. Meline havaya kaldırıp bebeğe baktı. Ufacık burunlu, kızıl saçlı bir kızdı. Mosmor yüzü ve sıkılmış yumruklarıyla daha başlamadan biten hayatına, dünyanın acımasız düzenine hiddetlenmiş gibi duruyordu. Kanla kaplı minik bedeni sıcaktı ve göbek bağı zayıf da olsa hâlâ atıyordu. Meline kordonu kestikten sonra bir ümit bebeğin sırtına vurdu. Ama işte yüzü çoktan morarmış, annesinden kopan vücudu hızla soğumaya başlamıştı. Onu yanındaki tezgâha bıraktı, usta parmaklarıyla çabucak annenin yırtıklarını dikti. Tüpten ciğerine inen oksijen bebeğe yetmemişti ama anneyi yaşatmıştı. Bebeğin boşalttığı rahimden fışkıran kan da kesilmişti. Nabzı güçleniyordu.

Annenin yaşadığından emin olduktan sonra cansız yavruyu yıkadı. Bebeğin yüzü iyice kararmıştı. Onu temiz pembe bir battaniyeye sardığı gibi doğumhaneden dışarı fırladı. O sabah o katta başka bir doğum olmaması Tanrı'nın lütfu, aklındaki planı hayata geçirmesi için yüce Tanrı'nın ona gönderdiği bir işaret değil miydi?

Bir hayat kurtaracaksa şimdi kurtaracaktı.

Koridorun ucundaki, hastanenin arka sokağına açılan kapıdan dışarı fırladı. Kollarında ölü bebekle koşarak yetimhanenin avlusuna girdi. Edith'in kızı hâlâ oradaysa, Edith'in kızı hâlâ hayattaysa bu, yüce Tanrı'nın yapmak üzere olduğu şeyi onayladığı anlamına geliyordu.

Kestanenin altına koştu. Ve evet, yavrucak işte oracıkta, bıraktığı yerde duruyordu. Kimse feryatlarına uyanmamıştı. Yere çöküp bebeği kucakladı, battaniyesine yapışmış toprağı silkeledi. Bebekten ses gelmedi.

Aman yarabbi yoksa ölmüş mü?

Açlığa, soğuğa dayanamayan ciğerleri iflas mı etmiş? Sesi kesilmiş, yüzü büsbütün morarmıştı. Sırtına pat pat vurdu. Bebek gücünün son zerresi ile bir ses çıkardı.

Oh! Şükürler olsun aziz Meryem, yüce Tanrı! Şükürler olsun. Yaşıyor!

Vakit azalıyordu. Karanlık artık iyice açılmış, avluyu eflatun bir ışık doldurmuştu. Battaniyeyi açıp Edith'in çıplak kızını kollarına aldı, bir gözünü yetimhanenin pencerelerinden ayırmadan cansız bebeği sarı battaniyeye sardı, kestanenin altına bıraktı. Boşta kalan pembe hastane battaniyesiyle Edith'in kızını sarmalayıp, sokağa fırladı.

Yetimhane ile hastanenin aralık bıraktığı arka kapısı arasındaki sokağın köşesinde yere, bir grup çingene kadın gelip yerleşmişti. Üzerinde bağdaş kurdukları örtüye yayılmış, elden elden dolaştırdıkları çubuktan haşhaş çekiyor, önlerindeki örtüye açtıkları kâğıtlardan birbirlerinin falına bakıyorlardı. Yetimhanenin avlusundan çıkıp hastaneye giren Meline'yi fark etmediler.

Meline kollarında Edith'in yaşadığını asla öğrenemediği bebeğiyle koridor boyunca koşarak doğumhaneye girdi. Ağzında oksijen maskesi ile hâlâ baygın yatan kadının beyaz geceliğinin askısını sıyırıp göğsünü açtı, kızın aralık dudaklarını memeye yapıştırdı. Bebek sahip olduğu ilk hayati içgüdüsüyle memeye yumuldu. Boğazından aşağı inen ilk yudumda yumruk elleri açıldı, kırmızı parmak uçlarıyla yeni annesinin çıplak tenine dokundu.

Hemşire Liz ile Marika bekleme odasında çınlayan zili duyup da aşağıya koştuklarında doğumhanede pembe battaniyeye sarılmış bebeği kucaklamış taburesinde oturan Meline ile nefesi düzene girmiş, yanaklarına az da olsa renk gelmiş ama hâlâ baygın yatan annesini buldular. Marika, bebeğin önünde diz çöküp istavroz çıkarırken, hemşire Liz bir çığlık

attı. Ebe Meline başını kaldırıp gülümsedi. Bitkindi ama pişman değildi. Yüce Tanrı bunun böyle olmasını istemişti.

Bir hayat kurtarmıştı.

Onu yaşayacak şu yavrucak için kurtardığı hayat dünyaya bedeldi.

Kadınlar birbirlerine sarılıp, Meline'yi tebrik ederlerken minik kız avazı çıktığı kadar haykırmaya başladı. Ebe yorgun ama uysal bir sesle,

"Hemşire Liz, yukarıda *Kirya* Katina için bir oda ayarlayalım. O ayılana kadar bebeği sütanneye götür, ayıldıktan sonra annesine teslim edebilirsin" dedi.

Hemşire Liz bebeğin bileğine doğum gününü ve saatini yazan künyeyi geçirirken Meline kapıya yürüdü.

"Bana şimdi müsaade. Eve döneyim de okuldan önce kızlara kahvaltı hazırlayayım. Ebe Marika, bundan sonrası size emanet. İyi iş çıkardınız! *Kalimera sas.*"[119]

Veda

Panayota rıhtımdaki kalabalığı görünce şaşırdı. Dünden beri şehre göçen mültecileri evinin penceresinden seyreden Adriana arkadaşının saflığına güldü.

"Ah Panayota *mu*, sen hangi âlemde yaşıyorsun kuzum? Senin *spanakopita*[120] hamuru açtığın iki günde yer yerinden oynadı, dağlar denize indi. *Ela*, buyur, yeni komşularınla tanış. Şehrimizin yeni vatandaşları. Şu karşıki gemi de bizim. İçi de hep dolu. *Konstantinupoli*'yi almaya diye yola çıkıp, sonra geri gelmiş. İçindeki asker zinhar karaya çıkmam, bizi Yunanistan'a geri götürün, diyormuş. Öyle işittim."

Panayota gözlerini kısıp deniz kıyısında kamp kurmuş in-

119. İyi günler.

120. Ispanaklı börek.

san yığınlarına baktı. Şaşırmıştı ama fazla üstünde de durmadı. Çuvalların, develerin arasına sıkışmış, kalabalığın, donsuz çocukların, başlarını siyah mendillerle örtmüş genç kadınların insanın yüreğini yakan bir tarafı vardı ama köylerinden kaçmış, buraya kadar varmışlardı nihayetinde, öyle değil mi? Artık emin ellerdeydiler. Savaş bitip de ortalık sakinleşene kadar burada kalır, sonra evlerine dönerlerdi. Hava güzel, Smirni bereketliydi. Ya da işte Yunanistan'dan gelecek gemilere binmek isteyen biner giderdi. *Mana Ellas* çocuklarını kurtarırdı. O zamana kadar Adriana'nın ailesi gibi pek çok yardımsever aile, kiliseler ve okullar onları beslerdi.

Aşk, Alâeddin'in lamba cini gibi yüreğinin saklı bir köşesinden yükselip bütün benliğini sarmıştı. Gözü sadece güzelliği ve iyiliği görüyordu. Bir de akın akın rıhtıma inen Yunan askerlerini. Onların da kadavraya dönmüş vücutlarını, yaralı göğüslerini açıkta bırakan yırtık gömleklerini, delik pabuçların içinde kanayan ayaklarını, zorlukla sürükledikleri topal bacaklarını, feri sönmüş gözlerini ya da bitle kaplı saçlarını, sakallarını değil de sadece Stavros'u andıran taraflarını görüyordu.

Üç defa uzun boylu, yeşil gözlü birilerine hamle etmişken Adriana onu bileğinden tutup geri çekmişti.

"Panayota *mu*, Stavros'un burada ne işi var? O neden tahliye edilecek askerlerin arasına karışsın? Onun evi burada. Rıhtıma inmez ki, Minas gibi doğruca annesinin evine gider."

Adriana haklıydı ama Panayota'nın içindeki bir his, –ki biraz düşünse kendini bildi bileli bu hissi yüreğinde taşıdığını fark edecekti– oğlanın kendisini terk edeceğini söylüyordu. Stavros'un orduya gönüllü yazılması genç kızı perişan etmişti ama öte yandan ruhuna diken gibi batan o eski, aşina şüpheyi de bir kez daha doğrulamıştı: Onun kaderi daima terk edilmekti.

Kendisi hakkında edindiği bu intibanın çok eskiden, kendi

doğumundan yıllar evvel başlayan olayların birbirine geçmesi neticesinde benliğine sızdığından haberi yoktu. O, insan aklının nedenleri ve sonuçları bir yaşam süresiyle sınırlayan basit ve sınırlı mantığıyla bu kaderin kendi eksikliklerinden ya da yaptığı hatalardan kaynaklandığına inanıyordu. Terk edilmeye layıktı çünkü yeterince iyi ya da akıllı ya da güzel ya da işte ne olması gerekiyorsa o şey değildi.

Şimdi kaygılı gözleri Punta önünde demirlemiş gemilere doğru yürüyen askerler arasında Stavros'u ararken, bilinçaltının karanlık kuyusundan bir ses ona bir kez daha terk edilmek üzere olduğunu fısıldayıp duruyordu. Göğsünden çıkardığı mendiliyle alnındaki teri silip arkadaşının koluna girdi. Punta iskelesindeki kargaşayı arkalarına alıp Café de Paris'ye doğru yürüdüler. Hanımlar daracık korselerinin büsbütün incelttiği bellerinin altında kabaran kalçalarını kıvıra kıvıra Kordon'da geziniyordu. Geniş kenarlıklı şapkalarını, şemsiyeleriyle asorti renklerde saten kurdelelerle çenelerinin altında fiyonk yapmışlardı.

Adriana ile Panayota'nın ellerinde ne döndürebilecekleri güneş şemsiyeleri ne de başlarında şapkaları vardı. Başka zaman olsa Panatoya katiyen Kordon'a bu kılıkta inmezdi ama işte o gün arkadaşının peşine takılıp gelmiş, üstünü değiştirecek vakti olmamıştı. Sırtında annesine mutfakta yardım ederken giydiği mavi basma bol bir entari vardı. Etekleri ayak bileklerine kadar iniyor, elleri de hâlâ soğan kokuyordu. Ayak başparmağı da pembe saten pabucun burnunda minik bir tepe gibi yükselmişti. Ayakkabıları çıkardığında bile o tümsek inmiyordu, yer etmişti bir defa. Huzursuzluk içinde söylendi:

"Café de Paris'de oturmayalım. Dondurmaları elimize alıp yürüyelim."

"Nasıl istersen Panayota *mu*, bugün senin günün" diye göz kırptı Adriana.

Arkadaşının neşesi yerine gelmişti. Güzel. Kordon her derde şifa olurdu zaten. Minnetle güneşin altında oynaşan mavi sulara baktı. Ufuk çizgisinin önünde karşıki tepeler miskin balinalar gibi suya yayılmıştı. Denizin oynak mavisinde yelkenliler, önde renkli balıkçı kayıkları, uzaklardan o tanıdık pat pat pat motor sesi. Ateş topu gibi denize inmekte olan güneş dokunduğu her şeyi altına buluyordu. İçi mutlulukla doldu.

Canım Smirni!

En kederli anında bile insana âlemin güzelliğini hatırlatmakla vazifeli güzeller güzeli şehir! Adriana'yı kucaklamak istiyordu. Minas dönmüştü, Stavros yoldaydı. Her şey çok güzel olacaktı!

Ellerinde dondurmaları hafif adımlarla, kol kola Théâtre de Smyrne'nin önünden geçerken başlarını kaldırıp tiyatronun kemerli girişinin tepesinde kalın siyah harflerle yazılmış filmin ismini okudular: *Tango de la Mort.* Adriana limonlu vişneli dondurmasını yalarken arkadaşını dürttü.

"Pavlo seni sinemaya götürdü mü kız?"

Panayota gülümsemesini saklamaya çalışırken, vişneden pembeleşmiş dili külahın etrafında bir tur attı. Adriana heyecanla bağırdı.

"Bak bak sen şu işe! Nasıl da kızardın! Götürdü tabii! Seni hınzır seni! Ah o karanlık koltuklar kim bilir neler gördü!"

"Adriana!"

"Hadi, hadi, *ela filenada,* benden mi saklayacaksın? Söyle bakalım, ne kadar ileri gitmesine izin verdin? Nişanlın en nihayetinde, öyle değil mi ama? Dans salonuna gece ziyareti yaptınız mı bakayım?"

"Adriana!"

Adriana bir kaptırdı mı susmazdı.

"Fayton gezisine çıkarmıştır seni muhakkak. Tabii ki kapalı karoçalardan birini seçmiştir, değil mi? Dur dur, sen söyleme, ben tahmin edeyim. Buradan Kokaryalı'ya kadar git-

mişsinizdir, kapalı karoçanın içinde. Orada o denizin içindeki kahvede ayaklarınızı suya sokup barbunya yemişsinizdir, oh! Mis gibi denizkestanesi ve *midya*[121] kokar kıyı orada. Sonra hatta belki kırlara? Mesireleri Yanyalı misafire göstermek iyi bir *Smirnia*[122] olarak vazifen tabii. Eh, oraya kadar gitmişken arabadan inip temiz havada bir yürüyüş yapmadan dönmek olmaz *vevea*. Zeytinlikler ve incir ağaçlarıyla kaplı dağlar, şurada burada tek tük evler, terk edilmiş ahırlar... Ahırlarda samandan yataklar? Ha?"

"Sen nereden biliyorsun peki bütün bunları?"

Panayota karşı atak olarak planladığı sorusunu öyle bir tonda sormuştu ki arkadaşı tahminlerinin hepsinin doğru olduğunu bir anda anladı. Gülmeye başladılar. Adriana külahın son sivri ucunu çiğnerken içinde samanlıkta sevda sözleri geçen bir şarkı uydurdu, bağıra bağıra söylemeye başladı. Panayota elleriyle yüzünü örttü.

"Adriana!"

Limana doğru yürüyorlardı. Kraemer'e gelmek üzereydiler.

"Aman aman, samanlıkta sevda, boynuna sarılır..."

"Adriana!

"... Saçlarından asılır samanlıkta sevda... ay aman amaaaan!"

Panayota arkadaşını bileğinden yakalayıp durdurdu. Adriana tam itiraz etmek üzere dönmüştü ki kızın yüzünün birden beyaza kestiğini fark edip şarkısına ara verdi, onun baktığı yöne döndü.

Yüzlerce askerin doldurduğu rıhtım keşmekeşinin içinden bir yerlerden tiril tiril haki üniforması içinde Pavlo çıkmış, onlara doğru koşuyordu. Sol omzuna üniforması ile aynı renkte büyük bez bir çanta takmış, sağ elinde de kırmızı ip-

121. Midye.

122. İzmirli kadın.

likle baş harfleri köşesine işleniş minik gri bir bohça almıştı. Askerlerle köylülerin arasından sıyrılıp Panayota'nın yanına vardı. Şakaklarından ter akıyor, alnı ayna gibi parlıyordu.

"Panayota! Neredesin *yia to Theo*? Saatlerdir seni arıyorum."

Panayota onu hiç bu kadar telaşlı görmemişti gerçi ama yine de arkadaşının yanında böyle kendisini azarlamasına bozuldu. Ne yani? Adriana ile bir dondurma yemeye bile çıkamayacak mıydı? Annesi bitmiş, şimdi bu Pavlo mu başlamıştı? Hem yaş gününü bile kutlamamıştı. Havayı kokluyormuş gibi çenesini kaldırıp yüzünü denize döndü. Adriana ikisini yalnız bırakmak için uzaklaşmış, Kraemer'in önünde balık tutan bir akrabasını bulmuş, onunla lafa dalmıştı.

"Gördüğün gibi buradayım. Ne var? *Ti ine?*"[123]

"Panayota *mu*, dinle beni şimdi. Tamam mı canım? Dinliyor musun? *Akus?*"[124]

İri elleri Panayota'nın omuzlarını canını acıtacak kadar sıktı, genç kız yüzünü buruşturdu, oğlan aldırmadı.

"Sizi Sakız'a geçirecek bir balıkçı teknesi ayarladım. Bu gece yarısı, küçük dış limandan kalkacak. Balıkçının ismi Panayotis. Babanı tanıyormuş. Tam gece yarısı dış limanda olun. Teknesinin önünde üç tane mum dikecek, oradan anlarsınız. Tamam mı? *Endaksi*? İşitiyor musun?"

Panayota dalgın dalgın başını salladı.

"Hadi güzelim, *omorfula mu*,[125] şimdi hemen eve koş, kıymetli neyiniz varsa toparlayın. Fazla da bir şey almayın yanınıza. Mücevher, *parades*,[126] küplerde gömülü altınlarınız varsa onları, o kadar. Halıları, şamdanları, silahları bırakın. Kapıları sıkıca kilitleyin. Panjurları indirin, içeriden demir takın.

123. Ne oldu?

124. Dinliyor musun?

125. Güzelim.

126. Nakit para.

Baban dükkânın kepenklerini indirip onlara da kilit taksın, orada da kıymetli hiç bir şey bırakmasın. Arkada, depoda bile. Anladın mı? *Katalaves*?[127] Panayota? Dinliyor musun? Niye, nereye daldın öyle? Yota, *agapi mu*, sevgilim bunlar çok mühim şeyler, işitiyorsun değil mi? Hayat memat meselesi."

Panayota yine başını salladı. Kulakları uğulduyor, Pavlo'nun sözlerini yarım yamalak duyuyordu. Oğlan bohçasını yere bırakıp kızın iki elini avuçları içine aldı, yavru köpek gözlerini nişanlısının gür kirpikli siyah gözlerine dikti.

"Sevgilim, görüyorsun bizi tahliye ediyorlar. Hepimiz gidiyoruz. Kalırsak esir düşeriz. Bu akşamdan sonra Smirni'de bir tek polis, jandarma ya da sivil koruma birimi kalmayacak. Bu halin yaratacağı tehlikeyi tahayyül edebiliyor musun? Bir gece daha burada kalamazsınız. Büyük bir facia olabilir. Bak dinle şimdi, bir tanem, Sakız'a varınca, orada oyalanmayın. Derhal bir gemi ayarlayıp Pire'ye geçin. Anladın değil mi? Ben sizi Pire'de bekleyeceğim. Yine de ne olur ne olmaz diye buraya Yanya'daki adresimizi yazdım. Ben varamazsam bile benimkiler seni, sizleri bekliyorlar. Sakın kaybetme bu kâğıdı, e mi Yota *mu*? Sevgilim sen iyi misin? Yüzün bembe..."

Birden limanda bir gürültü koptu. O saate kadar çuvallar, develer, arabalar ve köylerinden getirdikleri eşyaların arasında yarı baygın oturan mülteciler ayaklanmış, havaya kaldırdıkları kollarını sallıyor ve hep bir ağızdan birini yuhalıyorlardı. Adriana ile balıkçı akrabası sohbeti kesip Pasaport'tan demir almaya hazırlanan tekneye baktılar. Pavlo olup biteni daha iyi görebilmek için Panayota'nın yanına geçti.

Havaya kalkmış kollar, eller, küfürler ve yuh sesleri, korku ve öfke dolu feryatlar arasında üç yıldır şehri yöneten, işgal kuvvetleri yüksek komiseri Aristidis Steryadis her zamanki vakur ve sert adımlarıyla kalabalığın arasından yürü-

127. Anladın mı?

yüp onu körfezin açıklarında bekleyen İngiliz gemisine götürecek olan tekneye bindi.

Pavlo dalgın dalgın kolunu Panayota'nın beline doladı. Panayota huzursuzlukla kendini uzağa çekti. Ya Stavros şimdi çıkagelirse? Gelir de onu başka bir erkeğin kollarında bulursa? Parmağındaki yüzüğüyle oynadı. Steryadis'i yuhalayan halkın bağrışları artıyordu. Kafe İvi'nin sokağa çıkardığı masalarında oturan Frenkler de olup bitene bakmak üzere ayaklandılar.

Pavlo gözlerini manevra yapan Steryadis'in gemisine dikmişti. Panayota'nın kollarından sıyrıldığının fark etmedi. Steryadis ile beraber Smirni'de kalan halkın mal ve can güvenliğini sağlamak üzere görevlendirilmiş polis ve sivil güvenlik teşkilatının büyük çoğunluğu da şehirden ayrılıyordu. Geri kalanlar ancak büyük şirketleri, konsoloslukları ve yetimhaneleri korumaya yeterdi. Müttefiklerin askerleri bundan sonra artık sadece kendi vatandaşlarını koruyacaklarını Pavlo'nun üstlerine bildirmişlerdi. Sokaklarda kızlara, kadınlara caka satarak yürüyen Amerikan bahriyelileri de alarm verildiğinde bu biçareleri yüzüstü bırakıp gideceklerdi. Korkuyla kıyıyı doldurmuş insan yığınlarına baktı. Steryadis'i, üç yıldır şehri yöneten bu asık suratlı adamı İngiliz zırhlısına taşıyan teknenin ardından az evvel ciğerleri yettiğince bir ağızdan haykıran kalabalık derin bir sessizliğe gömülmüş, korku dolu gözler birbirine dönmüştü.

Şimdi ne olacak? Türkler gelirse bizleri kim koruyacak?

Punta tarafındaki bir geminin acı düdüğü Steryadis'in ardından çöken sessizliği bir anda yırttı. Pavlo Panayota'nın ellerini yakaladı, sonra elleri yetmedi, omuzlarına sarılıp kızı kendine çekti, yüzünü boynuna, saçlarına daldırıp tenin-den tüten yasemin kokusunu içine çekti. Kollarını çözdüğünde yanaklarından aşağı sicim gibi yaşlar iniyordu.

"Yota *mu* sevgilim, Tanrı'ya emanet olun."

Düdüğünü öttüren gemiye doğru akan asker kalabalığı bir anda genç teğmeni arasına kattı, tiril tiril haki üniforması içinde Pavlo, Panayota'dan uzağa sürüklenmeye başladı. Kepsiz, bitli başların arasında kolaylıkla seçilen özenle yağlanıp, jilet gibi arkaya taranmış saçlı başı son bir kez daha nişanlısına bakmak üzere döndü. Sonra uzun boylu askerlerin arasında zıplayarak, bir eliyle bileğindeki hayali saatini, bir eliyle de ilerideki dış limanı gösterdi. Onları Sakız'a geçirmesi için ayarladığı balıkçı teknesini hatırlatıyordu. Tertemiz tıraşlı yüzünde, sütlü kahverengi gözlerinde sevginin en saf hali parlıyordu.

Panayota bu içli çocuğa karşı bir şey hissedemediği için kendinden utandı, gayriihtiyari dudaklarına dokundurduğu parmak uçlarıyla ona bir öpücük gönderdi. Pavlo kepini başına geçirirken neredeyse kahkaha atacakmış gibi gülümsedi. Derken kalabalık onu hızla içine çekti, gözden kayboldu.

Ufukta gözden kaybolan gemilerin siyah dumanı denize inmiş kızıl güneşin önünde dalga dalga titreşiyordu. Panayota ellerini havaya kaldırıp sudan yansıyan ışıkta parmaklarına baktı. Kendisini diğer varlıklardan ayıran perdeler ortadan kalkıvermiş, ışık gibi, ısı gibi, ses gibi parmakları şeffaflaşmış, havada ince ince dalgalar halinde titreşiyordu. Âlemin muazzam bir nizamı vardı ve o nizam içinde her insanın kendine has, eşsiz bir yeri. Smirnisinden hiç ama hiç ayrılmayacaktı. Birden gözünün önündeki perdeler çekildi ve geçmiş ile gelecek billur gibi zihninde belirdi. Cennetin kapıları kapanacak, herkes dışarıda kalırken onu içeride, silinip giden bir ülkede unutacaklardı. Kendi payına düşen hikâye öyle öngörüyordu. Kaderi o şekilde örülmüştü.

Gözlerine yaşlar hücum etti.

İç tarafına Pavlo ile ikisinin isimleri kazınmış ince altın halkayı parmağından avcunun içine doğru kaydırırken, yanaklarından yuvarlanan iki koca damla, pembe saten iskarpinlerinin üzerine düştü.

Son karşılaşma

Avinaş Pillai'yi bir sabah Tilkilik'teki dairesinde ölü bulmuşlar. Neredeyse otuz yıldır kirasını muntazaman ayın ilk günü elden ödemesine alışmış ev sahibi, ağustos ayının beşinci günü gelip de Avinaş kapısını çalmayınca şüphelenmiş. Yedek anahtarla daireye girdiklerinde, ihtiyar Hintlinin kuru erik gibi büzüşmüş vücudunu şöminenin önündeki minderde bağdaş kurmuş vaziyette bulmuşlar. Üzerinde dizlerine kadar inen beyaz bir şalvar varmış. Beli kuşaksız, beyaz saçlarının döküldüğü göğsü çıplak, başı açıkmış.

Öldüğünü öyle hemen anlamamışlar. Tefekküre dalmış gibi oturuyormuş zira. Tuhaftır, çürümemiş, kokmamış da. Nefes almadığını ve vücudun soğuk olduğunu epey sonra fark etmişler.

Kuleli Köşk'teki çocuklardan birinin kulağıma dayadığı telefonun öbür ucunda konuşan ses bütün bunları bir çırpıda anlattı. Çalışma masasında karmakarışık notların, eski gazetelerin, yangından kurtulmuş dükkân levhalarının, sararmış fotoğrafların, yeminli tercüman damgalı jurnallerin arasında bir tek telefon numarası varmış; o da bizim Kuleli Köşk'ünki.

Bir kâğıda yazdım, çocuğun eline tutuşturdum. İkimiz evde yalnızdık. Okudu.

"İngiliz Konsolosluğu'na telefon edin lütfen."

Avinaş Pillai'nin cenazesini ben kaldıracak değilim ya! Akrabam değil, bir şeyim değil. Yüz yaşına merdiven dayamış, hâlâ sokaklarda eski sevgilisini ona hatırlatacak ıvır zıvırı arayan bir kaçık. Dediğine göre esasen beni arıyormuş. Hatta, dur bakayım ne lakırdı etti? Beni aramaktan hiç vazgeçmemiş. Vaktinde bulsaymış, beni alıp Paris'e Edith'in yanına götürecekmiş.

İstemez.

Ben payıma düşen ölümleri de, hayatları da yaşadım. Başka bir ömrün hayali ile huzurumu kaçırmanın âlemi yok.

Hem ne olacaktı beni Edith'in yanına götürse? Paris'te can verecektim. Edith 1944 yılında Hitler bile değil, İngilizler ve Amerikalılar Paris'i bombalarken yıkılan binaların birinde yaşıyormuş. Fukara bir mahalleymiş üstelik.

Edith'in orada ne işi var, bilmiyorum, sormadım.

Galiba eniştesi Philippe Cantebury en sonunda baldızını şirket ortaklığından çıkarmayı başarmış. Zaten o bile büyük yangın esnasında ofislerini, senetlerini, bonolarını filan yitirmiş, evleri de ellerinden alınmış. Bir daha da İzmir'e dönmemişler. Bu teferruat beni çok alakadar etmese de, Avinaş illa ki anlatacak. Edith o gece –21 Nisan'mış onu da ilave etmeden duramadı– Porte de La Chapelle yakınlarındaki dairesinde uyuyormuş. Avinaş yanında değilmiş. Aksi kadın ilerleyen yaşında bile Avinaş'la aynı evde yaşamaya yanaşmamış. Aradan onlarca yıl geçmiş, casus eskisi bunu söylerken hâlâ kederleniyor. İnsan yüreği bir çiziğe takıldı mı, bozuk plak misali, zinhar oradan ileri atlayamıyor.

Edith'in Alman değil de, İngiliz uçaklarından atılan bir bombanın yerle bir ettiği binada can vermesi Avinaş'ın yarasına tuz basmış. Hikâyenin burasında sanki İngilizlerin kıyımından kendi mesulmüş gibi başını öne eğdi.

Ayol sen, Allah'ın Hintlisi, sen neden utanıyorsun? İçimden böyle geçirdim ama sonra aklıma geldi bu Avinaş casus –o vakit artık emekli casus tabii– olduğuna göre, küçük bir ihtimal İngilizlerin Edith'in yaşadığı 18. Bölge'de bulunan mühim bir depoyu bombalamayı planladıklarını da biliyordu. Amerikalılar ve İngilizler Paris'i niye bombalıyormuş? O da beni hiç alakadar etmiyor. Harp esnasında bu canavarların tavla pulu gibi taraf değiştirdiğini ben, kendim bizzat tecrübe etmedim mi?

Hem Edith Lamarck'tan bana ne?

Rahmetli Sümbül hayatta olsaydı, Edith'in İngiliz bombalarının parçaladığı vücudunun hikâyesini can kulağı ile dinler; epey de gözyaşı dökerdi. Ve fakat gel gör ki, Avinaş bana bu hikâyeyi anlatırken zaman değişmiş, Sümbül'ün Kuleli Köşk'ün kulesinde kendini asmasının üzerinden yarım asır geçmişti.

Edith'ini yitiren Avinaş kafayı beni bulmaya takmış. Benim Edith'in kızı olduğuma inanıyormuş. İnanmak ne kelime, zehir hafiyenin bundan en ufak bir kuşkusu yokmuş. Biraz sabredersem, hikâyesini bitirdiğinde ben de inanacakmışım.

Eyvallah, madem istiyor anlatsın.

İtiraz etmek istesem ne yapacağım? Ak sakallı dedeyi merdivenlerden aşağı mı iteceğim?

Benim kulede karşılıklı oturuyorduk. O hasır altlıklı, ahşap kuyruklu sallanan koltukta, ben Sümbül'ün pembe boyası çoktan dökülmüş eski karyolasının üzerinde. İkimizin arasında elektrikli bir pervane dönüyor, yine de kulenin cehennemi sıcağını bir nebze olsun azaltmıyordu. Arkamdaki demirli ufak pencereden kuleme martı çığlıkları ve balıkçı teknelerinin pat pat patları, Karşıyaka vapurlarının düdükleri ile Kıbrıs'a yolladıkları savaş uçaklarının vızıltısı doluyordu. Alt kattaki televizyon ha babam marşlar çalmaya başlamıştı.

Edith'ini yitiren Avinaş gelmiş, İzmir'de bir otel odasına yerleşmiş. Amerikalıların Japonya'yı dümdüz ettikleri seneymiş. Yine bir eylül. Ayın kaçı hatırlamıyor ama aysız, karanlık bir geceymiş. O ikinci harbin ıstırabı birincisini dünya âleme unutturmuş. Büyük yangını bile hatırlamıyormuş insanlar. Kahvede, çarşıda birkaç ihtiyarla konuşmaya çalışmış. Onlar yangının da Yunan'ın da 'y'sini duyar duymaz kalkıp başka masalara geçmişler. Avinaş çok şaşırmış. Bütün şehir umumi bir hafıza kaybına uğramış gibi boş nazarlarla yüzüne bakmaktaymış. O eski Smirni hiç yaşamamış, yanıp yok olmamış, nüfusunun yarıdan fazlasını yitirmemiş gi-

bi boş gözlerle bakmış insanlar ona. Kiliselerin çoğu yıkılmış, okullar Türkleştirilmiş, eski kayıtlar, kütükler, tapular hepsi yanmış. Bizim mahalleleri açık artırmada satışa çıkartmışlar, alan olmayınca da yerine park kurmuşlar.

Bu şehirde mazinin bir sır, hakkında hiç konuşulmaması gereken bir tabuya dönüştüğünü anlayan Avinaş, Yunanistan'a geçmiş. İzmir'den, Aydın'dan, Küçük Asya'nın iç taraflarından kaçanların yerleştiği gecekondu mahallelerinde beni sormuş durmuş.

"Çok şükür elimde ismin ve Smirni'de hangi mahallede yaşadığın bilgisi mevcuttu" dedi rıhtımdaki karşılaşmamızı hatırlatarak. "Kör kuyuya inmiyordum yani. Seni ve babanı hatırlayan birilerini bulmam uzun sürmedi."

Atina'nın, Pire'nin, Faliro'nun, Kastella'nın, etrafında mantar gibi sığınmacı mahalleleri büyümüş. Hepsi bizim buralardan gidenlerin tuğla, gaz tenekesi ve tahta meyve sebze kasalarından yapıp, sonra beyaza boyadıkları, damlarını katranlı kâğıtla örttükleri kulübelerden ibaret kenar mahalleleriymiş bunlar. Bazılarının ortasında apaçık lağım suları, ta aşağılara akıyormuş. Nea Smirni ismini verdikleri bir mahallede insanlar evlerin içinde kapı yerine perde kullanıyorlarmış ama hepsinin avlusunda tenekelere diktikleri cılız, ufacık ağaçları büyümüş. Bir saksıya fesleğen, diğerine karanfil dikmiş bazıları. Ortadaki kuyudan çektikleri suyun bir kısmını kendilerine ayırıp, gerisi ile çiçeklerini, ağaçlarını arkalarında bıraktıkları eski Smirni'nin bereketli topraklarındaki yaşamları çağrıştıran canlıları suluyorlarmış.

Nea Smirni insanları Avinaş'ı sevinçle karşılamış, bağırlarına basmışlar.

İzmir'dekilerin aksine burada herkes eski Smirni'yi hatırlıyor, onun anısını bir tatlı rüya gibi yüreklerinin en ortasında muhafaza ediyorlarmış. Avinaş'ı görünce kahvedeki erkekler tavlayı yarıda kesmiş, kadınların yaşlısı, genci hep

birden hela kokulu avluya açılan kapılarının önüne iskemle çekmiş, casus eskisine ellerinde, avuçlarına ne varsa ikram etmişler.

Büyük Facia'nın –İzmir'de yaşadıkları o korkunç günlerden Büyük Facia diye bahsediyorlarmış– üzerinden yirmi yıldan fazla geçtiği halde bazıları ne zaman evlerine dönmelerine izin verileceğini sormuş. Erkekler seslerini alçaltıp, "Beyim söyle bize hangi siyasi partiye oy verirsek bizi ülkemize geri yollarlar?" diye Avinaş'ı yoklamışlar. Kimse gül ve yasemin kokulu şehirlerinden sonsuza dek ayrıldıklarını, artık hayatın bu hela kokulu kenar mahallelerde süreceğini kabullenemiyormuş.

Avinaş bunları anlatırken birden sustu. Anladım ki benimle ilgili bir bildiği var. Kendi deli saçması hikâyesi değil bu seferki. Gerçek, benim bir zamanlar yaşadığım hayata, onun insanlarına dair bir şey. Sırtımı dikleştirip, gözlerimi açtım. Loş kulemde ışık değişti birden. Nihayet konuşmaya başladığında,

"Nea Smirni varoşlarında babanı buldum" diye fısıldadı.

Kafam karıştı. Baban dediği kim? Edward Thomas-Cook'un İngiltere'den getirdiği otomobili tamir eden, Edith'in direksiyon dersleri sırasında baştan çıkarttığı Çeşmeli sandalcı Ali mi, yoksa hayatım boyunca babam bildiğim bakkal Akis mi? Bunak casusun bence bir ihtimalden öteye gitmeyen hikâyesine göre, gerçek babam olan Ali'yi Juliette Lamarck Çakırcalı'nın çetesine temizletmiş. Demek ki Avinaş Akis'ten bahsediyor. Dudaklarım titremeye başladı.

"Hayır kendisiyle karşılaşmadım. Prodramakis Bey benim oraya vardığım sene vefat etmiş. Komşularıyla konuştum. Kendisi Yunanistan'a varınca ilk evvela Faliro'ya yerleşmiş. Sonra o da Nea Smirni'ye taşınmış... Hayatının sonuna kadar orada yaşamış."

Titreme dudaklarımdan bütün vücuduma yayılmıştı. Oturduğum yerde devrilmemek için karyolanın ayakucundaki de-

mirine tutundum. Elli yıl sonra ilk defa birisi bana Darağacı'ndaki mezara gömdüğüm hayatımdan havadis getiriyordu. Babam yaşamış, Yunanistan'a geçmeyi başarmıştı. Tek başına bir gecekondu mahallesine yerleşmiş, sonra orada ölmüştü. Peki ya annem? Annem neredeydi bütün bunlar olurken? Avinaş sorumu gözlerimden okumuş olmalı ki, başını önüne eğdi. Oturduğu sandalyede öne arkaya sallandı. Vücudu küçülmüş, ayakları yere yetişmiyordu.

Karyoladan kalkıp, salıncaklı sandalyeye yürüdüm, buruş buruş çenesini tutup yüzünü yüzüme çevirdim. Sandalyenin sallanması bir anda durdu. Avinaş sarkmış gıdısı ile kurbağaya benziyordu; yarım asır evvel Kraemer'in önünde hayalarına çarptığım o egzotik yakışıklı ile tek bağlantısı, teninden yayılan uzak diyarların baharat kokusuydu.

Gözlerimi yuvalarına kaçmış, önüne donuk perde inmiş sütlü kahverengi gözlerine diktim. Madem bana hakikati söylemeye gelmişti, annemin –Edith Lamarck'ın değil– beni yavrusu bilen, bağrına basan, büyüten Katina Yağcıoğlu'nun başına gelenleri anlatmaya da mecburdu.

"Nea Smirni'de konuştuğum komşular, Katina Hanım'ın... yani annenin... maalesef..." Bakışlarımdan kurtulmak için başını kuleye çıkan merdivenin üzerindeki kapağa çevirmeye kalkıştı. Çenesini tuttum, buruş buruş yüzünü tekrar yüzüme döndürdüm. Gözlerine ölümün perdesi inmişti.

"Annenin... maalesef... büyük yangından kurtulamadığını söylediler."

Çenesini bırakınca, sandalye geriye düştü, birkaç defa hızla öne arkaya sallandı. Avinaş korkuyla kollarına yapıştı. Terliklerimi ayağımdan atıp karyolaya uzandım. Sümbül'ün ipek kuşağından bir parçanın hâlâ takılı durduğu kirişi seyre daldım. Tepemizden vınlayarak bir savaş uçağı daha geçti. Gözlerimi kapatıp, Atina'nın kenar mahallelerinde bir gecekonduda, ömrünü yas tutarak geçiren Akis ile alevlerin yuttuğu

Katina'yı, harplerin yok ettiği hayalleri, hayatları, gençliğimi düşündüm. Neden bilmiyorum, ölümlerin en ıstıraplısını yaşayan anneme değil de, dünya yüzünde sevdiği herkesi yitirmiş, sürgünde yapayalnız ölen babama daha çok ağladım.

Neden sonra Avinaş yeniden konuşmaya başladığında imbat çıkmış, kuleme akşamın kızıllığı dolmuştu. Nea Smirni'deki komşuların hepsi ağız birliği etmişçesine, bakkal Akis'in kızının da tıpkı karısı gibi Smirni'de öldüğünü söylemişler. Tam suya atlayacakken bir Türk subayının beni kucaklayıp atının terkisine attığını görenler olmuş. Diğer kızlara ettikleri gibi bana da Gümrük'ün arkasında tecavüz edip, boğazımı kesmişler.

Avinaş'a öyle anlatmışlar.

Hatta onlarca askerin tecavüzüne uğrayıp, yine de hayatta kalmayı başaran bir kadın, boğazımı kestikleri an yanımda olduğunu bile söylemiş. Babamın bütün bu manzaraları hayal ederek bir gecekonduda tek başına yaşadığı hayatı aklıma gelince yine ağlamaya başladım.

Kim bu kadar acıyı hak ediyor, Allahım?

Bu hikâyeleri dinleyen Avinaş İzmir'e geri dönmüş. Yıllar sonra şöminesi önünde ölüsünü bulacakları, Tilkilik'teki o eski evi kiralamış. Biricik aşkını tanıdığı, hayatının en güzel yıllarını yaşadığı bu şehirde can vermek istiyormuş. Ama işte beni unuttuğu gibi, ölüm onu da unutmuş.

Aradan bir çeyrek asır daha geçmiş, Avinaş ölmemiş.

Yüce Tanrı onun canını almamış, çünkü kâinat onu bana götürecek tesadüfün vücut bulmasını bekliyormuş. Öyle diyor. Kaçık değilse nedir bu adam? Fakat, gel gör ki, olaylar onun bu deli saçması teorisini doğrular şekilde tezahür etmiş ve Avinaş Pillai, doksan dördüncü yaş gününü takip eden bir bahar sabahı Tilkilik'teki evinden çıkmış, Hatuniye Camisi'nin oradaki kahveye giderken girdiği dar bir sokakta bohçacı Yasemin'le karşılaşmış. Çingene onu gördüğüne hiç

şaşırmamış, hatta onu orada, caminin arkasındaki ıssız geçitte bekliyor gibi bir hali varmış. Demiş ki,

"Ah, nihayet gelebildin Avinaş Efendi. Haydi düş önüme."

Avinaş dedim ya, o ara yüz yaşına merdiven dayamış adam. Omurgası baston sapı gibi eğrilmiş. Saçları hâlâ uzun ama o eski siyah lülelerden eser yok. Sırtından aşağı gümüş bir sıçan kuyruğu sarkıyor, o kadar. Sakalı derseniz, o da karnına inmiş. Sıska mı sıska. Gömleğinin içinde kaburgaları sayılıyor. O eksi mahallelerde ak sakallı deli muamelesi görüyordu herhalde. Gerçi hâlâ Mevlevihane'ye gidip müzikli âlemlere katılıyormuş, öyle dedi. Ben paşanın emriyle bütün tekkeler kapatıldı sanıyordum. Demek ya hâlâ yer altında işleyenleri var, ya da bizim Avinaş tamamiyetle keçileri kaçırmış. Yine dediğine inanacak olursak, ta oradan bizim buraya kadar Yasemin'in peşinden yürümüş. Yasemin de ondan genç değil ya, artık bilmiyorum ta Tilkilik'ten buraya nasıl gelmişler.

Avinaş beni bu uzak kulede bulmuş olmasa bu bohçacı Yasemin zırvalığına inanmayacağım ama onca yıl sokakları arşınlayan, Pire'nin, Atina'nın varoşlarında eski İzmirlileri sorguya çeken, kiliselerin kayıtlarında, nüfus dairelerinin kütüklerinde beni arayan casus eskisinin otuz yıl bulamadığı adresi bir sabah böyle şıp diye bulabilmesini ben de başka türlü açıklayamıyorum. Avinaş'a sorarsanız Yasemin'inki de benim bu hikâyeyi öğrenmem için kâinatın beklettiği ölümlerden biriymiş. *Ah Panayia mu*! Hikâyenin neresi doğru ki burasına eğri diyeyim?

Şafak sökmezden az evvel Lamarckların konağından kollarında kundakta bebekle İzmir'e dönen Ebe Meline, Hacı Frangu'nun köşesindeki yetimler yurdu ile Fransız Hastanesi arasında koşturup dururken, Çan Sokak'ın köşesinde fal açan çingenelerden birisi de Yasemin'miş. Avinaş bütün bağlantıları çözdüğü için yaşlı çingeneye duyduğu hayranlığı di-

le getirince, Yasemin onu, "İkiyle ikiyi çarpıp dört elde ettim işte, ne şaşırıyorsun ki Avinaş Efendi" diye terslemiş ama Avinaş Yasemin'in insanüstü güçler kullanarak hikâyenin tamamına hâkim olduğuna inanıyordu. Casus eskisi bir parça bunamıştı fikrimce. Her halükârda, Juliette Lamarck'ın kendi ölümüne sebep olan son dakika kaprisi sayesinde zaten hikâyenin bir yetimhane içerdiğini tahmin ediyormuş. Yasemin boşlukları tamamlamış, her şey yerli yerine oturtmuş.

Şimdi rahmetlinin günahını almayayım. İlk başta deli saçması bulduğum bu hikâyeye beni inandırmak için çok çaba sarf etti. Juliette Lamarck'ın kilitli kasada tuttuğu jurnallerini, Edith'in yangından kaçarken son dakikada valizine tıkıştırması sayesinde bugüne kadar gelebilmiş ve sonraki yıllarda Paris'te çekilmiş fotoğraflarını, kadının ileri yaşlarında yazdığı itiraf dolu günlüklerini hep kuleme taşımış.

Edith öldükten sonra Avinaş onun liseden en yakın arkadaşı Feride ile bağlantı kurmuş. Hatta gitmiş kadını İstanbul'daki evinde ziyaret etmiş. Feride, Edith'in 1904 yılında babasının hastalığı yüzünden iki aya uzattığı Noel tatilinde Bornova'daki otomobil tamircisi Ali ile yaşadığı gizli ilişkiden de, okula gebe döndüğünden de haberdarmış. Edith'in karnının bol okul önlüklerinin altından bile görünür hale geldiği 1905 yılının mayıs ayında rahibeler onu apar topar Marsilya'dan kalkan İzmir vapuruna bindirirlerken de Feride Edith'in yanındaymış. Sonraki yıllarda iki arkadaş görüşüp, mektuplaşmaya devam etmişler. Feride, Edith'in kızının doğum sırasında öldüğüne çok eminmiş. Avinaş da bozmamış.

İşin doğrusu Avinaş'ın kuleme onca çuval mektubu, defteri taşımasına hiç lüzum yoktu. Deri çantasındaki bir zarftan çıkarıp önüme koyduğu fotoğraf, hikâyesini doğrulamaya kâfi gelirdi. Arkası ağaç ve ceylan dekorlu bir stüdyoda çekilmiş fotoğraftaki genç kadın bendim. Hatta ilkin bakarken Allah Allah bu beyaz esvabımı hiç hatırlamıyorum, diye düşün-

düm. Acaba hangi yıl, hangi stüdyoda çektirmişim diye arkasını çevirip, kurşun kalemle yazılmış 1903 tarihini görene kadar da kenarları tırtıklı, solmuş kartondan bana bakan genç kızın Edith Lamarck olduğunu anlamadım.

Annemin Paris yıllarında çekilmiş fotoğraflarında da benzerlik sürüyordu. Özellikle savaş yıllarında, bir kafede çekilmiş fotoğraftaki yüz, bütün çizgileri ve gölgeleri ile Avinaş'ın elime tutuşturduğu aynadaki yüzün tıpatıp aynısıydı. Bir diğer fotoğrafta Edith bütün dişlerini gösterecek şekilde gülmüştü. Gençken utanıp da hep dudaklarımla örtmeye çalıştığım iki ön dişim arasındaki geniş boşluğun tıpatıp aynısı Edith'in ağzında da mevcuttu.

Eksik olma, *maman*.

Pekâlâ kabul. Öğrendim. Ne olacak yani? Şaşırdım mı? Sarsıldım mı? Sümbül'ün beni bahçesinde bulduğu o gecenin üzerinden geçmiş bir yarım asır. O gün bugündür bu Türk evinde suskun Şehrazat kimliğimle yaşıyorum. Altmış dokuz yaşına gelmişim. Sümbül ölmüş, onun yokluğuna dayanamayan Hilmi Rahmi de kısa bir süre sonra ateşli bir hastalığın pençesinde can vermiş. Bu vakitten sonra mazim, kimliğim, anam babam değişmiş ne yazar?

Ben her şeyimi yitirdiğim o gece zaten bir defa ölüp yeniden doğmuşum.

Sen Avinaş Efendi, mazime bir doğum, bir ölüm daha ilave etsen ne çıkar?

Ben Şehrazat, Hilmi Rahmi'nin önce kurtarıp sonra yalnızlığa terk ettiği dilsiz cariyesi, hafızasını kaybetmiş bir şehre bakan kulemde sessiz sakin ölümü beklemeye devam edeceğim.

Ölüm döşeğindeki Hilmi Rahmi'nin kulağına ismimi fısıldadığım o bir seferi saymazsak, tam elli iki yıldır tek kelime konuşmamıştım. Bu saatten sonra aklımdan geçenleri Avinaş'a söylemek için de ağzımı açacak değildim. Hınzır

casus, zihnimi okumuş gibi başını salladı. Vazifesini tamamlamıştı. Ölüm artık onu bulabilir, o da huzurla kendini teslim edebilirdi. Çantasından şimdi bu satırları yazdığım deri ciltli kalın defteri çıkardı. Yanında altın kaplama bir dolmakalem. Bir başka kutuda yüzlerce mürekkep dolu kapsül. Baston sapı gibi eğri omurgasını doğrultmaya çalışarak ayağa kalktı, karyolanın etrafında dolanıp kulenin ufak penceresine yürüdü. O vakitler henüz karşıki taş evler yıkılıp da yerlerine apartmanlar dikilmemişti, pencereden hâlâ deniz görünürdü. Batan güne karşı oynaşan allı morlu sulardan gözünü ayırmadan bir konuştu.

"Seni kurtarıp himayesi altına alan bu insanlar sana Şehrazat ismini boş yere vermemişler. Bil ki bu hikâyeyi anlatmadan ölüm senin kulene uğramayacak."

Kuleme açılan kapağın içinde yüzünü gördüğüm o sabahtan beri ilk defa güldüm. Konuşabilsem, "Avinaş Beyciğim yanlışınız var. Şehrazat canını kurtarmak için hikâye anlatır, eceli için değil" derdim. Gerçi konuşmama lüzum yoktu. Avinaş da Sümbül gibi insanın zihnini okuyabiliyordu. Hayatta kalabilmiş biri olarak ölülerin sözcülüğünü üstlenmekten duyacağım utancı da sezdi. Yine de masaya kahverengi deri kaplı defteri, dolmakalemi bıraktı, sabah geldiğinde karyolanın pembesi gitmiş demirine astığı şapkasını başına geçirdi.

Yarım asır önce rıhtımdaki karşılaşmamızda yaptığı gibi, elimi etli mor dudaklarına değdirirken mırıldandı:

"Gün gelecek kendi iç sesinden başka ses duyulmayan bu karanlık sonsuzlukta saklanmaktan o kadar sıkılacaksın ki Panayota, Şehrazat'ın hayatı arzuladığı gibi sen de ölümü arzulayacaksın. İşte o vakit, kendi hikâyene sesini verme vaktidir."

V

Yitik Şehrin Eşiğinde

Çanlar sustuğunda

Hilmi Rahmi'nin eve dönüşü herkesi, Hüseyin'in yasını tutan Müjgân'ı bile sevince boğmuştu. Miralayın tiril tiril üniforması içinde parlak tüylü siyah atını Bülbül Sokak'a sürdüğü sabahtan beri evde kahkahalar gözyaşına, gözyaşları dualara karışıyordu.

Sadece Bülbül Sokak değil, bütün Türk mahallesi bayram yerine dönmüştü. Konak'tan Kervan Köprüsü'ne kadar her yer süslenmiş, dükkânların, evlerin kapılarına, balkonlarına kırmızı bayraklar asılmış, sokak lambaları ile karoçaları çeken atların boyunlarına bile kırmızı kuşaklar bağlanmıştı. Çocuklar bayramlıklarını giymiş, sokaklarda şarkılar söyleyip danslar ediyor, kadınlar açtıkları elleriyle Mustafa Kemal Paşa'yı yarattığı için Allah'a şükrediyor, sonra sarılıp birbirlerini öpüp, ağlaşıyorlardı. Mezarlıkların etrafındaki daracık, labirent yokuşlar davul zurna sesleriyle inliyor, zengin evlerin gramofonlarında neşeli plaklar dönüyor, kollarında çiçek dolusu sepetlerle genç kızlar Hükümet Caddesi'ne akın eden askerlerin yollarına güller döküyordu.

Üç yıllık Yunan işgali sona ermiş, İzmir yine onların olmuştu!

Sümbül sandıktan çıkardığı eflatun ipek elbisesini giydi. Yıllar sonra ilk defa bu sabah kocasının kollarında uyanmıştı. Hilmi Rahmi çok zayıflamış, biraz da yaşlanmıştı ama hâlâ sağlıklı, güçlü bir erkek olduğunu, onca yorgunluğuna rağmen karısı ile defalarca sevişerek kanıtlamıştı.

Sümbül, Hüseyin'in yasını tutan Müjgân'ı üzmemek için mutluluğunu belli etmemeye çalışsa da sarı saçlarını sırtında uçuşturarak mutfağa girdiğinde Dilber Dadı'dan Makbule Hala'ya kadar evin bütün kadınları onun zevk dolu bir gece geçirmiş olduğunu bir bakışta anladılar. Yanakları hamamdan çıkmış gibi pembeleşmiş, yeşil gözlerine derin bir huzurun ışıltısı yerleşmişti. Hilmi Rahmi'nin o süslü koyu yeşil üniforma içindeki görüntüsü gözünün önüne geldikçe akşamdan kalma zevkler vücudunda oynaşıyor, gayriihtiyarı yüzüne yeni gelin gibi bir tebessüm yayılıyordu.

Önceki gece soyunmasına yardım ederken, Hilmi Rahmi bu üniformaları şehre girmeden önceki sabah dağıttıklarını, Mustafa Kemal Paşa'nın subaylarına Bolşeviklerden hediye olarak geldiğini anlatmıştı. Askerlerin üniformalarının dikimini de Bornova'nın köklü Levanten ailelerinden biri üstlenip, cepheye göndermişti. Dizlerine kadar çektiği çizmeleri, başındaki fesi gibi simsiyah, ipek boyunbağı fesin önüne işlenmiş ay yıldız ile aynı kırmızıydı. Ceketin dikişleri pek muntazamdı, bir düğmesi bile eksik değildi. Hilmi Rahmi İtalyanlar tarafından kendilerine hediye edilen atların gücünden, asaletinden bahsetmeye de doyamıyordu. Zorlu bir sınavın sonunda ödülünü alan çocuk gibi, yaşadığı o ıstıraplı, aç susuz geçen harp yıllarını unutmuş, Sümbül'e sadece İzmir'e girişlerindeki azameti anlatıp duruyordu.

"Önde Yüzbaşı Şerafettin, o güzelim atların sırtında Kordon'a öyle bir girişimiz vardı ki Sümbül! Bütün dünyaya nasıl nizam sahibi bir ordu olduğumuzu gösterdik. En ufak bir taşkınlığa bile meydan vermedik. Hıristiyanlar atlarımızın altında kaçışırken, onları hep korkma, korkma diye yatıştırdık. Gazi Paşa da İzmir'e varsın hele bir gelsin, daha iyi görürsün askerleri ne iyi terbiye etti, dağ köylülerinden ordu yarattı, gâvuru yendi. Sümbülüm benim yepyeni bir ülke kuracağız... Gazi'nin büyük planları var. Avrupalı bir ülke olacağız biz de... Seni

Kraemer'e, Kordelio'ya danslara götüreceğim. Öyle köşelere saklanıp bira içmeyeceksin, güzel bağrını açıp raks edeceksin. Ne başını eğiyorsun? Bilmiyor muyum sanıyorsun sen o Frenk hanımları gibi süslenip, gezmek istersin. Gel de sana göstereyim, nasıl danslar edeceğimi seninle! Kalk, kalk haydi!"

Sümbül mutfakta dolanırken alçak sesle o yıl bütün kafeşantanlarda çalan *Tango du reve*'i mırıldanıyordu. Oradan *İzmir'in Kavakları*'na geçti. Ocak üzerinde kaynayan kazanların kapaklarını açıp Hilmi Rahmi'nin gelişi ve İzmir'in kurtuluşu şerefine kayınpederi Mustafa Efendi'nin de katılacağı şölen için pişen yemeklere şöyle bir baktı. Pencerenin önünden oğlanların sesi geliyordu. Cengiz ile Doğan şalvarlarının altına çizmelerini çekmişler, avlunun sokağa açılan kapısında onu bekliyorlardı. Çarşafını sırtına atıp oğlanların yanına çıktı. Doğan annesinin yaklaştığını görünce sevinçle bağırdı,

"Anne sen de bizimle geliyorsun değil mi? Gaziyi sen de göreceksin değil mi?"

Sümbül eğilip küçük oğlunun beline doladığı kalın kırmızı kuşağını düzeltti. Oğlan fesinin altına çiçekten bir taç yerleştirmişti. Sümbül bunu görünce sevgiyle gülümsedi.

"Kim taktı bu tacı bakayım?"

Doğan'ın konuşmasına fırsat vermeden abisi Cengiz atıldı. Sümbül'ünkiler gibi yeşil gözlerini kocaman açarak,

"Ziver taktı. Kendine de yapmış. Ben müsaade etmedim. Erkek adamın başına çiçek yakışmaz."

Sözlerine onay ister gibi annesine baktı. Sümbül kollarından kopmak istemeyen Doğan'ı bırakıp büyük oğlunu süzdü. Tıraşlanmış başına bordo fesi biraz büyük gelmiş, hafif kepçe kulaklarını örtmüştü. Babasının aksine Cengiz kısa boylu ve tombul, yuvarlak yeşil gözleri baygın bakan bir çocuktu. Onlara bakarken yüreği sevgiyle doldu. Bebekken yaptıkları gibi kollarının altına girsinler istedi.

"Gelin sarılayım bir size. Bugün bizim en mutlu günümüz!"

"Evet, babamız döndü!" diye dersini ezberlemiş gibi konuştu Doğan. Sümbül küçük oğlunun sesindeki duygusuzluğu duyunca onun babasını doğru dürüst hiç tanımadığını hatırladı. Doğan'ın doğduğu yıldan beri Hilmi Rahmi o cepheden bu cepheye koşmuş, oğlan dokuz yaşına kadar babasız büyümüştü. Cengiz kardeşini tersledi.

"O yüzden değil salak. Bugün Gazi İzmir'e geliyor. Bugün istiklal günü de ondan annem öyle dedi. Değil mi anne?"

Doğan, Sümbül'ün çarşafını çekiştirerek tekrar sordu.

"Anne sen de Gazi'yi görmeye geliyorsun değil mi?"

"Tabii geliyorum yavrum. Ben de Gazi'yi göreceğim. Hep birlikte gidiyoruz. Müjgân yengen, kızlar, baban... Ziver, Dilber Dadı. Belki Makbule Hala bile gelir. Dedenle babanın kahvelerini bitirmelerini bekliyoruz. İstersen bir koşu selamlığa git bak bakalım hazırlar mı?"

Doğan tam dilini damağına şaklatarak selamlığa girmeyeceğini belirtiyordu ki sokakta bir gürültü koptu. Kadınlar hep bir ağızdan haykırıyor, davullar gümbürdüyor, çocuklar geliyor, geliyor diye davulcunun yanında koşturuyorlardı. Cengiz kapıya koştu.

"Anne, Gazi Paşa geliyor. Hadi çıkalım."

Selamlığın kapısı açıldı. Önden bastonuna dayanarak yürüyen Mustafa Efendi, arkasından tiril tiril üniforması içinde dimdik Hilmi Rahmi çıktılar. Palaskasını, kılıcını kuşanmış kocasını görünce Sümbül yüzüne yine o aptal sırıtışın yayıldığını hissetti. Otuz beş yaşında kadının içi on beşinde gibi kıpır kıpırdı.

Tam o sırada mutfak kapısından da Müjgân'ın kızları ve Dilber Dadı fırladı. Müjgân son dakikada caymış, evde Makbule Hala ile kalmaya karar vermişti. İçi kan ağlarken bu kadar sevince tahammülü yoktu. Kadınları evde yalnız bırakmamak için Ziver'in evde kalması kararlaştırıldı. Bunu duyunca zavallı Habeş çocuğun kara yüzü bir ton daha karardı. Hilmi

Rahmi avluya bağladığı bakımlı siyah atına binerken, onu daha sonra Gazi'yi görmeye Konak'a götüreceğine söz verdi.

Mustafa Efendi, kadınlar ve çocuklar davul zurna takımı eşliğinde İki Çeşmelik Caddesi'nden Konak'a doğru inen kalabalığa karıştılar. Hilmi Rahmi atını topuklamış, Gazi'nin kortejinin şehre gireceği Kervan Köprü'nün iki yanını tutan süvari birliğindeki yerini almıştı.

Kalabalık Hükümet Caddesi'nden aşağı inen bütün yolları tıkamıştı. Mustafa Efendi eliyle daha fazla ilerleyemeyeceğini işaret edip Kemeraltı çarşısının kırmızı bayraklarla süslü dükkânlarının birinin önündeki tabureye çöktü. Sıdıka Hanım'ın ölümünden sonra adamcağız iyice yaşlanmıştı. Sümbül çocuklara durmalarını söyledi. Dedelerini bırakıp rıhtıma onsuz inmeleri yakışık almazdı. Cengiz somurttu. Bari erkeklerin durduğu karşı kaldırıma geçseydi. Durdukları yerden cadde görünmüyordu bile.

Önlerinden siyah önlüklü kız okulunun öğrencileri bayraklar sallayarak geçtiler. Siyah çarşafları içinde öğretmenleri muntazam yürümeleri için çocukları iki yandan itiştirip duruyordu. Karşı kaldırımda kendisi gibi ceket pantolon giymiş, başına bordo fes takmış mahalle arkadaşlarını görünce, annesine bir şey söylemeden kız öğrencilerin arasına dalıp karşıya geçti.

Sümbül oğlunun firarını derhal kaydetmişti. Onu göz hapsinde tutabileceği bir yere geçmek için kadınların arasında ilerledi. Doğan kalabalıktan, davulların gürültüsünden korkmuştu, annesinin eteğine yapıştı. Müjgân'ın kızları sepetlere doldurdukları çiçekleri kortej geçerken yola atmak için kalabalığı yarıp öne geçtiler. Sümbül kızların yeldirmelerinin göğsüne Gazi Paşa'nın resmini iğnelemiş olduklarını fark etti. Dilber Dadı'nın siyahi alnı terden ayna gibi parlıyordu. Çantasından çıkardığı yelpazesini ona uzatırken kendisi de narçiçeği renkli çarşafının ucuyla yüzünü sildi.

Mustafa Kemal'i taşıyan beş otomobillik kortej nihayet caddenin başında belirince kalabalık sevinçle haykırıp dalgalanmaya başladı. Cengiz diğer oğlanlara beraber caddeye en yakın yerde duruyordu. Doğan annesinin kucağına çıkmak için ağlıyordu. Zeytin dallarıyla kaplı gıcır siyah otomobiller önlerinden geçerken gökten güller yağdı, kalabalık hep bir ağızdan "Gazi Paşa sen çok Yaşa!" diye gürledi.

Sümbül önünde duran kadınların başlarından ve yolun iki tarafına dizilmiş kılıç şakırdatan süvarilerin arasından kortejin en sonundaki açık otomobilin arka koltuğunda oturan Paşa'yı göremiyordu ama yine de heyecanlandı. Yüreği gurur ve umutla kabardı. Ön taraftaki genç kızların taşıdığı dev kartona çizilmiş suluboya resminden kendine bakan delici mavi gözleri süzdü. Nasıl da yakışıklıydı! Önde, onu görme şerefine nail olmuş kadınlar, "Çok zayıflamış, avurtları çökmüş, ama yine de muazzam görünüyor" diye fısıldaşıyorlardı. "Bir aydır ağzına içki koymamış, askerlerine de içirtmemiş." Arkada yaşlılar ellerini semaya açmış, Mustafa Kemal'in sağlığı ve selameti için dua ediyor, onları istiklale kavuşturduğu için Allah'a şükrediyorlardı.

Doğan, annesinin kucağına vaktinde çıkamadığı için Paşa'yı kaçırmıştı ama abisinin karşıki erkekler kaldırımından en iyi manzarayı yakaladığının farkındaydı. Ağlamaya başladı. Mustafa Efendi kadınların arkasında, kepenkleri kapalı dükkânın önündeki taburede kamburunu çıkarmış, bastonuna dayanmış oturuyordu. Sümbül onun kalabalıktan, gürültüden ve sıcaktan fenalaşmış olabileceğini düşündü. Siyah parlak otomobil korteji denize doğru inerken, Dilber Dadı'ya Cengiz'i ve kızları toparlaması için el etti, kayınpederini kolundan tutarak ayağa kaldırdı. Hükümet Caddesi'nden İki Çeşmelik'e çıkarlarken Cengiz hınç içinde annesinin çarşafını çekiştirdi. Konvoyun peşinden rıhtıma inmek istiyordu. Sümbül çaresizlikle etrafta atlarının tepesinde, kasılarak dolanan askerlerin ara-

sında Hilmi Rahmi'yi aradı. Kalabalığın içinde kocasını göremedi. Çarşafını Cengiz'in elinden kurtarıp, "Deden fenalaştı evladım. Onu eve götürelim. Siz Ziver ile çıkarsınız, rıhtıma inersiniz. Tamam mı?" dedi.

Cengiz karşılık olarak önündeki taşa tekme attı.

Zafer sarhoşu insan yığınlarının içinden geçerek Bülbül Sokak'taki eve vardıklarında, Hilmi Rahmi'yi avlunun girişinde buldular. Canı bir şeye müthiş sıkılmışa benziyordu, suratı asıktı. Atını Ziver'e teslim edip, kapıya yürüdü. Cengiz yol boyunca babasına Gazi Paşa ile göz göze gelişini anlatacağı anı hayal edip durmuştu, onun bu dalgın, sessiz halini görünce morali bozuldu. Yine de bir cesaret peşinden koşup yolunu kesti.

"Babacığım, Gazi Paşa'yı gördüm. O da beni gördü. Hatta dosdoğru gözlerimin içine baktı. Gözleri deniz gibi, masmavi. Böyle okuldaki muallimler gibi kaşlarını çattı. Çok ciddiydi."

Hilmi Rahmi, annesinin tıpkısı parlak yeşil gözlerini yalvarırcasına babasının yüzüne çevirmiş olan oğlanı kenara çekip selamlıktan içeri girdi. Cengiz gözleri dolu dolu annesinin yanına vardığında, kocasındaki ani değişimi kaygıyla izleyen Sümbül oğlunu kucaklayıp kulağına,

"Babanın aklına şehit düşen Hüseyin amcan geldi şimdi. Odasına çıksın, biraz istirahat etsin. Sonra sana Gazi'yi anlatır" diye fısıldadı. "Hadi git Ziver'e haber ver, seni alıp rıhtıma indirsin. Kızlar da gelmek isterler muhakkak. Paşa'nın konuşmasını kaçırmayın. İyi dinle. Dönünce bana kelime kelime tekrarlarsın, tamam mı? Bayrağını da unutma."

Ziver'in peşinde Müjgân'ın kızları ile Cengiz avludan çıkınca Sümbül rahat bir nefes aldı. Kulakları uğulduyordu. Hava çok ısınmıştı. Belki de güneş çarpmıştı. Haremliğe çıktı. Mutfağa uğramadan salona geçti, çarşafını, ayakkabılarını çıkartıp sofadaki sedire uzandı.

"Anne, babam Kostaki Amca'yı tabancasıyla vuracak mı?"

Sümbül irkildi. İçi geçmiş, odanın uzak bir köşesinde ha-

yali düşmanlarına kılıç sallayan küçük oğlu Doğan'ı unutmuştu. Kaygıyla, "Ne oldu Doğan'ım? Aklına nereden geldi şimdi böyle bir şey?" diye sordu.

Oğlanın ela gözlerinin sulandığı uzandığı sedirden bile görünüyordu. Birden telaşlandı. Çubuğa dizdiği yeşil, turuncu, sarı, kırmızı horoz şekerleri ile her gün caminin önünden geçen kambur şekerci Kostaki yoksa Doğan'ına kötü bir şey mi yapmıştı?

"Oğlum, gel bakayım buraya. Kostaki Amca senin canını mı sıktı?"

Doğan halılar üzerinde çıplak ayaklarıyla koşarak annesinin oturduğu sedirin yanına geldi. Gözleri sulanınca burnu akmıştı. Sümbül elbisesinin göğsüne sakladığı mendilini çıkarıp oğlanı sümkürttü. Eflatun ipeklerin örttüğü kolunu kaldırınca, Doğan kedi gibi oraya yerleşti, sanki annesinin bir parçasıymış gibi koltuk altına cuk diye oturdu.

"Doğancım, söyle bakayım. Niçin babanın Kostaki Amca'yı vuracağını düşündün?"

Oğlan annesinin kolunun altında kendini güvende hissediyordu. Mırıldandı:

"Babam bütün gâvurları tabancasıyla vuracakmış. Abim öyle dedi. 'Kostaki Amca'yı bile mi?' diye sordum. 'Evet onu da' dedi."

Yerinde doğrulup minik yüzünü Sümbül'e çevirdi.

"Anne, ne olur babama söyle Kostaki Amca'yı vurmasın. Caminin önünden geçerken bana hep horoz şekeri veriyor."

Doğan başını tekrar annesinin ipekten koltuk altına gömüp ağlamaya başladı. Sümbül, Cengiz eve gelince ona iyi bir dayak atmaya karar verdi. Sonra çocuğun zafer sarhoşluğu içinde böyle sözler ettiğine kanaat getirip yüreğini yumuşattı.

"Abin şaka yapmış oğlum. Baban tabancasıyla düşmanı vurdu ama asker olmayan adamları vurmaz. Çok şükür harbi kazandık. Topraklarımızı işgal eden düşmanı gönderdik, ar-

tık eskisi gibi yaşamaya devam edeceğiz. Kostaki Amca, Allah ömür verdiği sürece burada bizim komşumuz olarak kalacak, sana horoz şekeri verecek."

"Anne, Kostaki amca gâvur mu?"

Sümbül başını eğip burnunu oğlunun kestane rengi saçlarına gömdü. Fesinin ezdiği buklelere yastık kılıflarından sakız ve lavanta kokusu sızmıştı. Küçük gövdesini çocuk bunalana kadar sıkıştırıp, başını öpücüklere boğdu.

Dışarıdan Dilber Dadı ile Müjgân'ın kestanenin gölgesindeki masaya taşıdığı tabakların, çatalların, bardakların şıngırtısı geliyordu. Başını sedirin arkasına dayayıp gözlerini kapattı. Hilmi Rahmi ne yapıyordu selamlıkta tek başına? Bu mutlu günde hâlâ yüreğine bir kıymık batıyordu. Neden ki acaba? Bir türlü huzura ermeyen açgözlü bir ruhu mu vardı? Yok, hayır. Bilakis kocasının kollarında geçirdiği aşk gecesinin ertesinde kendini karnı doymuş kedi gibi hissediyordu. İzmir'in yine Türklerin eline geçmesi, ülkenin Mustafa Kemal gibi ileri görüşlü, Avrupai bir lider tarafında yönetilecek olması, bütün bunlar yüreğini gurur, sevinç ve heyecanla dolduruyordu. Hilmi Rahmi, Frenk karı kocaları gibi balolara katılacaklarını, onlar gibi dans edeceklerini söylemişti. Sümbül'ün kendi ömrü süresince böyle bir şeyin gerçekleşeceğine inancı yoktu ama yine de kocasının hayallerinde onunla Avrupa usulü dans etmek bulunduğunu duymak hoşuna gitmişti. Aklına kendisi piyano çalarken Filibe'deki köşkün salonunda vals eden annesi ile babası geldi. Doğan parmaklarından yaptığı askerleri Sümbül'ün karnında yürütürken mırıldandı.

"Çok acıktım. Ayva tatlısı artarsa iki tabak yiyebilir miyim?"

Akşam ezanından sonra kestanenin altında hep beraber yedikleri yemeğe hâkim olan sessizlik Müjgân'a iyi gelmişti. Mahalledeki bayram havası, kocasının gâvurla bile değil, padişahın Milli Mücadelecilere karşı örgütlediği ordusuyla savaşırken şehit düştüğü gerçeğini kafasına kakıyor, sevinç çığ-

lıkları ile zafer naraları kaybının acısını hafifleteceğine, dağlıyordu. İstiklal Harbi boyunca savunduğu vatanperver düşünceleri kocasının yokluğunda birden içi boş cevize dönmüş, millet denen şey o büyük boşluğun bir köşesini bile doldurmaz olmuştu. Tanımadığı bu ahmak insanlara bağlanıp onlarla bir bütün oluşturacak diye mi hayatındaki en kıymetli bağdan mahrum kalmıştı yani? Dışarıda cümbüş sürdükçe Müjgân'ın üzüntüsü de, öfkesi de artıyordu.

Güneş batmış, akşamın alacasında rüzgâr sofraya güllerin kokusunu katmıştı. Dilber Dadı kestanenin dalına astıkları gaz lambasını yaktı. Sokaktan hâlâ davul zurna sesleri geliyor, gramofon sahibi evlerin açık pencerelerinden taşan marşlara türküler ve hatta tango ve operet melodileri karışıyordu. Arada sırada İki Çeşmelik tarafından, delikanlıların nara atarak sokaktan geçtiklerini de duyuyorlardı. Evlerin önüne sandalye çekmiş mahalleli onları kâh azarlıyor, kâh alkışlıyordu.

Sokaklar böyle cümbüş içindeyken oğlanlar bir an önce dışarı çıkmak için yarış edercesine yemeklerini bitirdiler. Doğan bile ikinci ayva tatlısını unutmuştu. Dilber Dadı kahvelerini servis ederken Sümbül her akşam yaptığı gibi Ziver'in bekçiliğinde oğlanları sokağa salmak istedi. Hilmi Rahmi izin vermedi. Oğlanlar yüzlerinde hayal kırıklığı ve yine de ümit karışımı bir ifade ile annelerinin gözünün içine bakarlarken, Hilmi Rahmi ile Mustafa Efendi kahvelerini içmek üzere selamlığa geçtiler.

Sümbül sofraya egemen olan sessizliğin Hüseyin'e saygıdan değil, şehirde vuku bulan başka bir huzursuzluktan kaynaklandığını hissediyordu. Oğlanların ısrarlarına kulak asmadı.

"Kendi kulaklarınızla işittiniz. Babanız müsaade etmiyor. Ben ne yapabilirim?"

Kahvesini bitirince yatak odasına çıktı. Hilmi Rahmi uzun siyah çizmelerini giymiş, palaskasını boynuna geçiriyordu. Ak-

şam akşam nereye şimdi? Sümbül'ün yüreği korkuyla çarptı. Hilmi Rahmi'nin suratı asıktı. Aynanın karşısına geçip kırmızı boyunbağını düzeltti, bıyıklarını çekiştirdi. Sümbül yatağın başucunda yanan lambayı alıp, aynanın önündeki sehpaya bıraktı.

"Babamı Frenk mahallesine dönmekten men ettim. Madam Lamarck'ın kızının evine de haber gönderdim. Hanım Bornova'daki konakta çalışan bütün hizmetçileri salmış, bir babamı tutuyormuş. Ne münasebetsizlik! Yaşlı adamdan kavas mı olur? Peder bey epey ayak diredi fakat nihayet razı geldi."

"İyi etmişsin. Biraz bizimle kalıp istirahat etsin. Bugün pek zorlandı. Fenalık geçirecek sandım bir ara. Peki Madam Lamarck neden şehre inmiş? Bornova'da emniyetsiz bir vaziyet mi var? Frenk mahallesinde ne oluyor?"

Hilmi Rahmi ayna karşısında, cebinden çıkardığı fildişi tarağıyla açık kestane rengi saçlarını arkaya doğru taradı. Sümbül sandığın üzerinde duran siyah fesi alıp, hazır etti. Hilmi Rahmi karısının ona uzattığı fesi başına geçirirken, ceketinin cebinden köstekli saatini çıkarıp baktı.

"Hanım, bu aralar her yer epey karışık. Dün Bornova'da ufak bir çatışma olmuş diye bir söylenti geldi kulağıma. Bizimle alakalı değil. Yunan askerleridir. Kendi aralarında çatışıyorlar. Hâlâ eski hesapları kapatamadılar. Venizelos-Kralcı hırgürü. Bunlar artık bizi alakadar etmiyor. Ben biraz evvel üstlerimle görüştüm. Birkaç günlük daha vazifem var. Babam sana emanet. Ben dönene kadar katiyen mahalleden dışarı çıkmayın. Ve hatta Ziver'i çarşıya gönder, bir haftalık erzak alsın, evi de terk etmeyin."

"Fakat..." Sümbül sokaklar böyle bayram yerine dönmüşken çocukları içeride tutmasının imkânsız olacağını biliyordu. Hem artık Türk askerleri şehre girmiş, hepsi kurtulmuştu. Bu temkin neyin nesiydi şimdi? Üstelik daha kocasına doyamamışken yine yalnız mı kalacaktı? Gözleri doldu.

"Evde silah var mı?"

Sümbül burnunu çekti. Onca yıl bir tek gözyaşı dökmemiş, sabretmiş, şimdi kocasının karşısında birden bütün kırılganlığı su yüzüne çıkıvermişti. Kendinden utandı. Başını çevirerek,

"Kuyuda çifte kırma duruyor. Bir de eski Yunan Mavzeri. Baban da biz kadın başımıza kalınca sağ olsun bir Rus Nagantı getirmişti. Onu da saklamıştık. O kadar. Gerisini Hüseyin aldı götürdü."

"Fişeklik var mı?"

"Var az bir şey. Ne oluyor Allah aşkına Hilmi Rahmi? Emniyette değil miyiz? Yunan evlerimizi yağmalamaya mı gelecek? Ama hemen hepsi tahliye edildi, öyle değil mi? Yoksa daha hâlâ şehirde kalanları var mı? Yoksa gitmeden burayı da mı yakacaklar?"

Hilmi Rahmi eflatun ipekleri içinde kapının önünde ayakta duran karısına sevgiyle baktı. Sarı kıvırcık saçları omuzlarına dökülmüş, yeşil gözleri korkudan irileşmiş Sümbül lambanın solgun ışığında gözüne peri kızı gibi göründü. Karısı hatırladığından da güzeldi. O gece onun yanında uyumayacağını hatırlayınca yüreği sıkıştı. Sırtını dikleştirip vazifesini düşündü. Her şeyden önce askerdi o. Şehrin emniyetini sağlamakla görevliydi. Elini havada sallayarak aklına gelen karanlık ihtimalleri dağıtmaya çalıştı. Nureddin Paşa'nın subayları göreve çağırması da bu yüzdendi herhalde. Sandığın üzerinde duran kahverengi deri kemerini taktı. Sümbül'e sarılırken,

"Emniyettesiniz hanım, biz bu şehirde olduğumuz sürece emniyettesiniz. Kimse güzel şehrimizi yakmayacak, evlerimizi de yağmalamayacak. Herkes işine gücüne dönecek" dedi.

Beraber aşağı inip avluyu geçtiler. Sokaklar nihayet sessizleşmiş, gece şehrin üzerini örtmüştü. Kadife Kale'nin ardında dolunay bütün ihtişamıyla başını çıkarmış, körfezi gümüş ışığıyla yıkamaya hazırlanıyordu. Avluya bütün gün

ısınmış hanımellerinin baygın kokusu dolmuştu. Sümbül duvarı sarmış ballı çiçeklerin üzerinde parmaklarını gezdirdi. Hilmi Rahmi bir eliyle atını dizgininden tutmuş karanlık avluyu gözleriyle tarıyordu.

"Tedbir olsun diye arkamdan kapıyı sürgüle. Ben nasıl olsa dışarıdan nasıl açılacağını biliyorum. Kuyudan çifte kırmayı çıkar, babamın Rus Nagantı da hazırda tut. Komşularımızdan bile olsa, sığınmak isteyen olursa bahçeye alma."

Sümbül'ün gözleri hayretle açıldı.

"Kadın, çocuk olsa bile mi?"

Hilmi Rahmi cevap vermeyince, Sümbül'ün aklına yeni bir şey geldi.

"Sen yoksa bizim askerlerin şehri yağmalayacaklarından mı şüphe ediyorsun? Ama Gazi Paşa Hıristiyanların malına, canına, namusuna dokunan olursa ona ölüm cezası verileceğini beyan etmedi mi? Bu şartlar altında şehri yağmaya kim cesaret edebilir?"

Hilmi Rahmi yüzünde asabi bir ifadeyle avcunu atın parlak siyah tüylerinde gezdirdi. O gün öğleden sonra, Rum Ortodoks cemaatinin en saygın lideri Metropol Hrisostomos'u Konak'ın önünde linç ettiklerini, berber makasıyla yaşlı adamın gözlerini oyup, kulaklarını, burnunu kestiklerini, sonra da ibret olsun diye can çekişen bedenini sokaklarda gezdirdiklerini, nihayet ölüsünü şehrin dışına attıklarını karısına söyleyemedi.

Ela gözlerini gökte mücevher gibi ışıldayan mehtaba çevirdi. Cephede açlık içinde geçirdikleri soğuk geceler boyunca askerlere, şimdi çektikleri ıstırabın karşılığı olarak zengin gâvurların mallarını yağmalama hayallerinin aşılandığından da bahsetmedi. O yalnız gecelerde, Anadolu'nun bağrından kopmuş genç oğlanlar ateş başında ısınmak için birbirlerine sokulmuş, ellerini ovuştururken, onların kafalarını İzmir'in gâvur kadınlarının güzelliği ve ahlaksızlığı ile dolduran ve harbi kazandıkları takdirde o kadınların hepsine iste-

dikleri her şeyi yapma hakları doğacağını söyleyen üstlerinden ne kadar iğrendiğini hatırladı.

At hareketsizlikten bunalmış, yola çıkmak istiyordu. Hafif bir şikâyet kişnemesiyle sıkıntısını belirtti. Yıldızlı gökyüzünden tek tük bulutlar rüzgârın peşinden denize doğru sürükleniyordu.

"Kimseyi, hiç kimseyi."

"Fakat..."

"Sümbül, kendi evlatlarımızın canını korumak için söylediklerimi harfiyen yerine getirmelisin. Rica ederim, bana itimat et ve başka sual sorma."

Sümbül sarışın başını önüne eğip, dolunayın aydınlattığı bahçedeki uzun gölgelere baktı. Hilmi Rahmi bahçenin sokağa açılan tahta kapısından çıkıp, bir hamlede atın sırtına oturdu, hayvanı dizginlerinden çekerek Yahudi mahallesi istikametine döndürdü, karısına son bir kez dahi bakmadan mezarlıkların ardında gözden yitti.

Sümbül kapıyı arkadan sürgülerken bir daha hiçbir şeyin eskisi gibi olmayacağını hissediyordu. Birden yüreğine saplanmış bir kıymık gibi bütün gün onu huzursuz eden şeyin ne olduğunu anladı. İzmir'e taze gelin olarak vardığı zamanlardan beri ilk kez o pazar, şehirdeki kiliselerin çanları çalmamıştı.

Bakırdan bulut

Adriana'nın annesi çamaşırcı Sofia ipten kendi çamaşırlarını toplarken başını salladı. Sakızlı sabunla, çivitle ovduğu çarşafları kararıvermişti birden. Gökten kurum yağıyordu.

"Adriana, *kori mu* bunları yarın yeniden yıkayasın, *endaksi*? Hep kurum yağdı üstlerine. Anlamadım neden."

Adriana babasının ufak karalahana bahçesinin kenarında oturduğu sandalyeden başının salladı. Sofia o akşam kızını yormak istemiyordu. Adriana üzgündü. Minas sabahın

kör karanlığında İskenderiye'ye tütün taşıyan bir Amerikan gemisinin hangarına sığınıp kaçmıştı. Ona Amerikan çizgi romanlarının yanı sıra okuması için başka kitaplar da getiren, Protestan misyoner dostları hayatını kurtarmıştı.

Önceki gün Türklerin şehirde kalan on sekiz ile kırk beş yaş arasındaki bütün Rum erkeklerini savaş esiri olarak toplayacakları söylentisi yayılmıştı. Saklandıkları yerlerde, analarının evlerinin bodrum katlarında çatı aralarında birkaçı avlanmıştı bile. Öyle diyorlardı.

Minas'ın rivayetin doğru olup olmadığını araştıracak vakti yoktu. Soluğu Amerikalıların kamp kurduğu sinema salonunda almış, bazı toplantılarına katıldığı misyonerlerin başını bulmuştu. Protestanlığa geçerse onu Amerika'da üniversiteye yollayacağını söyleyen uzun boylu, kızıl bıyıklı adamdı bu. Adam bir an bile duraksamadan, sabahın kör karanlığında Minas'ı limana götürmüş, uykusundan uyandırdığı kaptanla biraz tartıştıktan sonra, geminin hangarına indirip, tütün dolu kasaların arasına saklamıştı.

Çocuğun Adriana'yla vedalaşacak vakti olmamıştı. Ancak saklandığı hangardan yazdığı notu geminin İtalyan miçolarından birinin eline tutuşturmuş, miço da sağ olsun, tütün dolu kasalar gemiye yüklenirken işini gücünü bırakıp Minas'ın tarif ettiği adreste Adriana'yı bulmuştu.

Karalahana bahçesinin dibinde Adriana'nın yanında oturan Panayota, artık Stavros'un dönmesi için dua etmiyordu. Son Yunan tahliye gemisi de limandan ayrıldığına göre Stavros dönecek olursa, esir alınacaktı. Sonra kim bilir nereye gönderilecek, nasıl bir eziyete, işkenceye tabi tutulacaktı. Cephede savaşırken şehit düşmüş olması esir alınmasından kat kat daha iyiydi. Pişmanlık ve korku yüreğini ele geçirmiş, kelepçe gibi anbean biraz daha sıkıyordu. Beş gün önce Pavlo'nun ayarladığı balıkçı teknesiyle Sakız'a kaçmalı, kendisinin ve ana babasının hayatını kurtarmalıydı. Şimdi ar-

tık hayatta kalıp kalmayacakları bile belli değildi. Rıhtımdan vahşi bir hayvanın can çekişmesini andıran bir uğultu geliyordu.

"Panayota *mu*, geç oldu, hadi eve git. Annen baban merak eder" diye seslendi Sofia çamaşırlığın oradan. Uzaklardan bir yerden makineli tüfek sesi gelince üç defa istavroz çıkardı. Metropolis Hrisostomos'un derisini yüzdükleri söylentisi dolanıyordu ortalıkta. Mandalları toplayan parmakları titredi.

"Babamı bekliyorum Sofia Teyze. Sokakta tek başıma yürümemi istemiyor. Petro Amca'ya gitti, çıkışta gelip beni alacak."

Sofia başını kaldırıp akşamın alacasına bürünmüş gökyüzüne baktı. Basmane tarafında bakır rengi bir bulut belirmişti.

Bakkal Akis ve mahallenin erkekleri ambarcı Petro'nun Adrianaların yakınındaki evinin bahçesine çıkarttığı sandalyelere oturmuş, ne yapacaklarını tartışıyorlardı. Şehrin üzerinde salınan kızıl bulutu onlar da gördüler.

"Rıhtım, iğne atsan yere düşmeyecek hale geldi. Binlercesi de rıhtıma sıralanmış mavnalara çıkmış. Saçı sakalı ağarmış erkekler, nineler hep birden sokaklarda yatıyorlar. Evsiz barksız, daha hâlâ Yunanistan'dan gelecek vapurları beklerler. Geldi ya vapurlar, kimi aldı götürdü? İşgal Komutanlığı'nda ve Yunan Merkez Bankası'nda çalışanlarla, bankanın kasasındaki paraları... Şimdi sularda şişmiş cesetler yüzüyor. Cesetlerin iki adım yanında analar bebek doğuruyor. Kolera, tifo salgını da başlamış. Böyle ıstıraplı zamanlarda sadece kendimizi düşünemeyiz. Gidelim hepimiz bir aile getirelim, çatımızın altında alalım, ekmek verelim, çorba verelim" diyordu ambarcı Petro.

İnce uzun bedeni, jilet gibi siyah saçları ve koyu teniyle çingenelere benzediği için herkesin Çingene Mimiko diye çağırdığı Adriana'nın babası,

"Benim hanım bir haftadır bahçede iki aileyi besliyor.

Manisa'dan buraya kadar yalınayak yürümüşler. Çoluk çocuk, nineler... Ekmeğimizi bölüşüyoruz" dedi.

"Helal olsun sana vallahi Mimiko! *Kirya* Sofia'ya da bravo doğrusu. Hepimiz seni misal almalıyız."

Sandalyelerinde dönüp takdirle Çingene Mimiko'ya baktılar. Adam kaşık kadar kalmış soluk benizli yüzünü yere çevirdi. Ufacık başı ve alnından aşağı dümdüz inen burnuyla güvercine benziyordu. Aralarında en fukara onun ailesiydi. Üstelik sekiz çocuğuyla pek de kalabalıktılar. Mimiko tavernalarda buzuki adını verdikleri yeni bir çalgı çalıyor, karısı Sofia çamaşırcılık yapıyordu. Yine de ondan başka kimse evsiz barksız zavallılara evini açmayı o akşama kadar düşünmemişti.

"Biçarelerin gözü önünde şiş kebap, fasulye pişiriyorlar, sonra da para istiyorlar. İnsanlığa sığmaz bu yahu!" diye söylendi demirci ustası Andrulis. "Bu sabah rıhtıma indiğimde gördüm. Berberler de oracığa iskemle atmış, isteyeni sokak ortasında tıraş ediyorlar."

Açık havada tıraş olan köylülerin manzarası erkeklerin aklına ister istemez, boynuna beyaz bir berber önlüğü geçirip, Konak'ın önünde sakalını yolup, gözlerini oydukları sevgili Metropolitleri Hrisostomos'u getirmişti. Akis yüreğinin külçe gibi ağırlaştığını hissetti.

"Ermenileri tek tek evlerinden çıkarıp boğazlamışlar. Kızların, kadınların hep ırzına geçmişler."

Adriana'nın babası Mimiko'nun sarıya çalan çehresi bir ton daha soldu. Beş kızı vardı. Adamın titrediğini görünce Akis elini omzuna koydu. Kendini bile ikna etmeyen bir sesle,

"Bize dokunmazlar Mimiko Efendi" dedi. "Ermeniler Aziz Stefanos kilisesinden askere ateş açmışlar. Onun cezasını kesiyorlar. Biz evimizde efendi efendi oturuyoruz. Daha artık tehlike kalmamıştır. Aklımızı başımıza toplayıp yine Türklerin idaresi altına girip, bir daha Venizelos gibi macera-perestlerin oyununa gelmememizi, *na*, işte Frenk gazeteleri

hep yazmış" diye Petro'nun bahçesinde gazete arandı, sanki Fransızca gazeteyi anlayacak birisi varmış gibi aralarında. Sözlerinin kendisi dahil kimseyi rahatlatmadığını anlayınca yerinden kalktı.

"Hadi beyler, şimdi evlerimize dönelim. Kadınlarımız, kızlarımız yalnız kalmasın. Yarın sabah tekrar toplanır, konuşuruz."

Hep beraber ayaklandılar, konuşmadan meydana çıkan sokaklara dağıldılar. Akşamın eflatunu çökmüştü. Güneşin battığı tarafta çoban yıldızı bir görünüp bir kayboluyordu. Akis ile Mimiko duvar diplerinden ayrılmadan mahallenin küçük meydanını döndüler. Akşamın bu saatlerinde cıvıl cıvıl görmeye alıştıkları alan bomboştu, sokaklar alışmadık bir sessizliğe gömülmüştü. Fırınlar hâlâ ekmek çıkarıyordu ama kahve kapalıydı, çardağın altındaki masalarda sandalyeler ters çevrilmişti.

Mimiko bahçelerine sığınan mültecilerle büsbütün kalabalıklaşmış ailesini beslemek için fırından beş somun ekmek aldı. Somunun ucundan koparıp ekmeğin burnunu Akis'e uzattı. Yumuşacık beyaz hamurdan ince bir duman yükseldi. Akis hamuru ağzında çevirirken başını alacakaranlık semaya kaldırdı, bir an her şeyin yeniden yoluna gireceğini düşündü. Basmane'nin üzerinde salınan kızıl bulut biraz daha yaklaşmıştı sanki. Çingene Mimiko mahallede herkesin saydığı, koca cüssesi ve kükremesi ile ünlü bakkaldan çekiniyormuş gibi alçak sesle,

"*Kirye* Akis, sen daha âlâsını bilirsin elbet, ama ben derim ki çeteler bizim mahalleye talana gelmeden kızlarımızı saklayalım. Ermenilerin başına gelen bizim de başımıza gelmesin. Hep gece uyurlarken kapılarını kırıp içeri girmişler."

Akis siyah sakalını kaşıdı. Dört gündür tıraş olmamıştı. Ertesi sabah Fasula'ya inip açık bir berber bulursa tıraş olmayı tasarlıyordu.

"Bir tavsiyen var mıdır?"

Mimiko uzun boynu üzerinde ufacık kalan başını öne eğdi. Akis ile aynı boydaydı ama enlemesine dörtte biri kadar duruyordu.

"Mültecilerden duydum. Kızlarını Darağacı'nın oradaki kabristana saklıyorlarmış. Haydutlar, çeteler, askerler Rum mezarlığına girmeye korkuyormuş."

"Kızları mezara mı sokuyorlarmış? *Ti les vre*[128] Mimiko?" diye sordu Akis şaşkınlıkla. "Ah *Thee mu*,[129] ne günlere kaldık. Harp işte bu, insanoğlu bir anda canavar kesiliyor."

Mimiko'nun Kâtipzade Caddesi'ndeki evine vardıklarında uzaklardan birkaç el tüfek sesi duyuldu. İki erkek bahçeye açılan kapıdan içeri girerken aynı şeyi düşünüyor, bu yüzden de birbirlerinin yüzüne bakmaya çekiniyorlardı. Ses uzaklardan geliyorsa, ateş ettikleri seninki değil, başkasının ailesidir. Şükür.

Adriana, Panayota ve diğer çocukları dut ağacının altındaki sofraya oturmuş zeytin ve kırlangıç balığı yerken buldular. Çıplak ayaklı köylü çocukları bir haftada yeni evlerine alışmış, hatta birisi Adriana'nın kucağına tırmanmıştı. Mimiko dutun dalından sarkan lambanın ışığında kızının gözlerinin ağlamaktan kızarmış olduğunu fark etti. Adriana'nın yanında bir boy küçüğü Tasula, onun karşısında ikiz kızları ve Sofia'nın kucağında dört yaşındaki İrini. Oğlanların da beti benzi atmıştı. Rum erkeklerinin savaş esiri olarak toplanacaklarına dair yayılan söylentiyi onlar da duymuştu. Türklerin gözünde artık hepsi vatan haini olmuştu. Anavatana karşı silaha sarılmışlardı.

"Benim oğlanlar savaşa gitmediler, ellerine silah bile almadılar" diye kederle düşündü Mimiko. "Allah vere de bu havadis bir söylentiden ibaret ola."

128. Ne diyorsun bre.

129. Tanrım.

En küçükleri o yaz on beşine girmişti. En büyükleri, Aristo, yirmi bir yaşındaydı. Onu Aya Vukla'dan bir kızla geçen Paskalya nişanlamışlardı. Yeni hayallere hâlâ yer vardı, olmalıydı. Frenk gazeteleri bile artık tehlike kalmadığını yazmış; bir daha maskara politikacıların oyununa gelmemesi için halkı uyarmıştı. "Hâşâ" diye içinden geçirdi Çingene Mimiko. "Dışarıdan gelenlere inanmak yok artık. Al bak hepsi çekip gittiler, vatanımızda kalan bizler de şimdi hain sayılıyoruz."

Metropoliti düşünmemeye çalıştı. Çocuklarının karşısında hüngür hüngür ağlayacaktı yoksa. Frenklerin onca ısrarına rağmen firar etmeyip cemaatini himaye etmek için İzmir'de kalmıştı. Sofia'nın kavun kesen elleri titriyordu.

"Sabaha yine gelirim ben" dedi Panayota kapıda arkadaşını kucaklarken. Sonra tedirgin babasına döndü, "Gelebilirim değil mi baba? Sen benimle yine yürür müsün?"

Akis başını salladı. Panayota ile Katina'nın bu üzüntü ve korku dolu günlerde kalabalık ailelerin yanında kalmaları onun da işine geliyordu. İki başlarına onları Menekşe Sokak'taki evde bırakacağına, arkadaşlarının evlerine götürmek daha kolaydı.

Duvar diplerinden ayrılmadan alanı döndüler. Katina, ihtiyar Rozi Teyze'ye bakmak için onun kahvenin yanı başındaki evine doluşan kadınlara katılmıştı. Geçerken onu da aldılar. Eve varınca Panayota ile Katina sofrayı kurdu, Akis'in fırından getirdiği ekmeği kesip öğlen pişirdikleri kuru fasulyeye banarak yediler. Hiçbirinin iştahı yoktu, canları konuşmak da istemiyordu.

"Basmane'nin orada kızıl bir bulut gördüm" dedi Katina gözlerini cumbanın önündeki sedirin kenarından sarkan dantelden ayırmadan.

"Ben de gördüm o bulutu. Sofia Teyze çamaşırlarına hep kurum yağdığını söyledi bir de."

İki kadın dönüp o kızıl bulutun ve gökyüzünden yağan ku-

rumun açıklamasını belki yapar diye Akis'e baktılar. Kızının solgun ince yüzünü görünce bakkalın aklına Mimiko'nun tavsiyesini geldi. Köylüler Darağacı'ndaki mezarlığa saklıyorlarmış kızlarını ha? Yatağa girince bu konuyu Katina'ya açmalı. Yoksa kadıncağızımı boş yere ürkütmüş mü olurum?

Yapacak bir şey bulamadıkları için erkenden yattılar. Belki uyku yüreklerini cendere gibi sıkan korkuyu az da olsa dağıtırdı.

Yangın

İlkin ebe Meline'nin Nevres Sokağı'ndaki evi tutuştu. Bereket versin, alevler başıbozuk askerlerin kırdığı tahta kapıdan içeri girip, iştahla ahşap merdivenlere saldırdığında evde kimsecikler yoktu. Arkasından aynı anda farklı noktalardan patlayan havai fişekler gibi Aziz Stefan Kilisesi'nin etrafındaki sokaklar hep birden alev aldı. Çatı aralarında, mahzenlerde, bodrum katlarında saklanan insanlar batan gemiden kaçan fareler gibi çığlık çığlığa sokağa fırladılar. Kimisinin boğazı oracıkta kesildi. Kimisi ecnebi deniz subaylarının koruduğu Frenk kafilelerine sızmayı başarıp rıhtıma kadar indi. Kimisi yarı yolda can verdi.

Avinaş İngiliz Konsolosluğu'nun kraliçenin casuslarına ayrılmış gizli katında, uyukladığı kanepede gözlerini açtı. Rıhtıma yığılmış yüz binlerce insanın uğultusundan uyumak neredeyse imkânsız hale gelmişti de, demek bir iki dakikalığına içi geçmişti. Kapalı panjurların ardında olup biteni duyarak ve koklayarak anlamaya çalıştı. Birisi "yangın" diye haykırıyordu. Avinaş pencereye yaklaşıp panjurlardan birini açtı. Yığınların uğultusu arttı. Rüzgâr yön değiştirmişti. Tepelerden denize doğru, hem de çok sert esiyordu şimdi. Üst mahallelerde başlayan bir yangın varsa alevleri rıhtımdaki yüz binlerin üzerine sürmesi çeyrek saati bile bulmazdı. Başını

kaldırınca konsoloslukta çalışanların yan binanın çatısına çıkmış yangını izlediklerini gördü.

Pencerenin altında genç bir kız peşinden sürüklediği ailesine dönerek haykırdı: "Hepimiz öleceğiz! Diri diri yakacaklar bizi."

Avinaş dışarı fırladı. Konsolosluğun süslü demir kapısına tırmanmaya çalışan, ağlayan, bağıran insanların arasından sıyrılarak İngiliz İskelesi Caddesi'ne daldı. Limana kamp kurmuş kalabalık dehşet içinde karşıki tepelere bakıyor, kaçmaya çalışanları rıhtımın kuzey ve güney uçlarını tutan Türk süvarileri bir yere bırakmıyordu. Geri döndü, hız kesmeden Sarı Sokak'ı, Maden Sokak'ı geçti, bahçesi korkudan gözleri yerinden fırlamış insanlarla dolu İtalyan Kız Lisesi'nin etrafını dolaşıp doğru yukarı, Fasula Caddesi'ne vurdu.

Yakumi'nin eczanesi talan edilmişti. Tuzla buz edilmiş vitrini görünce böğrüne bıçak saplanmış gibi, olduğu yerde kalakaldı. İçerisi boştu. Şişeler, borular, iğneler, şifalı tozlar dört bir yana saçılmıştı. Bir an yerle bir edilmiş kapıdan içeri girip yaşlı eczacının gözü gibi baktığı gülyağlarından bir şişe kapmayı düşündü ama hem vakit dardı hem de hassas burnu bütün yağ şişelerinin çoktan parçalanmış olduğunu söylüyordu. Derin bir nefes alıp yeniden koşmaya başladı.

Yangın gürül gürül akan bir ırmak gibi uğuldayarak denize akıyordu. Avinaş uzaklardan bir kilise çanının çaldığını duyar gibi oldu, arkasından büyük bir gürültü ile bir şeyler çöktü. Rüzgâr tüm gücüyle alevleri tepelerden denize, Rum ve Frenk mahallelerinin üzerine üflüyordu. Fasula'daki şık dükkânların da bazılarının camları kırılmış, içleri talan edilmişti. Cam kırığı dolu kaldırımlarda yağmacıların sokaklara sürükleyip de kıymetsiz buldukları top top kumaşlar, halılar, taşlar, oyuncaklar, elbiseler, kitaplar kana bulanmış halde duruyordu. Avinaş bakmadan, düşünmeden, hissetmeden koşmaya devam etti.

Rıhtımdaki uğultu, yaklaşan alevlerin uğultusuyla yarış edercesine artıyordu.

"Kegomaste! Kegomaste! Yanıyoruz!"

Ter içindeydi. Bütün şehir birden koca bir fırına dönmüştü. İnsanların kapalı kepenkler ardında saklandığı boş ve ıssız sokaklar, mültecilerin doldurduğu okul ve kilise avlularıyla kesişiyor, Avinaş tam nefesini bir ritme oturtmuş koşarken birden nereye gideceğini kestiremeyen, telaşlı insanların arasına düşüyor, onların arasından yolunu bulmaya çalışırken vakit kaybediyordu.

Ninelerini sırtında taşıyan gençlerin yanı sıra, kolunun altına şık deri valizini kıstırmış genç kızlar, dikiş makinelerini kucaklamış, sırtlarında ince geceliklerinden başka bir şeyleri olmadığı halde başlarına tüylü şapkalar takmış kadınlar da gördü. Bunlar köylerden yalınayak başı kabak İzmir'e canlarını kurtarmaya gelen mülteciler değil, alevlerin sardığı evlerinden sokağa fırlamış şehirlilerdi. Bazı sokakların bağlandığı meydanlara masa, tabure, mandolin, elek, kahve değirmeni, tencere, tava ve daha nice olmadık eşya yığılmıştı.

Vasili Sokak'a vardığında denize atlamış gibi sırılsıklamdı. Edith'i bahçede buldu. Saçlarını örmüş, başının etrafına sarmıştı. Yorgandan yaptığı bir döşeğin üzerinde yatan bir genç kızın alnına sirkeli bezle kompres yapıyordu. Bütün bahçe, havuzun içi dahil, oturan, ağlayan, inleyen insanlarla doluydu. Henüz yangından haberleri yoktu. Edith'in yanı başında ayakta –kızın babası olsa gerek– şalvarlı, uzun boylu bir adam ona gaz lambası tutuyordu. Çöktüğü yerden başını kaldırınca gözüne giren ışıktan ilk önce Avinaş'ı seçemedi. (Ya da Avinaş öyle olduğunu umdu.)

"Ne istiyorsun?" diye sordu sert ve soğuk bir sesle. Gözlerinin altındaki mor halkalar birkaç gecedir uyumadığının işaretiydi.

Tartışacak vakit yoktu. Avinaş Edith'i kolundan yakaladı, çöktüğü yerden kaldırıp eve sürükledi.

"Çabuk, çok çabuk kıymetli neyin varsa topla. Gidiyoruz buradan. Şehri yakıyorlar!"

Edith bir an dili tutulmuş gibi sevgilisine baktı. Sonra onun yüzünde ne gördüyse, dönüp evinin merdivenlerine koştu. Avinaş da peşinden. O bavula mücevherlerini, kıyafetlerini doldururken, Avinaş çabucak kütüphaneye göz attı. Edith'in isimleri deri ciltlerine altın harflerle işlenmiş pek kıymetli kitapları vardı. Rus ve Fransız klasikleri, Amerikan edebiyatı... Birkaç tanesini eline alıp bıraktı. Sırtlarında kitap taşıyacak halleri yoktu ya!

İşte tam o sırada yerinden çıkardığı kitapların birinin içinden Edith'in genç kızlık resmi düştü. Onu henüz tanımadığı çok eski zamanlardan kalma bir fotoğraftı. Edith fonu ceylan ve ağaç dekoruyla süslü bir stüdyoda beyaz uzun bir elbise içinde objektife hafifçe tebessüm ediyordu. Belki casus refleksi, belki de sevdanın etkisiyle fotoğrafı terden ıslanmış yeleğinin cebine yerleştirdi.

"Her şeyinizi bırakın ve rıhtıma koşun, hemen şimdi. Yangın yaklaşıyor, hemen toparlanın ve koşun şimdi. Hadi çabuk, oyalanmayın. Hemen sahile. Hepiniz şimdi. Evet şimdi! *Tora*!"[130]

Edith tekrar bahçeye inmiş, kalın sesiyle bağırıyordu. Kâhya Hristo ve hizmetçiler çoktan kendi ailelerinin yanına dönmüşlerdi. Juliette, Jean Pierre ve ailesiyle üç gün önce Fransız Konsolosluğu'na sığınmıştı. Edith bahçesindeki mültecileri ileri sürerek annesinin ve Avinaş'ın onlarla beraber konsolosluğa sığınma ısrarlarını inatla reddetmişti.

Kordon'a vardıklarında ikisi de gözlerine inanamadılar. Rıhtımdaki insan sayısı son görüşlerinden bu yana on katına çıkmıştı. Üst üste yığılmış kalabalık Tanrı'dan yardım diler gibi kollarını gökyüzüne kaldırıyor, yaklaşan bir atlıyı gör-

130. Şimdi.

düklerinde kızlarının üzerine kapanıyorlardı. Kıyıdaki sandallara yüzlerce insan doluşmaya çabalıyor, bazısı oracıkta devriliyor, su üstünde kalanlardakiler ise, az ileride demirlemiş Frenk gemilerine doğru hep birden küreklere asılıyorlardı. Suyun yüzeyi silme şişmiş ceset dolmuştu. Müslüman mahallelerinden gelen gençler ellerinde bıçaklarla suya atlıyor, cesetlerin boynundan, parmaklarından kestikleri yüzükleri, kolyeleri cebe indiriyorlardı. Kalabalığı iki ucunu tutmuş askerler de haydutların işine karışmıyordu.

Avinaş Edith'i atlı askerlerin kurduğu barikatın az ilerisinde bekleyen bakımlı İngiliz teknesine bindirdi. Kaptan hiç vakit kaybetmeden teknenin burnunu karanlık sulara çevirdi, motoru çalıştırdı. Kordon'daki lokantaların kuytusuna gizlenmiş insanlar motor sesini duyar duymaz barikatları, süvarileri, mitralyöz ateşini unutup yola fırladılar. Edith bir feryat koparıp dümene atıldı, kaptanın ellerine vurdu. Bir yandan dili tutulmuş gibi el kol hareketleriyle kıyıdaki insanları gösteriyordu. Üniformasının beyaz yakaları gecenin karanlığında bile parlayan kaptan soğuk bir sesle,

"Üzgünüm, Miss Lamarck. Üstlerimden çok net emir aldım. Konsolosluk çalışanları, İngiliz vatandaşları ve ailelerinden başka kimseyi tekneye almaya hakkım yok."

"Hassiktir, hayvan. Başlatma şimdi üstlerine!"

Edith vahşi bir kaplan gibi kaptanın üzerine atıldı. Bir yandan ağza alınmadık küfürler ediyordu. Onu şişmiş cesetlerle dolu suya atıp, kıyıya birikmiş insanları tekneye dolduracaktı. Boğuşmaya başladılar. Küçük tekne yalpaladı. Kıyıdaki insanların yalvaran çığlıkları, çocukların ağlayışları kulakları tırmalıyordu. Avinaş tek hamleyle kadını yakalayıp kuvvetli kolları arasında hareketsiz kalana kadar sıktı. Kaptan homurdanarak, dümene geçti, Edith'in saldırısı sırasında kaymış yakalarını düzelttikten sonra yelek cebinden çıkardığı sigarasını yaktı.

Edith Avinaş'ın kollarından kurtulmaya çalışırken haykırıyordu.

"Allah belanı versin Avinaş, *que Dieu te maudisse!*[131] Allah hepinizin belasını versin. İnsanları bırakıp nereye gidiyorsunuz? Burada diri diri yanacaklar! Görmüyor musun? Bırak beni, geri döneceğim. Bırak, istemiyorum. Götürme beni bir yere. *Merde!* Kahrolasıca sinsi İngilizlerin gemisine bindirme beni. Smirni'ye geri götür beni. *Emmene-moi a Smyrne!*"[132]

Avinaş kollarını gevşetmiyor, teknenin burnu karanlık sularını yararak hızla kıyıdan ve haykıran insanlardan uzaklaşıyordu. İzmir'de o zamanlarda konuşulan bütün dillerin karışımı küfürleri tükenince Edith, hıçkırarak sevgilisine teslim oldu.

"Avinaş, götürme beni buradan, ne olur! Bırak ben de kalayım, bu insanlarla yanayım. Ben buraya aitim. Bu şehir benim vatanım. Bu manzarayı görüp de, kurtulmuş bir hayalet olarak yaşamak istemiyorum!"

Birden ağlaması kesildi, boğazından çığlığa benzer boğuk bir ses çıktı, iki eliyle ağzını örttü. Tekne kapkara sularda açılmış, manzara bütün vahametiyle karşılarında belirmişti.

Edith, Avinaş'ın kollarında doğrulup, büyülenmiş gibi arkalarında bıraktıkları kara parçasına bakakaldı. Alevler kuduz köpek sürüsü gibi kabarıyor, genişliyor, koca kollarını açmış kızıl canavar, şehri dört koldan kucaklıyordu. Avinaş onu korumak için, başını göğsüne saklamak istedi. Edith adamın elini itip yüzünü şehirden yana döndü. Suya yansıyan kızıl ışıkta sivri hatları yumuşamış, Avinaş'ın ceket cebinde taşıdığı fotoğraftaki genç kıza benzemişti. Ellerini ağzından çekmeden birkaç defa gözlerini kırpıştırdı, sonra yutkundu, yanaklarından iki damla yaş ağır ağır yuvarlanıp kucağına düştü.

131. (Fr.) Allah kahretsin.

132. Beni İzmir'e geri götür.

Şehrin tepelerinde yangın, kızıl bir okyanus dalgası gibi kabarmış, güzelim Smyrna'sını ve çocuklarını bir hamlede yutmaya hazırlanıyordu.

Iron Duke'e yaklaşıyorlardı. İngiliz zırhlısından aşağı ip merdiven sarkıtıldığını gören bir sandal dolusu insan, var güçleriyle onlara doğru kürek çekmeye başlamıştı. Ellerini kollarını sallıyor, hep bir ağızdan anlaşılması imkânsız bir şeyler haykırıyorlardı.

Edith motordan gemiye çıkarken kollarındaki son güçle asıldığı merdivenin ortasında durup arkaya baktığında, yakalaması için ona doğru fırlatılan iki yaşlarındaki bir bebekle yüz yüze geldi. *Çocuğu yanına al hanım, kurtar bu çocuğu madam* se parakolo *madam!* Gökleri delen bir feryattı ananınki. Kızı sardıkları örtü havaya fırlattıklarında açılmış, kir pas içindeki vücudu çıplak kalmıştı. Yüzünde havada uçmanın yarattığı mest bir ifade vardı. Belki mutlu günlerde babası onu böyle havalara atıp tutmuştu da, onu hatırlıyordu. Edith ile gözleri aynı hizaya geldiğinde kahkaha atacakmış gibi ağzını açtı. Edith ip merdiveni tutan ellerinden birini bırakıp küçük kızı yakalamaya çalışırken dengesini kaybetti az kalsın gerisingeri suya düşüyordu. Bebek denize doğru inerken kahkahası ağlamaya dönüştü, sonra başını sandalın kenarına vurup karanlık sulara battı. Hemen arkasından keskin bir çığlık eşliğinde annesi kendini suya bıraktı, bebeğin kana bulanmış yüzünü suyun yüzeyine çıkartıp, öptü sonra kollarında kızı ile beraber dibe battı.

Edith'in güverteden sarkıtılan ip merdivenin bir basamağından dehşet içinde izlediği bu sahneye sandaldakiler bir saniyeliğine bile aldırmamışlardı. Birbirlerini iterek *Iron Duke*'ün güvertesinden denize sarkan ipe tırmanma derdindeydiler. Biraz önce Edith'in boğuştuğu kaptan, dümenin altından çıkardığı demir bir çubukla merdivene asılanların ellerine vurdu, onları bir bir suya düşürdü. Bunu gören Edith

gemiye çıkan ip merdivenin ortasında kalakaldı. Bu defa kaptanı kesin olarak boğacaktı. Gerisingeri aşağı inmeye yeltenince elleri kaydı, alt basamakta duran Avinaş'ın kucağına düştü.

"Acele etmezsen bu merdivenin yarattığı ümit yüzünden çok daha fazla insan canından olacak."

Onlar güverteye ayak basar basmaz, gemiden boş merdiveni yukarı çektiler, sonra güverteden aşağı, *Iron Duke*'ün yamacını terk etsinler diye, sandaldakilerin başına kovalar dolusu kaynar su döktüler.

Edith soluk soluğa geminin burnuna yürüyüp güvertenin demirlerine yaslandı. Gördüklerine tahammülü kalmamıştı. Şuradan aşağı atlasa hemen can verir miydi? Bu kadar uzaktan bile alevlerin sıcağı hissediliyor, alnı boncuk boncuk terliyordu. Rıhtımdakiler fırına girmiş gibi yanıyor olmalıydı. İnsanlar onlu, yirmili gruplar halinde kendilerini suya atıyorlardı. Bazıları balıkçıların kayıklarını bağladıkları demir halkaları yakalamış, su yüzeyinde öyle duruyordu. Birkaç Türk askeri, İngiliz kaptanınki gibi bir demir çubukla halkalara tutunmuş ellere vurarak kıyıdan geçtiler. Halkayı bırakan eller suyun yüzeyinde kalabalığa veda eder gibi bir süre sallandıktan sonra dibe batıp, karanlığın içinde yok oluyorlardı.

Avinaş arkadan yaklaşıp kollarını Edith'in beline sardı, gözyaşları kadının boynunu ıslattı. Kıyıdan atılan çığlıkların uğultusu oraya kadar geliyordu. Her bir yandan sirenler, tutuşmuş kiliselerin kulelerinde çanlar çalıyor ama rıhtımdan yükselen feryatları hiçbiri bastıramıyordu. İkisi de hayatlarında bu derece yoğun bir keder ve çaresizliği yaşamamışlardı. Düşmemek için birbirlerine yaslandılar. *Iron Duke*'ün balo salonunda askeri bando bir polkaya başlamıştı. Alevler doymak bilmez bir iştahla nakış gibi işli güzelim Théâtre de Smyrne'den, Café de Paris'ye, oradan Kraemer Palas'a atladı. Otelin çatısı büyük bir gürültüyle çökerken, heybetli bina bir anda sonsuzlukta yitti gitti.

Ekmekçi Alanı

Panayota köpeklerin havlamasına uyandı. Alandan başka sesler, bağırtılar da geliyordu. Yangın mı çıkmıştı? Yatak odasından salona, cumbaya koştu.

Evet, yangın! Aman Tanrım! Ermeni mahallesinin tamamını sarmış onlara doğru yaklaşıyordu.

Rüzgârın önüne kattığı alevler çok dilli bir canavar gibi çatıları, kilise kubbelerini yalıyor, kıvır kıvır evlerin içine dalıyor, pencerelerinden kıpkırmızı duman olarak çıkıyor, sonra bakır bir bulut halinde gökyüzüne yükseliyordu.

Pencerenin altından Muhtar geçti. Mahallenin sevgili köpeği kısa kuyruğunu dikleştirmiş, çok mühim bir vazife üzerindeymiş gibi burnunu kızıl göklere kaldırmış, havlayarak Menekşe Sokak'tan alana koşuyordu. Peşinden beş sarı köpek daha. Kuşlar göklerin parıltısını gün ışığı sanmış, cumbanın önündeki limon ağacının dallarında cıvıldamaya başlamışlardı. Kediler ise sürüler halinde çatıları terk ediyorlardı.

Panayota yalınayak, annesiyle babasının yatak odasına koştu. Katina yataktan fırlarken, Akis başucundaki revolvere davrandı.

"Ne oldu? İyi misin *kori mu*? Kapıda biri mi var? Talana mı geldiler? *Kala ise* kızım? Sana bir şey yaptılar mı?"

Akis silahı elinden bırakmadan pijamasının üzerine pantolonunu geçirdi. Katina Akis'in onları çoktan arpa küpünün dibine sakladığından habersiz, altınları çıkarmak üzere yastıkları deşmeye koyuldu. Dışarıdan çığlıklar geliyordu.

Panayota haykırdı:

"Yangın baba! Yangın! *Mama*! Çabuk, dışarı çıkalım. Yanacağız."

Akis pantolonunu iliklerken birden durdu. Yangın mı? Bu habere neredeyse sevinecekti. Demek çeteler mahalleyi yağmalamaya gelmemişti. Beraber cumbaya koştular. Gökyüzü-

nün yarısı portakal rengiydi. Karşıki evler, Aya Katerina Mahallesi sanki güneş doğuyormuş gibi turuncu bir ışıkla sarılmıştı. Akis çabucak göz hesabı yaptı.

"Basmane'den Aya Dimitri'ye varmış. Hay aksi şeytan! Rüzgâr da yön değiştirmiş, üzerimize üflüyor. Yine de vaktimiz var daha."

Sedirden inip beyaz şeffaf geceliği içinde tir tir titreyen Panayota'yı süzdü. Cumbanın penceresinden salona dolan kızıl ışıkta kızı, göğsüne düşmüş siyah lüleleri ve ince beyaz vücuduyla Çin porseleni gibi duruyordu. Huzursuz uykusunda terlemiş, saçları ensesine, boynuna yapışmıştı. Nasıl da narin ve güzel, çok da kırılgan!

"*Kori mu,* odana koş çabuk üstünü değiştir. İyicene örtün, varsa sırtına yeldirme gibi bir şey geçir, saçını başını ve hatta yüzünü kapatsın."

Panayota'nın çeneleri birbirine vurmaya başlamıştı. Akis yaklaşıp onu kollarına aldı. İncecik bedeninin suyunu çıkartacakmış gibi sıktı.

"Bir şey olmayacak güzel kızım. Ben yanındayım. Hadi *ela,* koş şimdi, üstünü giyin. Ben annene bakayım, nereye gitmiş."

Babası zeytinyağı, çivit ve un kokuyordu.

Panayota uzun süre dolabın karşısında durup elbiselerine baktı, birkaç tanesini çıkarıp üzerine tuttu, beğenmeyip yatağın üzerine attı. O gecenin şartlarından habersiz bir göz onu Kordon gezmesine ne giyeceğine bir türlü karar veremeyen bir genç kız sanabilirdi. Nihayet eski gri, bileklerine kadar inen bir entari ile yün bir şal seçti. Rıhtıma kamp kurmuş kadınlar arasında pantolon giyenleri görmüştü. Panayota şimdi onları daha iyi anlıyordu. Sırf pantolonu çıkarmanın zorluğu yüzünden askerler, haydutlar ondan vazgeçip, daha kolay bir hedefe yönelebilirdi. Titremesi arttı. Hayır şimdi bunları düşünmenin vakti değildi. Babası, koskoca Akis, onu koruyacaktı. Kimsecikler ona el süremeyecekti.

Bütün mahalle Ekmekçi Alanı'na toplanmıştı. Adriana, abileri, kardeşleri, annesi, babası, balıkçı Yorgo, karısı Eleni ve Niko, yaşlı Hristo amca, demirci Petro, Akis'in kahveden ahbapları, Katina'nın kapı önünde sohbet ettiği kadınlar... Hepsi başlarını yarısı kızarmış gök kubbeye çeviriyor, ellerini, kollarını kaldırıyor, evlerine koşup dışarı halılarını, radyolarını, duvarlarda asılı resimleri, fotoğraf albümlerini, un çuvallarını taşıyorlardı. Çingene Mimiko, kahvenin oradan Akis'e bir şeyler söylemeye çalışıyordu ama sözler yaklaşan alevlerin çatırtısına karışıyor, anlaşılmıyordu.

Panayota o güne kadar yangının gürül gürül akan bir ırmak gibi sesi olabileceğini hiç düşünmemişti. Alevlerin gürültüsü ağlamaları, alandaki insanların bağrışlarını, çöken binaların sesini, köpek havlamalarını, kuş cıvıltılarını her şeyi bastırmıştı. Bir tek uzaktan, kim bilir belki Aya Katerina'nın kulesinden durmaksızın çalan çanın sesi yankılanıyordu. Kampana itfaiye sirenlerinden çok daha acil, insanın kanını donduran bir telaş ve yalvarışla vurup duruyordu. Derken alevler oraya da yetti, kilisenin koca çanı o güne kadar hiç duymadıkları kadar tiz bir tonda son bir kez daha vurduktan sonra, çöküp gitmiş olmalı ki, birden kesildi.

"Sirenleri duyuyorum" dedi Katina.

Panayota ile birbirlerine sımsıkı sarılmışlardı. Sıcak dayanılır gibi değildi. İkisinin alnı, ensesi sırılsıklam olmuş, göğüslerinin altından karınlarına yol yol ter iniyordu. Katina ceplerini altınla doldurmuş, Panayota'nın çeyiz sandığında tuttuğu takılar da dahil olmak üzere bütün mücevheri elbisesinin altına takıp takıştırmıştı. Kızının boynundaki ince sarı bir zincirin ucunda sallanan istavrozu da çıkarıp, kendi boynuna taktı. Üzerinde mücevher gördükleri kadınları durdurup sokak ortasında soyuyorlardı. Panayota'sına el değmesine dayanamazdı. Akis'in yatmadan önce Darağacı'ndaki mezarlık hakkında söylediklerini hatırladı.

Birileri "Rıhtıma, rıhtıma" diye bağırıyordu. "Herkes rıhtıma koşsun. Çabuk!"

"Rozi Teyze? Rozi Teyze'yi gören oldu mu? Evinde mahpus kalmış! Birisi yaşlı kadını kurtarsın!"

Birden sokaklar gözleri yuvalarından uğramış, iki büklüm insanlarla doldu. Aya Katerina'nın, Aya Dimitri'nin kilise avlularına sığınmış mülteciler alevlerden uzağa, daha uzağa kaçarken oraya varmışlardı. Kimisinin sırtında bir bohça, kimisi ninesini, dedesini kucaklamış. Dillerini yutmuş gibiydiler. Cehennemden kaçıyorlardı.

Onlara bakarken Katina Panayota'nın doğumu sırasında, öldüğünü sandığı anda gördüğü rüyayı hatırladı. Hayat ile memat arasında asılı kaldığı o birkaç saatte alevler içinde can çekişen insanlar, hayvanlar, atlarla dolu bir yere düşmüştü. O zamanlar orayı cehennem sanmıştı ama şimdi anlıyordu ki bu gecenin ta kendisiydi o gördüğü...

Aniden ölümün çok yakınında olduğunu hissetti. İkisinden biri o gece ölecekti.

Yüce Meryem'e kendi canını alıp Panayotasını bağışlaması için yalvardı. Fransız Hastanesi tarafından genç bir papaz ile onun peşine takılmış bir kafile geçiyordu. Panayota'nın elini bırakmadan oraya seğirtti. Akis bileğinden yakalayıp karısını durdurdu.

"Ne yapıyorsun *vre* kadın? Böyle günde papazın peşine takılıp hepimizi öldürtecek misin?"

Fırının oraya kadar sürüklenmişlerdi. Kapalı dükkândan dışarı hâlâ tatlı, mis gibi ekmek kokusu yayılıyordu. Panayota daha birkaç saat önce babası ile bu fırına uğrayıp iki somun ekmek aldıklarına, sonra evlerinin cumbalı oturma odasına kuru fasulyeye banarak o ekmekleri yediklerine inanamıyordu. O başka hayata ait bir zaman dilimi olmalıydı.

O kız kendisi değil, hayali kurulabilen bir geleceğe sahip, elindekinin değerini bilmez ahmağın tekiydi. Başını kaldırıp

alanın diğer ucundaki Menekşe Sokak'a, çocukluğunu, bütün hayatını geçirdiği evine, babasının dükkânına baktı. Şimdi üç saat önceye, Akis ve Katina'yla sofraya oturup, ezbere bildikleri hayatın süreceğine dair duydukları sarsılmaz inancı yüreklerinde taşıdıkları o ana dönmek ve sonsuza dek orada kalmak için her şeyini verirdi. Bir günü diğerinden zerre kadar farklı geçmese bile sıkılmazdı artık o hayattan. En kıymetli şeyini yitirmiş olduğunu derin bir kederle fark etti. O hayat sona ermişti... Bu gece nasıl biterse bitsin mavi kapılı evlerinde huzur içinde fasulyeye ekmek banamayacaklardı artık.

Alevlerin uğultusu artmıştı. Yangın onları da yutmak üzere yaklaşıyordu. Birden Aya Trifon tarafından nal sesleri yankılandı. İnsanlar "Türkler geliyor" diye çığlık atarak ara sokaklara kaçıştılar. Panayota korkuyla gözlerini babasına çevirdi. Akis, Çingene Mimiko'ya başıyla bir işaret çaktı. Yüzleri vişne rengine dönmüş iki adam aynı anda karılarını, kızlarını kollarından yakaladıkları gibi rıhtımın aksi yönüne, İngiliz Hastanesi'ne doğru koşmaya başladılar. Koştukları yerde toz dumana karışıyordu. Adriana'nın kucağındaki küçük kardeşi İrini ağlıyordu. Aristo, Rozi Teyze'yi sırtına almıştı.

Demiryolunun üzerinden atlarken Panayota'nın eteği raylardan çıkmış bir çiviye takıldı, yüzüstü kapaklanıp alnını tahtaya vurdu. Katina çığlık attı. Panayota hemen toparlanmaya, ayağa kalkmaya çalıştı. Başı dönüyordu.

"Bir şey olmadı *manula*. Hadi devam."

Şakağından aşağı ince, sıcak kan akıyordu. Katina eteğinin ucunu kızın şakağına bastırdı, sonra birden eteğini bırakıp, hıçkırarak Panayota'ya sarıldı. Ana kız kızıl kubbeden semanın altında kıvrılarak uzayıp giden demiryolunun ortasında, kenetlenip kaldılar. Katina kızına son defa sarıldığını biliyordu. Nihayet ayrıldıklarında parmağındaki kendi annesinden kalma safir taşlı yüzüğü çıkarıp Panayota'nın ince beyaz parmaklı eline geçirdi. Annesi bunun uğur taşı olduğunu söylerdi.

Akis, Mimiko, Sofia, Adriana ve kardeşlerinden oluşan kafile onları karşıda Rum Kabristanı yolunda bekliyordu. Panionios Stadyumu'nu çevreleyen teller pek çok yerinden delinmiş, tribünler de saha da mültecilerle dolmuştu. Hemen arkasında, ağır başlı servilerin çevrelediği kabristan sessiz ve vakur onları bekliyordu. Hep birlikte, Pire Minas'ın bir zamanlar top peşinde harikalar yarattığı futbol maçlarının yapıldığı stadyumu geçerek ölümün karanlığına daldılar.

Kâbus

Hilmi Rahmi yetişkin ömrünün yarıdan fazlasını cephede geçirmiş olmasına rağmen insanlığın bu derece çığırından çıktığına daha önce tanıklık etmemişti. Belki ateş ve suyun zulme tuz biber eken gücü, belki trajedinin doğup büyüdüğü, sokaklarında oynayıp genç gelinini getirdiği İzmir'de vuku bulması, belki de sadece atının altındaki avuç içi kadar alanda alevler ile deniz arasında sıkışmış, mavnalara üst üste yığılmış insanların sayısıydı onu bu kadar sarsan. İzmir'in Hıristiyan mahallelerinin tamamını sarmış yangından kaçan şehir sakinlerinin eklenmesiyle rıhtıma yığılan insan sayısının yarım milyona vardığı söyleniyordu.

Sebebi her neyse, Hilmi Rahmi 1922 yılının 13 Eylül gecesi İzmir rıhtımında gördüğü manzarayı hayatının sonuna kadar unutamadı. O gece işittiği kadın çığlıkları kâbuslarında bile kanını dondurup kulaklarını yırtmaya devam etti. Her gece uykuya daldığında boğulurken göz göze geldiği insanların batmadan hemen önce yüzlerinde bir anlığına yanan umut ve çaresizlik ifadesini gördü. Nihayetinde kendi ölümü de şuuraltından vücuduna, iç organlarına sızan utancın hummalı ateşinden olacaktı zaten.

Rıhtımda sıcak tahammül edilir gibi değildi. Rüzgâr deli gibi tepelerden denize alev üflüyor, sokaklardan ve denizden ya-

yılan yanmış ceset kokusu da sıcağa karışıyor, siviller, askerler hepsi kusuyordu. Hilmi Rahmi gibi pek çok asker ağızlarını, burunlarını ıslak kumaşlarla örtmüşlerdi. Ara sokaklar, meydanlar, avlular, morg olarak kullandıkları okulların tenefüshaneleri hep ölülerle dolmuştu. Kadın, erkek, çocuk, kedi, köpek ölüleri... Rıhtıma patır patır sıcaktan kalbi durmuş güvercinler, ya da kanatları alev almış martılar düşüyordu.

Atı altında huysuzlanıyor, onu sırtından atıp sesiz, sakin, serin bir yere kaçmak istiyordu. Hilmi Rahmi bir yandan atı dizginlemeye çalışırken bir yandan da teknelere doluşanları gözleriyle tarıyordu. İnsanlar tepeden üstlerine inen alevlerle yüzeyi silme ceset dolu kapkara suların arasına sıkışmış, buldukları sandallara yirmi, otuz kişi aynı anda biniyorlardı. Şansları varsa sandal onları biraz ileriye, Frenk gemilerinin altına taşıyor, ondan sonrası kaptanın insafına kalıyordu. Birçok sandal daha kürekler suya değmeden alabora olup, karanlık suların dibini boyluyordu.

On sekiz ila kırk beş yaş arası erkeklerden kaçmaya kalkışanları yakalamaları için üstlerinden emir gelmişti.

"Burada kalıp yaktıkları yıktıkları köylerimizi, şehirlerimizi, havaya uçurdukları demiryollarını yeniden kuracak hergeleler. Bedavaya kaçmak yok öyle. Hepsini yakalayıp, önüme dizeceksiniz. Teslim olmayanı vurun. Müstahaktır keratalara!"

Denizden uzak dağ köylerinden, İç Anadolu'dan gelenler için fişeklik harcamaya lüzum yoktu. Yüzme bilmedikleri için suya atladıklarında elbiseleri ağır çekiyor, beş dakikada denizin dibine batıp gidiyorlardı. Deniz kıyısında büyüyüp de yüzme bilenler Frenk gemilerine doğru kulaç atmaya başlarlarsa onları vuruyorlardı.

Frenk gemilerinde çalışanların da demirlerine tırmanmaya çalışan insanlara karşı kıyıdaki askerlerden daha merhametli davrandığını söylenemezdi. Hilmi Rahmi yabancı bay-

rak taşıyan iki zırhlıya sığınma talebiyle yanaşan sandalların reddedildiğini, ısrar edenlerin başından aşağı kovalarca su döküldüğünü kendi gözleriyle görmüştü. Çok nadiren bir gemi yanaşan sandala merdiven sarkıtıp, çocukları kadınları güverteye çekiyordu.

Şehri talana girişen sivil haydutlar gibi Gazi Paşa'nın ordusunun neferleri, onbaşıları, çavuşları da kendilerinden geçmişti. Daha bir hafta öncesine kadar mum gibi hareket eden o mükemmel askerler İzmir'e girince ordu disiplini ve ahlakını bir anda unutmuş, eski çete reislerinin liderliğinde evleri, dükkânları talan ediyor, sokak ortasında adam öldürüyor, Hıristiyan kızlara, kadınlara, ortalık yerde, onları güverteden dürbünle izleyen Frenk generallerin gözü önünde acımasızca tecavüz ediyorlardı.

İzmir hayalini kurduklarından da zengin, bereketli ve büyüktü. Suçluları yakalayacak polis, yargılayacak mahkeme ya da jandarma teşkilatından yoksun o kısacık zaman dilimi, şuuraltlarında birikmiş kirli fantezilerin hayata geçmesi için tek fırsattı. Askerler harp sırasında çektikleri onca ıstırabın ve Yunan askerlerinin yakıp yıktığı, çocukları kadınları paramparça ettikleri köylerin manzarası karşısında kanlarına zerk olan intikamın hırsıyla ahlakı da vicdanı da bir yana bırakmış, bütün hınçlarını masum sivillerden çıkarmaya dalmışlardı. Büyük Paşalar da İzmir'i bu haydutlara bırakmış, Bornova'da, Karşıyaka'da toplandıkları köşklerde İstanbul'un derdine düşmüşlerdi.

Hilmi Rahmi cebinden çıkardığı mendiliyle alnında, ensesinde biriken terleri sildi. Mendil ceset kokusunu biraz kessin diye ağzına, burnuna örttüğü kırmızı örtü gibi çoktan sırılsıklam olmuştu. Biraz önce yanındaki yüzbaşı Mehmet atının üzerinde sıcaktan fenalaşmış, aşağıdaki kalabalığın üzerine düşmüştü. Onun kızlardan birini kapmak üzere aşağı atladığını sanan rıhtımdaki biçareler haykırarak çocukları-

nın üstlerine kapanmıştı. Altlarında yüzler vişne renginden turuncuya dönüp duruyordu.

Mehmet'in kendine gelmesi için başından aşağı bir kova su dökmeleri gerekmişti. Yığıldığı yerde "Birini, ikisini kurtarmak neye yarar... En iyisi hiç karışmamak" diye sayıklıyordu. Tam onunla uğraşırken kalpaksız, ceketsiz, ter içinde Mirliva Sadullah çığlık atarak birbirinin üzerine binen kalabalığa aldırmadan atının üzerinde Hilmi Rahmi'ye yaklaşmış, süngüsüyle dedesinin arkasına saklanmaya çalışan genç bir kızı işaret ederek,

"Şu tombulu istiyordum. Kap getir. Gümrüğün arkasındayım. Kendine de bir tane seç miralayım! Bu günler bir daha gelmez" diye bağırıp, ondan kaçmaya çalışırken denize düşen kalabalığın arasından atını dörtnala limana doğru sürmüştü. O anda en az yirmi kişi daha suya atladı. Mitralyözler anında suyu taradı.

Atının üzerine çıkarken Hilmi Rahmi'nin midesi bulanıyordu. O da yüzbaşı Mehmet gibi bayılsa, ne iyi olurdu. Belki Mehmet numara yapmıştı. Askere yakışmazdı ama eğer numaradan bayıldıysa Hilmi Rahmi yüzbaşıyı sonuna kadar anlıyordu.

Dedesinin arkasına saklanmış kızcağıza baktı. Gömleği kan lekeleriyle dolu, saçları kuş yuvası gibi tepesinde kabarmış, yırtılmış kolları kanlı çiziklerle kaplıydı. Nasıl bir mahluk bu çocuğa bakıp da şehvet duyabilirdi?

Onun bakışlarını üzerinde hisseden kız çaresizce başını önüne eğdi. Belki uysal davranırsa, işlerini bitirdikten sonra salıverirlerdi. Rıhtımda tanıştığı Aydınlı bir kadın anlatmıştı. On iki asker sırayla tecavüz ettikten sonra onu sürükledikleri boş bahçede bırakıp gitmişlerdi. "Sizinkilerin yaptığının yanında bu az kalır" diyerek bir de yüzüne tükürmüşlerdi ama kadın canına kıymadılar diye peşlerinden koşup askerleri kucaklayacaktı neredeyse.

Hilmi Rahmi'nin etrafında gördüğü musibet, şeytanın vücuda gelmiş hali olmalıydı. Demek insan inançtan, vicdandan yoksun kalıp, kendinden ve Allah'tan koptuğunda bu hale geliyor; zincirlerinden boşalmış bir canavara, şehvet, hırs, öfke ve zulmün esiri aşağılık bir yaratığa dönüşüyordu.

Dedesinin arkasına saklanmaya çalışan kızcağıza edeceği eziyetin zevkiyle ağzı sulanan Mirliva Sadullah'ın daha bir hafta önce Yunan askerlerinin erkeklerini camiye doldurup ateşe verdikleri bir köyde ölüsünü buldukları on-on iki yaşlarındaki kız çocuğunu kucağına alıp nasıl da hıçkıra hıçkıra ağladığını hatırladı. Küçük kızın bacaklarının arasından nehir gibi kan boşalmış, sonra da kuruyup kalmıştı. Kim bilir kaç askerin tecavüzüne uğramıştı. Böyle bir vahşetin karşısında gözyaşlarını tutamayan bir insan nasıl oluyordu da bir hafta sonra Allah'ın yarattığı bir başka cana eziyet edebiliyordu? İnsanı o en vahşi ve en aşağılık yaratığa dönüştüren güç nasıl bir şeydi?

Körfezde demirlemiş zırhlıların pencerelerinde şehri yutan alevlerin aksi dans ediyordu. Hilmi Rahmi kaygıyla başını evinin bulunduğu tepelere çevirdi. Yangın Türk mahallesine sıçramamıştı. Alevler aralarında görünmez bir bariyer varmış gibi, Ermeni mahallesinin bitip Yahudi mahallesinin başladığı noktada bıçakla kesilmiş gibi sona eriyordu. Türk mahallesine bir kıvılcım bile düşmemişti. Şükür yarabbi, şükürler olsun!

Yüzbinler gözünün önünde can çekişirken kendi ailesini düşündüğü için utandı.

Amerikalı hayırseverler nihayet Nureddin Paşa'yı ve kendi üstlerini razı etmiş, rıhtıma bir tane kurtarma gemisi göndermişlerdi. Kalabalık birbiriyle savaşarak geminin demirlediği iskeleye doğru yarışa geçti. Amerikalı gemiciler üstlerine saldırır gibi gelen yığınları hizaya sokmak için insanların sırtlarına, omuzlarına başlarına vuruyor ama ölüm kalım savaşı veren yüzbinlerce insanla baş edemiyorlardı.

"Sadece kadınlar ve çocuklar! Sadece kadınlar ve çocuklar!"

Hepsinin gemiye binip kurtulmasına imkân yoktu. Hilmi Rahmi, Mirliva Sadullah'ın istediği kızın bıraktığı yerde olmadığını görünce sevindi. Gemiye binebilmiş miydi acaba? Atın altındaki alanda uzayıp giden kalabalık artık birbirine yapışık bir kütleye dönüşmüştü. Aralarında tek tek insanları ayırt edemiyordu. Uyuyor gibi gözükenlerden bazıları çoktan ölmüştü.

Şu insanlığın yüz karası kalabalıktan bir hayat kurtarabilseydi... Tek bir hayat. Evet, yüzbinler içinde bir tanecik hayattı, dünyada fazla bir şey değişmezdi belki ama o tek kişinin tüm dünyası değişirdi. Onu yaşayacak can için o hayat dünyaya bedeldi. Paralelli Caddesi tarafından iki çocuklu bir aile koşarak İngiliz kurtarma gemisine yaklaşıyordu. Kadın bebeğini taşıyor, adam bacakları yanmış küçük kızını elinden tutmuş çekiyordu. Hilmi Rahmi onlara doğru hamle ettiği anda alevlerin ve çığlıkların arasından, limanın güney ucunu tutan kolağasının adama dur ikazı verdiğini duydu.

"Dur ve teslim ol!"

Adam duymadı, ya da duyduysa bile dinlemedi. Hayat iki adım ötesinde, Amerikan gemisindeydi. Kızını çekerek hayata doğru hamle yaptığı anda kurşun kalbine saplandı. Onunla beraber karısı da yere yığıldı. İkinci kurşun da ona isabet etmişti. Küçük kız yere düşen anne ve babasına korkuyla bir an baktıktan sonra, bebek kardeşini yerden kaldırıp alevlerin arasından koşarak kendini gemiye attı. Hilmi Rahmi yarı yolda atını dizginledi. Yüreği ağırlaşmış, aşağıya karnına doğru bir yere çöküyordu. Kusmak üzereydi galiba.

Şahit olduğu bu manzarayı Sümbül'e, Cengiz'e, Doğan'a anlatamazdı. Asla anlatmayacaktı. Onların bu utancı taşımalarına engel olmak için elinden geleni yapacak, şu yaşadığı birkaç günü geçmişinden kesip atacak, gerekirse inkâr edecek ya da yalan söyleyecekti. Ve fakat heyecan ve heves-

le doğumunu beklediği yeni ülkesi, bu kan gölünün yok farz edildiği, maziden kopuk bir yalan üzerine mi inşa edilecekti? İstikbal bundan mı ibaretti yani?

Yüzü zaten terden sırılsıklamdı ya, gözyaşları yanaklarından akıp giderken, kimse alevler ve deniz arasındaki fırından da sıcak bölgeye gâvur yığınlarını sıkıştırmakla vazifeli genç miralayın yitirdiği şehrine ve kül olup giden hayallerine ağladığını anlamadı.

İtiraf

Iron Duke'ün güvertesinde, Avinaş'ın kolları arasındaki Edith artık ağlamıyordu. Ağlayamıyordu. İçi kaskatı olmuş, ruhunun koca bir parçası yangında yitmişti. Balo salonunda askeri bando, kıyıdan yükselen çığlıkları bastırmak için hâlâ polkalar, valsler çalıyordu ama beyaz örtülü masalarda oturan insanların yüzleri berbat bir kış günü gibi kararmıştı.

Birazdan mültecileri kurtarmak üzere limana yanaşacakları haberi huzursuz yürekleri biraz olsun yatıştırmıştı ama Edith durduğu yerden sonsuzmuş gibi görünen insan selinin ancak ufacık, minicik bir kısmının o gemiye binebileceğini, geri kalanın yine alevler, karanlık sular ve mitralyöz ateşi arasındaki korku dolu bekleyişe döneceğini görebiliyordu.

Gözlerini tutuşan evlerin ahşabının havai fişek gibi saçıldığı semadan ayırmadan duygusuz bir sesle konuştu.

"Benim bir bebeğim vardı Avinaş."

Sırtını yasladığı vücut bir anda kaskatı kesildi.

Rüzgâr kulaklarında uğuldayarak etraflarında bir tur attı.

"Seninle tanışmadan birkaç yıl önceydi. Doğduğu gece öldü yavrum. Yüzünü göremedim bile. Baygındım. Annem alıp Bornova'daki Katolik Kilisesi'nin mezarlığına gömmüş, öyle dedi. Vaftiz edilmediği için bir ismi, gidip de çiçek bırakabileceğim bir mezarı bile olmadı."

Dönüp Avinaş'a baktı. Adam şaşkındı. Edith'in kendisiyle tanışmadan önceki yıllarını nerede geçirdiğini deliler gibi araştırdığı zamanları düşündü. Nasıl olmuştu da aklına hamilelik gelmemişti? Nasıl olmuştu da kimsenin haberi olmadan doğurmuştu Edith? İnsanlar onun Paris'in bohem hayatına atıldığından, bir ressamın kapatması haline geldiğinden, kadınlarla ilişki kurduğundan bahsetmişlerdi de gebeliğinden hiç dem vurmamışlardı. Kendini ihanete uğramış gibi hissetti. Edith ondan önce başka bir erkekle sevişti diye değil, bütün Bornova ağız birliği etmişçesine bu bebeği ondan sakladı diye.

Edith aklından geçenleri anlamış gibi devam etti,

"Kimse bilmez. Bir ben, bir annem, bir de bebeği doğurtan ebe Meline."

Avinaş'ın kafası karışmıştı. Edith açıkladı:

"Gebeliğim ortaya çıkınca Paris'te devam ettiğim Katolik okulun sörleri beni derhal Smirni'ye geri yolladılar. Anneme de telgraf çekmişler. Annem beni limandan aldığı gibi bir arabanın içine attı. Perdeleri kapalı arabanın içinde Türk hanımları gibi, gözlerden uzak Bornova'daki konağa vardık. Annem her şeyi ince ince tezgâhlamış, kâhyanın bile beni görmesine fırsat vermeden en üst kattaki cihannümaya kapattı."

Konuşmasına ara verip yüzünü karşılarında turuncu koca bir portakal gibi parıldayan sevgili Smirnisine çevirdi. Avinaş'ın midesi bulanıyordu.

"Ne kadar kaldın orada?"

"Doğurana kadar... Tam üç ay bir hafta beş gün. Eylülün altısını yedisine bağlayan gece küçük kızım doğdu ve sabahında öldü. Yaşasaydı şimdi on yedi yaşında olacaktı."

Avinaş'ın ağzı açık kalmıştı. Belki yanlış anlamıştır diye bir ümit tekrar sordu.

"Annen seni üç ay boyunca Bornova'daki konağın çatı arasında mı tuttu?"

Edith başını salladı.

"Bu nasıl bir zulüm? Nasıl bir vahşet!"

Bu sözlerin üzerine rıhtımdan mitralyöz ateşine karşılık veren çığlıklar yükselince ikisinin aklına aynı şey, zulüm ve vahşetten bahsetmeye hakları olmadığı geldi. Avinaş Edith'in yüzünü kendine çevirdi.

"Çok üzgünüm sevgilim. Ne kadar zor zamanlar geçirmiş olmalısın. Ben hiç bilmiyordum. Kim bilir bu kayıp seni nasıl üzmüştür!"

Edith'in artık kuruduğunu sandığı gözyaşları yeniden yanaklarından aşağı süzülmeye başlamıştı. Sırrını ilk defa bir başkasına açıyordu. O kış okul arkadaşı Feride'ye yazdığı kısa bir notta bebeğin ölü doğduğunu haber vermiş ama yaz ayları boyunca çektiği cefayı da, annesinin Ali'yi Çakırcalı'nın çetesine temizlettiğine dair duyduğu yakıcı şüpheyi de arkadaşından saklamıştı.

Avinaş onu kollarına alıp sımsıkı sardı. Edith başını onun omzuna dayayıp gözlerini yumdu. Bütün kayıpları içinde bir yumak olmuştu. Doymak bilmez alevlerin sardığı biricik şehri gözlerinin önünde küle dönerken katıla katıla ağlamaya bıraktı kendini.

Aynı anda Limanaki Sokağı'nda Fransız Konsolosluğu'nun kapısı açıldı. Aralarında Juliette Lamarck, Jean Pierre, karısı Marie ve çocukları Daphne ile Louis'nin bulunduğu kafile ikişerli sıra halinde kıyıda onları bekleyen motorlu tekneye doğru yürümeye başladı. Önlerinde Fransız bayrağı taşıyan bir bahriye subayı, iki yanlarında kalabalığı dağıtarak onlara yol açan Fransız askerleri vardı. Pasaport istikametinde yürümeye başladılar.

Marie tertemiz krem rengi bir takım giymiş, iki çocuğunun elinden tutmuş en arkada yürüyordu. Onun önünde Juliette başındaki koca hasır şapkasıyla yangından kaçıyor gibi değil de Kordelio'da deniz banyosuna gidecek gibi duruyordu. Jean

Pierre'in koluna girmişti. Louis kedisini Bornova'da bırakmak istemeyince bir kuş kafesi içinde hayvanı da yanlarına almışlardı. Annesi acele etmesi için onu çekiştirdikçe mızmızlanıyor, kediyi sarsmamak için minicik adımlarla yürüyor, bir yandan ablası ile içeride başlattıkları kavgasına devam ediyordu.

Sonra, iç limanda onları bekleyen tekneye vardıkları sırada olanları Fransız kafileden hiç kimse sırasıyla hatırlamıyordu. Aile, büyük yangından bir ay sonra Paris'te bir otel odasında yeniden bir araya geldiğinde, Jean Pierre Edith'e elinden geldiğince o gece yaşananları anlatmaya çabaladı. Geçirdiği şok ve kederden dolayı dili bağlanmıştı, sözcükleri ve olayların sırasını birbirine karıştırıyordu ama Edith ile Avinaş parçaları birleştirerek hikâyenin özünü kavramayı başardılar.

Juliette Lamarck, tam ucunda Fransız bayrağı dalgalanan motora adımını atacakken birden geri çekilmiş, elini oğlunun elinden kurtarıp limandan alevlerin içine koşmuş. Bir yandan "Torunum, torunumu kurtarmalıyım!" diye bağırıyor, rıhtıma yığılmış insanlara yetimhanenin yerini soruyormuş. Başında hasır şapkası, ayağında ince topuklu stilettoları ile öyle tuhaf bir görüntü arz ediyormuş ki civardaki Türk askerleri bile işlerini bırakıp ona yaklaşmışlar.

Sonunda o zavallı kalabalığın arasından bir kadın çıkmış, bir gözünü subaylardan ayırmadan rıhtımın kuzeydoğusuna düşen bir yeri işaret etmiş. Juliette şapkasını ardında bırakarak kadının gösterdiği istikamete doğru koşmaya başlamış. Jean Pierre peşinden gitmek üzere davranmış ama Marie onu durdurmuş. Onları *Pierre Loti* gemisine taşıyacak olan motor kalkmak üzereymiş ve kaptan bu motoru kaçırırsa gemiye çıkmasını garanti edemeyeceklerini söylüyormuş. Karısı ve çocukları zorla Jean Pierre'i tekneye bindirmişler.

Tekne ceset dolu karanlık sularda açılırken, kalabalığın arasından Punta istikametinde koşan Juliette Lamarck son bir defa belirmiş. Yıkılmış Kraemer'i, çatısı alev almış Théâtre

de Smyrne'yi, yüzlerce havai fişek aynı anda atılmış gibi patlayan Amerikan Konsolosluğu'nu ceylan gibi sekerek geçiyormuş, yerlerde hasta, baygın yatan insanların üzerinden atlayıp Bella Vista'dan yukarı yangının çok dilli canavar gibi yuttuğu sokaklardan birine dalmış ve sonra gözden kaybolmuş.

Juliette zamanında ebe Meline'nin bebeyi o yetimhaneye bıraktığını nereden biliyormuş? Vicdan azabına dayanamayıp ebeyi bulup, sorguya mı çekmiş? Meline'yi sabah İzmir'e getiren eşeğin sahibi köylünün ettiği dedikodular mı kulağına gelmiş? Tüm bu soruların cevabı da Juliette Lamarck'la beraber alevlere yem olup gitmiş.

Jean Pierre yangının hunharca katlettiği güzelim şehrin hayaleti bile sayılamayacak o sefil harabeye bir hafta sonra dönebildiğinde ne yetimhaneyi, ne de yetimhanenin bulunduğu mahalleyi bulabilmiş. Rıhtımdaki kalabalık da dağılmış, geriye sadece kan lekeleri ile suda yüzen başsız, elsiz, parmaksız cesetler kalmış.

Kimsenin Juliette Lamarck'tan haberi yokmuş.

Avinaş Lamarckların –Juliette'siz– bir araya geldiği Paris'teki o otel odasında, Juliette'in başına gelenleri duymadan çok zaman önce, Smirni'yi yok eden meşum kızıllığın ışığında *Iron Duke*'ün güvertesinde dururlarken Edith'in bebeğinin ölmediğini anlamıştı. Bir eliyle hıçkıran sevgilisinin saçlarını okşarken diğer elini yeleğinin cebine atıp Edith'in az evvel kütüphanede bulduğu gençlik fotoğrafına baktı. Çocuk yaşıyordu ve kıyıdan uzaklaştıkça parlaklığı artan yangının pençesinde uluyarak can veren Smirni'nin içinde bir yerlerde hayat ile ölüm arasına sıkışıp kalmıştı.

Darağacı

Darağacı'ndaki Rum kabristanının içi iğne atsan yere düşmeyecek kadar kalabalıktı. Aileler mermer mezarların ka-

paklarını kaldırmış, tabutları çıkarıyor, boşalan çukura ikili üçlü gruplar halinde kızlarını sokuyor, sonra ağır mermeri kızların içinde ağlaştıkları mezarın üzerine kapatıyorlardı.

Katina Panayota'nın elini bırakmadan önlerinde yürüyen Akis'e yaklaştı.

"Bizim aile mezarlığımız burada değil. Biz ne yapacağız? Keşke *Çeşma*'ya[133] gitseydik. Orası hem daha sakindir."

Akis cevap vermedi. İkisinin de ana babaları Çeşme'de gömülüydü. Belki şimdi oradaki aileler de onların mezarına kendi çocuklarını sokmuşlardı. Ne biçim zamanlardı bunlar! Komutayı Çingene Mimiko'ya bıraktı. Adam belli ki bu planı çok evvelden yapmıştı.

Ağlayıp inleyen kalabalığı emin adımlarla yarıyor, peşinden gelen ailesi ile Akis, Katina ve Panayota için yol açıyordu. Her yer mezar kapaklarını kaldıran insanlarla dolmuştu. Küçük kilisenin duvarı dibinde, kocasının mezarı başında dövünerek ağlayan siyah başörtülü bir kadının yanından geçtiler. Kadın,

"Gel de kurtar bizi şimdi, kızının üzerinden bir ordu dolusu asker geçti. Paramparça ettiler çocuğu. Neredesin şimdi sana bu kadar ihtiyacımız varken?" diye bağırıyor, acısını ağırbaşlı bir sükûtla karşılayan beyaz mermeri yumrukluyordu. Panayota annesini durdurmaya çalıştı. Mezar başında dövünen kadın, arkadaşı Elpiniki'nin annesine benziyordu.

"Anne dur, şu kadın *Kirya* Rea galiba!"

Katina durmadı.

"Bırak şimdi *kori mu*, yürü."

Ufacık Katina bir anda azgın boğaya dönüşmüştü. Çenesi havada, hep ileri kabristanın kalbine doğru yürüyor, elinden tuttuğu Panayota'yı insanüstü bir güçle peşinden sürüklüyordu.

133. Çeşme.

Elpiniki subay sevgilisiyle Atina'ya kaçmıştı. Bütün bu faciadan çok önce, hamileliği ortaya çıkınca adam onu ilk vapurla Yunanistan'a geçirmiş, annesi de küçük kızı Afrula'yı alana açılan sokaklarda tellal gibi dolaştırıp, mahalleliye Elpiniki'yi evlatlıktan reddettiklerini duyurmuştu. Herkes bebek doğunca *Kirya* Rea'nın kızını bağışlayacağını biliyordu ya, Afrula elinde zil mahallenin sokaklarında dolanırken pencere pervazlarında *cık cık* yapıp kadına hak verir gibi görünmüşlerdi.

Elpiniki Atina'da olduğuna göre, *Kirya* Rea'nın askerlerin tecavüzüne uğrayan kızı Afrula olmalıydı. Afrula daha on dördünde bile yoktu. Panayota adımlarını sıklaştırdı.

Kabristanın Paralı Köprü Yoluna bakan ucuna vardıklarında durdular. Sol taraftaki aile mezarlığının üzerinde bir kadın doğuruyor, diğerleri de kemikleri tutuşturarak yaktıkları ateşte su kaynatıyorlardı. Girit göçmeni Türk çocuklar fahiş fiyatlara su ve yağ satıyorlardı. Bazılarının tepsisinde yakalara iğnelemek için Mustafa Kemal fotoğrafları ve minyatür Türk bayrakları da vardı. Mermer mezarlar, süslü heykeller, istavrozlar arasında dolanırken, "Bunları alın, yakanıza takın. Size kimse ilişmez, hayatınızı kurtarın" diye avaz avaz bağırıyorlardı.

Çingene Mimiko durduğu yerde, kerteriz alır gibi etrafındaki heykellere, mezar taşlarındaki isimlere, servilere ve yerlerdeki çakıltaşlarına baktı, sonra sağdaki mezarları saydı, üçüncüsüne yürüyüp yere çöktü. Adriana'nın ikiz kardeşleri kurulmuş bebekler gibi babalarının peşinden gittiler. Ayağa kalktığında ufacık yüzünde muzafferane bir tebessüm belirmişti. Elindeki iki küreği havaya kaldırarak Akis'e gösterdi.

"Sakladığım yerde duruyorlar! Şükürler olsun!"

İkizler babalarının uzun bacaklarına sarıldılar.

"Buraya benim küçük kızları saklarız. Büyükleri de arkadaki *kinotafio*[134] tarafına toprağın altına. Kimsenin aklına

134. Ölülerin kemiklerinin gömüldüğü toplu mezar.

gelmez orası. Çocuklar gelin, el verin de kapağı kaldıralım."

Panayota ile Adriana korkuyla bakıştılar. Mimiko'nun oğulları ağır mermeri yerinden oynatmaya çalışan babalarının yardımına koştular. Katina Akis'e fısıldadı,

"Boşta bir mezar daha muhakkak vardır. Toprağa nasıl gömeriz çocuğu? Onca kemiğin arasına? Gel biraz bakalım."

Akis kükredi:

"Pazarda sebze meyve mi bakıyoruz kadın? Görmüyor musun, her bir istavrozun başına kaç tane aile çökmüştür?"

Gerçekten de kabristan saç saça baş başa kavga eden ailelerle dolmuştu. Kendilerine ait mezarların başkaları tarafından işgal edildiğini görenler oraya saklanan kızları yaka paça çıkarıp, içeri kendi çocuklarını dolduruyorlardı. Aynı ninenin on dokuz ayrı kız torunu olduğu için bir mezarın dibinde kuzenler yumruk yumruğa gelmişlerdi. Mimiko alnındaki teri gömleğinin eteklerine silerek karı kocanın arasına girdi.

"*Kirya* Katina, şu fundalığın ardında *kinotafio* için ayrılmış toprak vardır. Bana itimat edin. En emniyetli yer orasıdır. Kabristana kadar girmeye cesaret ederlerse bile oraya geçmek akıllarına gelmez."

Küçük kızların üzerini mermer kapakla örttükten sonra, Mimiko ile Akis küreklere sarıldılar. Kadınlar, kızların nefes almaları için açık bırakacakları boşluğu örtecek defne yaprağı ve ot toplamaya fundalığa girdiler. Katina Panayota'nın elini bırakmıyordu. Toprak altından torbalar içinde kemikler çıktıkça Adriana'nın çeneleri birbirine vurmaya başladı. Uzanıp Panayota'nın boşta kalan elini yakaladı. Eti buz kesmişti. Yine de arkadaşının kulağına eğilip,

"Plajda kumun altına gömülmüşüz gibi olacak. Çocukken Diana Hamamları'nın orada yapardık ya, aynı öyle" dedi.

Kızların ikisini de alacak büyüklükte bir çukur kazdıktan sonra ellerinden tutup onları aşağı indirdiler.

"Birbirinize yüzünüzü dönün, daha iyi" dedi Mimiko. "El-

lerinizi de çenelerinizin altında tutun ki, lazım olursa toprağı kazıp çıkabilesiniz."

Kızları ana rahmindeki ikizler gibi çukura yatırdılar. İkisi de dizlerini karınlarına çekmiş, parmaklarını Mimiko'nun tarif ettiği şekilde çenelerinin altında dua eder gibi kenetlemişlerdi. Erkekler çukurun üzerine kürek kürek toprak atarken, Sofia ile Katina yere çöküp kızlarının yüzüne birer mendil örttüler, mendillerin üzerinde üç defa istavroz çıkardılar. Katina ağlamamak için dudaklarını ısırmıştı. Panayota annesinin kederini kendi içinde hissediyor, her zamanki gibi onu rahatlatma telaşı kendi korkusunun önüne geçiyordu. Mendilin arkasından konuştu.

"Anneciğim, merak etme. Bizi burada kimse bulamaz. Hem yalnız da değiliz. Sıkılırsak birbirimizle konuşuruz."

Katina çöktüğü yerden kederle içini çekti, Allah'a bu iyi kalpli yavruyu esirgemesi için yakardı. Rüzgâr yanan ahşabın, eriyen metalin, kavrulan etin kokusunu oldukları yere taşıyor, karanlıkta serviler bütün bu kokulara anlam vermek istiyormuşçasına öne arkaya eğilip kalkıyorlardı. Cadde tarafından kadın çığlıkları geliyordu. Çabucak çukuru kapattılar, çalı çırpı ve defne yaprakları ile kızların hava alması için bıraktıkları boşluğu örttüler. Çıkardıkları kemik dolu torbalar etrafa saçılmıştı.

"Burada duramayız, şüpheleri üzerimize çekeriz" dedi Mimiko. "Ortaya bir yere geçelim."

"Ben şuradan şuraya gitmiyorum!"

"*Kirya* Katina, kızlarımızın canını kurtarmak için kalabalığa karışmamız lazım."

"Hayır! Katiyen! *Ohi.* Siz gidin kalabalığa karışın. Ben burada çocuğumun başında nöbet tutacağım."

"Katina *mu*, senin başında nöbet tuttuğunu görünce haydutların iştahı kabarmaz mı sanırsın? *Ade, ela*. Fundalığın dışına çıkalım. Onlardan gözümüzü ayırmayız. Haydi gel."

Katina'yı zorla fundalıktan dışarı, kabristanın ortasına çektiler. Kadın bir mermer mezarın köşesine çöküp ağlamaya başladı. Sofia kucağında küçük kızı İrini ile yanına oturup elinden tuttu. Ağlayan, inleyen, dövünen kadınlar arasında kimse onlarla ilgilenmedi. Herkes Tanrı'ya, Meryem'e, meleklere, azizlere kendi kızlarını esirgemesi için yakarıyordu.

Neden sonra ön taraflardan bir feryat yükseldi.

"Yangın gaz şirketini sarmış! Havagazı fabrikası alev almış! Patlamak üzereymiş. Hepimiz diri diri yanacağız!"

Karanlık toprağın altında Panayota irkildi. Başlarını kapatan yapraklar, otlar yüzünden ensesi müthiş kaşınıyordu. Annesinin sakız kokulu beyaz mendilinin ardından Adriana'yı görmeye çalıştı. Çığlıklar tizleşiyor, doğuran ve kaçışan kadınların feryatları birbirine karışıyordu. Aileler hep birden yüklenip, az evvel örttükleri ağır mezar taşlarını yerinden oynatıyor, kızlarını çıkarıyor, akın akın kabristandan dışarı koşuyorlardı.

Havagazı fabrikası mezarlığın bir sokak aşağısındaydı. Panayota elleriyle toprağı eşeledi, bacaklarını oynatmaya çalıştı. Toprak ağır bir yorgan gibi üzerini örtmüştü. Birden paniğe kapıldı. Nasıl çıkacaklardı buradan? Fabrika havaya uçar da yangın kabristana sıçrarsa burada toprak altında boğularak can verirlerdi. Mendili yüzünden çekip yaprakların arasından bağırdı.

"Adriana, buradan çıkmamız lazım. *Ade*, ayaklarını, ellerini oynat da biraz deşelim. Adriana *m'akus*? Beni duyuyor musun?"

İki arkadaş otları doldurdukları deliğin içinde solucan gibi kıvranmaya başladılar. Terli alınlarına, boyunlarına toz toprak, çalı çırpı yapışıyordu. Dünya karabasan gibi üstlerine binmiş, her türlü hareketi imkânsız kılmıştı. Saklandıklarını unutmuşlar, sarf ettikleri gücün etkisiyle inliyor, ağlıyor, vahşi hayvanlar gibi uluyorlardı ama feryatların arasında onları duyan olmuyordu.

Az ötede Mimiko zıvanadan çıkmış Katina'yı sakinleştirmeye çalışıyordu.

"*Kirya* Katina, yangın çok uzaklarda. Buraya yaklaşsa bile demiryolunun bu tarafına geçemez. Bakın, gaz fabrikasının bacası buradan görünüyor. Orada yangın filan yoktur. İnsanlar paniğe kapıldıkları için öyle bağırıyorlar. İnanın bana, buradan daha emniyetli bir yer yok. Bizler için de kızlarımız için de."

Katina'nın daha fazla laf dinleyecek hali kalmamıştı. Mimiko'nun bir mezarın dibine bıraktığı küreği kaptı. Akis bir hamle yapacak oldu, Katina küreği ona doğru salladı.

"Yaklaşırsanız şu kokmuş cesetlerden daha beter ederim sizi! *Katalavenete*?"[135]

Akis karısını hiç böyle görmemişti. Peşinden fundalığa daldı.

"Yangın, yangın! Diri diri yanacağız hepimiz. *Kegomaste*!"[136]

Katina'nın açtığı çukurdan Adriana ile Panayota sendeleyerek ayağa kalktılar. Üzerlerine doğru bir insan seli fundalığın içinden geçip stadyuma doğru koşuyordu.

"Koş Panayota! Koş *kori mu*!"

Panayota arkasını dönüp stadyumdan fırlayan insanların da katılımıyla iyice kalabalıklaşan yığınların arasında annesiyle babasını görmeye çalıştı. Katina kısa boyluydu ama babasının koca cüssesi kalabalıkların içinde hep sivrilirdi. Durunca arkasındaki insanlar ona çarptılar. Sendeleyerek demiryoluna paralel duvara çarpıp yere düştü. Eteği yırtılmış, dizi kanıyordu. Ayağa kalkmaya çalıştı. İnsanlar sağından solundan akıyor, bazılarının ayağı takılıyor, kapaklanıyorlar, bazıları da üzerine basıp geçiyorlardı.

Neden sonra duvara tutunarak ayağa kalktığında annesinin gittikçe cılızlaşan sesini duydu.

"Koş Panayota *mu*, koş *yavri mu*! Rıhtıma koş!"

135. Anladınız mı?

136. Yanıyoruz.

Yılan gibi kıvrılarak koşan insan seli garın önünde bir an durakladı. Önlerinde kara bir bulut daracık sokakların, sıra sıra evlerin üzerine çökmüştü. Göz gözü görmüyordu. Nereden gitmeli ki? Panayota tam karşısına denk gelen Bournabad Caddesi'ne daldı. Uzaklardan yangının uğultusu geliyordu. Caddeyi kesen sokakların ötesinde bir yerlerde –yakın mı? uzak mı?– evler, kiliseler kıvılcımlar saçarak birer birer yıkılıyordu. Yanından geçen bir grup Vasili Sokak'a dalıp Panayotaların mahallesine döndü. Adriana'yı, annesini, babasını göremiyordu. Rıhtımda yeniden buluşacaklarını umdu.

Ön taraflardan genç bir adam, "Paralelli'den Punta'ya" diye haykırdı. "Yangın Punta'ya varmaz!"

Yaşlılar ve çocuklar yollarda sapır sapır dökülüyordu. Yol kenarına yığılanlarla kimse ilgilenmiyordu. Kalabalık bir grup bulvardan aşağı indi. Panayota'nın pabuçlarından biri tramvay rayına sıkışmıştı. Tek ayağı çıplak koşuyordu. Sokaklara inmiş dumanlar geceden de karanlık bulutlar yaratıyor, insan yön duygusunu tamamen yitiriyordu. Birden önünde koşan şişman adam zınk diye durdu. Paralelli'nin köşesinde olmalıydılar. Arkadan gelenler birbirlerine tosladılar. Panayota tökezleyip düştü, başını kaldırımın kenarına vurdu. Acıyla bağırdı. Şakağından yine ılık kan boşalmıştı.

Önlerde koşanlar sapır sapır yere yığılıyorlar, arkadakiler makineli tüfeklerle sokağın köşesini tutan adamların –haydut mu, asker mi, çete mi?– karşısında dımdızlak kalıveriyor, hemen akabinde onlar da mitralyöz ateşine kurban gidiyordu. Panayota'nın düşüp kaldığı yerin etrafı bir anda kan gölüne dönmüştü. Araladığı gözlerinin arasından baktı. Adamlar yerdeki ölülerin ceplerini boşaltmak üzere yaklaşıyorlardı. Çeneleri birbirine vuruyor, bütün vücudu yaprak gibi titriyordu. Yaşadığını fark etmeleri an meselesiydi. Arkada, köşedeydi. Çıplak ayağını biraz önce önünde koşan şişman adamın şimdi ölü gövdesinin altından yavaşça çekti. Haydutlar

ele geçirdikleri ganimete dalmış, kadınların elbiselerinin altına sakladıkları mücevherleri sökmekle meşguldüler.

Çok hızlı hareket etmeliydi.

Aralık gözlerinin arasından hepsinin öne eğildiği bir anı kolladı ve sonra canını dişine takıp yattığı kaldırım kenarından ok gibi ayağa fırladı, seke seke sola, kara bir bulut altında yitmiş Mesudiye Caddesi'ne daldı. Arkasından bir ses "Yakalayın orospuyu, kesin cezasını" diye bağırıyordu ama o ağzını açmış kocaman bir fırın gibi onu bekleyen Kosma Sokağı'na vardığı sırada hiçbiri ateşin içine atlamaya cesaret edemedi.

Panayota yangının kalbine doğru koştu, koştu, koştu.

Önce ağır ağır. Midesi bulanıyor, dumandan nefesi tıkanıyor, öksürmek için ara veriyor, sonra yeniden başlıyordu. Çıplak ayağının tabanına hep kırık çamlar, çiviler batmıştı. Derken ciğerleri açıldı, hızlandı, hızlandı, ışıkla, sesle, rüzgârla bir oldu. Biraz önce kalın bir yorgan gibi üstünü örten toprağın altındayken külçe gibi ağırlaşmış bacakları şimdi tüy gibi hafiflemiş onu ileri, daha ileri uçuruyordu. Sağındaki, solundaki sokakların hepsi parlak turuncu bir ışıkla aydınlanmıştı. Gökyüzü ise bakırdan bir çanak... Tercüman Sokağı'nın orada etekleri tutuştu. Alevler bacaklarını yaladı. Artık hissetmiyordu. Kokuyu, sesleri, sıcağı, dehşeti... Hiçbir şey duymuyordu. Ölecekti. Ölümü kabullenmek ne büyük bir hafiflikti ah Azize Meryem! Şunu keşke daha evvelden bilebilseydi! Sağ tarafında, depoların sıralandığı sokakların bazılarına yangın sivri dilini henüz değdirmemişti ama onlara girmeyi aklına bile getirmedi. Durmak yoktu. O artık rüzgâr olmuştu. Gül kokulu, tuz kokulu, yosun kokulu, bütün dertlere derman Smirni'nin hınzır rüzgârıydı o.

Ah, dehşetle kıyaslandığında nasıl yumuşak, nasıl anaç bir duyguydu ölümün fikriyle gelen. Keşke şu rıhtımda korku içinde bekleşen kalabalığa bir an önce kendilerini ölüme teslim etmelerini söyleyecek kadar vakti olsaydı... Hürriyet ölümdeydi!

Sol tarafında, semaya havai fişek gibi saçılan kıvılcımların içinden bir bina çöktü. Panayota hız kesmeden gözünün ucuyla çöken duvarın dibindeki levhasına baktı. O şık butiklerden biriydi. Hoşçakal tavşan kürkleri, manşonlar, dantelden iç çamaşırları ve Paris'ten gelme şapkalar! Daha mutlu bir hayat vaat eden bütün mallar, hepiniz bu cehennemde yanın! Mutlu tek bir hayat vardı. Menekşe Sokak'taki mavi kapılı küçük bir evde, suyuna ekmek banarak yenen fasulyenin kazanında gizliydi o hayat... Cumbanın önüne dayadıkları sedirde oturan Katina'nın dizinde, çenesini okşayan bakkal Akis'in baharat kokulu ellerinde, masanın altından bacağına değen Stavros'un dizinin küçücük temasındaydı o hayat. Şimdi yitip gittiğine göre o hayat, yansın, küle dönsün bütün şapkalar, korseler, manşonlar, kafeşantanlar, balo salonlarıyla oteller...

Bir zamanlar ona mutluluğun yalanını vaat eden her şey yansın, bitsin.

Birden ara sokakların birinden simsiyah bir at fırladı. Alev almış bacaklarıyla mitolojik bir mahluka benziyordu. O da Panayota gibi dörtnala yangının kalbine doğru koşuyordu. Genç kızı görünce acıyla kişneyerek şaha kalktı. Beraber ateşten bir geçit haline dönüşmüş Bella Vista Caddesi'nden aşağı koştular. Panayota at kadar hızlı koşabiliyordu! Vay canına! Ah tabii, *vevea,* kraliçe Smyrna'ydı o! Bu şehri dört bin yıl önce kuran, tek memeli güzel Amazon kadın. Bu da elbette Smyrna'nın eyersiz bindiği atıydı. Binlerce yıl sonra yeniden buluşmuşlardı. Hız kesmeden dönüp hayvana gülümsedi. At kişnedi. Bir olmuşlardı, tam olmuşlardı. Sırtına binse bu denli bütün hissedemezdi kendini.

Bir kahkaha attı.

Yarısı alev yarısı at mahluk ile etekleri ateşten tanrıça aynı anda Bella Vista'nın parlak turuncusundan rıhtıma daldılar. Yüzleri vişne rengindeydi. Başlarının etrafında beyaz bir

hale. İnsanlar çığlıklar atarak birbirlerine sokuldular. Kaçacak yer yoktu.

Ateşten ikili rıhtımın ortasına varınca durup karşılarındaki karanlık suya, sonra dönüp birbirlerine baktılar.

Kız gülümsedi.

At kişnedi.

Karar verilmişti. Aynı anda karanlık sulara doğru hamle ettiler.

Hilmi Rahmi dizginleri çekti. Altında atı direndi, kişnedi. Miralay aldırmadı. Büyülenmiş gibi efsanevi çifte bakıyordu. Ömründe böyle bir güzellikle karşılaşmamıştı.

İnanılır gibi değildi ama ateşten at ile etekleri alevden kızın ortaya çıkışıyla beraber kesif ceset kokusunun yerini Bornova'nın yaseminleri almıştı. Demek canım şehrini yutan şu canavar ateşin içinden hâlâ güzellik ve umut çıkabiliyordu. Şükürler olsun! Yarabbi şükürler olsun! Ruhu derin bir şükran ve yüreği aşk ile doldu. Allah elinden her şeyini alsa ve karşılığında bu manzarayı sonsuza dek seyredeceği bir hayat verse ona, hiç itiraz etmez, derhal razı gelirdi.

Ateşten at ile etekleri kıvılcım saçan kız başka bir âlemden gelmiş olmalıydı. Belki Zümrüdüanka gibi kendi küllerinden doğmuşlardı. Belki de bu çılgın kıyımın sona ermesi için Allah'ın yeryüzüne gönderdiği melaikeydi bunlar. Ne birinin ne de diğerinin yüzünde korkunun ya da acının emaresi vardı zira. Başının etrafında kıvılcımdan bir taç taşıyan kız meleklerden de güzeldi ve hiç şüphesiz hayvana gülümsüyordu ve fakat atın yüzündeki tebessüme ne demeliydi?

Belki bir saniye, belki bir saniyeden de kısa süren o an, Hilmi Rahmi'ye tarih kadar eski ve sonsuzluk kadar uzun geldi.

Sonra at ateş saçarak denize doğru hamle etti. Rıhtımı doldurmuş insanlar kollarını kaldırıp hep bir ağızdan haykırdılar. Atın peşinden kız koştu. Alevler eteklerinden ellerine, kol-

larına atlamıştı, aldırmadı. Ateş şimdi neşeyle saçlarına, şalına sıçrıyordu.

Hilmi Rahmi atını topukladı.

Herkes dönüp kıza yaklaşan atlı süvariye baktı.

Kız yerde yatan bir dedenin üzerinden uçarak geçti, derisi soyulmuş elleriyle alev alev eteklerini topladı. Bacakları cılk yaraydı. Askerin gözleri elektriğe tutulmuş gibi parlıyordu. İnsanlar kenara çekildi. Kız teki yitmiş pabucunun açıkta bıraktığı yaralı ayağını kaldırdı, onu çoktan siyah sulara karışmış sevgili atıyla buluşturacak olan karanlığa kendini bıraktı.

Herkes ölüm kokan karanlık suların üzerinde genç kızın ateşten bir kuş gibi havada asılı kaldığını gördü.

Derken karanlığa bir kol uzandı, ateşten kuşu havada yakaladı. Hilmi Rahmi belinden kavradığı gibi tenini yalayan alevlere aldırmadan Panayota'yı atının terkisine attı. Hayvan kişneyerek bu ateşten mahluku sırtından atmaya çalıştı. Panayota avazı çıktığı kadar haykırdı.

"*OHI*!"

Kalabalık gözlerini yumdu.

"Korkma, korkma! *Min fovate*! *Kala ise*.[137] Korkma benden. Emniyettesin."

Onlar aralarından geçerken rıhtımdaki yüzbinler Musa'nın ayaklarının altındaki Kızıldeniz gibi ikiye yarıldı. Anaların, babalarının aklından aynı şey geçti: Bir asker başkasının kızını kaptıysa, bizimki şimdilik güvende sayılır. Kendi düşüncelerinden utanınca dönüp karanlık sulara sessizce gömülen ata baktılar.

Böyle zamanlarda insan nasıl da bencilleşiyordu!

Hilmi Rahmi atını topukladı. *Iron Duke* yükünü almış, geri geri limandan çıkıyordu. Acı acı sirenlerini öttürdü. Panayota derisi soyulmuş ellerini sımsıkı beline sardı. Onun sıca-

137. Korkma. İyisin.

cık bedeni sırtına yaslanırken Hilmi Rahmi'nin yüreği öyle bir genişledi ki kahkaha atmaya başladı. Sevinçten bayılacaktı az kalsın. Deli subaya yol vermek için kalabalık biraz daha geri çekildi.

Dönüp arkasındaki bu meleği kucaklamak istiyordu; onu öpmek, sarmak, hayatının sonuna kadar kollayacağını, koruyacağını, seveceğini söylemek... Bir hayat kurtarmıştı! Koskoca bir hayat! Heyhat, birbirinin üzerine yığılmış yüzbinlerce biçarenin yaşadığı trajedinin yanında bir tanecik hayatın ne önemi vardı ki? Az önce sıcaktan bayılan Yüzbaşı Mehmet böyle sormuştu. Ona göre en akıllıcası bu biçarelerin kaderine hiç karışmamaktı.

Hilmi Rahmi, atının terkisinde yarı baygın Panayota ile yangının kılına bile dokunmadığı Türk mahallesinin labirentimsi sokaklarına girerken hâlâ gülüyor, başını sallıyor, yüksek sesle aynı sözleri tekrarlayıp duruyordu.

"Yanılıyorsun yüzbaşı Mehmet, çok yanılıyorsun.! Onu yaşayacak can için o hayat dünyalara bedeldir!"

Meleklerin parmakları

Karanlık bir bahçede, yumuşacık nemli toprağın üzerinde yatıyordum, yüzümde ipekten parmaklar dolanıyordu. Cennete düşmüştüm. Cennet, yitik şehrim gibi hanımeli ve baygın dut kokuyordu. Sık yaprakların arasından gördüğüm bakır gökyüzünde yıldızlar vardı.

Onlara gülümseyip gözlerimi kapattım.

Titreşen dalgalar halinde toprağa yayılıyor, dokunduğum her şeyle bir oluyordum. Ruh vücuttan kutsal kitapta tarif edildiği gibi göklere yükselerek değil de, suya düşen bir taşın etrafına bıraktığı halkalar gibi genişleyerek çıkıyormuş. Otlar, çiçekler, canından vazgeçmekte olan yaralı vücudumun altında kıvranan kurtlar, solucanlar, yıldızları örten dut ağa-

cının dallarına konmuş serçeler ve toprağın altına uzanan kökleri... Ruhum daireler çizerek her birine dokunurken etrafımdaki varlıklar benzer titreşimlerle onu karşılıyor, kendilerine katıyorlardı.

Çocukken abilerim beni havaya atar tutarlardı da içim hop ederdi. Bir yandan korkar, öte yandan devam etsinler isterdim. Ruhumun vücudumdan çıkması da tıpkı havaya atılıp tutulmak gibi bir histi. Bir taraftan düşmekten korkuyor, gücümün son demi ile hayata sarılıyor, diğer taraftan hafifliyor, beni teslim alan ellere karşı sonsuz bir güven duyuyordum.

Yumuşacık melek parmakları yüzümü okşuyordu. Ağzımda eriyen sıcak helva gibi bir hissi vardı parmakların. Cennet bir hanımeli tarlasından ibaretti belki çünkü meleklerin parmakları buram buram bu ballı çiçekten kokuyordu.

Şekerdentatlıdudaklarkulakmememedokundu,kıkırdadım.

"Prenses... prenses aç gözlerini... prenses Şehrazat, uyan. Uyan da bana bir masal anlat!"

Gözlerimi açmaya çalıştım. Bana prenses diye abilerim seslenirlerdi. *Prinkipisa, prinkipisa.* Demek beni teslim almaya onlar gelmişti. Ölümlerin en güzeli nasip olmuştu, ne şanslıydım! Anneciğime ölümün yas tutulacak bir şey olmadığını anlatmak isterdim. Siyahlarını çıkar artık anne, abilerim cennetten beni almaya geldiler. Kollarımı kaldırdım.

Cennetin bir ucunda bir kapı çarptı.

Kollarımdan şuuruma ağır, koyu bir acı aktı. Doğrulmaya çalıştım.

"Doğan! Doğan!"

Uzaklarda bir yerde bir kadın bağırıyordu. Ona korkacak bir şey olmadığını söylemek istedim. İnsan hayatı sırasında ölümü bir kereliğine tecrübe edebilse, bir daha asla dünyadaki günlerini ölüm korkusuyla harcamazdı.

Hayat rüyaydı, hakikate ara verdiğimiz kısa bir tatil... Ölüm ise tek gerçek.

"Doğan çabuk buraya gel!"

Kulağıma fısıldayan şeker dudaklar çekildi. Oysa bir masal anlatacaktım ben ona. Kraliçe Smyrna ile atının masalını... Yanaklarımı okşayan melek parmakların yerini takır tukur sesler aldı. Yaprakların örttüğü bakır gökyüzünü şimdi başka bir şey örtmüştü. Başımı oynatmaya çalıştım.

"Doğan, eve gir! Sakın çıkma!" diye bağırdı aynı kadın. Şimdi çok daha yakınıma gelmişti. Ruhum titreşip, yayılarak onun alanına da giriyor, buluşan iki nehir gibi dalgalarımız birleşiyor, birbirine karışıyordu. Henüz tanımadığım bu kadını şimdiden çok seviyordum. Gözümün önündeki o şey çekilseydi de onu görebilseydim keşke. Tüfeğin fişekliğinin çat diye açılıp kapandığını duydum.

Uyandığımda artık cennette değildim. Bir sedirde yatıyordum. Bacaklarım, kollarım, boynum cayır cayır yanıyor, yüreğim etimden de beter bir acıyla sızlıyordu. Demek insan bu hayata doğarken böyle bir acı hissediyordu. İlk tepkimizin ağlamak olmasına şaşmamalı. İnledim. "Şşt şşt" dedi biri. Sarışın bir melekti. Kollarıma merhem sürüyordu.

Hayat çok sıcak ve müthiş ağrılı bir şeydi.

Beni bahçeye geri götürsünler istedim. Bir an önce tekrar öleyim. Abilerim beni bekliyor. Yanaklarımda hâlâ o küçük melek parmakların gezindiğini hissediyordum. Belki cennet hâlâ çok uzağımda değildi. Belki uğraşırsam şu eski yanık elbiseden sıyrılıp yine dalga dalga âleme yayılır, birliği, bütünlüğü hissedebilirdim.

Fısıltılar. Fısıl fısıl fısıltılar.

"Anne, Şehrazat değil mi bu? Dilber Dadı'nın anlattığı Binbir Gece Masalları'ndan hani? Dünyazad'ın kız kardeşi. Aynı onun gibi bak saçları, kirpikleri, gözleri... Ne dersin? Bana masal anlatır mı?"

"Doğancığım, Şehrazat uyuyor şimdi. Bırak istirahat etsin."

"Uyanınca anlatır ama değil mi? Anne yanmış mı Şehra-

zat? Elleri, bacakları neden öyle et gibi kızarmış?"

"Şşt!"

Derler ki o sedirde tam kırk gün kırk gece uyumuşum. Sümbül başımda beklemiş, yanıklarıma merhem sürmüş. Her sabah rıhtımdaki kalabalığa karışıp anamı babamı sormuş. Ümitsizliğin çaldığı ruhlardan geriye kalan boş bakışlar karşılamış onu orada.

Benim uyuduğum günler boyunca nakış gibi işlenmiş güzel şehrim yanmış. Açık denizde gemiciler şehrin üzerini kaplayan dumanları dev bir dağ zannetmişler. Uzak ülkelerde gazeteciler küllerinden haber yapmışlar, hayaletinin fotoğrafını manşetten vermişler.

Yangın söndüğünde rıhtım hâlâ hıncahınç doluymuş. Daha bir hafta önce evsiz köylülere acıyan, onları kendi çatıları altında beslemeyi tasarlayan yüz binlerce insan da evsiz barksız kalmış. Müthiş bir servet, emek, güzellik ve can yitmiş o günlerde. Zamanla gemiler gelmiş, kadınları, çocukları toplamış gitmişler. Erkekleri iç bölgelere yürütüp, dağlarda vurmuşlar. Geriye ceset dolu kara sular ve harabe halinde bir şehir kalmış.

Hilmi Rahmi kırk gün kırk gece boyunca Bülbül Sokak'taki evine uğramamış.

Küçük Doğan geceleri yatağından kaçar, yanımda uyurmuş. Sabahları uyandığında yalınayak mutfağa koşup,

"Şehrazat çok güzel masal anlatıyor anne, bir duysan bayılırsın. Kraliçe var, atı var, tanrılar var, bulut var sonra. At gülüyor, bulut da konuşuyor" diye koynumda uyurken gördüğü rüyasını anlatırmış.

Şehri alelacele yeniden kurmaya girişmişler. Aya Katerina, Aya Dimitri, Aya Trifonas, bizim mahalle, Frenk Caddesi, Kordon'un neşeli dünyası hep yanmış gitmiş. Evlerimizi, fırınlarımızı, küçük alanımızı un ufak edip ezmişler, üzerinden koca yollar, bulvarlar geçirmişler. Ona Smirni diyen kim-

se kalmamış artık. Asırlardır orada yaşayan yüz binler bir gecede hiçliğe karışmış. Kırk gün kırk gece sonra kimse onları hatırlamıyormuş. Kiliselerin çanları sonsuza dek susmuş. Bir tek harabelerin arasında gezinen hayaletler kalmış eskiyi hatırlayan...

Bir de ben.

Derler ki Hilmi Rahmi kırk gün kırk gece sonra bir sabah eve dönüp de, haremliğin sedirinde baygın yatan beni görünce, balıklı kuşlu halının üzerine yığılıp çocuk gibi ağlamış. Sümbül onu kollarına alıp sallamış, öpmüş, avutmuş. Ben ilk defa gözlerimi açtığımda, onları öyle yerde, sarmaş dolaş görmüş, tebessüm etmişim.

Onların evine nasıl geldiğimi, o lanetli gecede içeriden sürgülü kapıyı aşıp da bahçeye nasıl düştüğümü hiçbir zaman konuşmamışlar. Hilmi Rahmi de hayatının sonuna kadar benim sırrımı içinde taşımış. Dilsizliğimi de mazimi de boş verip, beni bağırlarına basmışlar.

Ben o gün bir kez daha doğmuşum.

İsmime Şehrazat demişler.

Sonsöz

Bu sabah yıllar sonra ilk defa kulemden aşağı indim, Kuleli Köşk'ün sıcak ahşap kokulu koridorunda yürüyüp eski odama girdim.

Orada artık İpek kalıyor. Sümbül'ün torununun torunu. Bir gün sırtında devasa bir çantayla çıkageldi, vârisleri bir türlü paylaşamadığı için kendiliğinden yıkılması beklenen metruk Kuleli Köşk'e yerleşti, dedesinin bana baksın diye tuttuğu Türkmen kadına yol verdi. Artık yemeğimi o pişiriyor, parşömene dönmüş derimi sabunlu süngerle o siliyor, çiçek yağlarıyla ovuyor. Diğer insanları tedirgin eden sessizliğimi ağzımın içine gizlenmiş bir sakatlık gibi değil, yasını tuttuğum kaybım olarak görüyor. Suskunluğumu yadırgamadığı gibi, o da Sümbül gibi zihnimi okuyabiliyor. Zaten sarı kıvırcık saçları, tombul pembe yanakları, çipil yeşil gözleriyle Sümbül'ün tıpatıp bir eşi. Bunu bilmiyor çünkü artık Sümbül'ü hatırlayan benden başka kimse kalmadı dünyada. Kadıncağızımı bir stüdyoya götürüp de bir tanecik fotoğrafını çektirmemişler yaşadığı günlerde.

Bir zamandır İpek'le ikimiz yalnız kalıyoruz Kuleli Köşk'ün virane çatısı altında.

Kapalı panjurlardan sızan tatlı eylül güneşinde kız hâlâ uyuyordu. Altın bukleleri yastığa yayılmış, pembe dudakları aralık kim bilir hangi güzel hayallerin kucağında hafif hafif horluyor. Elimde deri kaplı şişkin defterimle yatağın kenarı-

na oturdum. Başucundaki ceviz komodin hâlâ evin eski sahiplerden kalma ceviz komodin. Sümbül ile Hilmi Rahmi'nin torunları da, torunlarının çocukları da her ne hikmetse bu evin eşyalarını değiştirmeyi hiç akıllarına getirmediler. İpek'in yatak odasında hâlâ masif ceviz yatak, dolap, şifoniyer takımı duruyor, girer girmez insan kokuların kucağında maziye gidiyor. Kim demiş eşyanın nefes alıp vermediğini?

Yeşil gözlerini açıp da yatağının yamacına ilişmiş beni görünce sanki her sabah kulemden inip onu uyandırmaya geliyormuşum gibi, başını yastığından kaldırmadan gülümsedi.

"Günaydın Şehrazat Hala!"

Ta Doğan'dan beri bu evin çocukları beni hala diye çağırırlar ne hikmetse.

"Nedir o elinde tuttuğun defter Şehrazat Hala?"

Yattığı yerden elini uzatmış.

Dolmakalemin mürekkebini yutmuş sayfalarla dolu deri kaplı defteri ona teslim edip ayağa kalktım. Avinaş Pillai'nin son ziyaretinden beri aralıksız yazıyorum. İçimdeki derin sessizlikten çıkan kelimeler kâğıda kendiliğinden döküldüğüne göre yazıyorum demek ne kadar doğru? Aradan kırk yıl geçmiş. Kimilerine bir ömür kadar gelebilir kırk yıl. Benim gibi koca bir asrı devirmişler içinse kırk yıl, bir nefeste okunacak bu hikâye kadar kısa.

İlkin kayıtsızlıkla karıştırdığı sayfaların satırlarında İpek'in parmakları şimdi merak ve heyecanla gidip geliyor. Yatağın üzerinde hafifçe doğrulmuş, dirseğini yastığına gömmüş, haşır huşur sayfaları çeviriyor. Dört ayrı alfabe, üç ayrı dilde yazdığım metni okumaya çalışıyor, tökezliyor, başını kaldırıp hayretle yüzüme bakıyor. Defter zaten kırk yıldır kullanılmaktan lime lime oldu. Şimdi onu hoyrat parmakları arasında un ufak etmese bari.

"Bu nedir Şehrazat Hala? A, sen Arapça yazmayı nerede öğrendin? Bu harfler ne? Yunanca mı bu? Ah, bir Yunanlı ar-

kadaşım var. Buraya yerleşti. Ona götürüp hepsini okutabilir miyim? Eh, buraları da Fransızca yazmışsın! Sen?"

Sümbül yüzlü çocuk örtüleri bir yana itmiş, beyaz çarşafların ortasında bağdaş kurmuş, gacır gucur yaylanıp duruyor. Sonra birden zıplaması kesildi. Az önce tuhaf bir şey olmuştu. Küçük burnunu kaldırıp havayı kokladı. Odada tuhaf, alışılmadık bir üçüncü kişi daha vardı sanki. Elini bir ışık huzmesini yakalamaya çalışıyormuş gibi yüzünün önünde gezdirdi.

"Şehrazat Hala?"

"Ne yavri mu?"

Pembe tombul yüzünde yeşil gözleri büyümüş, tıpkı Sümbül'ün Edith Lamarck hikâyeleri dinlerken yaptığı gibi, uzak diyarlardan gelen bir sesi duymaya çalışırcasına başını yana eğmişti.

"Şehrazat Hala!"

İrkildim. Çok yüksek sesle bağırmıştı. Korkuyla arkamı dönüp koridora baktım. Bir şey yok. Her zamanki gibi uçsuz bucaksız köşkte ikimiz yalnızdık. Yoksa Sümbül'ün hayalet çocuğa da mı musallat olmuştu? Allah muhafaza! Kız büyülenmiş gibi yüzüme bakıyordu.

İşittiği ses hayaletinki değildi.

"Konuşuyorsun Şehrazat Hala! Konuşuyorsun! Yani... Yani kendi sesinle konuşuyorsun! İç sesinle değil, dış sesinle. Ah inanamıyorum! İ-na-na-mı-yorum! Gerçekten konuşuyor musun yoksa ben hayal mi gördüm? Yani duydum? E, hadi bir şey daha söyle! "

Kız "Karnından boynuz çıkmış Şehrazat Hala" demiş gibi eğilip karnıma baktım. Sonra elim boğazıma gitti. Sesim? Sesim mi çıkmıştı? İpek neredeyse bir asırdır boğazıma hapsolmuş sesimin düğümünü kendi sorusu çözmüş gibi tekrarladı.

"Bu defterde yazanlar, nedir bunlar?"

Cevabı aklımdan geçirdim ama sesim cümleyi havada kapıp odaya saldı.

"Bu Ipeki *mu*, daha on sekizine varmadan üç defa doğan bir genç kızın masalıdır. Sana emanet olsun!"

Elim hâlâ boğazımdaydı. Telaş içinde koridordan yana döndüm. Kalbim küt küt atıyordu. Bir ara duracak sandım. Ölüm beni kulemde, pembe yaldızları dökülmüş yatağımda bulsun istiyordum. Avinaş'ın kehaneti tutmak üzereydi.

"Seni kurtarıp himayesi altına alan bu insanlar sana Şehrazat ismini boş yere vermemişler. Bil ki bu hikâyeyi anlatmadan ölüm senin kulene uğramayacak."

Gül desenli kâğıtla kaplı duvarda gizli kapı kulpuna doğru hamle ettim.

İnanılır şey değil ama sesim hiç değişmemiş! Kullanılmamaktan mıdır nedir, hâlâ on yedi yaşımın o toy, davudi sesi. İpek'in yeşil gözleri biraz daha büyüdü, defteri bağrına basıp yataktan atladı. Üzerinde kuzu desenli bir pijama vardı. Tam kuleme çıkan merdivenlerin ilk basamağına adım atmışım ki elimi yakaladı.

Merdiven boşluğundan aşağı pek aşina olduğum suskunluğumun ışığı süzülüyordu.

Yüzüne düşen gölgelerin etkisiyle genç kız Sümbül'ün tıpkısı olmuştu şimdi. Konuşmaya başlayınca sesi de aynı onun gibi anaç ve kararlı çıktı.

"Hayır, ölemezsin! Yok, yok, yok. Henüz olmaz. Sesin ilk defa bu sabah çıkmışken, kesinlikle olmaz. Senin anlatacak ne çok şeyin birikmiştir şimdi! Haydi gel, dışarı çıkalım, sesinin doğumunu kutlayalım. Seni Kordon'a götüreyim. Orada denize karşı kahvaltı ederken, sen anlatırsın, ben dinlerim. Çok açım zaten. Sen de aç mısın? Hayır, hayır. Aklına bile getirme. Oraya artık çıkamazsın. Bekle, iki dakikada hazırlanırım ben. Bundan sonra kuleye çıkmak yok. Burada, benim odamda bekle beni."

Beni koridora indirip duvar kâğıtlarının gizlediği kapıyı sımsıkı kapattı. Hilmi Rahmi'nin Sümbül'ü yukarı taşırken

kapıya taktığı asma kilide onu ilk defa görüyormuş gibi hayretle baktıktan sonra kendinden emin bir tavırla uzandı, kilidi çıt diye kapatıp, kuleyi sonsuza dek mühürledi. Sonra kuzulu pijamalarıyla koşarak koridoru geçti, banyoya girdi.

Gittim, Hilmi Rahmi'nin odasından döndüğüm sabahlarda sevişmelerimizi her bir ayrıntısıyla hayalimde tekrar tekrar canlandırdığım ufacık, daracık ceviz başlıklı eski yatağıma uzandım. Burnumu yastığa gömdüm. İpek'in teni de aynı Sümbül gibi hanımeli ve tarçın kokuyormuş.

Boynumda bir zamanlar Hilmi Rahmi'nin elleriyle taktığı anahtarı asılı dursa da kuleme bir daha çıkmayacağımı biliyordum. Suskun Şehrazat kulede ölmeye yatmışsa da söze kavuşmuş ben hayata dönecektim.

Sahiden de Kuleli Köşk'ün bahçesinden sokağa ilk adımımı atarken, bileğimden tutan İpek'in avcundan, buruş buruş, incecik tenimin hemen altındaki mavi damarıma birden hayat zerk oldu. Gökyüzü uçsuz bucaksız, masmaviydi. Köşkün çatısından martılar çığlıklar atarak havalandı, bize yol gösterir gibi denize doğru kanat çırptılar. Kediler de peşlerinden. Ara sokaklardan kahkaha ve müzik sesi geliyordu. Kol kola, ufacık adımlar atarak rıhtıma doğru yürüdük. Kısa kuyruklu sarı bir köpek peşimize takıldı.

"Her şeyi, her şeyi en baştan duymak istiyorum!" dedi bir masaya oturduğumuzda. Nerede olduğumuzu anlamaya çalıştım. Soframızı bir anda domatesler, zeytinler, cins cins peynirlerle donatan güler yüzlü garson burasının eskiden Tayyare Sineması, ondan önceki adıyla Sinema Pallas olduğunu söyledi. 1923 yılında Müslüman bir kadın ilk defa burada sahneye çıktığı için binaya onun anısına bir levha asmışlar, sokağa da kadının ismini vermişler.

Başımı çevirip korka korka denize baktım. Yuttuğu hayatlar renginden hiç çalmamış, sular hâlâ mavi mavi oynaşıyor. Güneş biraz daha acımasız, asabi sanki. Havada inceden kö-

mür kokusu. Önümüzden kol kola gülüşerek iki kız geçti. Ellerinde dondurmalar. Etekleri dizlerinden bir karış yukarıda, saç örgüleri açık. Uzaklarda bir yerlerde neşeli bir şarkı çalıyordu.

İpek garsonun söylediklerileyle ilgilenmemiş, baktığım manzaraya bakıyor.

"Ne güzel şehir değil mi ama? Havasında, rüzgârında öyle bir şey var ki insanın derdini bir solukta siler götürür, âlemdeki güzellikleri ona hatırlatır. Ne düşünüyorum biliyor musun? Bu şehrin ruhunu ne yapsan öldüremezsin. Yaksan da, yıksan da, insanlarını kovup yerine başkalarını koysan da bak o özgür, o şen ruh hep gelir seni bulur! Sence de öyle değil mi?"

Gözlerim doldu.

"Halacığım, iyisi mi sen bu defteri bana en baştan oku! Yunanca, Fransızca yerlerini Türkçe anlat. Sesin açılır, akort olur."

Demek işitmek isteyen bir kulak olunca ses bir yolunu bulup çıkarmış! Defterin ilk sayfasını çevirirken masanın üzerinden İpek'e doğru eğildim. Sümbül'den miras gözleri güven verircesine açılıp kapandı. Bir zincirin ucunda boynumdan sarkan gözlüğümü takarken öksürdüm, ilk cümleye parmağımı bastırdım.

Birden ortalık karıştı. Sahibinin ıslığını bekleyen sadık bir köpek gibi rüzgâr, benim sesimi duyunca hangi deliğe saklanmışsa artık oradan çıktı, masamızın üzerinde bir tur attı; kendi gücünden bihaber bir dev gibi eserek defterimin sayfalarını karıştırdı. Dondurma yiyerek önümüzden geçen kızların kısacık etekleri havalandı, yan taraftaki kahvede adamlar çay bardaklarının üzerinden kızların bacaklarına baktılar, garsonlar denize uçmasın diye koşup kocaman şemsiyeleri yakaladılar.

İpek bir eliyle geniş kenarlı hasır şapkasını tutarken, kor-

kuyla deftere baktı. Hınzır rüzgâr, lime lime sararmış sayfalarının birçoğunu kapıp götürmüştü bile.

"Boş ver" anlamında elimi salladım. Gözlüğümü çıkartıp, zincirin ucunda sallanmaya bıraktım. İyotlu, yosunlu havayı çektim ciğerime. Gözlerimi kapattım. Sesim, Edith Lamarck'tan yadigâr o eski, o aşina, o davudi sesim, benden bağımsız yükselerek İpek'in güzel yüzünün derisine dokundu.

Doğumum Avinaş Pillai'nin İzmir'e vardığı bir tatlı turuncu akşama denk gelir.

Frenk takvimlerine göre sene 1905.

Aylardan eylül.

Yanı başımda bekleyen deli rüzgâr, kaptığı sayfalar gibi sesimi de yüklenip hikâyemi doğuda, batıda, yeryüzünün uzak köşelerinde bekleyen kulaklardan içeri taşırken ben, yitik kentimin aşina sularının kıyısında suskun Şehrazat'ın külleri içinden Zümrüdüanka misali bir kez daha doğdum.